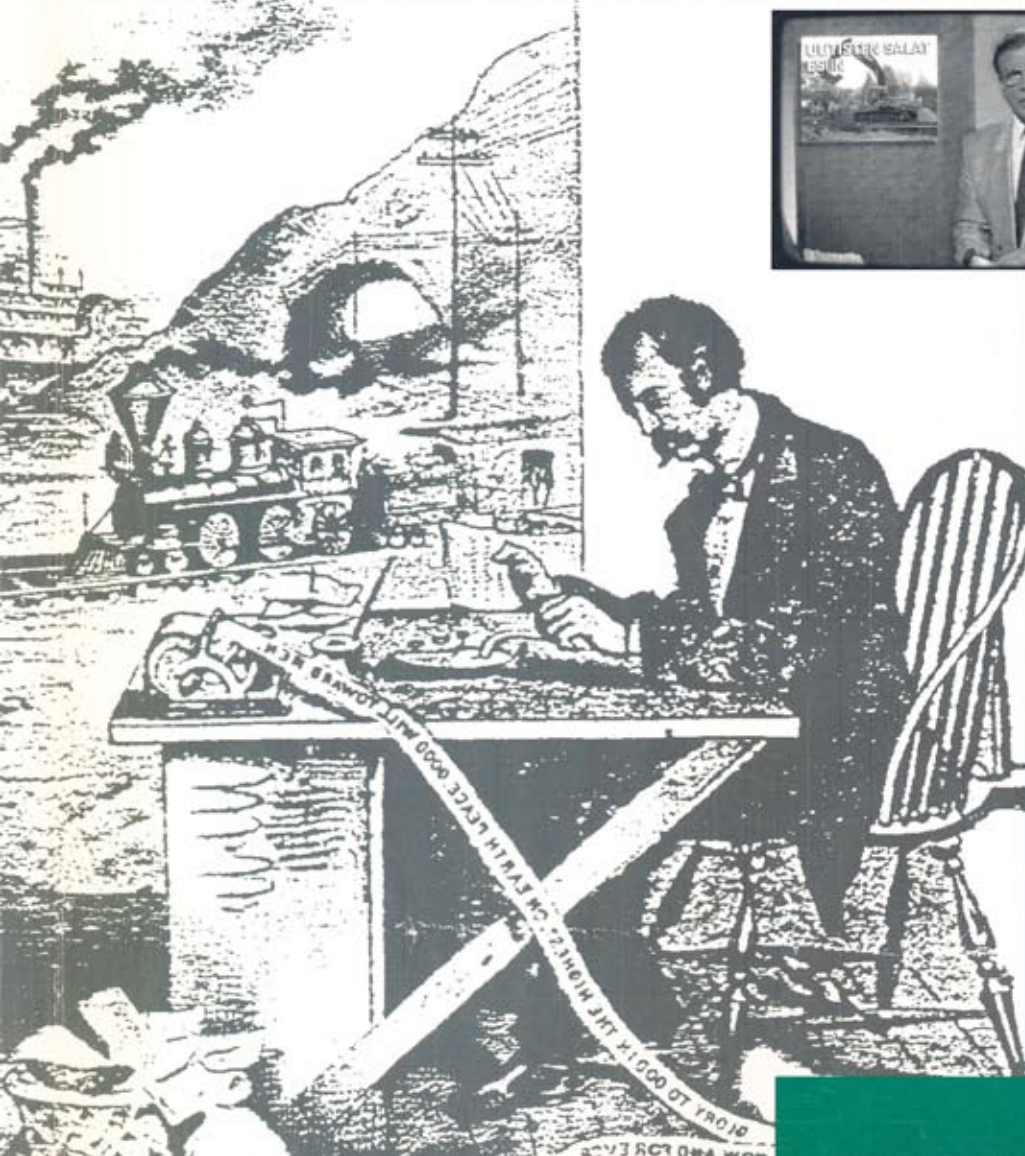

"Ihmiset itse
tekevät
historiansa, mutta..."

Tiedotustutkimus

1/1996

Tiedotustutkimus

1/1996

19. vuosikerta

ilmestyy neljä kertaa vuodessa

ISSN 0357-8070

TOIMITUS

Päätoimittaja

Ullamaja Kivikuru

90-191 8906; kivikuru@valt.helsinki.fi

Toimitussihteeri

Risto Kunelius

931-215 7482 ja 261 1589; tiriku@uta.fi

Toimittajat

Merja Minkkinen 931-215 6304; timehu@uta.fi

Pekka Isotalus 941-601 517; isotalus@juu.fi

Heikki Kuutti 941-601 534; hkuutti@tukki.jyu.fi

Eija Poteri 931-215 7045; tiepo@uta.fi

Päivi Pöntinen 90-191 8838; ppontine@valt.helsinki.fi

Esa Reunanen 931-215 7182; tiesre@uta.fi

Seija Ridell 931-215 6299; tiseri@uta.fi

Timo Uusitupa 931-253 5423

Esa Välvirronen 90-701 4957; tiesva@uta.fi

Taitto Petri Nuutinen

Toimitukselle osoitettava posti:

Risto Kunelius

Mutkakatu 9

33500 Tampere

Julkaisija: Tiedotusopillinen yhdistys TOY ry.,

Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos,

PL 607, 33101 Tampere, ja

NORDICOM, PL 617, 33101 Tampere

Tilausosoite ja osoitteenmuutokset:

Tiedotusopillinen yhdistys ry, Helsingin yliopisto,

Viestinnän laitos/ Sonja Lehtonen, PL 54,

00014 Helsingin yliopisto, PS-tili TA 848 589

Tilaushinnat: Tiedotusopillisen yhdistyksen jäsenet

saavat Tiedotustutkimuksen jäsenmaksuun sisältyvänä

jäsenetuna. Jäsenmaksut 1996: vuosijäsen 150,-,

opiskelijajäsen 75,-, ainaisjäsenyys 750,-,

yhteisöjäsen 670,-. Yhdistykseen kuulumattomille

Tiedotustutkimuksen vuosikerta maksaa 165,-.

Irtonumerohinta: 25,-. Irtonumeroita myy

NORDICOM (myös vanhoja numeroita), Akateeminen

kirjakauppa, Tiedekirja ja Bok Café (Turku).

pääkirjoitus

artikkelit

arviot

keskustelua

tiedoksi

peilaaja

1/1996

Pääkirjoitus:

TERHI RANTANEN

Artikkelit:

PADDY SCANNELL

TARMO MALMBERG

TERHI RANTANEN

SANNA KANGASHARJU

TERHI RANTANEN

Arviot:

SANNA VALTONEN

JOHANNA VARELIUS

KAARINA NIKUNEN

RISTO KUNELIUS

JARI KAIVO-OJA

Keskustelua:

VEIKKO PIETILÄ

PEKKA GRONOW

Tiedoksi

Peilaaja

Summaries

Miksi historiaa?2

Historia, mediat ja viestintä4

Tiedotusoppi historiallisena
kulttuuritieteenä20

Sanomalehtiopista tiedotusoppiin40

Viestinnän vaikutus
ajan käsittämiseen54

Paddy Scannellin haastattelu66

PÄÄT ON LASKETTU – ENTÄ SITTEEN?
Elina Sana (toim.): NAISET, MIEHET JA UUTISET70

SUOMALAISUUDEN KARIKATYYRIÄ
Ylönen, Marja: KARIN SUOMALAINEN.
Pilapiirroksset suomalaisuuden legitimoitina.....72

**FANTASMAT SUKUPUOLIKULTTUURIA
JÄSENTÄMÄSSÄ**
Näre, Sari: ETNOPSYKOANALYYTTISIA
NÄKÖKULMIA SUKUPUOLIKULTTUURIIN.73

**JOURNALISMIN HISTORIALLINEN
TAUDINKUVA**
Schudson, Michael: THE POWER OF NEWS.75

**TULEVAISUUDENTUTKIJA
TIETOYHTEISKUNNAN KIMPUSSA**
Heinonen, Sirkka: TIETOYHTEISKUNTA JA
KESTÄVÄ KEHITYS. RISKEISTÄ MAHDOLLISUUKSIIN...77

PALOIVATKO PELIHOUSUT?80

SÄHKÖINEN PERINNE81

.....82

.....87

.....89

Miksi historiaa?

Tiedotustutkimus -lehden historianumero on syntynyt media- ja oppihistoriaryh-
mässä, joka on kokoontunut säännöllisen epä säännöllisesti Helsingissä nyt jo yli
vuoden ajan. Ryhmä on koonnut pienen mutta intensiivisen joukon viestinnän
historiallisesta tutkimuksesta kiinnostuneita tutkijoita ympäri maata, joskus jopa
ympäri Eurooppaa. Se syntyi ulkopuolisena olemisen tunteesta, mutta osoitti no-
peasti olevansa mitä suurimmassa määrin sisällä modernisaatiota käsittelevässä kes-
kustelussa. Käsitteen alla ovat pystyneet kohtaamaan niin nykyisyyden kuin histo-
rian tutkijatkin.

Tiedotustutkimus esittelee nyt osan ryhmässä esitetyistä papereista ja ideoista,
jotka on muokattu artikkeleiksi. Artikkelit jakautuvat kahteen lohkoon: media- ja
oppihistoriaan. Jälkimmäistä *Tiedotustutkimus* (2/1994) käsittelee kaksi vuotta sit-
ten, mutta keskittyi etupäässä ulkomaiseen tutkimukseen. Ryhmän alkuperäisenä
perustamisideana oli yhdistää media- ja oppihistoriallinen keskustelu, sillä histo-
riallisen tutkimuksen asemaa on mahdotonta ymmärtää ilman oppihistorioiden
tuntemusta.

Mediahistoriaosassa julkaistava Paddy Scannellin artikkeli oli yksi perusteks-
teistä, joiden avulla ryhmän jäsenet lähtivät mediahistoriaa miettimään. Scannell
osoittaa, miten modernisaatio ja käsitys historiasta liittyvät saumattomasti yh-
teen. Edelleen Scannellin mukaan on tärkeää käyttää termiä mediahistoria (eng-
lannin yksiköllisen medium -muodon sijaan). Monikollisen muodon käyttö allevii-
vaa sitä, ettei mediahistoria tutki ainoastaan yksittäisten välineiden historiaa,
vaan kysymyksessä on laaja-alaisempi lähestymistapa. Scannell ottaa esimerkiksi
uutiset, joita hänen mukaansa on mahdotonta tutkia vain yhden välineen sisällä.
Se, minkä tunnistamme uutisiksi, on lehdistön, radion ja television yhdessä ai-
kaansaamaa. Scannellin mukaan historioitsijat tutkivat yleensä jonkin välineen
historiaa unohtaen välineiden keskinäisen vuorovaikutuksen. Tässä Scannell te-
kee selkeän eron perinteiseen journalismiin historiaan, joka keskittyy usein yksit-
täisen instituutioon. Ero ei näyttäydy ainoastaan medioiden kokonaisvaltaisessa
tutkimuksessa, vaan myös teorian ja empirian yhdistämisessä, josta Scannellin
oma tutkimus on oiva esimerkki.

Tarmo Malmbergin ja Terhi Rantasen artikkelit keskittyvät viestinnän oppihis-
toriaan ja historiallisen tutkimuksen katoamiseen tutkimuksessa ja opetuksessa.
Malmberg kirjoittaa tiedotusopista historiallisena kulttuuritieteenä. Hän nimeää
vuodet 1946-1973 *mass communication research* ajattelun 'kulta-ajaksi', jolloin
kulttuuritieteiden idea säilyi hädin tuskin hengissä. Uudestaan ajatus historialli-
sesta kulttuuritieteestä palasi Raymond Williamsin esittämänä kadotakseen jäl-
leen, kun kulttuuritutkimuksen valtavirta samaistui laadullis-empiriiseen alakult-
tuurien sosiaalitutkimukseen. Malmbergin mukaan viime vuosina sekä struktura-
lismi että uuspositivismi ovat edelleen avittaneet historiallisen tutkimuksen syr-

jäytymistä.

Rantanen tarkastelee artikkelissaan historiallisen tutkimuksen katoamista suomalaisesta tiedotusopin tutkimuksesta. Viestinnän historiallinen tutkimus oli Suomessa hallitseva sanomalehtiopin kaudella 1920-luvulta 1950-luvulle. Sittenmin se on "kielletty kahdesti": ensin yhdysvaltalaisen mass communication research ajattelun saapuessa Suomeen 1960-luvun alussa ja toisen kerran marxismi-leninismien aallon myötä 1970-luvulla. Kieltämisen tuloksena viestinnän historiallinen tutkimus on katosi lähes kokonaan suomalaisesta tiedotusopista ja siirtyi historia-tieteisiin.

Sanna Kangasharju käsittelee artikkelissaan viestinnän vaikutusta aikaan. Hän siteeraa Marjorie Fergusonia, joka puhuu ajasta ja tilasta viestinnän tutkimuksen laiminlyötyinä kategorioina: "kuka sanoo kenelle mitä ja millä vaikutuksella" -hokema unohti kokonaan missä ja milloin -sanat. Kangasharjun artikkelissa jatketaan viestinnän muotojen ja ajan käsittämisen tavan historiallisen muutoksen pohtimista. Teemaa availi jo Mats Nylundin artikkeli *Tiedotustutkimuksen* edellisessä numerossa 4/1994.

Lehden numero on omistettu VTT Taimi Torviselle, historioitsijalle, viestinnän tutkijalle ja Helsingin yliopiston tiedotusopin laitoksen ensimmäiselle opettajalle.

Tiedotustutkimus julkaisee syksyllä 1996

TIETOYHTEISKUNTA

-teemanumeron. Numerossa käsitellään digitalisoitumisen ja verkostoitumisen journalismille, (joukko)viestinnälle ja yhteiskunnalle sekä niiden tutkimukselle asettamia kysymyksiä.

Teemaa voi lähestyä vaihtelevista näkökulmista, mutta arvostamme tuoreutta, omintakeisuutta ja kriittisyyttä. Varsinaisten artikkelien lisäksi tervetulleita ovat myös tarjoukset katsauksista ja kirja-arvioista.

Teemanumeroa toimittaa

Esa Sirkkunen

loessi@uta.fi

Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos,
PL 607, 33101 Tampere, puh 931-215 6067

Historia, mediat ja viestintä

Historia modernina akateemisena oppiaineena voidaan lyhyesti määritellä menneisyyden tutkimukseksi. Mutta miksi menneisyyttä pitäisi tutkia, ja mitä menneisyys itse asiassa on? Vain tietynlaisissa yhteiskunnissa, kuten omassamme, menneisyys näyttääytyy erilaisena kuin nykyisyys. Juuri tunne elämisestä yhteiskunnassa, jota leimaa jatkuva, keskeytyksetön muutos, synnyttää historiallisen ajattelutavan, kyvyn havaita ero nyt ja silloin -sanojen välillä. Tämän eron tunnistaminen nostaa esiin kysymyksiä. Miten nämä muutokset menneisyyden ja nykyisyyden välillä ovat tapahtuneet? Mitä ne tarkoittavat? Vastatessamme näihin kysymyksiin yritämme ymmärtää myös jotakin syvempää kuin vain yhteiskunnallista muutosta. Yritämme ymmärtää oman yhteiskuntamme todellisen luonteen.

Artikkelissa pohditaan historian tutkimuksen ja (joukko)viestintien historian kirjoituksen ongelmia. Eri tapoina tematisoida medioiden historiaa näyttävät yhtäältä viestinnän teknologioita korostava oppisuunta (Innis, McLuhan) ja toisaalta viestinnän luoman julkisuuden sisältöjä painottava tarkastelutapa. Uutta näkemystä viestinnän ja erityisesti joukko- ja viestinnän historian kirjoitukseen hahmotellaan viestintämuotojen ja niiden aikasuhteen kautta.

Nykykeskustelu tästä keskeisestä aiheesta keskittyy modernisaation käsitteen ympärille (Harvey 1988, Giddens 1990). Mitä modernisaatiolla tarkoitetaan? Entä modernismilla? Moderniteetillä? Ei ole vaikeata havaita, että kaikkia kolmea termiä yhdistävä yleiskäsite on moderni uuden tai uutuuden merkityksessä, ja että se määrittelee itsensä erilaisuuden kautta. Moderni on jotakin,

mikä ei ole vanhaa; se on tätä hetkeä, nykyisyyttä, jotakin uutta... Esi-moderni – se joka oli ennen – on vanhaa ja mennyttä. Juuri näitä vastapareja historia yrittää löytää ja selittää.

Historia: suhteemme menneeseen

Jos yhteiskuntamme yksi leimaa-antavista piirteistä on selkeä erottautuminen menneisyydestä, meidän täytyy asettaa kaksi alustavaa kysymystä: minkälainen on suhteemme menneeseen ja kuinka me tutkimme sitä?

Suhteella tarkoitan jotakin sellaista kuin minkälaisia tunteita meillä on menneeseen kohtaan – välitämmekö siitä? Arvostammeko sitä? Tunneemmeko olevamme yhteydessä siihen? Esimerkiksi Karl Marx (yksi modernisaation ensimmäisiä suuria analytikkoja) kirjoitti historiasta seuraavasti:

Ihmiset itse tekevät historiansa, mutta eivät tee sitä mielensä mukaan, eivät itse valitsemisensa, vaan välittömästi edeltäneissä, annetuissa ja perintönä siirtyneissä olosuhteissa. Kaikkien edesmenneiden sukupolvien perinteet painavat elävien aivoja vuorenraskaina.

(Marx 1851/1990, 222)

Olisi helppoa osoittaa, että Marxin paljon siteerattu kohta olisi tyypillistä asennoitumista mennyttä kohtaan. Menneisyys ei auta toimintaamme nykyisyydessä, vaan painaa raskaana taakkana harteillamme. Mennyt on kuollutta eikä sillä ei ole mitään tarjottavaa eläville. Tällainen asenne ei ole ainoastaan tyypillinen henkilökohtaisella tasolla. Se oli (ja on edelleen) arkiajatteluun perustuva oletus moderneissa yhteiskunnissa. Me arvostamme uutta ja heitämme vanhan menemään; 'vanhanaikaista' emme arvosta. Tässä kohtaa eroamme aikaisemmista yhteiskunnista, joissa vanhaa arvostettiin juuri siitä syystä, että se oli tunnettua ja tuttua, koettua ja hyväksi havaittua. Mutta jotta nykyaikaiset yhteiskunnat voisivat ajatella itseään moderneina, niiden täytyy tehdä selkeä ja lopullinen ero suhteessaan menneisyyteen. Tunnetuin esimerkki tällaisesta asennoitumisesta oli ranskalaisen vallankumouksellisten yritys poistaa menneisyys kokonaan ja aloittaa uudestaan 'vuodesta nolla' (kuten Pol Pot teki Kamputseassa 1970-luvulla).

Toisaalta, kun taistelemme vapauttaaksemme itsemme menneisyydestä ja kaikista niistä siteistä, jotka sitovat meidät siihen, emme koe vain vapauden vaan myös menetyksen tunteen. Kun kiellämme menneisyytemme päästäksemme siitä eroon, kohtaamme kysymyksen: vapautta mitä varten? Päästäksemme irti menneisyydestä meidän ei ole ainoastaan kiellettävä tavat, rituaalit, traditio ja niiden luomat sosiaaliset identiteetit, vaan myös se turvallisuus, joita ne tuovat mukanaan. Kaikesta tästä seuraa kasvava epävarmuus omasta identiteetistämme. Kun tulemme yhä epävarmemmaksi itsestämme ja siitä 'mistä tulemme', yritämme rekonstruoida identiteettimme kääntymällä menneisyyteen.

Tämä kehitys ilmenee monin tavoin moderneissa yhteiskunnissa. Ehkä selvimmin sen havaitsee siitä, että alkoi ilmestyä uudenlaisia narratiiveja, 'elämäkertoja' (life histories). Erilaiset fakta- ja fiktiopohjaiset kertomuksen muodot syntyivät rinta rinnan Euroopassa 1700-luvulla modernin romaanin ja omaelämäkerran muodoissa. Molemmat pohjautuvat monimutkaiseen, muuttuviin käsityksiin siitä, mikä ja millainen moderni ihminen on. Modernin ihmisen elämä ei ole syntyperän määräämä. Yksi tyypillinen esimodernin yhteiskunnan piirre oli se, että syntyperä määritteli yksilön elämää (tätä kutsuttiin kohtaloksi). Mutta me uskomme, että meidän maailmassamme ihmiset määräävät itse oman kohtalonsa (tätä Marx tarkoittaa kirjoittaessaan että ihmiset tekevät oman historiansa). Moderni ihminen 'kirjoittaa' itse oman elämänsä tarinan.

Romaanit (fiktio) ja elämäkerrat (fakta) jäljittävät ja samalla tunnustavat modernin ihmisen elämän perustavanlaisen kompleksisuuden. Tällaisten narraatioiden luonne on itsessään historiallinen. On tärkeää huomata, että niin kutsuttu 'historiallinen romaani' syntyi 1800-luvun alkupuolella paljon ennen kuin historia akateemisena oppiaineena sai alkunsa. Historiallisen romaanin isänä voidaan pitää Sir Walter Scottia, jonka romaania *Waverly* (1814) luettiin kaikkialla Euroo-

passa; sen muodon omaksui ja sitä edelleen kehitti Ranskassa Stendahl (*Parman kartusiaaniluostari*, 1839) ja Venäjällä Tolstoi, jonka *Sota ja rauha* (1864-69) on 1800-luvun eurooppalaisen romaanitaiteen ehkä suurin mestariteos.

Näissä romaaneissa kaksi maailmaa törmää yhteen: 'varsinainen historia', joka näyttäytyy suurmiesten (kuten Napoleon) ratkaisevina tekoina. Tätä vasten asettuu romaanien 'elämismaailma', jossa (kuvitteelliset) tavalliset ihmiset elävät tavallista elämäänsä ja joutuvat tavalla tai toisella kosketukseen tämän ajan historiallisten tapahtumien kanssa. Siten Edward Waverly, Scottin romaanin kuvitteellinen sankari, löytää itsensä Cullodenin taistelun (1746) tiimellyksestä. Taistelussa englantilaiset ja Alamaan skotit voittivat Ylämaan skotit, ja se oli ratkaiseva historiallinen tapahtuma. Parman kartusiaaniluostari taas alkaa Waterloon taistelusta (1815), jossa kuvitteellinen sankari Lucie de Fabrizzio joutuu sodan pyörteisiin.

Jokaisessa kolmessa romaanissa 'todellinen elämä' sijoitetaan lopulta siihen jokapäiväiseen arkiseen elämään, jota 'tavalliset' ihmiset elävät ja joka rakentaa romaanien kuvitteellisen elämismaailman. 'Todellinen' historia – sodat, kabinettipolitiikka, kuninkaiden, prinssien ja kenraalien erilaiset teot – näyttäytyy lopulta kaukaisena ja epätodellisena verrattuna todelliseen, mutta kuvitteelliseen tavallisten miesten ja naisten elämiin ja elämänhistorioihin. Samanlainen jännite voidaan löytää historian kehityksessä akateemisena oppiaineena. Mikä sen tutkimuskohteen pitäisi olla? Pitäisikö historian tutkia kabinettipolitiikkaa vai arkielämää?

Historiaa ei siten pidä käsittää ensisijaisesti jonakin, jota historioitsijat kirjoittavat. Se on ennemminkin suhtautumistapa, arkijärkeen perustuva asenne menettä kohtaan, joka on saanut alkunsa historia-oppiaineen ulkopuolella. Kirjailijoiden suhde 'vakavaan' historiaan onkin ollut usein lempeän ylenkatseellinen. Jane Austen kirjoitti kuusitoistavuotiaana kuvitteellisen Englannin historian (1791), ilkkurisen väännöksen kaikista niistä tylsistä kuningas- ja kuningatar-kronikoista, joita hänen oli kasvatuksen nimissä pitänyt opetella. Tolstoi, joka oli opiskellut lyhyen ajan historiaa yliopistossa, kuvaili historiaa *Sodassa ja rauhassa* "kuuroksi mieheksi vastaamassa kysymyksiin, joita kukaan ei ollut esittänyt". Nykyaikainen, ammattimainen akateeminen historiantutkimus sellaisena kuin me sen tunnemme, alkoi vasta 1800-luvun loppupuolella.

Peter Burke kirjoittaa, ettei ennen historian ammattimaistumista tehty jyrkkää eroa poliittisen ja sosiaalishistorian välillä. Esimerkiksi Edward Gibboni käsitteli teoksessaan *Rooman valtakunnan nousu ja tuho* (1776-88) molempia. Sata vuotta myöhemmin kuuluisin eurooppalainen historioitsija oli saksalainen Leopold von Ranke, joka tutki valtion ja hallinnon historiaa. Ranken työn ja hänen seuraajiensa työn kautta poliittinen historia saavutti hallitsevan aseman samalla kun sosiaalishistoriasta tuli G. M. Trerelyenin tunnetun määritelmän mukaan marginaalitutkimusta - politiikan hylkäämien ihmisten historiaa. (Burke 1992, 6-7).

Vasta 1950-luvulla sosiaalishistoria nousi Englannissa siihen saakka itsestään selvänä pidettyä olettamusta vastaan, että 'todellinen historia' (jonka 'todelliset historioitsijat' määrittelivät) oli poliittisten eliittien historiaa. Uusi sosiaalishistoria vaati, aivan kuten historiallinen romaani oli aikaisemmin tehnyt, että huomio kiinnitettäisiin merkityksettömäksi leimatun merkityksellisyyteen – tavallisiin miehiin ja naisiin ja heidän jokapäiväiseen elämäänsä. Nämä 'arkipäivän tarinat' (histories from below) löysivät uudelleen sellaiset unohdetut kohteet kuten englantilaisen työväenluokan (Thompson 1963), naisten (Rowbottom 1968 tai perheen (Stone 1970) historian. Tällä tavoin akateeminen historian kirjoitus alkoi tämän vuosisadan toisella puoliskolla laajentua ja monipuolistua. Alettiin kirjoittaa uudenlaisia historioita; esimerkiksi lapsuudesta (Aries), sähköstä ja kotitalousteknologiasta. Historian tutkimuskohteiden laajentumisen myötä kiinnostuksen kohteeksi nousivat myös mediat.

Mitä mediahistoria on?

Mitä mediahistoria käsittelee? Meidän täytyy ensin määritellä, mitä termillä tarkoitetaan. On tärkeää huomata, että kysymyksessä on monikkomuoto (ei medium, vaan media). Monikkomuodon käyttäminen viittaa yleensä sekä lehdistöön että sähköisiin viestimiin (radio ja televisio) ja ehkä myös elokuvaan. Mutta entä kustannustoiminta? Tai mainonta? Tai musiikki- ja levyteollisuus? Meidän on perusteltava, miksi jotkut viestintämuodot luetaan medioihin, mutta toiset eivät. Tässä artikkelissa ymmärrän medioiden viittaavaan ensisijaisesti sanomalehtiin, radioon ja televisioon, ja perustelen näkemystäni seuraavasti.

Media -käsitettä on käytetty nykyisessä merkityksessään vasta 1960-luvulta lähtien. Idea medioiden hallitsemasta maailmasta syntyi samalla kun television katselu saavutti hallitsevan aseman ihmisten arkielämässä Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa. Termin käyttö sen arkimerkityksessä pitää sisällään sen, että yhteiskunnassamme lehdistö ja sähköviestintä ovat keskeisiä yhteiskunnallisia instituutioita, joita pidetään itsestäänselvyytenä ihmisten jokapäiväisessä elämässä.

Tällainen määrittely herättää kysymyksen siitä, mitä oli ennen medioita. Norjalainen historioitsija Hans Fredrik Dahl (1994) on osoittanut, että ennen 'media-yhteiskuntaa' oli 'massayhteiskunta', ja sellaiset käsitteet kuin massakulttuuri ja joukkoviestintä viittaavat uuteen viestintäteknologiaan ja sen vaikutuksiin 1900-luvun alun yhteiskunnassa. Niinpä 1930-luvulla Englannissa, Euroopassa ja USA:ssa kiisteltiin uuden massajournalismin, Hollywood-elokuvan, kaupallisten radioasemien ja teollisesti tuotetun populaarimusiikin yhteiskunnallisista arvoista, uusista makutottumuksista ja uskomuksista.

Dahlin mukaan medioiden historiallinen tutkimus tutkii niitä instituutioiden näkökulmasta. Se kohdistuu palveluita välittäviin organisaatioihin: miten lehdistö, radio tai televisio ovat kehittyneet. Tämä tarkoittaa niiden taloudellisten, sosiaalisten, kulttuuristen (joita Dahl ei mainitse) ja poliittisten tekijöiden huomiointia, jotka ovat muokanneet kehitystä, jonka me nyt tunnistamme maailmanlaajuisiksi teollisuudeksi. Viestinnän historiallinen tutkimus tarkoittaa puolestaan medioiden välittämän sisällön tutkimusta, mediajärjestelmien sanomien tutkimusta. Dahlin esimerkit ovat poliittisen propagandan tutkimuksesta. Hän painottaa kuitenkin, ettei viestinnän tutkimus rajoitu ainoastaan mediaorganisaatioihin. Viestintä on keskeistä ihmisten kaikelle sosiaaliselle kanssakäymiselle; se on paljon vanhempaa kuin nykyaikaiset mediajärjestelmät, ja sitä tutkitaan useissa muissa konteksteissa. Kuitenkin, jos meidän tutkimuskohteemme ovat mediat, meidän on luonnollisesti tutkittava niitä viestintäjärjestelminä, koska tämä on niiden olemassaolon perustehtävä. Dahl osoittaa, että yhteiskuntatieteilijät ovat aina olleet kiinnostuneita nykyaikaisten medioiden viestinnällisestä tehtävästä pitäen lähtökohtanaan 'kuka sanoo kenelle mitä (ja millä keinoin)'-prosessia.

Dahl tekee myös yhtäältä eron synteettisten ja erityisten historioiden välillä sekä toisaalta erottaa toisistaan viestinnän sisällön (sanoman) ja sanomia välittävän viestintämuodon. Medioihin kohdistuva erityinen lähestymistapa tutkii yksittäisiä medioita (sanomalehtiä, elokuvaa, radiota jne), kun taas synteettinen tarkastelee niitä toisiinsa kietoutuneena järjestelmänä. Esimerkiksi uutisia on tuskin mahdollista tutkia vain yhden median kautta. Niitä on tarkasteltava ja tutkittava lehdistön ja radion ja television kautta, koska nämä kolme ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa tuottaakseen ja määritelläkseen päivittäin sen tuotteen, jonka me tunnistamme uutisina. Medioiden historiallisen tutkimuksen kannalta tämä on ongelmallista, koska tähän saakka on tutkittu lähinnä yksittäisiä medioita niiden keskinäisyyksien sijaan. Synteettinen lähestymistapa tutkii medioita ensisijaisesti viestinnän muotoina, joiden luonteeseen itse viestiä kantavat mediat vaikuttavat. Tällainen tutkimus on avannut tärkeän mahdollisuuden uu-

denlaiselle historialliselle tutkimukselle; Marshall McLuhanin kuuluisin sanoin: väline on viesti!

Kehitelläkseni viimeisintä huomiota edelleen, siirryn nyt – pitäen ylläesitetyn jaottelun mielessä – tarkastelemaan sitä, miten viestinnän sosiaaliset muodot ja medioiden historiallinen kehitys liittyvät yhteen. Keskityn tämän kehityksen pääpiirteisiin tarkastelemalla nykyaikaisten medioiden teknologisten, poliittisten ja kulttuuristen muotojen historioita. Näin toimimalla suljen kuitenkin samalla pois monia muita alueita. Yksi tällainen vielä lastenkengissä oleva mediahistorian alue on yleisöjen tutkimus: miten yleisöt ovat eri aikoina reagoineet radion, television, elokuvan, sanomalehtien ym. medioiden tarjontaan. Tämä artikkeli ei esittele kukaan kattavasti kaikkea medioiden ja viestinnän historiallista tutkimusta. Tutkimus tällä alueella on vielä nuorta, ja moni tärkeä tutkimussuunta odottaa vielä avaajaansa. Olen kuitenkin samaa mieltä Hans Fredrik Dahlin kanssa siitä, että mediahistoriaa voidaan pitää jo vakiintuneena tutkimusalana. Mediat ovat nykyaikaisten yhteiskuntien keskeisiä instituutioita, jotka ovat vuorovaikutusuhteessa kaikkiin yhteiskunnan osa-alueisiin. Sellaisenaan ne ovat tärkeitä tutkimuskohteita, ja niiden kehityksen rekonstruointi avaa mahdollisuuden ymmärtää, mikä merkitys niillä on ollut siinä muutoksen ja jatkuvuuden prosessissa joka tekee nykyaikaisesta maailmastamme modernin maailman.

Mediat viestintäteknologiana

Viestinnän perustavanlaatuisen, universaali muoto kaikissa ihmisyyhteisöissä on kieli tai tarkemminkin puhuttu kieli eli puhe. Voimme pitää puhetta ja kirjoittamista yhteenkuuluvina, mutta ei ole epäilystäkään siitä, etteikö puhe ole ontologisesti ja historiallisesti kirjoittamista edeltävää. Puhe tapahtuu aina osanottajien välillä keskustelussa: kukaan ei puhu ilman kuulijaa. Täten perustavaksi kysymykseksi nousee: mitä kaikkea voimme tehdä käyttämällä puhetta (ja mitä ei voida) viestintävälineenä verrattuna muihin välineisiin? Toinen kysymys koskee kirjoittamista: mitä me voimme tehdä kirjoitusta käyttämällä (ja mitä se tekee meille, toisin sanoen: miten kirjoittaminen muokkaa meitä)? Ja kolmanneksi: mitä myöhemmät viestintävälineet (painoviestintä, radio ja televisio) tekevät meille ja mitä me teemme niillä? Näillä kysymyksillä on sekä positiivinen että negatiivinen puolensa: mitä kukin yksittäinen media mahdollistaa meidän tekevän, ja mitkä ovat sen tekemisen rajat.

Marshall McLuhan, Innisiä seuraten, ymmärsi kaikki mediat (puhe, kirjoitus, painoviestintä, radio, tv jne) ihmisten työkaluina tai voimavaroina. Hän piti niitä teknologioina ja kutsui niitä 'ihmisen jatkeiksi'. Viestinnän erilaiset muodot hänen mukaansa sananmukaisesti laajentavat mahdollisuuksiamme tehdä erilaisia asioita aistiemme ja ruumiimme avulla. Miten pitkälle voin esimerkiksi ulottaa käsivarteni? Miten pitkälle voin heittää esineen? Kuinka kauas ääneni kantaa? Ruumiillisuutemme määrää olennaisesti toimintamme ulottuvuutta. Työkalut ovat ruumiimme jatkeita. Vasara on käsivarteni jatke, teleskooppi silmäni ja mikrofoni ääneni.

Toimintaamme määrittävätkin pitkälti saatavilla olevien resurssien (joista viestintämuodot ovat yksi) aikaa ja tilaa koskevat ominaisuudet. MacLuhanin vanhempi kollega, taloushistorioitsija Harold Innis esitti ensimmäisenä kysymyksen: miten kunkin yhteiskunnan käytettävissä olevat viestintävälineet vaikuttavat sen luonteeseen? Minkälainen on yhteiskunta, jossa puhe on ainoa sen jäsenten käytettävissä oleva viestintäväline? Innisin vastaus oli, että tällaiset yhteiskunnat olivat väistämättä tilallisesti rajattuja. Ne voivat koostua vaeltavista paimentolaisista tai olla alueellisesti rajattuja, mutta koska yhteiskunnan jäseniä yhdistää on vain puhuttu kieli, jää yhteisön koko väistämättä pieneksi. Ryhmän sosiaalinen

muisti – tietämys siitä ‘mitä, missä, ja milloin’ erilaiset asiat on tehtävä periytyen menneestä kokemuksesta – siirtyy suullisesti sukupolvelta toiselle.

Kirjoitusjärjestelmät kehittyivät Innisin mukaan koordinoimaan ja kontrolloimaan ihmisen toimintoja laajentuneessa ajassa ja tilassa. Kirjoitus on tallennusjärjestelmä: tapa tallentaa tietoa niin, että sitä voidaan kuljettaa pitkien matkojen taakse (tilassa) ja että sitä voidaan säilyttää (ajassa) dokumenttina siitä, mitä on sanottu.

Yleisemmällä tasolla Innis väitti, että medioilla, jotka käyttävät erilaisia materiaaleja (kiveen kirjoittaminen tai papyrukselle kirjoittaminen), on erilaisia seuraamuksia ajan ja tilan sosiaaliselle kontrollille; hän kutsui tätä ‘viestinnän vinoutumaksi’ (bias of communication). Hän korosti kirjoitustaidon merkitystä imperiumien perustamisessa ja ylläpidossa. Kirjoitustaito vaikutti valtakuntien alueelliseen laajentumiseen ja ajalliseen pysyvyyteen. Suurten imperiumien kuten Rooman valtakunnan hallitsemiseen ja koordinoimiseen liittyvät monimutkaiset tehtävät edellyttivät kirjoitusjärjestelmää sekä keinona päätösten, lakien ym. tallentamiseksi että tapana niiden välittämiseksi valtakunnan eri kolkkiin. Kirjoitustaito oli koko valtavan hankkeen selkäranka. Innisin analyysi viestinnän kirjoitusjärjestelmistä osoittaa selkeästi, että kirjoittamisen ensisijainen funktio on aina ollut yhteydessä poliittiseen ja taloudelliseen valtaan. Kirjoitustaito on aina tuonut muassaan perustavanlaatuisen eron kirjoitustaitoisten ja -taidottomien, koulutettujen ja kouluttamattomien välille. Kirjoitus- ja lukutaito on passi yksilölliseen sosiaalisen nousun mahdollisuuteen. Lukutaito synnyttää koulutetut eliitit (ennen ne olivat pappeja, nykyään tutkijoita), jotka suunnistavat kohti valtakeskuksia.

Marshall McLuhan sovelsi Innisin ideoita nykyaikaisiin yhteiskuntiin. McLuhan teki Innisiä seuraten perustavanlaatuisen eron puheeseen ja kirjoitukseen perustuvien kulttuurien välillä. Hän keskittyi erityisesti siihen, mikä vaikutus uudella painoteknologialla oli keskiaikaiseen käsikirjoituskulttuuriin 1400-luvun lopulla. Uusi kirjaan perustuva kulttuuri levisi kaikkialle Eurooppaan 1500-luvulla ja loi kirjapainoja käyttäviä ‘tietoyhteisöjä’. McLuhanin mukaan tämä vauhditti Euroopan siirtymistä moderniin maailmaan. Myöhemmin hän *Understanding Media* -kirjassaan vertaili kirjapainokulttuureita nykyaikaisten viestimien (erityisesti radion ja television) uusiin elektronisiin kulttuureihin ja väitti, että jälkimmäiset pelastivat puheviestinnän käsikirjoitetun ja painetun viestinnän ylivaltaalta. McLuhan oli yksi ensimmäisistä jotka analysoivat moderneja medioita viestintäteknologian näkökulmasta. Hän tarkasteli ensimmäisenä medioita keskinäisessä riippuvuussuhteessa olevina viestintäteknologioina, joiden yhteisvaikutus on synnyttänyt modernit mediayhteiskunnat. McLuhan opetti meidät ensimmäisenä käsitteellistämään ‘mediat’ siten kuin me ne nykyään käsitämme.

McLuhanin merkittävin havainto oli ehkä se, ettei sähköisten medioiden vaikutusta enää voitu pitää kustakin yhteiskunnasta riippuvana. Uutta sähköisissä medioissa oli niiden maailmanlaajuinen vaikutus. Ensimmäistä kertaa historiassa ne loivat mahdollisuuden välittömään ja elävään yhteyteen lähettäjän ja vastaanottajan välillä heidän sijaintopaikoistaan riippumatta: mcluhanilaisittain, ‘maailmankylän’. Sähköisillä medioilla on vahva kyky muuntaa sosiaalisen ajan ja tilan ominaisuuksia. Tällä tavoin ne ovat osaltaan luomassa ja ylläpitämässä modernin elämän maailmanhistoriallista luonnetta (Giddens 1990). On yhä vaikeampaa olla tietämättä, mitä muualla maailmassa parhaillaan tapahtuu. Aika ja tila ovat dramaattisesti kutistuneet. Jokaisella meistä on maailma olohuoneessaan.

Inninin ja MacLuhanin lähestymistapa on syvästi historiallinen. Se käsittää historian ajanjaksoina, joita eri mediat dominoivat tai luonnehtivat: pienistä suulliseen tietoon perustuvista yhteiskunnista kirjoitustaidon perustuvien imperiumien kautta varhaiseen eurooppalaiseen kirjakulttuuriin, ja siitä nykyaikaiseen maailmanlaajuiseen elektroniseen kulttuuriin. Mediat eivät ole vain informaation neutraaleja välittäjiä, vaan niillä on ratkaiseva vaikutus siihen mitä, minkälaista ja

-laajuista informaatiota ne tuottavat. Tämän lähestymistavan arvo, joka kadotettiin hetkeksi 1970-luvulla, kun marxilainen teoria dominoi viestinnän tutkimusta, on saanut jälleen tunnustusta viime vuosina 'välineteoriassa' (Meyrowitz 1994).

Innisin ja McLuhanin näkökulmalla on kuitenkin rajoituksensa. Heitä voidaan kritisoida teknologisesta determinismistä (ks. esim. Williams, 1974, 13) Heidän ajattelutapansa tekee viestintäteknologioista välineitä, jotka näyttävät olevan välineiden tuottajien tekijöiden hallitsemattomissa. Mediat muokkaavat yhteiskuntia itsensä kaltaisiksi. Tällainen väite sulkee analyysin ulkopuolelle historian varsinaisen aineksen: ihmisten toiminnan, politiikan, sodan, kulttuurin ja viihteen. Käytämmekö me medioita vai käyttävätkö mediat meitä? Väite, jonka mukaan viestin sisältö on epäolennaista suhteessa välineeseen, ei kuitenkaan huomioi sitä, miten mediat ovat itse osa yhteiskuntien historiaa, ja miten niitä käytetään lukuisin eri tavoin lukuisia erilaisia tarkoituksia varten. Tällainen analyysi sivuuttaa täysin medioiden ja viestinnän poliittiset käyttötarkoitukset ja vaikutukset.

Lehdistö ja politiikka

Tutkittaessa kirjapainotaidon historiaa sen alkuvaiheissa missä maassa tahansa, yksi seikka nousee esiin kaikkialla: taistelu kirjapainojen kontrollista. Syytä ei ole vaikea ymmärtää. Kirjapaino oli uusi ja vaikutusvaltainen väline, joka mahdollisti informaation laajamittaisen välittämisen ja saatavuuden. Oli väistämätöntä, että uskonnollisilla ja poliittisilla johtajilla oli oma etu ajettavanaan silloin, kun he pyrkivät hankkimaan hallintaansa nämä tiedon ja keskustelun uudet välineet (Eisenstein 1979). Koko 1500-luvun kirjapainot Euroopassa näyttelivät tärkeää roolia uuden sota-aseen, propagandan leviämisessä. Sen tarkoituksena oli vihollisen tuomitseminen ja mustamaalaaminen. Hallitukset yrittivät pitää kirjapainot tiukasti valvonnassaan. Katolinen kirkko loi surullisenkuuluisan *Index Librorum Prohibitorum* -luettelon kirjoista, joita kirkon jäsenet eivät saaneet lukea kirkosta erottamisen uhalla. Englannissa ainoastaan hallitsija saattoi antaa luvan kirjapainojen perustamiseen ja toimintaan. Oxfordin ja Cambridgen yliopistopainot olivat ensimmäisten joukossa. Oxfordin toimilupa edellytti virallisten rukouskirjojen ja Englannin valtiokirkon auktorisoimien raamatunkäännösten julkaisemista.

Ensimmäiset sanomalehdet alkoivat ilmestyä 1600-luvulla. Useimmat lehdistöhistoriat käsittävät kohteekseen 'poliittisen lehdistön' (Koss 1981, 1984). Lehdistöhistorioitsijat tapaavat jakaa poliitikkojen kanssa käsityksen siitä, että sanomalehdet ovat ensisijaisesti poliittisen informaation ja keskustelun välittäjiä; tai jos näin ei ole, niin ainakin pitäisi olla. Sofistikoiduin tulkinta poliittisen lehdistön kehityksestä on Jürgen Habermasin kiivaasti kiistelty *Der Strukturwandel der Öffentlichkeit* (1962). Siinä Habermas kehitti teesin modernin edustuksellisen demokratian, yleisen mielipiteen ja sanomalehdistön kehityksen tiivistä yhteenkietoutuneisuudesta.

Habermas tarkastelee näitä kehityspiirteitä Ranskassa, Saksassa ja Englannissa 1700-luvulta lähtien. Hänen mukaansa julkisuus sen klassisessa merkityksessä kehittyi ensin Englannissa. Habermas kiinnittää huomiota etenkin porvariston nousuun 1700-luvun Englannissa. Porvaristo kehittyi merkittäväksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi, koska se oli taloudellisesti riippumaton olemassaolevista valtaelitteistä (joihin kuuluivat maa-aatelisto ja varakkaat tilanomistajat). Se kehitti uusia itseymmärryksen muotoja, jotka saivat ilmaisunsa uusissa kirjallisissa muodossa. Näitä olivat erityisesti viikottain ja kuukausittain ilmestyvät aikakauslehdet, jotka muovasivat tapoja ja makuja. Myös moderni romaani toi esiin tämän uuden yhteiskunnallisen luokan tavallisten jäsenien elämänhistorioita heidän rooleissaan aviovaimoina ja -miehinä, rakastajina, vanhempina, poikina ja tyttärinä.

Jossakin vaiheessa tämä yhteiskunnallinen itseymmärrys, laajeni politiikkaan.

Habermasin mukaan klassinen poliittinen julkisuus syntyy 1700-luvun loppupuolen Englannissa. Tällä hän tarkoittaa meidän yleisenä mielipiteenä tuntemamme käsitteen syntyä. Uuden keskusteleavan yleisön muodostavat taloudellisesti riippumattomat miehet, jotka eivät kuitenkaan olleet osa vallitsevaa poliittista järjestelmää. Habermasin mukaan tämä yleisö oli kriittinen vallanpitäjiä kohtaan, ja vaatii poliittista muutosta ja uusia poliittisia oikeuksia sekä itselleen että muille. Tällöin syntyi historiallinen hetki, jolloin vaatimus edustuksellista, demokraattisesta poliittisesta järjestelmästä ensimmäisen kerran saavutti kriittisen pisteen Englannissa. Sanan- ja kokoontumisvapaus, oikeus perustaa yhdistyksiä ja järjestää mielenosoituksia, sekä äänioikeus universaaleina oikeuksina nousivat esille uudella poliittisen keskustelun avoimella ja rajoittamattoman julkisella foorumilla. Habermasin mukaan sanomalehdillä oli tärkeä rooli siinä mielipiteen muodostumisessa, levittämisessä ja keskustelussa, joka koskee poliittisia kysymyksiä. Sellaiset keskeiset kysymykset kuin 'yleinen etu' (public interest) ja 'oikeus tietoon' (the right to know), jotka ovat olennaisia kaikelle sanomalehdistön poliittisia ja demokraattisia tehtäviä koskevalle teorianmuodostukselle, syntyivät tuohon aikaan.

Habermas väittää, että kriittinen, keskusteleava yleisö on muuttunut (huonompaan suuntaan) 1800-luvun puolivälistä lähtien. Erityisesti lehdistön kaupallistuminen – sen tukeminen mainonnan kautta – on muuttanut aktiivisen, kriittisen ja keskusteleavan yleisön passiiviseksi, epäkriittiseksi kuluttavaksi yleisöksi. Julkisuuden periaate vapaana ja avoimena ideoiden ja mielipiteiden vaihtopaikkana on romahtanut. Sen sijaan julkisuutta hallitsevat yhtäältä yksityistä voittoa tavoitteleva tavaroiden vaihto ja kierto sekä toisaalta yksityinen kulutus.

Tämä väite, vaikkakin Habermas esittää sen tyylikkäästi, ei ole ainutkertainen. Brittiläisen sanomalehdistön kehityksen oppikirjamääritelmä esittää saman argumentin, vaikkakin johtopäätökset ovat erilaiset (Curran ja Seaton 1992). Habermasin teesiä on arvosteltu erityisesti kahdesta lähtökohdasta. Historiallisen kehityksen kuvaamista on kritisoitu siitä, että se esittää ja idealisoi valkoisen keskiluokaisen miehen mielipiteen yleisenä mielipiteenä ja sulkee näin pois muut, 'näkyvät' julkisuudet, erityisesti radikaalin työväenluokaisen julkisuuden (ks. E.P. Thompson 1968). Naistutkijat ovat kritisoineet naisten oireellista (ja systemaattista) poissaoloa julkisuudesta, koska heitä ei edes tunnusteta julkisuuden toimijoina (ja siksi heillä ei olekaan yleisiä eli julkisia oikeuksia). Tom Paine julkaisi vuonna 1776 poliittisen pamfletin *The Rights of Man*, joka oli voimakas vetoamus poliittisen muutoksen puolesta. Mary Wollstonecraft vastasi tähän *The Wrongs of Women* -kirjallaan.

Samaan aikaan Habermasin teesillä on vahva filosofinen tausta. Hän on huolissaan julkisuuden normatiivisista (ideaaleista) ehdoista, jotka perustuisivat keskusteleavan yleisön kaikkien jäsenten avoimelle, vapaalle ja rajoittamattomalle mielipiteenvaihdolle. Tässä yhteydessä Habermasia on kritikoitu yhden demokraattisen käytännön (suora, osallistuva demokratia) suosimisesta ja edustuksellisen (parlamentaarisen) demokratian aliarvostamisesta. Myös Habermasin mallin universalisoivat seuraamukset on kyseenalaistettu. Sen oletuksen mukaan keskustelu, joka perustuu ennalta sovituille rationaalisille menettelytavoille, on paras (tai sen pitäisi olla) ja ainoa tapa tehdä päätöksiä. Tapa, jolla Habermas määrittelee rationaalisuuden ('parhaan argumentin' voimana), määrää myös sitä, miten hän määrittelee julkisuuden viestintäkäytännöt. Myös tätä vastaan voidaan polemisoida. Habermasin mukaan 'todellinen' ja 'oikea' keskustelu on mahdollista vain keskinäisviestinnän kautta, kun ihmiset ovat toisilleen läsnä. Tästä seuraa, että mediat ovat väistämättä vääristyneen viestinnän välineitä, koska ne eivät pysty luomaan keskinäisviestinnälle tarvittavia ehtoja (ks. Calhoun 1992).

Habermasin alkuperäistä teesiä (jota hän sittemmin on modifioinut, Habermas 1992) vastaan on esitetty monenlaisia argumentteja. Se kuitenkin analysoi

modernin politiikan, lehdistön ja yleisen mielipiteen historiallista muotoutumista tavalla, joka hakee vertaistaan. Samalla se herättää kysymyksiä (kuten lähes kaikki lehdistöä koskevat analyysit) sanomalehden ja uutisen luonteesta: mikä on sanomalehti, mikä on uutinen? Nämä ovat itse asiassa äärimmäisen vaikeita kysymyksiä. Uutiset eivät ensisijaisesti viittaa tapahtumiin, vaan niiden kertomista-paan. On kysyttävä: minkälaisilla asioilla on uutisarvoa (ts. mikä on kertomisen arvoista uutisena)? Kenelle niillä uutisarvoa? Mikä on uutisenkertojan asema ja mihin se perustuu? Minkälaisia käytäntöjä toimittajat ovat kehittäneet uutishankintaa ja uutisten kertomista varten? Mitä tahansa uutiset ovatkaan, ne eivät ole sanomalehtien keksimiä. Kysymys on pikemminkin siitä, että jonakin historiallisena hetkenä sanomalehteä käytetään tietyllä tavalla, ts. taltioimaan ja välittämään jotakin, jota kutsutaan 'uutiseksi'.

Sanomalehdistön historiallisen kehityksen tarkastelu osoittaa, että lehtien sisältöä hallitsevat kolme kategoriaa: informaatio ja tiedotukset liike-elämästä (taloudelliset uutiset); politiikkaa koskeva informaatio ja keskustelu (poliittiset uutiset); sekä hieman epämääräisemmin, informaatio siitä 'mitä on ilmassa' (ajankohdattaiset human interest -uutiset). Nämä kategoriat sekoittuvat eri aikoina eri tavoin (erilaisin painotuksin ja määrittäisin) erilaisia lukijakuntia varten. On olemassa sekä uutisia että mielipiteitä taloudesta, politiikasta, mutta myös siitä 'mitä on meneillään' noin yleensä ottaen (sanomalehtien juorufunktio on tärkeä eikä sitä pitäisi väheksyä). Kaikkina aikoina sanomalehtien keskeinen kysymys on se, kenelle ne on tehty: jokainen lehti lähtee liikkeelle tietystä lukijatyypistä, jolle sen sisältö, muoto, tapa ja tyyli (jota mm. Smith [1975] kutsuu 'sanomalehden ääneksi') on osoitettu. Kun tutkitaan lukijakunnan kehitystä tämän vuosisadan alusta, on otettava huomioon laajalevikkisten sanomalehtien uudet sisällöt (esimerkiksi erityisesti naisille suunnatut), mutta myös sivujen taitossa tapahtunut vallankumous (joka puolestaan tekee sanomalehdistä lukijaystävällisempiä ja helpommin luettavia).

Nämä näkökohdat on kyllä huomioitu muutamissa sanomalehtien historiaa käsittelevissä tutkimuksissa (esim. Williams 1962 ja LeMahieu 1988). Kuitenkin lehdistöhistoria ymmärretään edelleen nimenomaan lehdistön poliittisen funktion kautta. Tästä seuraa mm. se, ettei lehdistöä, joka ei täytä 'puhdasta' poliittista funktiota (populaari-, iltapäivä- tai sensaatiolehdet) pystytä vielääkään rationaalisesti ymmärtämään. *The Sunin* kaltaisia lehtiä vain ylenkatsotaan sen sijaan, että niitä pyrittäisiin vakavasti analysoimaan ja ymmärtämään.

Radion ja television julkisuus

Edellä käsiteltiin uudenlaisen poliittisen julkisuuden syntyä sen modernissa muodossa 1700-luvulla ja sen ilmenemistä etenkin kehittyvässä sanomalehdistössä. Mikä on ollut yleisradiotoiminnan vaikutus julkisuuteen tällä vuosisadalla? Väitän, että radio ja myöhemmin televisio ovat yhdessä luoneet uudenlaisen julkisuuden, jolla ei ole historiallisia edeltäjiä. Me olemme tutustuneet siihen, tunemme ja otamme sen jo annettuna. Tuttuudestaan huolimatta se on todella huomattava saavutus, jonka keskeiset ominaisuudet syntyivät tämän vuosisadan puoliväliin mennessä, mutta jotka kehittyivät täyteen mittaansa vasta viimeisten kymmenen vuoden kuluessa.

Yleisradiotoiminta käsitteen perinteisessä merkityksessä alkoi kaikkialla paikallisella tasolla, mutta muuttui, nopeammassa tai hitaammassa tahdissa, kansalliseksi järjestelmäksi. Vaikka yleisradiotoiminnan organisatorinen muoto vaihtelee maasta toiseen, sen toiminnan alkuaikoina taloudellisia ongelmia yritettiin ratkaista kahdella eri tavalla. USA:ssa yleisradiotoiminta rahoitettiin mainonnalla, ja siitä vastasi harvalukuinen joukko kansallisia kaupallisia lähetyserkkoja

(Smulyan 1994). Englannissa sen sijaan yleisradiotoiminta kehittyi valtion säätelemänä julkisena palvelutoimintana, joka rahoitettiin kuuntelijoiden vuotuisilla lupamaksuilla.

Kaikkiällä yleisradiotoiminnan tarjoama palvelu oli periaatteessa samanlaista – informaation ja viihteen yhdistelmää – vaikkakin sen koostumus ja sitä määrittelevät yhteiskunnalliset ja kulttuuriset arvot vaihtelivat maasta toiseen. Yleisradiopalvelujen kysyntä kasvoi nopeasti. Englannissa BBC aloitti jatkuvan lähetystoiminnan vuonna 1923. Vuoteen 1939 mennessä kuuntelijoiden määrä oli kasvanut nolasta 34 miljoonaan, yhdeksään miljoonaan kotitalouteen (71 prosenttia väestöstä). Kuudessatoista vuodessa yleisradiosta oli tullut kansallinen palvelumuoto, joka tavoitti kaikki yhteiskuntaluokat, miehet ja naiset, nuoret ja vanhat kaikkialla Englannissa. Ennen toista maailmansotaa radio oli ainoa englantilaisten kotitalouksien omistama aidosti nykyaikainen sähkölaite. Maassa oli 9 miljoonaa radiovastaanotinta; seuraavaksi yleisin sähkölaite oli silitysrauta, joita oli 6.5 miljoonaa.

Mihin ihmiset sitten 'virittäytyivät' radion avatessaan? Kyse oli aivan uudeltaisesta julkisuuden muodosta, jonka teknologia oli tehnyt mahdolliseksi ja jonka BBC synnytti Englannissa. Ymmärtääksemme tätä kehitystä meidän on kuviteltava millaista julkisuus oli ennen radion ja television tuloa. Mitä julkisuus on? Yhden määritelmän mukaan se muodostuu, kun joukko ihmisiä kokoontuu tiettyyn paikkaan, tiettyä aikaa ja tiettyä tarkoitusta varten (Habermasin porvarillinen poliittinen julkisuus oli yksi sellainen). Ennen yleisradiota kaikki julkisuudet olivat osajulkisuuksia: oli uskonnollisia julkisuuksia (kirkossakäyminen), poliittisia julkisuuksia (vaalitulaisuudet ja -kampanjat), kulttuurisia julkisuuksia (esimerkiksi erilaiset musiikkimaut), huvittelujulkisuuksia (teatteri, elokuva), urheilujulkisuuksia (jalkapallo, kriketti, hevosurheilu), lomaviettojulkisuus (merenrantalomat)... Keskeinen nimittäjä näissä kaikissa on se, että jäsenyys on tarkasti rajoitettua. Vain tietty määrä ihmisiä mahtuu kerrallaan kirkkoon, kokoussaliin, konserttitaliin, teatteriin, urheilustadionille tai jopa uimarannalle – ja vain tietyllä määrällä ihmisiä on mahdollisuus osallistua tapahtumaan. Raha ja aika ovat välttämättömät edellytykset julkisiin tapahtumiin osallistumiselle.

Entä radio ja televisio? Ne tarjoavat taianomaisen, välittömän ja samanaikaisen osallistumismahdollisuuden kaikkiin mainittuihin julkisuuksiin: uskonnolliseen, poliittiseen, kulttuuriseen, ajanvietteelliseen, ja urheilulliseen. Olemme niin tottuneet tähän yhteiseen, jaettuun ja helposti saavutettavaan julkisuuteen, että olemme unohtaneet, kuinka uutta se on. Ja on tärkeää muistaa minkälaisesta julkisuudesta on puhe: yleisestä julkisuudesta. Aikaisemmin kaikki julkisuudet olivat intressijulkisuuksia: ne koostuivat ryhmästä ihmisiä, jotka jakoivat samat uskomukset, maun ja kiinnostuksen. Mutta radio ja televisio antoivat kaikille mahdollisuuden johonkin sellaiseen, joka oli ollut aikaisemmin vain pienten itse itseään täydentävien etuoikeutettujen vähemmistöjen saavutettavissa. Tällä tavoin erityisjulkisuudet ovat sulautuneet yleisjulkisuuteen, jota määrittävät monipuolinen ohjelmatarjonta sekä yleinen ja rajoittamaton saatavuus. Yleisradiotoiminnan demokraattinen ydin on juuri siinä, että se tarjoaa pääsyn julkisuuden kaikille alueille. Tarjoamalla poliittisia, uskonnollisia, sivistyksellisiä, kulttuuri- ja urheilutapahtumia sekä viihdettä kaikille (kenelle tahansa), yleisradiotoiminta demokratisoi julkisuuden ennennäkemättömällä tavalla.

Yleisradiotoiminnan alkuvuosina vastakohta tavallisten ihmisten rutiinientätymän elämän ja radion välittämien tapahtumien moninaisuuden välillä näkyi koskettavasti kuuntelijoiden kirjeissä BBC:lle. Ihmeenomainen tunne, joka on tuttua myös ihmisten suhtautumisesta televisioon sen toiminnan alkuvaiheissa 1950-luvulla, katosi kuitenkin nopeasti. Kuten myös muisto siitä, että yleisradioyhtiöiden täytyi taistella päästääkseen radioimaan erilaisia julkisia tapahtumia voimakaiden intressiryhmien vastustaessa sitä. Kirkot pelkäsivät, että radioidut juma-

lanpalvelukset karkottaisivat ihmiset pois kirkoista. Jalkapalloliiga oli huolissaan, ettei se saisi enää yleisöä otteluihinsa. Mitä politiikkaan tulee, kaikki ovat unohtaneet, että jo vuonna 1924 BBC ilmaisi kiinnostuksensa parlamentin istuntojen säännölliseen jokapäiväiseen radioimiseen. Kaikki puolueet hylkäsivät ehdotuksen, ja kesti vielä yli viisikymmentä vuotta ennenkuin alahuoneen istuntojen radiointi voitiin aloittaa. Televisiointi sallittiin vasta 1980-luvun lopulla. On tärkeää muistaa, että pääsy julkiseen tilaisuuksiin oli taistelukysymys: yhteisen julkisuuden muotoutuminen ei ollut millään muotoa luonnollista tai itsestäänselvää.

Kansallisten yleisradiojärjestelmien rooli niiden alkuaikoina oli keskeinen kansallisen identiteetin artikuloinnissa. Viime vuosien aikana (1960-luvulta lähtien) siirtolaisuus sekä yhteiskunnallisten asenteiden ja arvojen muuttuminen ovat muuttaneet yleisradiotoimintaa pluralistisemmaksi ja monikulttuurisemmaksi tarjoamalla suurempaa valinnanvapautta erikoistuville yleisöille. Yhtäältä on tapahtunut yleisöjen fragmentaatio pienempiin ja erikoistuneimpiin yleisöihin. Toisaalta yleisöt ovat, ylittämällä kansallisvaltioiden rajat, saavuttaneet pisteen, jossa tietyissä tilanteissa koko maailma on yhtäaikaaisesti niiden yleisönä.

Tämä kehitys on kiihtynyt 1960-luvulta lähtien kun teknologinen kehitys on luonut mahdollisuuden lähettää televisiosignaaleja maapallon kaikkiin kolkkiin. Mitä ovat maailmalaajuiset tapahtumat? Kun amerikkalaisten astronauttien ensimmäiset askeleet kuun pinnalla televisioitiin vuonna 1970, lähetystä seurasi 500 miljoonaa ihmistä. Kymmenen vuotta myöhemmin Charlesin ja Dianan häitä katsoi yli miljardi ihmistä.

Aika, mediat ja historia

Medioiden ja niiden erilaisten vaikutusten historian lisäksi tarkastelen vielä ajan problematiikkaa ja sitä, kuinka aika näyttäytyy medioissa. Ensimmäinen kysymykseni koskee käsitystä ajan kulusta ja toinen ajan yksikköjä.

Aika voidaan käsittää kahdella näennäisesti vastakkaisella tavalla: lineaarisena ja syklisenä. Lineaarinen aika on yhdensuuntaista ja palautumatonta. Siksi sitä joskus kutsutaan 'ajan nuoleksi'. Kertomukset ovat lineaarisia: niillä on alku, keskivaihe sekä loppu, ja narraatio liikkuu alusta päätelmän kautta loppua kohden. Aika yhden päivän aikana toimii samoin: aamu, keskipäivä ja ilta. Kuitenkin asia näyttäytyy erilaisena, kun verrataan päiviä toisiinsa: päivät seuraavat toisiaan syklisesti, loppumattomana toistona. Toisin kuin lineaarinen, syklinen aika näyttää olevan palautuvaa. Jokainen päivä on uusi alku. Ihmisinä me joudumme kokemaan lineaarisen ja syklisen ajan vastakohtaisuuden. Ihmiselämä on tietystä mielessä perustaltaan lineaarista. Elämä on yhdensuuntainen katu, syntymästä kuolemaan. Kuitenkin jokapäiväinen elämämme on perusolemukseltaan syklistä. Me elämme päivien, viikkojen, kuukausien ja vuosien toistuvan ja rutiininomaisen syklin mukaan.

Kun pohdimme, miten aikaa voisi mitata, käytössämme olevat käsitteet ovat varsin erilaisia. Päivät, kuukaudet ja vuodet näyttävät ajanmittaamisen 'luonnollisilta' yksiköiltä; tämä tarkoittaa sitä, että ajan mittaaminen pohjautuu havainnoitavaan luonnolliseen ilmiöön. Päivä ja yö ovat selkeästi tällaisia (auringon nousu ja -lasku). Kuukausi perustuu kuun suurenemiseen ja pienemiseen (kuunkierto); vuosi on se aika, jonka maa käyttää auringon kiertämiseen (aurinkovuosi) Muut ajan yksiköt – sekunnit, minuutit ja tunnit – on muutettu täsmällisiksi, abstrakteiksi ja 'tyhjiksi' mekaanisiksi yksiköiksi, joita mitataan kelloiksi kutsutuilla laitteilla. Entä miten ymmärrämme sellaiset määreet kuin 'nyt', 'silloin', 'menneisyys', 'nykyisyys' ja 'tulevaisuus'? Näillä termeillä on tuskin merkitystä muuten kuin suhteessa meihin itseemme käyttäessämme niitä. Ne viittaavat ajan eksistentiaaliseen (fenomenologiseen) käsittämiseen sellaisena kuin se näyttäytyy

omassa maailmasuhteessamme. Maailmamme on aina nykyisyydessä, nykyhetkessä; sen menneisyys on aina takanapäin, sen tulevaisuus on aina edessämme.

Historioitsijat joutuvat aina vastaamaan omasta nykyisyydestään kysymyseen, miten menneisyys voidaan pilkkoa käsitettäviin yksikköihin. Millaisia ovat ajanjaksot, joita he käyttävät? Tämän kysymyksen esitti ranskalainen historioitsija Fernand Braudel, joka erottaa kolme aikamäärettä: lyhyen, keskipitkän ja pitkän aikavälin. Lyhyttä voidaan luonnehtia tapahtumien historiaksi. Keskipitkä on syklinen, kuten jossakin suhdanneilmiössä, esimerkiksi hintojen nousun ja laskun vaihtelussa. Pitkä aikaväli on jotakin, joka liittyy ihmisen toimintaa sääteleviin rakenteellisiin rajoitteisiin. Tämä voidaan sanoa myös toisin: lyhyen aikavälin tapahtumat ovat lineaarisia, keskipitkä ajanjakso on syklinen, kun taas pitkän aikavälin tapahtumat ovat Braudelin mukaan 'liikkumattomia'.

Braudelin mukaan pitkä ajanjakso (*longue durée*) muodostaa inhimillisen toiminnan rajan ja on tärkeää huomata, miten hän määrittelee sen käyttämällä tilan käsitettä. Hänen ajattelunsa muistuttaa tässä kohtaa Harold Innisiä, joka – kuten olemme huomanneet – myös käsitti ajan ja tilan asettavan rajat organisoituneelle ihmisen toiminnalle. Mutta siinä missä Innis painotti saatavilla olevan viestinnän eri muotoja, Braudel puhuu alueen maantieteestä, joka pitää sisällään sellaiset elementit kuin ilmaston ja käytettävissä olevat ruokavarat. Ne määrittävät perustavalla tavalla sosiaalisen elämän mahdollisia muotoja. Tietynlaiset viljalajit ja kotieläimet, tietyt ilmastotyytit synnyttävät erilaisia organisoituja sosiaalisia elämänmuotoja, kuten laiduntamiseen ja paimentolaisuuteen perustuvat, kaupunkimaiset ja maaseutumaiset jne. elämänmuodot. Tätä Braudel kutsuu vertauskuvallisesti 'pitkän aikavälin vankilaksi' (Braudel 1980, 34).

Mediat ja niiden aikamääreet

Mielestäni on hyödyllistä ajatella että nämä kolme erilaista aikaväliä liittyvät aina yhteen ja ovat alati läsnä yhteisöissä. Keskeinen kysymys on tietenkin se, että ne näyttäytyvät eri tavoin. Miten mediat suhtautuvat niihin? Ei ole vaikea huomata, että medioiden maailma edustaa lyhyttä aikaväliä kun taas päivittäiset sanomalehdet edustavat braudelilaista 'tapahtumien historiaa'. Sekä suuret että pienet tapahtumat, lähellä ja kaukana, ilmestyvät rutiininomaisesti ei vain uutisina, vaan monilla muillakin tavoin, erityisesti radiossa ja televisiossa. Braudel kirjoitti tekstinsä vuonna 1958, jolloin Ranskassa ei ollut vielä televisiota. Myöhemmin hän olisi varmasti analysoinut sitä television elintärkeää osuutta tapahtumien muovaamisessa, jonka se jakaa lehdistön kanssa.

Braudel ehdottaa, että 'tapahtumien historian' aikaväli on kaksikymmentäneljä tuntia. Tätä voidaan mielestäni soveltaa medioihin: se on perustava aikaväli, jonka sisällä ne toimivat. Radion, television ja sanomalehtien maailma perustuu aina tähän hetkeen. Se, mikä yhdistää ne toisiinsa ja se mikä erottaa ne muista viestimisistä kuten elokuvasta, musiikkiteollisuudesta jne. on päiväkohtaisuus. Vaikka tämä saattaa tuntua itsestäänselvydeltä, se on olennaisen tärkeää: se mikä kytkee meidät sanomalehtiin, radioon ja televisioon niiden käyttäjinä on juuri niiden päiväkohtaisuus. Käytämme kaikkia niitä päivittäin samalla tavoin, samaa tarkoitusta varten. Yhdessä ja erikseen, ne otetaan itsestäänselvinä päivittäisinä resursseina, joita kaikki käyttävät tiedon, viihteen, rentoutumisen ja nautinnon välineinä. Suurin osa historioitsijoista ja viestinnän tutkijoista unohtaa sen, miten ja miksi päiväkohtaisuus saavutetaan sanomalehtien, radion ja television tuotannossa. Kun ymmärrämme niiden perustavan päiväkohtaisen luonteen, olemme ottaneet pitkän harppauksen kohti medioiden merkityksen ymmärtämistä (Scannell 1996).

Ajan syklinen kuluminen näkyy radiossa ja televisiossa kun siirrymme päivä-

kohtaisuuden yli, viikkojen, kuukausien ja vuodenkierron aikaväleihin. Kuten olen osoittanut, BBC on Englannissa luonut aivan uudenlaisen yhteisöllisen, julkisen ja kansallisen elämäntavan. Mielestäni on tärkeää pohtia tämän kollektiivisen julkisuuden luoman aikarakenteen yhteiskunnallisia vaikutuksia. Radio ja televisio loivat uudenlaisen kalenterivuoden käsitteen, 'ohjelmavuoden'. Tämä perustuu luonnollisiin ajallisiin sykleihin, kuukausiin ja vuosiin, vuodenaikojen vaihteluun. Se on tapa säännellä ja valvoa pitkällä aikavälillä uskonnollisen ja yhteiskunnallisen elämän moninaisia päämääriä. Se ei ainoastaan organisoisi ja koordinoisi sosiaalista elämää, vaan myös luo uusinnettavia sisältöjä, ennakoitavia nautintoja, odotuksien horisontin. Anthony Giddensin mukaan se on "yksi keino ilmaista sosiaalisen elämän ajallisuus sekoittamalla nykyisyys tradition edustamaan menneisyyteen, jossa elämän sykliisyys on määräävää" (Giddens 1979, 201).

Televisio ja radio erottavat myös viikonlopun työpäivistä. Lauantai- ja sunnuntai-iltapäivisin mediat täyttyvät urheilusta. Sunnuntaita pidetään uskonnollisena pyhäpäivänä, vaikkakaan ei enää samassa määrin kuin ennen. Viikonlopun ohjelmatarjonta poikkeaa jonkin verran viikon ohjelmatarjonnasta, tarjoten mahdollisuuden rentoutumiseen, perheohjelmiin jne.

'Pitkä ajanjakso' näyttäytyy perustavana rajaviivana tai pakotteena sekä jokapäiväisessä ohjelmistossa että viikko- ja kuukausittain etenevässä syklisessä ohjelmasuunnittelussa. Päivittäisen ohjelmatarjonnan rakenne näyttäytyy liikkumattomana ja muuttumattomana. Miten se voisi toisin ollakaan, jos mittatikkuna käytetään sellaista ajan aspektia jota Braudel ei käsittele, mutta johon olen viitannut aiemmin tässä artikkelissa, nimittäin inhimillistä, eksistentiaalista aikaa – meidän elinaikaamme. Kuinka ihmiset käyttävät aikansa? Kysymys on aina askarruttanut yleisradioyhtiöitä, ja esimerkiksi BBC on tutkinut yleisön ajankäyttöä jo 1930-luvulta lähtien. Sen kaksi viimeisintä tutkimusraporttia, *The People's Activities and Use of Time* sekä *Daily Life in the 1980s* (BBC 1979) kartoittivat kattavasti yli viisivuotiaiden englantilaisten ajankäytön. Ne paljastavat sen, miten ihmiset käyttävät aikaansa, lineaarisesti päivittäin ja syklisesti kuukaudesta toiseen.

Päivittäisen syklin aikana voidaan huomata kolme ajankäytön 'sumaa', jotka ovat helposti erotettavissa. Ensinnäkin, 'uusintamisaika' eli välttämätön aika unta ja fyysisen kunnon ylläpitoa varten. Toiseksi, 'pakkoaika' eli aika jonka vietämme toimistoissa, tehtaissa, kouluissa tai kotona. Kolmanneksi, 'harkinnanvarainen' eli vapaa-aika, henkilökohtaisia harrastuksia ja rentoutumista varten. Viimeisessä kategoriassa käytettävissä olevan ajan määrä on riippuvainen kahdesta ensimmäisestä kategoriasta, jotka siksi ovat erityisen kiinnostavia yleisradioyhtiöille. Niiden on "ennen muuta tiedettävä, kuinka monella ja minkä tyyppisellä ihmisellä on mahdollisuus kuunnella radiota tai katsella televisiota" (BBC 1979:9). Näistä tutkimuksista käy ilmi, kuinka ajankäyttö on riippuvainen ihmisten elämää eri vaiheissa säätelevästä elämänrytmistä. *The People's Activities and Use of Time* osoittaa selvästi, miten erilaisia ihmisten ajankäyttötavat ovat heidän eri elämänvaiheissaan. Kysymys on ennen muuta elämäntilanteesta (yhdistävinä tekijöinä ikä, sukupuoli, ammatti ja siviilisääty), joka määrittelee 'ajan maantiedettä' – sitä miten ihmisten päivittäinen ajankäyttö lomittuu radion ja television kuunteluun ja katseluun.

Johtopäätös: medioiden huolirakenne

Olen tässä artikkelissa käsitellyt lukuisia historiaa, aikaa ja medioita sekä niiden keskinäisyhteyksiä koskevia kysymyksiä. Yksi tärkeä teema yhdistää kaikki käsittelemäni kysymykset. On kyettävä tekemään ero 'suurten tapahtumien' ja niiden tapahtumahistorian (histoire événementielle) sekä erilaista rytmiä noudattavan tapahtumaköyhän arkielämän välillä. Jokaisella niistä on erilainen 'huolirakenne'

(*care structure*) (lainataksemme Heideggerin termiä). Jokaiselle on erilaiset kiinnostuksen kohteet, sitoumukset ja velvoitteet. Yksi näyttäytyy 'suurten miesten', heidän poliittisen toimintansa ja sodankäyntinsä huolirakenteena. Toinen näyttää arjen huolirakenteena: sitoumuksina ihmissuhteissa, perhe- ja työelämässä. Ennen medioiden syntyä jokainen näistä huolirakenteista näyttäytyi erillisenä: yksi julkisuutena, toinen yksityisyytenä. Se mikä sanomalehdissä ja yleisradiotoiminnassa on uutta ja erikoista on niiden mukanaantuma uudenlainen julkisuus. Tässä julkisuudessa eri huolirakenteet kohtaavat ja vaikuttavat toisiinsa, toistensa arvoihin ja sitoumuksiin. Jokapäiväinen elämä tulee tällä tavoin historiallistetuksi joka päivä.

Me emme yleensä ajattele radiota, televisiota ja sanomalehtiä mitenkään erityisesti. Ne pidämme niitä jokapäiväisinä, arkisina ilmiöinä, joiden sisällöt esittävät meille tavallisia jokapäiväisiä asioita. Arkiset asiat tulevat meille merkityksellistetyiksi radion, television ja sanomalehtien esittämällä tavalla. Juuri tämä jokapäiväinen 'maailmallisuus' yhdistää kaikkia kolmea mediaa: meidän lakkaamattomat kiinnostuksemme, huolestumisemme, sitoutumisemme, osallistumisemme, huomiointimme, huomauttelumme, arviointimme, syytöksemme, pilkkamme, huvituksemme – kaikki nämä ovat luonteenomaisia arkiselle tavallemme lukea, kuulla ja katsella medioita. Väitän, että juuri tämä oikeuttaa käyttämään yhteistä käsitettä 'mediat' viittaamaan sekä sanomalehdistöön että radioon ja televisioon. Niitä yhdistää sama päivittäisyyden huolirakenne sellaisena kuin se, eri muodoissaan, näyttää päivästä toiseen. Jokaisella päivällä on omat ongelmansa, sen 'tässä ja nyt'-asiat; tämä on päivittäisyyden varsinainen ja sen omin huolirakenne. Mutta samanaikaisesti jokainen päivä on myös muutoksen tilassa: se loittonee eilisestä ja lähestyy huomista. Päivittäisyyttä määrittävät ajan moninaiset rytmit ja olemisen tavat. Miten, sen voi meille osoittaa medioiden historiallinen tutkimus, koska niiden huolirakenne on juuri niiden päivittäisyydessä.

SUOMENTANEET HANNU NIEMINEN JA TERHI RANTANEN

Kirjallisuus

- BBC (1979)
The People's Activities and Use of Time. London: BBC Publications.
- BBC (1984)
Daily Life in the 1980s. London: BBC Publications.
- Braudel, Fernand (1980)
On History. London: Weidenfeld & Nicolson.
- Burke, Peter (1992)
History and Social Theory. Cambridge: Polity Press.
- Calhoun, Craig (1992)
Habermas and the Public Sphere. London: MIT Press.
- Crowley, David & Mitchell, David (1994)
Communication in a Post-Mass Media World. Teoksessa: David Crowley & David Mitchell (toim.)
Communication Theory Today. Cambridge: Blackwell.
- Curran, James & Seaton, Jean (1992)
Power Without Responsibility. London: Methuen.
- Dahl, Hans Fredrik (1994)
The pursuit of media history. Media, Culture and Society, Vol. 16, 551-563.
- Dayan, David & Katz, Elihu (1992)
Media Events. Cambridge: Mass.: Harvard University Press.
- Eisenstein, Elisabeth (1979)
The printing press as an agent of change: communications and cultural transformations in early modern Europe. 2 vols. Cambridge: Cambridge University Press.
- Giddens, Anthony (1979)
Central Problems in Social Theory. London: Macmillan.
- Giddens, Anthony (1984)
The constitution of society: outline of the theory of structuration. Cambridge: Polity Press.

- Giddens, Anthony (1990)
Modernity and its Consequences. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1988)
The Structural Transformation of the Public Sphere. Cambridge: Polity Press.
- Habermas, Jürgen (1992)
Further reflections on the public sphere. Teoksessa Craig Calhoun (toim.) Habermas and the Public Sphere. London: MIT Press.
- Harvey, David (1988)
The Condition of Postmodernity. Oxford: Blackwell.
- Heidegger, Martin (1962)
Being and Time. Oxford: Blackwell.
- Hobsbawn, Eric & Ranger, Terence (1983)
The Invention of Tradition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Innis, Harold (1950)
Empire and Communication. Oxford: Oxford University Press.
- Innis, Harold (1951)
The Bias of Communication. Toronto: Toronto University Press.
- Koss, Stephen (1981, 1984)
The Rise and Fall of Political Press in Britain (2 vols). London: Hamish Hamilton.
- LaMahieu, D. L. (1988)
A Culture of Democracy. Oxford: Oxford University Press.
- Marx, Karl (1851/1990)
Louis Bonaparten brumairekuun kahdestoista. Teoksessa: David McLellan Karl Marx: elämä ja teokset. Suom. Antero Tiisanen. Helsinki: Love kirjat.
- McLuhan, Marshall (1962)
The Gutenberg Galaxy. Toronto: Toronto University Press.
- McLuhan, Marshall (1964)
Understanding Media. New York: McGraw-Hill.
- Meyrowitz, Joshua (1994)
Medium Theory. Teoksessa David Crowley & David Mitchell (toim.) Communication Theory Today. Cambridge: Polity Press.
- Rowbottom, Sheila (1963/1968)
Hidden From History. Harmondsworth: Pelican Books.
- Scannell, Paddy (1988)
Radio Times. The temporal arrangements of broadcasting in the modern world. Teoksessa: Phillip Drummond & Richard Paterson (toim.) Television in Transition. London: BFI.
- Scannell, Paddy (1992)
Public service broadcasting and modern public life. Teoksessa: Paddy Scannell, Philip Schlesinger & Colin Sparks (toim.) Culture and Power. London: Sage.
- Scannell, Paddy (1993)
Time, Space and Media. Teoksessa: K. Skretting (toim.) Kringkasting og kino. Oslo: University of Oslo Press.
- Scannell, Paddy (1996)
The Carestructures of Radio and TV (painossa).
- Smith, A.C.H. with Elizabeth Immirzi and Trevor Blackwell (1975)
Paper Voices: The Popular Press and Social Change 1933-1965. London: Chatto & Windus.
- Smuluyan, Susan (1994)
Selling Radio. The Commercialization of American Broadcasting, 1920-1934. Washington: Smithsonian Institute Press.
- Startt, James D. & Sloan Wm. David (1989)
Historical Methods in Mass Communication. Hillsdale: Erlbaum.
- Stone, Lawrence (1970/1979)
The Family, Sex and Marriage, 1500-1800. Harmondsworth: Penguin Books.
- Thompson, E. P. (1963/1968)
The Making of the English Working Class. Harmondsworth: Pelican Books.
- Williams, Raymond (1965)
The Long Revolution. Harmondsworth: Pelican Books.
- Williams, Raymond (1974)
Television, Technology and Cultural Form. London: Fontana.

sosiologia

33. vuosikerta
Westermarck-seuran julkaisu
Westermarck-samfundets
tidskrift

1996

Koulutuserojen pysyvyys. Hyvinvointiasenteet. Syntyvyyden väheneminen Kiinassa. Ammattikorkeakouluun valikoituminen. Keräilijän muotokuva. Kulttuurintutkimus konstruktiona. Yksilöllistyminen ja moraalit. Teoria ja historia. Tupakointilanteet. Maku Bourdieun ja Nietzschen mukaan. Refleksiivinen sosiologia. Total Balalaika Show. Euroopan rakennemuutokset. Kulutus ja luokat. Kunnon ateria. Valta arkipuheessa ja instituutiokeskustelussa. Sodankylän elokuvajuhlat. Frankfurtin koulu ja naisnäkökulma.

Sosiologia tuo ulottuville sosiologisen tutkimuksen koko kentän rakennetutkimuksesta keskusteluanalyysiin.

Tilaukset v. 1996 kotimaahan 200 mk, ulkomaille 300 mk. Sosiologia on Westermarck-seuran julkaisu, joka tulee jäsenille jäsenetunna. Tilaukset ja jäsenhakemukset taloudenhoitaja Ismo Kaakkurivaaralle, PL 124, 20521 Turku. puh. (921) 2501 909

Sosiologia - yhteiskuntaelämän analyysiä vuodesta 1964

Tiedotusoppi historiallisena kulttuuritieteenä

”Historiallista aina!” Tämä Fredric Jamesonin (1981, 9) maksiimi on yhtä ajankohdainen tänään Suomessa kuin se oli Yhdysvalloissa 1980-luvun alussa, jolloin strukturalismin vapauttama jälkistrukturalistinen historiattomuus oli nousemassa kriittisen kirjallisuus- ja kulttuuritutkimuksen ehkäpä hallitsevaksi päälähestymistavaksi. Väljästi ymmärretyn jälkistrukturalismin keskeinen filosofinen periaate, merkityksen radikaali ainutkertaisuus ja viime kädessä mihinkään selitysjärjestelmään palautumaton dynaamisuus (vrt. Barthes 1971), on sittemmin useammassakin muodossa kotiutunut myös suomalaisen tiedotustutkimuksen yleiseksi mielipiteeksi. Annan kaksi esimerkkiä. Ensinnäkin ajatus siitä, että vastaanottaja luo aina mediasanomien merkityksen, tekee merkityksestä tilannekohtaisesti uniikin, kos-

ka kukaan vastaanottaja ei ole toisensa kaltainen, ei edes sama vastaanottaja kahtena eri ajankohtana. Toiseksi ajatus siitä, että kieli on vain diskursseja, ajan ja paikan suhteen määräytyneitä käyttötapoja, sitoo kielellisen merkityksen viime kädessä tiettyyn käyttöyhteyteen – näin tulee vaikeaksi, ellei mahdottomaksi, ymmärtää, miten kieli voi puhua (toimia puheen välineenä) tilanteesta toiseen, esimerkiksi miten me voimme missään vaativassa mielessä sanoa ymmärtävämme jonkun kuolleen ihmisen kirjoituksia. Kutsun tällaista kantaa ajassa liikkuvan sanaston mukaisesti kontekstualismiksi: maailma koostuu tilanteista, muttei mistään, mikä yhdistää olemuksellisesti tilanteita. Kontekstualismi on yksi tapa

Tiedotusoppia on kolmea pääalajaa, humanistista, yhteiskuntatieteellistä ja kulttuuritieteellistä. Humanistisen tiedotusopin juuret palautuvat antiikin humanistiseen ajatteluun, yhteiskuntatieteellisen uuden ajan luonnontieteeseen ja kulttuuritieteellisen edellisten synteisyrityksiin 1800-luvun taitteen murroksen, erityisesti saksalaisen idealismin (Kant ja Hegelin), jälkeisessä ihmistieteessä. Artikkelissa tarkastellaan kulttuuritieteen idean kahden vaihtoehdon, vasemmistohegeliläisyyden (marxismin, varsinkin ns. länsimarxismin) ja uuskantilaisuuden (Max Weberin), vastaanottoa tiedotustopissa. Erittelyn kohteena on kolme kulttuuritieteellisen tiedotusopin tuleminen vaihetta: Horkheimerin ja Lazarsfeldin kiista 1937-1941, eurooppalaisen tiedotusopin vastavirrat mcr-ajattelun valta-aseman hämmöttyessä 1945-1970 ja brittiläisen kulttuuritutkimus kehitys 1974-1994.

häivyttää historiaa, ja tiedotustutkimuksessa sillä on sekä jälkistrukturalistinen kriittinen että uuspositivistinen hallinnollinen versionsa (ja toki niiden välimuotoja).

Jälkistrukturalismin lisäksi 1980-luku kohdisti historialliseen ajatteluun myös uuspositivistisen vastahyökkäyksen, jonka sekä teoreettiset että käytännölliset herätteet olivat toki varsin toisenlaisia, mutta joka tuntui mahtuvan samaan historiallisen ajattelun marginalisoivaan kontekstiajatteluun. Tällä suunnalla tiedotusopin kohteen, metodin ja intessin epähistoriallistaminen sai tukea kolmesta toistaan tukevasta periaatteesta (vrt. myös Mattelart & Mattelart 1986, Steinbock 1988 ja Mancini 1993). Ensinnäkin 1960- ja 1970-luvun subjektikritiikin jälkeen palattiin takaisin tietoisuusfilosofiaan ikään kuin mitään ei välillä olisi tapahtunut-

kaan: uusliberalismin hengessä alettiin viestintätoimijat taas käsitteellistää itselleen läpinäkyvinä, halujaan suvereenisti tulkitsevinä yksilöinä. Toiseksi makroajattelun kritiikki palautti empiirisen sosiaalitutkimuksen kunniaansa – joskaan ei enää vain määrällisenä, vaan kasvavassa määrin myös laadullisena tutkimuksena. Viimein 1980-luku lisäsi räjähdysmäisesti soveltavan hallinnollisen tutkimuksen tarvetta ja muutti yleistä asennoitumista siihen aiempaa paljon myönteisemmäksi, kun markkina-ajattelu alkoi ulottua entistä avoimemmin myös dereguloituun julkisen palvelun mediajärjestelmään Euroopassa. Kukin näistä piirteistä oli omiaan tukemaan historian syrjäytymistä: käsitys toimijoista itselleen läpinäkyvinä yksilöinä, koska tämä käsitys pyrkii samastamaan subjektin itsetulkinnan hänen kulloisiinkin tietoisuuden tiloihinsa, empiristinen metodikäsitys, koska siinä havainnot läsnäolevasta kohteesta vaikuttavat ristiriitaisilta suhteessa historiaan (itse havaintohan määrittellään jonain välittömänä, ajallisuudesta puhdistettuna tietoisuuden aktina), ja hallinnollisen tutkimuksen kasvu, koska soveltavaa tutkimusta kiinnostaa toiminta tässä ja nyt, eivät toiminnan historialliset kytkennät.

Jamesonin 1980-luvun alun huoli oli osa laajempaa ongelmavyöhytettä, jonka populaariksi hahmoksi on sittemmin kiteytynyt voimistuva tunne omasta *fin de sièclestämme*, historian lopusta. Kun 1700-luvun loppupuolen kaksoisvallankumouksen, Ranskan ja teollisen, avaama kypsä moderni aikakausi on nyt väitetyksi painumassa mailleen, niin ettei myöhäis- tai jälkimoderneille yhteiskunnille jää muuta tulevaisuuden toivoa kuin kapitalistisen verkostotalouden, liberalistisen imagopolitiikan ja kulttuuriteollisen hengenelämän globaali symbioosi, oman paikan määrittelyksi historiassa häviää mieli. Vaikka historiaa on ennen ollut, sitä ei samassa mielessä ole enää, koska tästä eteenpäin kaikki on vain vanhan keräytymistä – ei kehitystä eikä varsinkaan edistystä.

Käytän hyväksi tätä liittymäkohtaa, jossa media- ja kulttuuritutkimuksen kontekstuaalinen historiankato sekä postmoderni edistysajattelun kritiikki leikkaavat, perustellakseni historiallisen tutkimuksen jatkuvaa ajankohtaisuutta tiedotusopissa. Erottelen tällöin seuraavat käsitteet toisistaan: *historiallisen tutkimuksen* kohteena on myös nykyisyys historiana, siis jonkin tulevaisuuden menneisyytenä (tai menneisyyden tulevaisuutena), kun taas *historiantutkimukselle* historia on vain kulloisenkin nykyisyyden menneisyyttä. Edellisessä historia on siis kaiken tutkimuksen yksi puoli, jälkimmäisessä taas oma erityinen kohde, joka erottaa historiantutkimuksen jostain muusta – näin historiallinen tutkimus kattaa historiantutkimuksen, muttei päinvastoin. Tästä juontuu tärkeä tapailemani seuraus: kaikki tiedotustutkimus on tietystä mielessä historiallista tai se voidaan ainakin perustellusti ymmärtää sellaiseksi. Aiemmin omaksumani tieteen- ja tiedotusoppikäsitteen mukaisesti – ja syistä, jotka käyvät jatkossa paremmin ilmi – kutsun tällaista näkemystä historiallis-kulttuuritieteelliseksi, ja ongelmana on lähemmin perus-

tella sen filosofis-metodologinen omaleimaisuus. Tarkoitukseni on sekä syventää aiempien töideni (erit. Malmberg 1978, 1981 ja 1988) tieteensystemaattisesti painottunutta tarkastelua että tuoda mukaan lisää tieteenhistoriallista perspektiiviä.¹⁾

Tämän avauksen jälkeen etenen seuraavasti: Perustelen aluksi kulttuuritieteiden yleisen idean ja samalla ne eri vaihtoehdot, joiden suuntaan tiedotusoppi saattoi kehittyä hahmottuessaan 1800-luvun loppu- ja 1900-luvun alkupuolella. Tarkastelen tämän jälkeen kolmessa vaiheessa sitä, mitä tälle idealle tapahtuu tiedotusopin 1900-luvun historiassa. Kuvaan ensin yhdysvaltalaisen *mass communication research* -perinteen (mcr) vakiintumisen tieteellistä kaikupohjaa käyttämällä hyväkseni Max Horkheimerin ja Paul F. Lazarsfeldin kiistaa 1937-1941. Osoitan sitten yleispiirteisään, miten kulttuuritieteiden idea säilyy hengissä tiedotusopissa 1940-luvulta 1960-luvulle, kun maailmansodan jälkeinen modernisaatio tukee mcr-perinteen hegemonistista leviämistä. Lopuksi valaisin sitä, miten ajatus historiallisesta kulttuuritieteestä palaa Raymond Williamsin muotoilemana tiedotusopin keskiöön 1960-luvun jälkipuoliskon ja 1970-luvun ensipuoliskon mullistusten myötä sekä minkä kohtalon tämä idea kokee brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta käydyssä keskustelussa 1974-1994.

Tausta: kulttuuritieteiden idea ja ihmistieteiden metodivaihtoehdot 1800-1900

Yleistävästi voidaan sanoa, että tiedotusopin synnyttää niin kutsuttu ”pitkä 1800-luku” – ”pitkä” siksi, että se alkaa Ranskan vallankumouksesta ja päättyy ensimmäiseen maailmansotaan – ja erityisesti sen viimeinen vaihe, jota Eric Hobsbawm (1987) kutsuu ”imperiumin ajaksi” ja jonka hän sijoittaa vuosiin 1875-1914. Vaikka tiedotusopillisen ajattelun juuret palautuvatkin ensimmäisten modernien ”uusien” medioiden, kirjan ja lehdistön, tutkimukseen 1500- ja 1600-luvulla, vasta 1800-luvun jälkipuoliskolla alkavat kiteytyä ne käsitteet ja metodit, joiden ympärille 1900-luvun ensipuoliskolta rakentuvat sekä saksalainen *Zeitungswissenschaft* että yhdysvaltalainen mcr-perinne (ansiokkaita esityksiä tiedotusopin esihistoriasta sekä muotoutumisvaiheesta ovat Groth 1948, Hardt 1979 ja Mattelart 1994). Siksi on syytä katsoa, miltä ihmistieteiden metodivalinnat näyttivät ajanjaksona, joka ulottuu Kantista ja Hegelistä 1800-luvun taitteesta 1900-luvun taitteen Diltheyhin, Durkheimiin ja Weberiin (tiivis ja luotettava esitys aiheesta on edelleen Juntunen & Mehtonen 1977, 26-112). Näin voidaan myös ymmärtää, mitä kehitysvaihtoehtoja tiedotusopille oli tarjolla, ennen kuin se laistoi yliopistolliseksi tiedonalaksi.

Siihen, että länsimaisen tiedonkäsityksen yksi murroskohta ajoittuu 1700-luvun lopulle ja 1800-luvun vaihteeseen, viittaavat useat tieteenhistorioitsijat (esim. Foucault 1966). Kyse on historian tulemisesta uudella tavalla ajattelun keskiöön, mikä voidaan ymmärtää kolmella tapaa – tieteen kohteen, metodin ja intressin historiallisuutena. Ensinnäkin taju sekä ihmisen että luonnon aikasidoksisuudesta voimistuu, mikä merkitsee erilaisen evoluutioajattelun esiinnousua. Toiseksi ymmärrys itse ajattelun historiallisesta ehdollisuudesta vahvistuu ja muodostuu modernin tiedonkäsityksen yhdeksi perustaksi. Se korostaa kaiken tiedon periaatteellista ohimenevyyttä ja suhteellisuutta. Kolmanneksi tiede alkaa ymmärtää historian ehdollistamana myös suhteensa kohteeseensa, niin että ajattelun keskeiseksi ongelmaksi nousee oman paikan määrittäminen, mikä on sen pätevyden arvioinnin kannalta välttämätöntä (vrt. Foucault 1984). Siinä, missä ensimmäinen ja toinen painotus luovat ihmisen, luonnon ja aatteiden historiointina modernin historian tutkimuksen, kolmas painotus synnyttää edellä määrittelemässäni mielessä historiallisen tutkimuksen – tai aikalaisdiagnoosin (*Zeitdiagnose*), kuten saksalai-

set sitä kutsuvat, ja välittömän historian (*Histoire immédiate*), mikä on ranskalainen tapa ilmaista suunnilleen sama. Erilaiset vastaukset näihin kolmeen ajallistumiskysymykseen määrittävät samalla sitä, miten Kantista ja Hegelistä alkaen historia on muotoutunut ihmistieteiden väistämättömäksi ongelmaksi. Näin tulemme 1800-luvun avaamaan metodikirjoon, josta syntyvän tiedotusopin on valittava lempivärinsä.

1840-luvulta eteenpäin ihmistieteillä on valittavanaan periaatteessa kolme vaihtoehtoa, humanistinen, yhteiskuntatieteellinen ja kulttuuritieteellinen tieteenkäsitys (aiemmin [ks. Malmberg 1981] kutsuin näitä vaihtoehtoja hermeneutiikaksi, positivismiksi ja marxismiksi; vrt. myös Parsons 1965, joka esittää samarakenteisen ratkaisun, joskin osin eri termein – se onkin auttanut minua selkeyttämään omaa kantaani).

Humanistinen ajattelu palautuu antiikin sekä käytännölliseen filosofiaan että humanismin aateperintöön, joka syntyi roomalaisella kaudella ja jonka idea eli keskiajalla vapaissa taiteissa tai taidoissa (*artes liberales*) ja liittyi renessansista alkaen nimenomaan tiettyihin eriytyviin tiedonaloihin kuten kirjallisuuden ja taiteiden sekä kielten tutkimukseen (Levi 1970 on ollut parhaita oppaitani humanististen tieteiden kehityksen suurten linjojen avaajana). 1800-luvulla humanistinen ajattelu kukoistaa erityisesti historismissa, joka näkee ihmistieteiden erityisyyden historiallisen ainutkertaisuuden ja kehityksen tutkimisessa. *Yhteiskuntatieteellinen* ajattelu on puolestaan uuden ajan luonnontieteen ihanteen siirtämistä ihmisen ja yhteiskunnan tarkasteluun – siis ihmistieteiden omaleimaisuuden kiistämistä, ja 1800-luvulla se ilmenee naturalismina ja muuna äärimaterialismina. Se pyrkii – Hobbesin ja brittiläisen empirismin suunnassa – tekemään ihmistutkimuksesta fysiikan kaltaisen eksaktin tieteen, mikä onkin koko valistuksesta alkavan positivismin ohjelmana. *Kulttuuritieteen* idea on viimein yritys sovittaa humanistisen ”idealismia” ja yhteiskuntatieteellisen ”materialismin” ristiriita niillä kehittyneillä välineillä, jotka yhtäällä Kantin ja toisaalla Hegelin käänteentekevä filosofia tarjoavat. Tämä avaa tien kahteen erilaiseen kulttuuritieteen idean toteutumaan 1800-luvun vanhetessa (kolmas tärkeä vaihtoehto olisi Parsonsin [1965] käsittelemä antropologian synty ns. ihmisbiologiana, mutta jätän sen syrjään, koska se ei mielestäni liity puheena olevaan keskusteluun – samasta syystä ohitan myös Durkheimin, jonka Parsons niputtaa yhteen Weberin kanssa).

Ajallisesti ensimmäisenä 1800-luvun idealismin ja materialismin kulttuuritieteellisenä synteesiyrityksenä kehittyi *marxismi*, so. Marxin vasemmistohegeliläinen yritys ”kääntää Hegel päälleen”. Sen tavoitteena on lyhyesti sanottuna antaa Hegelin hengen itsekehityksenä ilmenevälle maailmanhistorialle aineellinen kiinnitys, mikä tapahtuu sitomalla kulttuuri (ideologinen päällysrakenne) yhteiskuntaan (taloudelliseen perustaan). Tämä avaa Marxille periaatteellisen mahdollisuuden käsitteellistää samalla kertaa humanististen tieteiden kohteelle ominaisia uniikkeja kulttuurin muotoja että yhteiskuntatieteiden kohteelle tyypillisiä sosiaalisen toiminnan toistuvia rakennepiirteitä. Kuten on huomautettu (Liedman 1983, 211), jaolla humanistisiin tieteesiin ja yhteiskuntatieteesiin ei olekaan Marxille mieltä, sillä hän tähtää kokonaistieteeseen ihmisestä ja yhteiskunnasta – ja nuorelle Marxille sekä Engelsille tämä tiede on nimenomaan historiatiedettä (ks. Marx & Engels 1973, 18). Marxisin sisäinen kiista tästä eteenpäin ilmenee kuitenkin siinä, että ns. länsimarxismi korostaa kulttuurin omalakisuuutta ja skientistinen marxismi painottaa erilaisten yhteiskuntarakenteiden lainomaisuutta, sillä näiden välinen tasapaino on vaikeasti saavutettavissa.

Toisesta – Kantin – suunnasta hahmoteltava kulttuuritieteellinen synteesi ajoittuu vuosisadan lopun ja 1900-luvun vaihteen *uuskantilaisuuteen*. Weber on sen ehkä tärkein, yhäti ajankohtaisen keskustelun keskiöön sijoittuva nimi, jonka taustalla on Heinrich Rickertin filosofinen perustelu kulttuuritieteen idealille. Weberin (esim. 1973) ratkaisun voi nähdä siinä, miten hän sovittaa yhteen ihmis-

tieteiden kanssa Kantin kaksi puolta, "materialistisen" teoreettisen järjen ja "idealistisen" käytännöllisen järjen eli eksaktin ajattelun ja arvot. Tämä tapahtuu kahdessa vaiheessa. Ensinnäkin Weber sitoo kaiken tiedostuksen arvojen ohjaamiin intresseihin, ja näin jokainen tiede, eksaktein luonnontiedekin, on viime kädessä tietyn kulttuuriarvon todellistumaa. Tämä avaa periaatteellisen mahdollisuuden luontoa ja ihmistä käsittelevän metodin syntetisoinnille. Toiseksi Weber jakaa inhimillisen maailman kahtia, sosiaalisen toiminnan ilmentämiin kulttuuri-muodosteisiin ja niiden vaikutusympäristöihin. Edelliset ovat jotain, minkä me voimme ymmärtää vain ideaalituoppien tapaisin muutokäsittein, kun taas jälkimmäiset nojaavat maailman yleiseen, selittämisen mahdollistavaan syy-vaikutus-rakenteeseen. Näin sosiologia on Weberille kulttuuritiede, joka tutkii kausalisovasti sellaisia ainutkertaisia maailmanhistoriallisia tapahtumia kuten länsimaisen modernin yhteiskunnan syntyä ja kehitystä.

Lähtökohta: Horkheimerin ja Lazarsfeldin kiista 1937-1941 mcr-perinteen vakiintumisen ilmauksena

1910-luvulta laitostumisensa aloittanut tiedotusoppi olisi periaatteessa voinut kehittyä mihin tahansa 1800-luvun ja 1900-luvun taitteen systemoimasta pääsuunnasta. Näin osaksi tapahtuikin, kun saksalainen *Zeitungswissenschaft* lähti pääasiassa humanistiseen, mutta myös – kuten Otto Grothin tapauksessa, hänhän pyrki seuraamaan Weberin jalanjalkia – kulttuuritieteelliseen suuntaan ja yhdysvaltalainen *mass communication research* taas valitsi päättäväisesti yhteiskuntatieteellisen poljennon. Edellinen ei kuitenkaan tullut tiedotusopin pääsuunnaksi eikä vuosisadan alkupuoliskon pluralismi myöskään jäänyt itsestäänselvyydeksi, kun mcr-perinne aloitti maailmanvalloituksensa. Tämän kehityskulun selittäminen on tiedotusopin oppihistoriallinen ongelma, jonka lähtökohtaa lähestyn Horkheimerin ja Lazarsfeldin kiistan valossa. Mutta sitä ennen on syytä kiinnittää huomiota siihen 1900-luvun alkuvuosikymmenien kiihtyvään kehitykseen, joka on omiaan marginalisoimaan historiallisuutta korostavan kulttuuritieteen ideaa. Tämä piirre on formalismin leviäminen 1900-luvun ensipuoliskon ihmistieteellisessä ajattelussa.

Formalismin asemien vahvistumisen voi nähdä sekä humanistisissa tieteissä että yhteiskuntatieteissä sekä näiden lisäksi molempien kehityksen kannalta tärkeässä filosofisessa ajattelussa.

Humanistisissa tieteissä historian idea alkaa yhä enemmän korvautua rakenteen ihanteella. Saussuren *Cours de linguistique générale* ilmestyi 1916, ja vaikka sen päävaikutus näkyikin vasta 1960-luvun strukturalismissa, venäläisestä formalismista lähtien 1910-luvun lopulta sen tiedonihanne aloittaa hitaan laajenemisen. Asia voidaan nähdäkseni ilmaista niin, että systemaattinen teoria alkaa yhä enemmän saada jalansijaa humanistisissa tieteissä, mikä myös vie osan niistä – kuten juuri kielitieteen – yhteiskuntatieteellisen tiedekäsityksen suuntaan. Yhteiskuntatieteissä muutoksen voi nähdä kahtaalla. Ensinnäkin tilastomatematiikan kehittyminen ja lisääntyvä käyttöönotto heti ensimmäisen maailmansodan jälkeen on omiaan ohjaamaan niitä pikkuhiljaa siihen "metodologiseen estoisuuteen" (Mills 1959, 50), jossa muodolliset menetelmät pikemmin kuin sisällölliset kysymykset nousevat empiirisen sosiaalitutkimuksen päähuolenaiheiksi. Toiseksi erityisesti sosiologisen teorian siirtyminen Euroopasta Yhdysvaltoihin tuo mukanaan kasvavan formalismin, mikä näkyy funktionalismissa (Parsons), mutta myös esimerkiksi fenomenologisessa sosiologiassa (Schütz; tähän kiinnittää huomiota Zaret 1980). Filosofian kehitys oikeastaan vain tukee ja ilmaisee samaa trendiä, mistä riittääköön kaksi täsmennystä. Modernin logiikan synty 1900-luvun taitteessa saa ns. analyttisen filosofian kiinnostumaan yhä enemmän tieteen formaalis-

ta kielestä, ja Husserlin samoihin aikoihin syntyvä fenomenologia tähtää pikemmin ajattomien olemusten kuin ajallisten ilmiöiden pohdiskeluun.

Tässä ilmapiirissä Max Horkheimer julkaisi vuonna 1937 Frankfurtin koulukunnan pää-äänenkannattajassa *Zeitschrift für Sozialforschung*ssa kaksi artikkelia, "Traditionelle und kritische Theorien" (Horkheimer 1937a) ja "Philosophie und kritische Theorien" (Horkheimer 1937b). Paul Felix Lazarsfeld vastasi niihin, joskin hieman epäsuorasti, neljä vuotta myöhemmin samaisessa lehdessä, jonka viimeisen, New Yorkissa ilmestyneen vuosikerran nimenä oli *Studies in Philosophy and Social Science*. Lazarsfeldin vastaus – "Remarks on Administrative and Critical Communications Research" (Lazarsfeld 1941) – oli pääasiassa yritys sovittaa yhteen eurooppalaista ja yhdysvaltalaista intellektuaalista elämäntyyliä, minkä ongelman oli tehnyt pakottavaksi varsinkin Adornon työskentely Lazarsfeldin projekteissa. Tässä kaikessa ei yleispiirteisään ole uutta Frankfurtin koulukunnan (esim. Dubiel 1978) ja tiedotusopin (esim. Grandi 1984, 9-49) historian tuntijoille. Siksi käytän Horkheimerin ja Lazarsfeldin välistä kiistaa esimerkkinä siitä, miten yhdysvaltalainen mcr-perinne luo yhteiskuntatieteellistä perustaansa sulkemalla pois kulttuuritieteen mahdollisuuden. Tämä tapahtuu niin, että Lazarsfeld tulkitsee systemaattisesti omalta kannaltaan Horkheimerin teoriaa, joka puhuttelee myös tiedotus- ja mediatutkimusta.

Horkheimerin käsitys kriittisestä yhteiskuntateoriasta on yritys perustella ihmistieteiden erityisyys kulttuuritieteellisesti. Edellä esitetyn tarkastelun kannalta se onkin ymmärrettävä pyrkimykseksi sovittaa yhteen hegeliläistä marxismia ja Weberin kautta välittyvää uskantilaisuutta, joiden synteetin kannalta Georg Lukácsin 1920-luvun ensipuoliskolla esittämä esineistymisteoria oli olennainen alkuheito. Ytimen Horkheimerin artikkeleiden argumentaatiossa muodostaa yhteiskuntatieteellisen tiedonkäsityksen kahden perustan kritiikki. Toinen näistä on kysymys tosiseikkojen luonteesta, toinen erityistieteiden itsenäisyydestä. Molemmissa kritiikeissä Horkheimer tukeutuu kulttuuritieteellis-filosofiseen johtoteemaan, joka palautuu Kantin ja Hegelin saksalaiseen idealismiin. Kyse on tieteessä ilmenevästä itsetietoisuudesta – so. tieteen subjektin ja objektin metodisesti välityksestä suhteesta.

Yhteiskuntatieteilijän asenne, joka tiivistyy Descartes'in *Metodin esityksessä*, olennoituu Horkheimerilla ensinnäkin siinä, että yhteiskuntatieteilijä näkee suhteensa kohteeseensa ulkoisena, niin että tieteen subjekti (ajattelu) ja objekti (oleminen) kuuluvat eri piireihin. Klassisella kielikuvalla ilmaistuna kyse on näkijän asenteesta: todellisuus on tuolla, ja tutkijan tehtävänä on vain kerätä siitä havaintoja sekä jäsentää niitä käsitteiksi, arvostelmiksi tai laeiksi – joskin empiristi ja rationalisti saattavat toki kiistellä, missä järjestyksessä kaikki tapahtuu. Horkheimerin mukaan tällaisen asenteen ulottaminen yhteiskuntaan on kuitenkin tyyppillistä porvarilliselle aikakaudelle, jonka tuottamaan (väärään) itsetietoisuuteen kuuluu ajatus siitä, että maailma kulkee omaa menoaan ihmisistä piittaamatta. Tämä asenne onkin vaihdettava tekijän itsetietoisuuteen eli sellaiseen tieteen subjektin näkemykseen annetusta (faktisuudesta), jossa maailma – Kantin transsendentaaliminän tai Hegelin hengen esikuvan mukaisesti – on jo aina subjektin määreillä varustettua. Horkheimerille tämän vaihtoehdon malliesimerkkinä on Marxin *Pääoma* sekä siihen sisältyvä ajatus yhteiskunnallisesta työstä, joka läpäisee porvarillisen yhteiskunnan kokonaisuuden ja on sille muotoa antava voima. Näin päästään Horkheimerin kritiikin toiseen puoleen.

Porvarilliselle yhteiskunnalle on ominaista työnjako, se on sen talouden, politiikan ja hengenelämän dynaamisuuden lähde. Dynaamisuuden hintana on kuitenkin lyhytnäköisyys tai sektorikatse: jokainen osa-alue tarkastelee maailmaa vain omalta kannaltaan, ja tuloksena on systemaattinen kokonaisnäemyksen tai yleiskatsauksellisuuden puute. Tämä ominaisuus vaikuttaa merkittävästi tieteesseen, jonka tekeminen pyrkii muodostumaan abstraktiksi ja sisällyksettömäksi,

suhteita vailla olevaksi detaljityöksi, oli se formaalisti kuinka moitteetonta tahasaa. Tämän tendenssin vastustamiseksi Horkheimerilla on tarjolla kaksi esikuva, esimoderni ja moderni – nimittäin filosofia ja poliittisen taloustieteen kritiikki yleisinä ihmistieteinä, joiden varaan kulttuuritiede tulee rakentaa. Tämä selittää Horkheimerin esittämän kulttuuritiedeajatuksen yleistä ratkaisua.

Perinteellisen (yhteiskuntatieteellisen) teorian vaihtoehtona toimiva kriittinen (kulttuuritieteellinen) teoria on tiedettä porvarillisesta eli modernista aikakaudesta, ja se on tätä kolmessa suhteessa – kohteensa, metodinsa ja intressinsä osalta. Tämä kriittisen teorian kolminkertainen historiallisuus erottaakin sen yhteiskuntatieteellisestä tiedonihanteesta seuraavalla kahdella tutulla tavalla: Ensinnäkin historiantutkimus tulee olennaiseksi osaksi yhteiskuntatutkimusta, koska modernin aikakauden erityisyyden voi ymmärtää vain tutkimalla sen – ja muiden sivilisaatioiden – historiaa, ja toiseksi ihmistieteen itsetietoisuuden määrääväksi piirteeksi nousee historiallinen tutkimus, nykyisyyden tarkastelu historiallisten mahdollisuuksien perspektiivistä, so. menneisyydestä tai tulevaisuudesta käsin. Koska filosofiakin, eikä vain poliittisen taloustieteen kritiikki, on Hegelin tunnetun ajattelman mukaisesti (*Oikeusfilosofian esipuheessa*) ”ajatuksin ymmärretty oma aikansa”, tarkoittaa kriittinen teoria viime kädessä aikaletiedettä meistä itsestämme. Näin se on se itsetietoisuuden muoto, joka on mahdollinen sellaisille modernin ajan reflektiivisille ihmisille, tai ainakin intellektuelleille, jotka tähtäävät itsensä ja maailman radikaaliin muuttamiseen.

Se, ettei Lazarsfeld vastineessaan ryhtynyt ottamaan mittaa Horkheimerin filosofisesta modernin ajan tulkinnasta, on ymmärrettävää. Hän oli yhteiskuntatieteiden matemaattiseen metodologiaan erikoistunut tutkija, jonka intressit olivat – kuten hän itse avoimesti myöntää – hallinnollis-soveltavan tutkimuksen puolella (tosin hänen taustansa oli monien muiden aikansa ”positivistien” tavoin marxilaisuudessa, mikä selittää hänen frankfurtilaisia kontaktejaan). Mutta se, että Lazarsfeld ohittaa maininnatta kriittisen teorian tiedekäsityksen joitakin olennaisia puolia, on jo tarkoitushakuista – vaikkei välttämättä tietoista. Lazarsfeld esittää näet artikkelissaan kauniin älyllisen työn maksiimin: ”[Ä]lä luovu koskaan kritiikistä ennen kuin olet ammentanut tyhjiin kaikki ne rakentavat mahdollisuudet, jotka saattavat sisältyä toisen henkilön näkökantaa.” (Lazarsfeld 1941, 16) Yhtä kaikki Lazarsfeld sivuuttaa Horkheimerin perinteiseen tiedonkäsitykseen kohdistaman kritiikin molemmat puolet.

Ensinnäkään Lazarsfeld ei esitä mitään lisäperusteita sille, että yhteiskuntatieteellinen tiedotustutkimus, vaikka soveltaisikin Lazarsfeldin ihastelemia uusia otos- ja haastattelutekniikoita, voisi välttää sen periaatteellisen näennäisfaktisuuden luonteen, johon Horkheimerin kritiikki tähtää. Toiseksi Lazarsfeld ei ota lainkaan kantaa erityistieteellisen tiedon yhtä periaatteelliseen abstraktiuteen. Päinvastoin, hän antaa ymmärtää, että kokoamalla tällaista (mediapsykologista, -demografista ja -sosiologista) tietoa on mahdollista luoda jonkin viestintätilanteen adekvaatti kuvaus. Syyt tähän ovat ilmeiset. Lazarsfeld oli useammalla tavalla – ei vain pätevyydeltään ja intresseiltään, vaan myös uuden lajin projektitutkijan ja projektinjohtajan prototyypinä – sidoksissa siihen yhdysvaltalaiseen sosiaalitutkimuksen tieteen-, maailman- ja joukkoviestinnänkuvaan, joka toisen maailmansodan onnellisen ratkaisun, fasismin kukistamisen, jälkeen levisi amerikkalaisena modernisaationa Eurooppaan ja – UNESCO:n tukemana – muihin maanosiin. Tiedotusopissa se merkitsi mcr-perinteen hegemonisten pyrkimysten laajenemista, jonka seurauksena kulttuuritieteen ideasta tuli ihmistieteissä amerikkalaisuuden oppositioaate.

Välinäytös: tiedotusopin valtavirta ja vastavirrat 1945-1970

Kun Liittotasavallan sodanjälkeisen tiedotusopin keskeinen henkilö Walter Hagemann 1946 aloitti Münsterissä pitkälle viittäkymmentä käyvänä akateemisen uransa (hän oli sitä ennen ollut toimittajana) tai kun Suomen ensimmäinen tiedotusopillinen professori perustettiin Tampereen yliopiston edeltäjään vuosi sen jälkeen, kukaan ei voinut tietää, että *mass communication research* tulisi – monen muun yhdysvaltalaisen yhteiskuntatieteen haaran tavoin – nousemaan oman alansa valtalinjaksi. Parikymmentä vuotta myöhemmin opiskelijaliikkeen kynnyksellä tämä oli kuitenkin jo selviö, ja 1960-luvun lopun sekä 1970-luvun ensipuoliskon opiskelijaliikkeen yksi tieteenkritiikin kärki kohdistui juuri siihen. Nämä sodanjälkeiset vuodet, jotka kattavat suunnilleen 1900-luvun ”kulta-ajaksi” kutsutun (Hobsbawm 1994, 225-400) aikakauden, ovat myös ne, jolloin tämän hetken vanhemman polven tutkijat – Stuart Hall Isonsa-Britanniassa, Pertti Hemánus Suomessa ja Elihu Katz Yhdysvalloissa – varttuivat tieteelliseen kypsyyteensä. Kyse on samalla aikakaudesta, joka muodostaa nykytiedotusopin välttämättömän taustan, sillä 1960-luvun ja 1970-luvun taitteen murroksen jälkeen alan perusvoimavirrat, vaikeivät välttämättä perusainesosat, muuttuivat täysin. Tämä välivaihe, jolloin kulttuuritieteen idea marginalisoituu palatakseen taas avantgardeen, muodostaa seuraavan suppean tarkastelun sisällön.

Sillä, että Lazarsfeldin kanta voitti Horkheimerin kannan, oli tärkeitä seurauksia alan sodanjälkeiselle kehitykselle. Tärkein niistä on epäilemättä se, että mcr-perinne aloitti niin musertavan laajenemisen, että vielä 1990-luvulla osassa maailmaa tiedotus-, viestintä- ja mediatutkimus samastetaan siihen ja sen vaikutuspiiriin (jopa Veikko Pietilän tuore tiedotusopin lyhyt historia [Pietilä 1995] vaikenee esimerkiksi saksalaisesta tutkimuksesta; Pietilän puolustukseksi voidaan sanoa, ettei hän ole tässä yksin – vrt. esim Delia 1987). Koska tämä ekspansio tapahtui niin päällekkäyvästi, sillä on oltava huomattavia tieteellisiä ja tieteenulkoisia syitä. Kirjaan ensin niitä, jotta voisimme ymmärtää paremmin 1960-luvun lopun ja 1970-luvun alun murroksen yhteiskunnallista, kulttuurista ja tieteellistä taustaa. Osoitan sitten, ettei mcr-perinne levinnyt tasaisesti, vaan leviäminen vaihteli maantieteellisesti, mikä mahdollisti historiallisen kulttuuritieteen idean sekä talvehtimisen mcr-perinteen valta-alueella että omia muunnoksia mcr:stä riippumatta.

Mass communication research -ajattelun muuttumista kasvavassa määrin itsetäänselvyydeksi ei voine erottaa vuosien 1945-1973 ”kulta-ajan” seuraavista neljästä piirteestä, jotka omalta osaltaan vahvistavat tiedotus- ja viestintätutkimuksen tiettyjä ominaisuuksia:

Ensinnäkin *kaupallinen markkinahenkisyys* alkaa juurtua yhä syvemmin media-ajatteluun. Vaikka mainonnan, suhdetoiminnan ja propagandan yhteydet akateemiseen tutkimukseen ovat peräisin jo ensimmäisen maailmansodan jälkeiseltä ajalta, jolloin esimerkiksi behavioristisen psykologian perustaja John B. Watson siirtyi yliopistosta J. Walter Thompsonin mainostoimiston palvelukseen, trendi kiihtyy television tullessa mukaan kuvaan. Tämä vahvistaa sitä, että kysymys joukkoviestinnän vaikutuksista mainostaja-propagandistia tyydyttävällä tavalla määriteltynä nousee niin keskeiseen asemaan. Toiseksi heti toisen maailmansodan perään alkava *kylmä sota* on omiaan vaimentamaan ihmistieteiden kriittis-historiallista, muuta kuin ”pelkkiä tosiasioita” työstävää luonnetta. Kommunisminvastaisuus nousi mccarthyismiin Yhdysvalloista kahtia jakautuneen Saksan länsipuolelle, mihin kehityskulkuun tiivistyy tämä tieteenulkoinen ehto – esimerkiksi Adorno alkaa tietoisesti vaimentaa ja peitellä Frankfurtin koulukunnan ”punaista” taustaa. Tämä vahvistaa joukkoviestintätutkimuksen joko yhteiskunnallista funktiota toimia länsimaisen vapauskäsitteiden legitimoijana tai akateemista eristäytymistä arvoneutraaliksi väitettyyn tilastomatemattiseen kieleen (tai näiden yhdistelmää).

Kolmanneksi *amerikkalaisen kulttuurin leviäminen* jälleenrakennuksen ja

Marshall-avun vanavedessä Eurooppaan avaa Euroopan maita sille medioiden kautta tapahtuvalle sosialisatiolle ja yhteisönmuodostukselle, jota on pidetty tyypillisenä amerikkalaiselle elämälle (tästä Euroopan ja Yhdysvaltojen erosta ks. Ravault 1989). Koska mcr-perinne on ajattelutavaltaan mediakeskeistä, se luontuu tällaisen joukkoviestinten ympärille jäsenyvän elämäntavan välittömien vaikutusten käsitteellistämiseen. Nämä kaikki piirteet yhdistyvät viimein siinä *yhteiskuntatieteiden sosiaaliteknologisoitumisessa*, joka pyrkii tekemään niistä viime kädessä yhteiskunnan välineellisen ohjaustiedon tuottajia. Tätä tukee kaksi mcr-perinteen piirrettä, jotka molemmat yhdistyvät esimerkiksi Lazarsfeldissa: tutkimuksen samastaminen viime kädessä empiirisen aineistonkeruun ja tilastomatemattisen aineistonkäsittelyn yhdistelmään sekä ajatus siitä, että tieteen eturintamaa edustavat akateemisen maailman ja muiden intressitahojen suhdetta välittävät tilatut projektitutkimukset.

Tiivistetysti voidaan sanoa, että mcr:n leviäminen tuntuu vastustamattomalta, koska se olennoi toisen maailmansodan jälkeistä ihmistieteiden modernisointia ja on sellaisena välttämätön osa "kulta-ajan" rakennemuutosta kehittyneissä teollisuusvaltioissa (ilman sitä ei tule toimeen edes ns. sosialististen maiden tiedotustutkimus). Mcr-perinteen maailmankartta ei kuitenkaan täyty tasaisesti, mikä mahdollistaa toisenlaisten tiedekäsitysten hengissäpysymisen. Koska olen tässä kiinnostunut historiallisesta kulttuuritieteestä, korostan seuraavaa neljää intellektuaalis-maantieteellistä yhteyttä:

Ensinnäkään mcr ei noussut vastarinnatta hallitsevaksi edes kotikentällään *Yhdysvalloissa*, jossa kiista vanhan ja uuden välillä tiivistyi noin vuosina 1935-1955 käydyssä massakulttuurikeskustelussa. Nyt kun on tullut tavaksi irvailla tämän keskustelun sitä osapuolta, joka korosti korkea- ja populaarikulttuurin eroa, on paikallaan nostaa esiin näiden "konservatiivien" metodinen omaleimaisuus. Keskustelussa ei ollut kyse vain siitä, onko populaarikulttuuri "roskaa" vai "1900-luvun kansantaidetta", vaan myös siitä, miten sitä tulee tutkia. Massakulttuurikeskustelu pitikin myös Yhdysvalloissa vireillä historiallis-kulttuuritieteellisen populaarikulttuuritutkimuksen ideaa (esim. Lowenthal 1950), ja ajan mittaan tämä on ehkä yhtä tärkeä, ellei tärkeämpi, sen puoli kuin 1980-lukua ennakoanut liberalistinen *uses and gratifications*-vastaanottotutkimuksen esivaihe.

Toiseksi mcr-perinteen leviäminen sodan runtelemaan Saksaan – tässä: länsiliittoutuneiden miehittämään puoleen ja Liittotasavaltaan – ei tapahtunut kädenkäänteessä, vaikka miehitysvaltiot yrittivätkin jopa tietoisesti kitkeä kansallissocialismin leimaamaa *Zeitungswissenschaftia* yliopistoista. Sodanjälkeinen saksalainen tiedotusoppi kehittikin esimerkiksi Hagemannin johdolla *Publizistikwissenschaft*-näkemystä, jota erityisesti Emil Dovifat oli jo ennen sotaa ehdottanut (Otto Groth in uskantilais-kulttuuritieteellinen *Zeitungswissenschaft*-kanta ei sen sijaan saanut laajaa vastakaikua). Sille oli – ja on osin vieläkin – ominaista humanististyyppinen historiantaju yhdistyneenä yhteiskunnalliseen joukkoviestinnän ja medioiden tarkasteluun. Näin *Publizistikwissenschaftin* edustajien oli mahdollista eritellä myös mcr:n historiallista luonnetta sen laajetessa Saksaan. Henk Prakke, Hagemannin seuraaja Münsterissä, osoitti esimerkiksi, miten mcr-perinteen yhden perusopinkappaleen, ns. Lasswellin kaavan ("Kuka sanoo kenelle..."), juuret palautuvat antiikin ja keskiajan retoriikkaan (ks. Prakke 1965). Tällainen ymmärrys esimodernin ja modernin viestintäajattelun jatkuvuudesta on osa eurooppalaisia intellektuaalista perinnettä.

Kolmantena esimerkkinäni on *Ranska*, joka hylki varsin menestykkestä mcr-ajattelua aina 1970-luvun puoliväliin. Osin tätä voi selittää ranskalaisen kulttuurin piintyneellä antiamerikkalaisuudella, jonka ilmauksiin törmää vielä 1990-luvullakin. Osin asia palautuu siihen, että Ranska kehitti oman massakulttuurikeskustelun vastineensa, jonka voittavana osapuolena ei ollut empiirinen sosiaalitutkimus – tätä uraansa käynnistänyt Pierre Bourdieu pahoitteli 1960-luvun alussa – vaan

laveasti tulkittu kulttuurifilosofis-historiallis-sosiologinen lähestymistapa (ja elokuva-analyysin puolella *Cahiers du cinéma* linja). Parhaimmillaan siinä leikkasi kaksi 1940-luvun jälkipuoliskon ja 1950-luvun ranskalaisen tiedotus- ja mediatutkimuksen haaraa, filmologian nimellä kulkenut elokuvatietien perinne ja fenomenologis-marxilainen kiinnostus uuden massakulttuurin ilmiöihin, jonka tukipisteinä toimi Sosialismi tai barbaria -ryhmä. Ryhmään jäseniä olivat tai sen liepeillä vaikuttivat – tavalla tai toisella – mm. Roland Barthes, Cornelius Castoriadis, Jean-François Lyotard ja Edgar Morin, joista Barthes ja Morin kuuluvat sodanjälkeisen tiedotus- ja mediatutkimuksen innovatiiviseen, filmologiasta tukea hakeneeseen eturiviin. Heistä Barthes kääntyi dialektisemmän alkutuotantonsa (esim. Barthes 1957) jälkeen 1960-luvun loppua kohti tultaessa, kuin vastareaktion vuodelta 1968 menetetyille toiveille, yhä historiattomampaan ja epäyhteiskunnallisempaan suuntaan. Morin puolestaan (erit. Morin 1962) kehitti tietoista elokuva- ja mediatutkimukseen sovellettua historiallisen kulttuuritieteen ideaa, jonka vaikutus kuitenkin tyrehtyi nopeasti strukturalismin läpimurtovuoden 1966 jälkeen.

Luettelon maita voisi jatkaa, mutta päätän ne *Isoon-Britanniaan*, koska se muodostaa historiallisen kulttuuritieteen idean kehityksessä kestävimmän sillan eteenpäin. Brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta muodostui nimittäin se vuoden 1968 tiivistämän yhdysvaltalaisen yhteiskuntatieteellisen (joukko)viestintätutkimuksen kritiikin suuntaus, joka ei ainoastaan saavuttanut vankkaa asemaa, vaan joka myös parissa vuosikymmenessä – 1970-luvun alkupuolelta 1990-luvun alkupuolelle – levisi maailmanlaajuisesti. Näin se muodostui mcr-perinteen varsinaiseksi haastajaksi ja siten uudenlaisen valtavirta-aseman tavoittelijaksi. Britannian viimeisen etapin kautta pääsen samalla historiallisessa kehittätyssä nykyhetkeen.

Nykyisyys: keskustelu brittiläisestä kulttuuritutkimuksesta ja sen perinnöstä 1974-1994

Sille, että brittiläinen kulttuuritutkimus (*cultural studies*) muodostuu 1900-luvun viimeisen vaiheen aikana – 1973 alkavasta ”maanvieremästä” lähtien (Hobsbawm 1994, 401-585) – todelliseksi tiedotusopin menestystarinaksi, voi ajatella monenlaisia syitä. (Puhun tietoisesti ”brittiläisestä” kulttuuritutkimuksesta erottaakseni sen kaikesta muusta, mitä ”kulttuuritutkimuksella” nykyään tarkoitetaan.) Syvempää oppi- ja intellektuaalihistoriaa odotellessa (ks. silti esim. Brantlinger 1990) voi korostaa sitä, että Isolla-Britanniassa on ollut välittävä asema Manner-Euroopan ja Yhdysvaltojen välillä. Näin mahdollistui se länsimarxismien, ranskalaisen strukturalismin ja anglosaksisen empiriaherkkyyden leikkaus, joka varsinaisesti synnytti brittiläisen kulttuuritutkimuksen tieteellisenä liikkeenä. Siihen, ettei pelkkä maantiede kuitenkaan riitä selittämään asiaa, viittaa esimerkiksi Screen-teoria, joka sekin kehittyi 1970-luvun Englannissa, mutta monin verroin ranskalaisempana kuin Birminghamista säteilyt kulttuuritutkimus. Yhtä kaikki 1950-luvulta alkaen brittiläinen kulttuuritutkimus, varsinkin Raymond Williams, palautti takaisin päiväjärjestykseen Marxin ja Weberin ajatuksen historiallisesta kulttuuritieteestä. Edellä soveltamani tekstianalyttisen menettelytavan mukaisesti tarkastelenkin brittiläisen kulttuuritutkimuksen luonteesta käytyä keskustelua seuraavasti:

Otan lähtökohdaksi Williamsin vuonna 1974 ilmestyneen artikkelin (Williams 1974a), koska silloin brittiläisen kulttuuritutkimuksen vakiintuminen oli vasta aluillaan. Katson sitten kolmessa vaiheessa, mitä Williamsin marxilais-weberiläiselle ehdotukselle tapahtuu. Nämä vaiheet edustavat karkeasti ottaen brittiläisen kulttuuritutkimuksen vakiintumista 1970-luvun kehityksen päätteeksi (Hall 1980a) ja tämän vakiintumisen ensin kansallista (Johnson 1986), sitten kansainvä-

listä hajaantumista, kun siitä tulee lopullisesti ahaat maantieteelliset rajat ylittävä projekti (Grossberg 1993 ja Alasuutari 1994). Kaikki nämä analysoitavat ja vertailtavat tekstit on valittu sen nojalla, että ne kukin omalla tavallaan sisältävät periaatekannanoton brittiläiseen kulttuuritutkimukseen ja sen perintöön – so. kukin niistä on myös normatiivinen kanta siihen, miten kulttuuritutkimusta tulee harjoittaa.

Raymond Williamsin ”Communications as Cultural Science” (Williams 1974a) kiinnittyy jo nimestään alkaen eurooppalaiseen 1800-luvun jälkipuoliskon ja 1900-luvun vaihteen keskusteluun – *cultural studiesilla* Williams tarkoittaakin *Kulturwissenschaftin* englanninkielistä vastinetta. Näin Williams asettaa koko modernin kulttuuriteorian ongelman Marxin ja Weberin käsittein: kyse on kulttuurin ja yhteiskunnan eri käytäntöjen – pelkistetysti: aineellisten ja henkisten käytäntöjen – kausaali- ja muun suhteen tutkimisesta. Mutta vaikka kyse on kulttuuritieteen vanhasta ongelmasta, sen ratkaisuun tulee etsiä uusia metodeja. Voidaankin sanoa, että Williamsille brittiläinen kulttuuritutkimus merkitsee yritystä olennaisesti ajankohtaistaa Marxin ja Weberin ajattelua. Tämä tapahtuu sekä asettumalla kahta olemassa olevaa tutkimusperinnettä – kirjallisuustiedettä ja joukkoviestinnän sosiologiaa (mcr-ajattelua) – vastaan että yrittämällä syntetisoida niitä.

Vallitseva kirjallisuustiede ei kelpaa, koska sen käsitys kirjallisista teksteistä on alaltaan liian vanhahtava ja sisällöltään liian epäyhteiskunnallinen, ja mcr-perinne ei kelpaa, koska se on lähinnä rajoittuneesti käsitettyä vaikutustutkimusta. Molemmat sisältävät kuitenkin yhteisen perusidean, joka mahdollistaa niiden välityksen – ja tämä on yhteiskunnallisen instituution ajatus. Kirjallisuustieteen kohteena ovat näet kirjalliset muodot, jotka ovat omanlaisiaan yhteiskunnallisia instituutioita (voidaan esimerkiksi ajatella, että ne omaavat Durkheimin mielessä pakottavaa voimaa yksittäistä kirjoittajaa kohtaan). Joukkoviestinnässä on Williamsille puolestaan olennaista sanomien tuottaminen mediainstituutioissa, ei niinkään sanomien vastaanottaminen. Tutkimalla nyt yksittäisissä joukkoviestinnän sanomissa ilmenevää kulttuurin muotojen ja yhteiskunnallisten laitojen käytännöllistä välitystä kulttuuritutkimus jatkaa vanhaa kulttuuritieteen projektia. Mutta koska tämä ei erittely ei vielä valaise Williamsin kannan erityistä historiallista painotusta, jatkan kehittelyä käyttämällä hyväkseni hänen toista tekstiään samalta vuodelta 1974.

Television: Technology and Cultural Form (Williams 1974b) on televisiotutkimuksen 1980-luvun nousun myötä muodostunut pieneksi klassikoksi, jonka ajatuksen television virtaluonteesta (*flow*) usein viitataan. Tämä ajatus ei kuitenkaan sellaisenaan ole Williamsin kirjan omaperäistä antia – idea näet löytyy jo 1950-luvun alun saksalaisesta tv-tutkimuksesta, eikä se ollut outo sitä seuranneelle Helge Mietsusellegaan 1960-luvun puolivälin Suomessa. Williamsin teesi television ohjelmavirrasta pitääkin suhteuttaa siihen historialliseen kysymyksenasetteluun, jonka osana se toimii hänen kulttuuritieteellisessä kehittäytessään.

Williamsin historiallisena ongelmana on sen selittäminen, miksi television kehityksessä teknologia edelsi kulttuurimuotoja (vrt. kirjan alaotsikko). Television keksimiseen johtanut kehityshän alkoi jo viimeistään 1800-luvun ensineljänneksellä ja kiihtyi vuosisadan viimeisellä neljänneksellä – kuitenkin ilman, että kukaan olisi osannut ennakoida, minkälaisia kulttuurin muotoja media tulisi soveltamaan. Tähän kehitykseen tarvittiin jokin yhteiskunnallinen tarve, joka tavoittaessaan lopulta yleisradion – ensin radion, sitten tv:n – 1920-luvun alkupuolelta lähtien muutti sen osaksi laajaa historiallista prosessia. Williamsin ongelmaansa esittämän vastauksen logiikka on näin Marxin ja Weberin mukainen: modernin yhteiskunnan kehitys selittää television muuttumista teknologian potentiasta kulttuurimuotojen aktuaalisuudeksi. Sitä modernin yhteiskunnan kehityksen piirrettä, johon televisio lähemmin kiinnittyy, Williams kutsuu ”liikkuvaksi yksityisty-

miseksi”. Kyseessä on nimenomaan aikalaisdiagnostinen näkökulma, joka tekee ymmärrettäväksi sekä sitä, mistä television virtaviivaistumisessa (myös siirtymässä ”muinai-tv:stä” ”uus-tv:hen” – Williamsilla ei ole näitä termejä, mutta käsitteet kylläkin) on kyse, että sitä, mitä tällaista kulttuuria vastaava tietoisuusmuoto (tai – mikä oli Williamsin lempitermi – ”tunnerakenne”) sisältää. Tässä mielessä Williamsin televisioon sovitettu historiallinen tiedotusoppi onkin television kulttuuri-muotojen historiallis-sosiologista, so. kulttuuritieteellistä, fenomenologiaa.

Stuart Hallin ”Cultural Studies: Two Paradigms” (Hall 1980a) on ehkä tunnetuin yksittäinen yritys määritellä brittiläisen kulttuuritutkimuksen aateperintö ja metodologinen omaleimaisuus. Artikkelin taustana on kaksi alan asemassa ta-pahtunutta merkittävää muutosta.

Ensinnäkin brittiläinen kulttuuritutkimus kehitti perustanlaskijoidensa – Williamsin lisäksi Richard Hoggartin ja E.P. Thompsonin – ns. kulturalistisesta näkemyksestä poikkeavan toisen laidan, kun ranskalainen strukturalismi, voidaan sanoa, yllättävästi valtasi keskustelun etulyöntiaseman brittiläisen empirismin kotikentällä. Näin 1970-luvun jälkipuoliskolla syntyi alan suunnasta kiistaa, mikä sai Thompsonin hyökkäämään voimakkaasti Althusserin strukturalistista marxismia vastaan ja Williamsin kehittämään omaa kantaansa erityisesti *Marxismi, kulttuuri ja kirjallisuus* -teoksessa (Hoggart oli kolmikosta se, jonka tutkimusanti jäi lähinnä 1950-luvun perustyöhön *The Uses of Literacy*). Toiseksi Hallin itsensä johtama Birminghamin yliopiston nykykulttuurin tutkimuksen keskus vakiintui vuosikymmenen kuluessa niin, että se saattoi 1980-luvun taitteessa esittäytyä jo perinteen omaavana, laajahkona liikkeenä (tällöin ilmestyivät esimerkiksi sen työtä esittelevät antologiat *Working Class Culture* ja *Culture, Media, Language*). Hegemonia-taistelu oli brittiläisessä kulttuuritutkimuksessa toisin sanoen vuonna 1980 jo täydessä käynnissä, ja Hall käytti artikkelia tähän tehtävään yrittäessään tehdä Birminghamin koulukunnasta perinteen täysivaltaisimman jatkajan.

Hallin kanta alan identiteettihoon on sovittelua: sekä kulturalismia että strukturalismia tarvitaan, ja ongelmana on lähinnä se, miten tämä ympyrän nelioimistä muistuttava yhdistämistehtävä on vietävissä läpi. Tärkeätä aiheeni kanalta on se, että Hall etsii synteessin pohjaa Marxista, joka on hänen esikuvanaan kahdessakin suhteessa. Ensinnäkin Hall hahmottaa kulttuuritutkimuksen ytimen kysymyksenä yhteiskunnallisten olosuhteiden ja tietoisuuden suhteesta ja toiseksi hän – *Grundrissen* johdannon mukaisesti – ajattelee, että tiede tarvitsee eritasoisia abstraktioita voidakseen usintaa ajatuksin todellisuuden monimutkaista konkreettisuutta. Edellisen puolen tehtävänä on mahdollistaa kulturalistisen humanismin ja strukturalistisen antihumanismin teoreettinen välitys, kun taas jälkimmäinen on yritys tehdä tyhjäksi idealismin ja materialismin (reduktionismin) välinen metodologinen kiista. Hallin omana ratkaisuna on ns. yhteenliittämisen (*articulation*) teoria, jonka avulla yhteiskunnallisten olosuhteiden ja tietoisuuden (kulttuurimuotojen) ylimääräytyneet kausaalisuhteet voidaan jäsentää vaihe vaiheelta. Korostaessaan konkreettisten tilanteiden konkreettista analyysia Hall näin jatkaa marxilaisen historiallisen kulttuuritieteen ideaa kulturalistis-strukturalistisesti muunneltuna.

Birminghamissa Hallin oppilaana olleen Richard Johnsonin ”What Is Cultural Studies Anyway?” (Johnson 1986) kirjaa tilannetta, jossa Birminghamin koulukunnan yhtenäisyydestä kiinni pitäminen näyttää jo turhalta, mutta jossa kuitenkin tekijä katsoo tarpeelliseksi etsiä jonkinlaista yhdistävää sidettä brittiläisen kulttuuritutkimuksen eri lähestymistapojen välille. Johnsonin synteessin etsintää motivoi se keskeinen muutos, jonka strukturalismin valta-aseman korvautuminen erilaisilla ”jälkistrukturalismeilla” toi mukanaan 1980-luvun edetessä: ”elitistinen” mediatekstien modernistinen teoria alkoi muuttua ”populistiseksi”, usein postmodernistiseksi mainituksi vastaanottoajatteluksi. Näin Johnsonkin panee keskeisen toivonsa mediaetnografiaan. Olennaisempaa tässä on kuitenkin se ko-

konaiskanta, jonka hän on muodostanut brittiläisen kulttuuritutkimuksen historiallisesta aateperinnöstä.

Käsityksessään kulttuuritutkimuksen kokonaishahmosta Johnson liikkuu selvästi Williamsin ja Hallin vanavedessä, ja sikäli hänenkin yhteydessään on oikeuttettua puhua brittiläisen ajattelun jatkuvuudesta. Myös Johnson nimittäin näkee kulttuuritutkimuksen viimekätisenä kohteena subjektimuotojen ja yhteiskuntamuodostuman historiallisesti määräytyneen suhteen tai – vähemmän teknisesti – ihmisten yhteiskunnallisen elämän, jonka käsitteellistämisen yleispuitteet Marx edelleen tarjoaa. Ongelmana on Marxin sovittaminen yhteen kulttuuri- ja media-tutkimuksen kanssa, mikä tapahtuu – samaan tapaan kuin Hallilla toisessa kuuluisassa artikkelissa, ns. ”koodaus/dekoodaus”-jutussa (ks. Hall 1980b) – rinnastamalla poliittisen taloustieteen käsitteet (tuotannon, levityksen, kulutuksen) viestintäteorian vastaavaan käsitetriadiin (lähettämiseen, välitykseen, vastaanottoon). Näin Johnson etsii marxismin vahvan alueen (tuotantotutkimuksen), strukturalismin omimpien löytöjen (tekstintutkimuksen) ja elettyä elämää lähellä olevan etnografian (vastaanottotutkimuksen) synteisiä. Itsessään tämä synteisin tavoittelu on hyvä esimerkki siitä, miten brittiläinen kulttuuritutkimus pyrkii jatkuvasti uudistumaan ajan ja tieteen muutoksiin reagoimalla, mikä juuri on osa aikalaisanalyttisen kulttuuritieteen yleistä ideaa.

Johnsonin tavoin Birminghamissa opiskelleen, mutta syntyperältään ja kotipaikaltaan yhdysvaltalaisen Lawrence Grossbergin ”Cultural Studies and/in New Worlds” (Grossberg 1993) on kirjoitettu tilanteessa, jossa brittiläinen kulttuuritutkimus on menestytarinansa siivittämänä muuttunut maailmanlaajuiseksi, joskaan ei kaikkialle samassa määrin levinneeksi löyhäksi joukkoliikkeeksi (sen Euroopan kartalta löytyy ainakin kaksi tärkeää aukkoa: Ranska ja Saksa). Grossbergin kannottoa tuleekin lukea ainakin kolmenlaista taustaa vasten. Ensinnäkin kyseessä on Hallin ja Johnsonin tapainen yritys uudistaa brittiläistä kulttuuritutkimusta tilanteessa, jossa erilaisten suuntausten rinnakkainolosta on tullut pysyvä asiantila. Toiseksi Grossbergin välittömänä taustana ovat Yhdysvaltojen 1980- ja 1990-luvun ilmapiirin kaksi trendiä, uskonservatismiin jatkuva nousu ja ns. monikulttuurisuuden muodostuminen kriittisen yliopistoälymystön yhdeksi päähuolenaiheeksi – näin hän on erityisen kiinnostunut kulttuuritutkimuksen poliittisesta relevanssista näissä kysymyksissä. Kolmanneksi Grossberg ottaa kantaa siihen, millä edellytyksillä brittiläisen kulttuuritutkimuksen perinnettä voitaisiin viedä syntysijojensa ja englantilaisen kielialueen ulkopuolelle (toistaiseksihan sen päävaikutusalue on rajoittunut Isoon-Britanniaan, Yhdysvaltoihin ja Australiaan). Itse asiassa anglo-australo-amerikkalainen kulttuuritutkimus voidaankin nähdä englantinkielisen kriittisen älymystön yrityksenä sekä kehittää oma vastineensa Saksan ja varsinkin Ranskan haasteelle (tämä myös selittäisi osaltaan liikkeen olematonta levinneisyyttä näissä maissa) että pitää yllä sitä kriittisyyttä, jolle Ranskasta ja Saksasta näyttää löytyvän entistä vähemmän elintilaa.

Grossberg pyrkii artikkelissaan sovittamaan yhteen brittiläisen kulttuuritutkimuksen perinteen ja sen menestyksen, niin ettei se maailmanlaajuistuessaan alkaisi merkitä mitä tahansa – ja siis kadottaisi sisältöään. Ratkaisuna tähän hän tarjoaa sitä, mitä kutsuisin kriittiseksi kontekstualismiksi: kriittiseksi, koska Grossbergille kulttuuritutkimusta ei ole yhteiskuntakritiikin ulkopuolella, ja kontekstualismiksi, koska hän tavoittelee teoriaa, joka voisi säilyttää kriittisyytensä toisistaan poikkeavissa ja riippumattomissa tilanteissa. Tällaisen mahdollisuuden Grossbergille avaa Hallin perusintention, kulturalismin ja strukturalismin yhteenliittämisen, radikalisointi tavalla, joka samalla saa hänet luopumaan historiallisen kulttuuritieteen ideasta. Se, miksi näin käy, on kuvaavaa laajemminkin ns. postmodernille ajattelulle kriittisessä media- ja kulttuuriteoriassa, vaikka Grossbergin ratkaisu on muuten varsin omintakeinen ja jopa hätkähdyttävä.

Grossberg astuu kahdella tavalla taaksepäin – tai, kuten postmodernistit itse

ehkä haluavat asian nähdä, eteenpäin – historiallisen kulttuuritieteen moderniu-
desta. Ensinnäkin Grossberg pitää näennäisenä Williamsin, Hallin ja Johnsonin pe-
rusongelmaa, yhteiskunnan ja kulttuurin suhteen määrittelyä. Yhteiskuntaa ja
kulttuuria ei tule nähdä toisilleen erillisten ja eri aikaa elävien osien kokonaisu-
tena, niin että yhteiskunta- ja kulttuuriteorian keskeisenä ongelmana on rekon-
struoida tämän kokonaisuuden aineellis-yhteiskunnalliset ja henkis-kulttuuriset
määräävyysuhteet. Tätä voidaan kutsua luopumiseksi konkreettisen totaliteetin
(Marx) ja historiallisen yksilön (Weber) käsitteestä, joka kuuluu brittiläisen kult-
tuuritutkimuksen ”klassiseen” järjestelmään, ja samalla hermeneutiikasta tällai-
sen historiallisesti eriytyneen maailman käsittämistapana. Toiseksi Grossberg pi-
tää myös yksilöllisyyttä näennäisongelmana eli hyväksyy strukturalismin teoreet-
tisen antihumanismin. Yhteiskunta ja kulttuuri eivät koostu yksittäisistä ihmisistä,
vaan erilaisista käytännöistä ja koneistoista, joiden liike tuottaa fenomenologisen
harhan subjektina olostta. Se, mitä yksilöiden elämisaailmasta jää Grossbergilla
jäljelle, ovat tunteet tai affektit – mutta persoonattomassa, ylikäsitteellisen-kollekti-
vissä mielessä.

Kuvattu voidaan tiivistää siten, että syntetisoidessaan kulturalismia ja struktura-
lismia Grossberg hyväksyy liian vähän Williamsilta ja liian paljon Althusserilta
sekä Foucault’lta (Grossberg ei tosin ota huomioon Foucault’n viimeisen vaiheen
kääntymistä Kantiin). Lopputuloksena oleva antihermeneutiikan ja teoreettisen
antihumanismin yhdistelmä viekin hänet – kuten monet muutkin (jälki)struktura-
listiset Kantin ja Hegelin kriitikot – pitkälle yhteiskuntatieteellisen tiedotustutki-
muksen (tai kärjistetympin: positivismin) suuntaan, ja tämä on kohtalokasta his-
toriallisen kulttuuritieteen idean kannalta. Kun Grossberg nimittäin katkaisee tie-
dotustutkimuksen yhteyden humanistis-hermeneuttiseen kokemuksen ja merki-
tyksen analyysiin, syntyvän aukon täyttää – ja tämä on hänen ratkaisussaan hät-
kähdyttävää – geometris-maantieteellinen yhteiskunnallisten käytäntöjen ja ko-
neopillinen affektilatausten teoria. Toisin sanoen Grossberg yhteiskuntatieteellis-
tää kulttuuritutkimuksen tavalla, joka tuo sen lähelle sosiometriaa tai kaupunki-
ekologiaa ja sosiologisesti tulkittua psykoanalyysia, jossa yhteiskuntaa tarkastel-
laan Gilles Deleuzen ja Félix Guattarin tapaan halukoneistona. Tyypillistä tässä
mielessä on se, miten Grossberg analysoi Los Angelesin vuoden 1992 mellakoita:
kaupunkiekologin tavoin hän keskittyy (kaupunki)tilan erityytymiseen nyky-Yhdys-
valloissa.

Grossbergin yritys perustella brittiläisen kulttuuritutkimuksen kansainvälisty-
mistä vastaava adekvaatti teoria, joka voisi suunnata yhteiskuntakriittikää erilai-
sissa tilanteissa, osoittautuu siten irrottautumiseksi perinteen historiallis-kulttuu-
ritieteellisyydestä. Vaikka Grossberg on oikeassa siinä, että tehtävänä on vastus-
taa kaikkia suosittuja yrityksiä palauttaa kulttuuritutkimus pelkäksi hermeneutti-
seksi tekstitulkinaksi ja yleisöetnografiaksi, hän vain tyytyy kääntymään päinvas-
taiseen suuntaan. Näin hänen yrityksensä eliminoida historiallinen tulkinta tiedo-
tustutkimuksesta merkitsee paluuta yhteiskuntatieteelliseen metodikäsitteeseen –
joskaan ei enää 1900-luvun hallitsevan mediasosiologian tai edes skientistisen
marxismien, vaan geometris-koneopillisen yhteiskuntafilosofian mielessä. Histo-
riallisen kulttuuritieteen tie on kuitenkin kaksikaistainen, humanistinen ja yhteis-
kuntatieteellinen, ja niitä molempia tarvitaan perillepääsemiseksi.

Pertti *Alasuutari* ”Kulttuuritutkimus ja kulturalismi” (*Alasuutari* 1994; ar-
tikkeli on käytännössä sama kuin ”Mitä on kulttuuritutkimus” -niminen luku
Alasuutari 1993:ssa) liittyy sekin brittiläisen kulttuuritutkimuksen kansainvälisty-
misen luomaan keskusteluaaltoon, mutta sitä on luettava myös suomalaisesta
taustastaan käsin. Kuten Iossa-Britanniassa myös meillä kiistely brittiläisestä kult-
tuuritutkimuksesta ja sen perinnöstä on ollut osa marxismien kehitystä ja – pitkäl-
le – kutistumista. Britanniasta Suomi on eronnut kuitenkin ratkaisevasti siinä, et-
tei marxismi ole meillä koskaan kehittänyt vahvaa kulturalistista linjaa, ns. länsi-

marxismia (Matti Juntusen ja Lauri Mehtosen fenomenologinen marxismi 1970-luvun jälkipuoliskolla oli ajankohtansa ehkä tärkein avaus tähän suuntaan; siitä lähemmin ks. Malmberg 1996). Näin suomalainen dynaaminen yliopistomarxismi rajoittui 1970-luvulla historialliseen materialismiin ja varsinkin poliittisen taloustieteen kritiikkiin eli ns. pääomalogiikkaan, joka täytti meiltä puuttuneen strukturalismin deterministisen ja skientismiin kallistuneen suuntauksen paikan. Brittiläisvaikutteinen kulttuuritutkimus suuntautui Suomessa 1980-luvun alusta juuri pääomalogiikkaa vastaan, ja niin se alkoi meillä pikkuhiljaa samastua paljolti laadullis-empiiriseen alakulttuurien sosiaalitutkimukseen, so. mediaetnografiaan ja muuhun vastaanottotutkimukseen (brittiläisen ajattelun vaikutus kirjallisuustieteeseen on ollut tästä poikkeava, muttei nähdäkseen lainkaan yhtä laaja-alainen). Ratkaisevaa on, että Suomessa – päinvastoin kuin Isossa-Britanniassa – kehitys johti marxismin perinteen uudelleenajattelun sijaan useissa tapauksissa sen suoraan hylkäämiseen. Myös tätä kehitystä Alasuutarin artikkeli dokumentoi.

Vaikka Alasuutari ei tarkastelekaan kulttuuritutkimusta yksinomaan brittiläisestä näkökulmasta, tämä puoli on hänellä riittävästi esillä, jotta myös hänen artikkelinsa voidaan nähdä osana esittelemääni keskustelua. Tämän perustelee kaksi hänen painotustaan. Ensinnäkin Alasuutari samastuu selvästi brittiläisen kulttuuritutkimuksen kulturalistiseen siipeen, jota hänelle tosin edustaa enemmän Hoggartin työväestön arjen tutkimus kuin Thompsonin sosiaalhistoria tai Williamsin kulttuuriteoria. Toiseksi Alasuutari yhdistää kulturalismin skientistis-funktionalistisen marxismin (mutta myös Parsonsin) kritiikkiin, joka on sekä tuttu teema brittiläisestä keskustelusta 1950-luvulta lähtien. Näin Alasuutarin käsitys kulttuuritutkimuksen kohteesta tulee hyvin lähelle Williamsia, Hallia, Johnsonia ja – tietyin varauksin – Grossbergia: siinä on kyse historiallisesti kehittyneistä kulttuurimuodoista, joiden pohjalta yksilöt haluineen tuotetaan. Koska Alasuutari kuitenkin hylkää molemmat historiallisen kulttuuritieteen ”klassiset” mallit, marxilaisuuden ja uskantilaisuuden, ajautuen sekä merkitysidealismiin että arvomaterialismiin, hänen voi sanoa astuvan ulos brittiläisestä perinteestä. Tämän hieman lähempi erittely tuokin meidät suomalaisen nykykeskusteluun.

Vaikka Alasuutari samastuukin brittiläisen kulttuuritutkimuksen kulturalismista ja strukturalismista edelliseen laitaan, hän jättää ovet täysin auki myös jälkimmäiselle. Tämä tapahtuu siten, että hän yhdistää kulturalismin konstruktionismiin, so. näkemukseen, jonka mukaan yhteiskunnallinen todellisuus on aina toimijoiden itsensä muodostama merkitysrakennelma. Tämän strukturalismin (ja pragmatismen) välittämän lingvistisen käanteen hyväksyminen sellaisenaan ajaa Alasuutarin kuitenkin merkitysidealismiin. Tarkoitan merkitysidealismilla seuraavaa: Filosofisen idealismin, kuten Hegelin, kantavana ajatuksena on, että todellisuus on aina viime kädessä minän (yksilön, yhteiskunnan, aikakauden tai maailmanhengen) tuottamaa, niin että minän suhteet maailmaan ovat itsesuhteita. Idea muuntuu lingvistisen käanteen läpikäyneellä Alasuutarilla siihen muotoon, että todellisuus on aina yksilöiden merkityksenannon tulosta, niin että ihmiset kohtaavat maailmassa viime kädessä itse sinne liittämiään merkityksiä. Alasuutari ajautuu tähän esimarxilaiseen, so. praktista materialismia edeltävään kantaan, koska hän jättää käsittelemättä käytännön – praksiksen – idealismia ja materialismia välittävän merkityksen. Toisin sanoen Alasuutari samastaa marxismin vanhaan Engelsiin muttei nuoreen Marxiin, ja näin hän joutuu hyväksymään idealismin järkevä ytimen merkitysidealisin muodossa.

Vastaava askel taaksepäin historiallisen kulttuuritieteen idean toisesta mallitapauksesta, uskantilaisuudesta ja Weberistä, otetaan Alasuutarin omaksumassa arvomaterialismissa. Alasuutari näet hyväksyy osaksi kulturalismia Bourdieun kulttuurisen luokkateorian, joka on yritys sosiologisoida Kantin *Arvostelukyvyyn kritiikki* ja palauttaa makuarvostelmat ihmisten yhteiskunnallisissa luokka-asemissa ilmenevään kulttuuripääomaan – *Distinction*-teoksen alaotsikko kuuluukin

Critique social du jugement, "arvostelman yhteiskunnallinen kritiikki" (koska tunnen Bourdieauta huonosti ks. myös Seel 1987). Esimerkiksi taidemaku ja sen pohjan muodostavat esteettiset arvot ovat pelkästään eri luokkiin kuuluvien ihmisten keino legitimoida erityisyytensä, millä tapaa yhteiskunnan eriarvoisuus uusintaa itsensä. Alasuutarin ajaa tähän uskantilaisuutta edeltävään, 1800-luvun materialismikeskustelua heijastavaan, arvojen sosiologiseen materialisointiin eli *Sollenin* palauttamiseen *Seiniin* se, että hän ohittaa Rickertin ja Weberin arvoautonomian tai – jos halutaan – arvoidealismien. Mutta myös sen järvevä ydin tulee historiallisessa kulttuuritieteessä pelastaa. Pelatessaan itsensä näin sekä marxismia että uskantilaisuutta edeltävään teorianurkkaukseen Alasuutari ei voi muuta kuin sanoa hyvästit brittiläiselle kulttuuritutkimukselle ja sen perinnölle, ja Grossbergin tavoin hänenkin irrottautumistaan motivoi postmoderni henki.

Lyhyt tiivistys ja päätös: tiedotusopin metodikeskustelun kehäliike 1900-2000

Aloittaessaan laitostumisensa tiedotusopilla oli 1900-luvun ensivuosisikymmeninä kolme periaatteellista mahdollisuutta, joiden suuntaan kehittyä. Maailmansotien välisen pluralistisen muotoumisvaiheen mentyä mcr-perinteen yhdenmukaistava vaikutus sysäsi kuitenkin historiallisen kulttuuritieteen vaihtoehdon tutkimuskentän reunoille. 1960-luvun käänteestä vaikutuksesta kulttuuritiede löysi uuden mahdollisuuden hahmottua varteenotettavaksi haastajaksi. Brittiläisen kulttuuritutkimuksen kypsyminen ja globalisoituminen tuntuvat kuitenkin johtavan sen idean uuteen hukkaamiseen. Näin tiedotusopin historiallis-kulttuuritieteellinen käsittäminen uhkaa jälleen marginalisoitua, tällä kertaa paradoksaalisesti kulttuuritutkimuksessa samalla, kun siinä voimistuu pyrkimys normalisoitua mm. osaksi empiiristä sosiaalitutkimusta. Täten tiedotusopin metodikeskustelu tavallaan palaa siihen, mistä se mcr-perinteen vakiintumisvaiheessa lähtikin – tällä kertaa tosin niin, että postmoderni kulttuuritutkimus, mcr:n sijaan, pyrkii uudeksi *mainstreamiksi*. Historiallisen kulttuuritieteen idea saa kuvatulla tavalla jälleen radikaalin oppositiomerkityksen: nyt se toimii – sekä postmodernin että sosiologisovan – kulttuuritutkimuksen homogenisointipyrkimysten vastavoimana.

Koska ympyrän sulkeutuminen ei historiassa koskaan merkitse paluuta jo meneeseen alkuun vaan vanhan kertautumista nykyisyydessä, ei voi sanoa, että edes historiallisen kulttuuritieteen idea olisi 1900-luvun mullistukset läpikäytyään kyennyt pysymään samana. Tiedotusoppi, historiallis-kulttuuritieteellinen tai muu, oli toista vuonna 1900 kuin mitä se tulee kohta olemaan vuonna 2000. Jos siis kulttuuritieteen idea aikoo vastata paremmin omaa aikaansa ja siten myös omaa käsitettään, myös sen on otettava vastaan 1900-luvun keskeisen haasteen, lingvistisen käänteeseen seuraukset. Näin vaikka oman *fin de sièclemme* metodikiistan asetelmat muistuttavat sadan vuoden takaista *Methodenstreitia*, ratkaisun avaimet eivät enää ole pelkästään samat. Kyse on tosin sanoen siitä, missä määrin Kantin ja Hegelin suuntaama 1800-luvun kulttuuritieteen idea on ajateltavissa toisin 1900-luvun lingvistisen käänteeseen kahden paradigmaattisen suuntauksen, pragmatismien ja strukturalismien tai Peircen ja Saussuren jälkeen. Tähän haasteeseen en ole edellä tarttunut – en siksi, että pitäisin sitä vähämerkityksisenä, vaan siksi, että kaikella esityksellä on omat rajansa. Näiden rajojen toteamiseen haunkin päättää tällä kertaa.

1960-luvun jälkeen ajanmukaiselta tiedotusopilta on ollut suljettuna pois paluu positivistiseen metodimonismiin ja puhtaaksiviljeltyyn *mass communication researchiin*. Tämä on 1960-luvun tieteenfilosofisen kriisin eli positivismikritiikin myönteinen tulos, joka onkin saanut osan vanhakantaista mcr-perinnettä hylkäämään tiettyjä premissejään – ja osan jopa vaihtamaan kokonaan leiriä. Kriisin kiel-

teisenä tuloksena on ollut hermeneuttisen metodimonismin nousu, kun kaikki tiedotusopin olennaiset kysymykset on – ymmärtävän sosiologian ja reseptioesteettisen tekstintutkimuksen hengessä – haluttu palauttaa tulkintaongelmiksi. Näin on tavallaan vain uusinnettu sellaisenaan 1900-luvun taitteen keskustelu, jossa olivat vastakkain selittäminen (*Erklären*) ja ymmärtäminen (*Verstehen*), eikä ole etsitty uutta, yhteiskuntatieteiden positivismin valtakauden jälkeistä synteesiä. Tähän 1960-luvun uuden avauksen antama lupaus ei kuitenkaan ole väistämättä pakottanut, vaan kausaaliselittämisen ja merkitystulkinnan polaarisuus kyetään nyt ylittämään uudella tavalla tarvitsematta toistaa – edes hermeneuttis-fenomenologisessa hahmossa – ‘vanhaa’ joko-tai -asetelmaa. Tässä astuu kuvaan kielipragmatismien ja strukturalismin anti nykyhetken ja lähitulevaisuuden historialliselle kulttuuritieteelle.

Strukturalismi ja pragmatismi ovat kaksi erilaista, mutta myös yhdistettävissä olevaa tapaa, joilla voi syventää Kantin ja Hegelin perillisten ajatusta ajallisuuden tutkimisesta modernin ihmisen itsetietoisuutena ja modernin yhteiskunnan reflektiivisyytenä. Täsmentääkseni tarkoittamaani ja paljastaakseni loputkin korttini totean, että mainitunlaista esimerkkiä Kantin ja Hegelin projektin strukturalistisesta ja pragmatistisesta syventämisestä voi hakea ainakin kahdesta suunnasta, Roland Barthes’in alkutuotannosta ja Jürgen Habermasilta. Barthes näet yritti 1950-luvun kuluessa ja 1960-luvun ensipuoliskolla yhdistää nousemassa olevaa strukturalismia marxismiin (ja fenomenologiaan), kun taas Habermas on pyrkinyt syntetisoimaan pragmatismien Frankfurtin koulukunnan ja uskantilaisuuden perinnön kanssa.

Jos siis tehtävänä tiedotusopissa on sekä pitää hengissä historiallisen kulttuuritieteen idea että ottaa vastaan “postmodernin tilanteen” haaste, so. ajatella 1900-luvun jälkipuoliskon tiedotusoppia historiallisen kulttuuritieteen sekä jatkuvuuden että katkoksen perspektiivistä, hyvä tapa edetä on historiallistaa nuori Barthes ja Habermas. Heistä nuori Barthes (esim. 1957, erit. 215-268) käy esimerkkinä siitä, miten toisen maailmansodan jälkeisen kulutusyhteiskunnan synnyttämää arjen semiotisoitumista voidaan käsitteellistää Marxin, Sartren ja Saussuren avulla, kun taas Habermas (esim. 1981) puolestaan siitä, miten fasismin aikakauden jälkeisen hyvinvointiyhteiskunnan ja massademokratian julkista tahdonmuodostusta voidaan ymmärtää Adornon (sekä Horkheimerin), Weberin ja Mead’in välinein. Yhdessä he ja heidän ongelmansa, semioottisen mediaretoriikan avulla tapahtuva populaarikulttuurinen myytinmuodostus (Barthes) ja joukko- viestinnän välineellistyminen yhteiskuntajärjestelmän ei-kielellisten ohjausmekanismien paineessa (Habermas), antavat mallin strukturalismin ja pragmatismien koulun käyneestä historiallis-kulttuuritieteellistä tiedotusopista.

¹⁾ Kiitän kommentteista Lauri Mehtosta, *Tiedotustutkimus*-lehden toimitusta ja Erkki Karvosta, joka on toiminut lehden valitsemana arvioijana. Käytän samalla tilaisuutta hyväkseni osoittaakseni kiitollisuuteni Helinä Koivistolle, joka on tälläkin kertaa auttanut minua parantamaan äidinkielen ilmaisuani.

Kirjallisuus

- Alasuutari, Pertti (1993)
Laadullinen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, Pertti (1994)
Kulttuurintutkimus ja kulturalismi. Teoksessa Kupiainen, Jari & Sevänen, Erkki (toim.).
Kulttuurintutkimus: johdanto. Helsinki: SKS, 32-50.
- Barthes, Roland (1957)
Mythologies. Paris: Seuil; suom. Mytologioita, Helsinki 1994.
- Barthes, Roland (1971)
De l'œuvre au texte. Revue d'esthétique, no 3 (1971), 225-232; suom. "Teoksesta tekstiin" teoksessa Barthes, Tekijän kuolema, tekstin syntymä (toim. Rojola), Tampere 1993.

- Brantlinger, Patrick (1990)
 Crusoe's Footprints: Cultural Studies in Britain and America. New York & London: Routledge.
- Delia, Jesse G. (1987)
 Communications Research: A History. Teoksessa Berger, Charles R. & Chaffee, Steven H. (ed.).
 Handbook of Communication Science. Newbury Park: Sage, 20-98.
- Dubiel, Helmut (1978)
 Wissenschaftsorganisation und politische Erfahrung: Studien zur frühen Kritischen Theorie.
 Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Foucault, Michel (1966)
 Les mots et les choses: une archéologie des sciences humaines. Paris: Gallimard.
- Foucault, Michel (1984)
 Un cours inédit. Magazine littéraire, no. 207 (mai 1984), 35-39; suom. "Kant ja moderni filosofia nykyisyyden ontologiana" teoksessa Mitä on valistus? (toim. Koivisto ym.), Tampere 1995.
- Grandi, Roberto (1984)
 Comunicazioni di massa: teorie, contesti e nuovi paradigmi. Bologna: CLUEB.
- Grossberg, Lawrence (1993)
 Cultural Studies and/in New Worlds. Critical Studies in Mass Communication, 10(1993):1, 1-22.
- Groth, Otto (1948)
 Die Geschichte der deutschen Zeitungswissenschaft: Probleme und Methoden. München:
 Konrad Weinmayer.
- Habermas, Jürgen (1981)
 Theorie des kommunikativen Handelns. 1: Handlungsrationität und gesellschaftliche Rationalisierung; 2:
 Zur Kritik der funktionalistischen Vernunft. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hall, Stuart (1980a)
 Cultural Studies: Two Paradigms. Media, Culture and Society, 2(1980):1, 57-72;
 suom. "Kulttuurintutkimuksen kaksi paradigmaa" teoksessa Hall 1992.
- Hall, Stuart (1980b)
 Encoding/Decoding. Teoksessa Hall, Stuart et al. (ed.). Culture, Media, Language: Working Papers in
 Cultural Studies, 1972-79. London: Hutchinson, in association with the Centre for Contemporary Cultural
 Studies, University of Birmingham, 128-138; suom. "Sisäänkoodaus/uloskoodaus" teoksessa Hall 1992.
- Hall, Stuart (1992)
 Kulttuurin ja politiikan murroksia. [Suom.]. Toim. Juha Koivisto et al. Tampere: Vastapaino.
- Hardt, Hanno (1979)
 Social Theories of the Press: Early German & American Perspectives. Beverly Hills & London: Sage.
- Hobsbawm, E.J. (1987)
 The Age of Empire 1875-1914. London: Weidenfeld & Nicholson.
- Hobsbawm, Eric (1994)
 Age of Extremes: The Short Twentieth Century 1914-1991. London: Michael Josephson.
- Horkheimer, Max (1937a)
 Traditionelle und kritische Theorie. Zeitschrift für Sozialforschung, 6(1937):2, 245-294; suom. "Traditio-
 naalinen ja kriittinen teoria" teoksessa Adorno ym., Järjen kritiikki (toim. Kotkavirta), Tampere 1991.
- Horkheimer, Max (1937b)
 Philosophie und kritische Theorie. Zeitschrift für Sozialforschung, 6(1937):3, 625-631.
- Jameson, Fredric (1981)
 The Political Unconscious: Narrative as a Socially Symbolic Act. London: Methuen.
- Johnson, Richard (1986)
 What Is Cultural Studies Anyway? Social Text, vol. 16 (1986), 38-80.
- Juntunen, Matti & Mehtonen, Lauri (1977)
 Ihmistieteiden filosofiset perusteet. Jyväskylä: Gummerus.
- Lazarsfeld, Paul Felix (1941)
 Remarks on Administrative and Critical Communications Research. Studies in Philosophy and Social Science,
 9(1941):1, 2-16.
- Levi, Albert William (1970)
 The Humanities Today. Bloomington & London: Indiana University Press.
- Liedman, Sven-Eric (1983)
 Motsatsernas spel: Friedrich Engels' filosofi och 1800-talets vetenskap. [I.p.]: Arkiv [Andra, rev. uppl.; alk.
 1977].
- Lowenthal, Leo (1950)
 Historical Perspectives of Popular Culture. American Journal of Sociology, 55(1950):4, 323-332.
- Malmberg, Tarmo (1978)
 Tiedotusoppi kulttuurintutkimuksena: kommentti tiedotusopin tutkimuskohdekeskusteluun, erityisesti Veikko
 Pietilän kehittelyyn. Teoksessa Littunen, Yrjö et al. (toim.). Tieto, tiede, yhteiskunta: keskustelua yhteiskunta-
 tieteistä 1978. Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, 105-147.
- Malmberg, Tarmo (1981)
 Tiedotustutkimuksen metodologioista. Tiedotustutkimus, 4(1981):2, 3-20.
- Malmberg, Tarmo (1988)
 Tiedotusopin rakenne. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Malmberg, Tarmo (1996)
 Positivismikritiikistä hermeneutiikan kritiikkiin: Matti Juntusen ja Lauri Mehtosen Ihmistieteiden filosofiset
 perusteet, fenomenologinen marxismi ja suomalaiset metodikiistat. Teoksessa Rantala, Veikko et al. (toim.).
 Juhlakirja Lauri Mehtoselle. Tampere: Tampereen yliopisto (ilmestyy).

- Mancini Paolo (1993)
The Legitimacy Gap: A Problem of Mass Media Research in Europe and the United States. *Journal of Communication*, 43(1993):3, 100-109.
- Marx, Karl & Engels, Friedrich (1973)
Die deutsche Ideologie [kirj. 1845-46]. Teoksessa Marx, Karl & Engels, Friedrich. Werke. 3. Berlin [DDR]: Dietz, 9-530; suom. osittain "Saksalainen ideologia", teoksessa Marx & Engels, Valitut teokset kuudessa osassa, 2, Moskova 1978.
- Mattelart, Armand (1994)
L'invention de la communication. Paris: La Découverte.
- Mattelart, Armand & Mattelart, Michèle (1986)
Penser les médias. Paris: La Découverte.
- Mills, C. Wright (1959)
The Sociological Imagination. New York: Oxford University Press;
suom. Sosiologinen mielikuvitus, Helsinki 1982.
- Morin, Edgar (1962)
L'esprit du temps: essai sur la culture de masse. Paris: Bernard Grasset.
- Parsons, Talcott (1965)
Unity and Diversity in the Modern Intellectual Disciplines: The Role of the Social Sciences. *Dædalus*, 94(1965):1, 39-65.
- Pietilä, Veikko (1995)
Tiedotusopin kehitys ja tila. Teoksessa Sana, Elina (toim.). Tieto-opista mediapeliin: journalismin tutkimuksen näkökulmia. Porvoo: WSOY, 71-92.
- Prakke, Henk (1965)
Die Lasswell-Formel und ihre rhetorischen Ahnen. *Publizistik*, 10(1965):3, 285-291.
- Ravault, René-Jean (1989)
Des effets pervers de l'expansion mondiale des médias américaines. Teoksessa Bertrand, C.-J. & Bordat, F. [éd.]. Les médias américaines en France: influence et pénétration. [Paris]: Belin, 226-251.
- Seel, Martin (1987)
Dialektik des Erhabenen: Kommentare zur "ästhetischen Barberei heute". Teoksessa van Reijen, Willem & Noerr, Gunzelin Schmid (Hrsg.). Vierzig Jahre Flaschenpost: 'Dialektik der Aufklärung' 1947-1987. Frankfurt am Main: Fischer, 11-40.
- Steinbock, Dan (1988)
Tiedotustutkimus ja pragmaattinen käännös. Teoksessa Kivikuru, Ullamajja et al. (toim.). Viestinnän valtateillä: Osmo A. Wiio kuusi vuosikymmentä. Helsinki: Yliopistopaino, 183-192.
- Weber, Max (1973)
Die "Objektivität" sozialwissenschaftlicher und sozialpolitischer Erkenntnis [1904]. Teoksessa Weber, Max. Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre. Hrsg. Johannes Winckelmann. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck) [4., erneut durchges. Aufl.], 146-214.
- Williams, Raymond (1974a)
Communications as Cultural Science. *Journal of Communication*, 24(1974):3, 17-25.
- Williams, Raymond (1974b)
Television: Technology and Cultural Form. [London]: Fontana/Collins.
- Zaret, David (1980)
From Weber to Parsons and Schutz: The Eclipse of History in Modern Social Theory. *American Journal of Sociology*, 85(1980):5, 1180-1201.

T I L A A B E S T Ä L L

N

KVINNOFORSKNING
AISTUTKIMUS

JULKAISIJA: NAISTUTKIMUKSEN SEURA RY. TILAUKSET: VUOSI KERTA 170 MK / OPISKELIJAT 90 MK. SAMALLA VOIT LIITYÄ
SEURAN JÄSENEKSI. TILAA OSOITTEESTA: NAISTUTKIMUS- KVINNOFORSKNING C/O KANTOKON, PL 31, 33901 TAMPERE

Sanomalehtiopista tiedotusoppiin

Hanno Hardtin (1992, 4) mukaan angloamerikkalainen viestinnän tutkimuksen historiankirjoitus on tähän saakka ollut hyvin katkemallista ja satunnaista. Silti voidaan sanoa, että viestintä institutionalisoitui akateemiseksi oppiaineeksi USA:ssa 1940-1960-luvuilla, jolloin pääosa viestinnän tutkimus- ja opetuslaitoksista perustettiin (Robinson 1988, 104). Tuohon aikaan tutkimuksen valtavirtanimiä olivat mm. sellaiset tutkijat kuin Bernard Berelson, Carl Hovland, Paul Lazarsfeld, Harold Lasswell ja Wilbur Schramm. Tällöin myös empiiris pohjainen *mass communication research* -perinne syrjäytti vähitellen lehdistön historiallisen tutkimuksen, joka siihen saakka oli ollut vallitsevana (ks. esim. Swindler 1954, 216-219).

Suomalaisesta viestinnän tutkimuksesta ei historioita juuri ole kirjoitettu, yksittäisiä pro gradu -tutkielmia, artikkeleita ja juhla julkaisuja lukuunottamatta [ks. esim. Himanen (1975), Kaukonen (1976), V. Pietilä, ym. (1990) Särmä (1992), Nordenstreng (1985)]. Vaikenemiseen vaikuttavat monet seikat. Oppiala on niin nuori, ettei sillä ole toistaiseksi ollut aikaa katsoa taakseen. Kuten Tarmo Malmberg (1995) on todennut, viestintätieteet ovat moderni keksintö (modernista val-

Artikkelissa tarkastellaan historiallisen tutkimusotteen katoamista suomalaisesta joukkoviestinnän tutkimuksesta. Näkökulma on pääasiassa oppialan sisäisessä kehityksessä. Tarkastelu nojaa kahden maan suurimman yliopiston opetusohjelmien ja opinnäytetöiden erittelyyn. Artikkelissa painotetaan historiallisen tutkimuksen tärkeyttä ja perätään myös kotimaisen viestinnän tutkimuksen oppihistoriaa koskevaa keskustelua.

tio-opista Keränen 1993, 105, sosiologiasta Mäkelä 1991), ja tästä seuraa, että niiden keskeinen ominaisuus on suuntaaminen nykyisyyteen ja tulevaisuuteen. Myös useat niistä tutkijoista, jotka olivat keskeillä paikoilla alaa synnyttämässä, pitävät edelleen hallussaan ylimpiä virkoja. Tämä ei voi olla vaikuttamatta siihen, miten he itse tai muut arvioivat alan kehitystä. Kysymys ei niinkään ole ole tietoisesta sensuurista kuin siitä, että harva meistä kykenee oman toimintansa kriittiseen itsearviontiin. Nuoremmat tutkijat taas harvoin uskaltavat kriittisesti arvioida aikakautta, jota he itse eivät ole eläneet, mutta jonka keskeiset henkilöt vaikuttavat yhä esimerkiksi asiantuntijoina viranhaussa tai apurahoja myönnettäessä.

Marja Keräsen mukaan retorisisa tieteen tutkimuksessa keskeisiä kysymyksiä on esimerkiksi se, kenen näkökulmasta jokin esiintyy jonakin ja uudelleenpolitisoi historiaa. Kenen näkökulmasta tieteenalan perustajia ovat nämä tai nuo? Mistä näkökulmasta tradition keskeisiä käännekohtia tai murroksia olivat ne tai nuo? Mistä lokaatiosta katsoen tiede määritetty näin tai noin? (Keränen 1996) Veikko Pietilä puolestaan kirjoittaa siitä, miten angloamerikkalaisen tiedotustutkimuksen historiankirjoituksessa jäsentävän näkökulman näyttää tarjonneen ennen muuta se, mihin tiedotustutkimuksen perinteeseen sitoutuneena kirjoittaja on alan menneisyyttä luodannut. Hän mainitsee esimerkkinä Elihu Katzin ja Paul

Lazarsfeldin, jotka legitimoitakse oman lähestymistapansa leimasivat aieman tutkimusperinteen taikaluoti- tai lääkeruiskumalliin pohjautuvaksi suoriin vaikutuksiin uskoviksi tutkimuksiksi. Pietilän mukaan keskeisimmät erimielisyydet koskevat alan varhaisia avauksia, jolloin ei ollut syntynyt mitään oppialarakennetta, joka voisi tarjota pohjaa avausten yksituumaisemmalle tarkastelulle. (Pietilä 1994, 6-16)

Veikko Pietilä, Tarmo Malmberg ja Kaarle Nordenstreng (1990, 165-185) tarjoavat toistaiseksi ainoan yrityksen hahmottaa suomalaisen joukkoviestinnän (kirjoittajat käyttävät termiä *mass communication*) tutkimuksen kehitystä. Artikkelista nousee kolme eri ajanjaksoa: 1) alkuvaiheet: yksimielisyyden aika, 1960-luvun alusta 1970-luvun alkuun, 2) erilaisuudesta vastakohtiin, 1970-luvun alusta 1980-luvun lopulle, ja 3) tilanne tänään. On kuitenkin huomattava, että kirjoittajat keskittyvät omaan aikakauteensa, vuosiin, jolloin he itse toimivat aktiivisesti alan tutkijoina, ts. modernin tiedotusopin aikakauteen. Modernia tiedotusoppia edeltävää sanomalehtiopin kautta he luonnehtivat "hajanaisiksi lehdistöä ja sen persoonallisuuksia koskeviksi tutkimuksiksi". (V. Pietilä ym. 1990, 168) Tämä sanomalehtioppia koskeva arvio on esimerkki alkuperäiskertomuksista, jotka kertovat siitä, mistä tutkimussuunta tai tieteenala sai alkunsa. Keräsen mukaan useimmiten kyse on kehityksestä, siitä miten uusi ja parempi korvaa vanhan ja huonon. Keränen siteeraa Billigiä (1993, 119-120), joka kirjoittaa siitä, miten syvään käsitys tieteen edistymisestä on sisäänrakentunut akateemiseen maailmaan. Vanhan korvaaminen uudella tulee mahdolliseksi ja välttämättömäksi, kun vanha korvataan holhoavan vähätellen. (Keränen 1996)

Tämän artikkelin tavoitteena on osoittaa, että modernin tiedotusopin tuominen Suomeen hautasi alleen viestinnän historiallisen tutkimuksen. Kuten Scannel (1996) toisaalla tässä lehdessä kirjoittaa, modernit yhteiskunnat eivät arvosta mennyttä, sillä saavuttaakseen moderniutensa niiden on tehtävä selkeä ero menneisyyteen. Samasta ilmiöstä on kyse, kun tieteelliset paradigmat vaihtuvat: uusi paradigma voi nousta vain osittamalla vanhan paradigman vanhentuneeksi, virheelliseksi tai puutteelliseksi.

Artikkelin tarkoituksena on myös kiinnittää huomio siihen, että suomalainen viestinnän tutkimus on saavuttanut vaiheen, jossa on tärkeää aloittaa itsereflektio, ts. yrittää ymmärtää, miksi olemme tilanteessa, jossa olemme. Itseymmärrys edellyttää aina oman historian tuntemusta. Historiallinen tutkimus ja oppihistoriat kietoutuvat väistämättömästi yhteen: emme voi ymmärtää historiallisen tutkimuksen asemaa ilman, että tunnemme oppihistorioita.

Artikkelini keskittyy sanomalehtiopin kauteen (1920-luvulta 1960-luvulle) ja tiedotusopin varhaiseen jaksoon (1970-luvun puoliväliin), jota V. Pietilä ym. kuvaavat yksimielisyyden ja osittain myös erimielisyyden kausiksi. Olen nimennyt

kaudet seuraavasti:

- 1) saksalaisvaikutteisen sanomalehtiopin kausi 1920-luvulta 1950-luvulle,
- 2) amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin kausi 1960-luvulta 1970-luvun alkuun,
- 3) itäeurooppalaisvaikutteisen marxismi-leninisin aalto 1970-luvulla

Artikkelini keskittyy nimenomaan historiallisen tutkimuksen asemaan eri kausina ja erityisesti niissä murroskohdissa, joissa kausi vaihtuu. Artikkelia varten olen käynyt läpi Helsingin ja Tampereen tutkintovaatimukset sekä luettelot valmistuneista opinnäytetöistä tutkitulta ajanjaksolta. Tutkintovaatimukset välittävät sen, mitä kunakin ajankohtana on pidetty tärkeänä opiskelijoille. Ne ovat, kuten kaikki hyvin tiedämme, kompromissien tulosta, mutta näyttävät silti peruslinjat. Valmistuneet opinnäytetyöt perustuvat usein opiskelijoiden yksilöllisiin valintoihin, mutta ovat harvoin täysin irrallaan annetusta opetuksesta ja ohjauksesta. Tarkasteluni rajoittuu kahteen laitokseen, jotka kuitenkin ovat alan vanhimmat laitokset Suomessa.

Se seikka, että artikkelini pohjautuu ainoastaan kirjallisiin lähteisiin, kadottaa välttämättä suuren osan tutkitun ajanjakson merkitysrakenteista. Kuten Raymond Williams kirjoittaa, merkitysrakenne on kunkin aikakauden kulttuuri, sen eletty elämä. Kun tämän merkitysrakenteet kantajat ovat poissa, emme enää kykene tavoittamaan tuon ajanjakson koko kulttuuritraditiota, vaan ainoastaan valitun tradition. (Williams 1963, 64-68) Näin tämä artikkeli pystyy vain osaksi tavoittamaan tutkitun ajanjakson yleisiä tai oppialan sisäisiä merkitysrakenteita.

Saksalainen sanomalehtitiede ja sen suomalainen versio

Viestinnän tutkimuksen kehityksessä varhaisena vaiheena pidetään saksalaista sanomalehtitiedettä (*Zeitungswissenschaft*), jonka keskeisinä niminä mainitaan esimerkiksi Hermann Diez, Emil Dofivat, Otto Groth ja Emil Löbl (ks. esim. Groth 1948). Saksassa sanomalehtitieteen institutionalisoituminen tapahtui välittömästi ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Ensimmäinen sanomalehtiopin (*Zeitungskunde*) lehtoraatti perustettiin Münsterin yliopistoon vuonna 1919. Vuonna 1926 sanomalehtioppia opetettiin jo kuudessatoista yliopistossa ja muutamissa teknisissä korkeakouluissa. Sanomalehtioppi määriteltiin aluksi yksinkertaisesti tiedoksi sanomalehdistä. Uusi oppiala lähti aluksi kehittymään lehdistön historiana, koska kaikki vuosisadan alkuun mennessä julkaistu teoreettinen aineisto oli lähinnä lehdistön historiaa. (Kaukonen 1976, 6, 31)

Suomessa sanomalehtiopin opetus alkoi perinteisten yliopistojen ulkopuolella. Kansalaiskorkeakoulu (myöhemmin Yhteiskunnallinen Korkeakoulu) aloitti toimintansa vuonna 1925. Sanomalehtitutkinto oli yksi korkeakoulun kolmesta tutkinnosta. (Salmelin 1985, 5) Tutkintovaatimukset määrittivät sanomalehtimiehen tärkeimmät aineet seuraavasti:

Tietopuolisessa suhteessa ovat hänelle tärkeimpiä aineita yleinen valtio-oppi ja kansantaloustiede sekä sanomalehtityötä varten sovellettu sosiologia, johon myös luetaan sosiaalipsykologia, sosiaalietikka, sanomalehdistön *historia* sekä logiikan alkeet. Tämän lisäksi edellytetään alemman arvosanan kurssia joko sosiaalipolitiikassa tai osuustoimintaopissa sekä valtiosääntö- ja hallinto-oikeudessa.

(Kansalaiskorkeakoulu 1926, 9, kursivointi kirjoittajan)

Sanomalehtitutkinto oli näin varhaisista vuosista alkaen selkeästi suuntautunut yhteiskuntatieteisiin. Historian osuus painottui kuitenkin vielä enemmän itse tutkintovaatimuksissa. Sanomalehden historia kuului kirjapainotiedon, nykyajan sanomalehdistön yhteiskuntaopin valossa ja sanomalehtitekniikan ohella perus-

opintoihin (Kansalaiskorkeakoulu 1926, 31). Yleiseen sanomalehtioppiin luettiinkin sanomiston historia, nykyajan sanomisto, sanomiston suhde valtioon ja yhteiskuntaan, painovapauslaki, tekijänoikeus jne. (Kansalaiskorkeakoulu 1927-1928 1927, 9-10)

Saksalaisen sanomalehtitieteen vaikutus näkyy selvästi tutkintovaatimuksiin kuuluvissa kirjoissa: Löbliä (1903), Dieziä (1910) ja Dovifatia (1927) (ks. esim. Kansalaiskorkeakoulu 1927-1928, 30-31). Kaikki nämä kirjat käsittelevät paljolti myös viestinnän historiaa. On kuitenkin huomattava, että jo varsin varhain, vuonna 1930, tutkintovaatimuksiin tuli englanninkielisiä kirjoja. Suurin osa niistä keskittyi käytännön journalismiin. (Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1930, 33) Myöhemmin sanomalehtioppi jaettiin kahteen pääosaan: sanomalehtitekniikkaan ja yleiseen sanomalehtitietoon. Yleisen sanomalehtiedon luennot koskivat sanomalehdistön historiaa ja nykyajan sanomalehdistöä eri maissa (Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1935, 46-47).

Sanomalehtiopin ensimmäinen professuuri perustettiin vuonna 1947, mutta virantäyttöprosessi kesti kaikkiaan seitsemän vuotta. Eri syistä viranhaku jouduttiin uusimaan kolme kertaa ennenkuin tiedekunta pääsi ratkaisuun professuurin alanmäärittelystä. Opetusalaa määriteltiin seuraavasti:

- 1949 Sanomalehtitekniikka, sanomalehdistön *historia*, sanomalehtisosiologia ja sanomalehtipsykologia
- 1951 Sanomalehdistön *historia* ja sanomalehtisosiologia
- 1954 Lehdistö kokonaisuudessaan, erityisesti sanomalehti*historia* ja sanomalehtisosiologia

(Himanen 1985, 23, kursivoinnit kirjoittajan)

Kotimaisessa kirjallisuudessa väitellyt Eino Suova hoiti aluksi virkaa ja nimettiin vuonna 1956 sanomalehtiopin ensimmäiseksi professoriksi. Hänen aikakaudellaan historiaa käsittelevien kirjojen osuus vahvistui huomattavasti. Vuodesta 1953 sanomalehtiopin laudaturiin kuului pakollisena kohtina kaksi teosta Suomen sanomiston historiasta ja jonkin ulkomaan sanomiston historiaa käsittelevä erikoisteos (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetussuunnitelma 1953, 13-15). Myös approbatur-vaiheeseen kuului luentosarja tai kirjallisuutta Suomen lehdistön historiasta (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetussuunnitelma 1959, 25).

Tutkintovaatimukset ja annettu opetus näkyivät myös tehdyissä opinnäytteissä. On laskettu, että melkein kaksi kolmasosaa pro gradu-tutkielmien aiheista liittyi lehdistöhistoriaan (Särmä 1992, 244). Esimerkiksi vuonna 1956 kaikki sanomalehtiopissa hyväksytyt gradu-työt käsittelivät lehdistön historiaa. Näiden töiden joukossa olivat mm. Pertti Hemánuksen *Johannes Linnankosken "Uusimaa" paikallislehtenä*, Pentti Salmelinin *Algoth Untola "Työmiehen" kirjoittajana ja toimittajana 1917-1918* ja Osmo A. Wiion *Ensimmäisiä pilalehtiä. Pilalahdistön historiaa La Caricaturesta Veitikkaan*. (Tutkielmaluettelo 1927-1992 1992, 40). Vuosina 1949-1958 Suomessa hyväksyttiin neljä viestinnän tutkimuksen alaan kuuluvaa väitöskirjaa, joista kolme käsitteli lehdistön historiaa. Samalla kaudella hyväksytyt liseniaattitutkielmat (3) olivat kaikki lehdistön historiaa. (Himanen 1975, 58).

Amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin kausi

Amerikkalaisvaikutteinen tiedotusoppi ilmestyi yksittäisinä kirjoina Helsingin yliopiston sosiologian ja valtio-opin tutkintovaatimuksiin jo 1950-luvulla. Helsingin yliopisto aloitti tiedotusopin opetuksen vasta vuonna 1967, mutta sitä ennen sosiologia ja valtio-oppi vastasivat annetusta tiedotusopillisesta opetuksesta. Lazarsfeldin ym. *The People's Choice* (1948) ja Lasswellin ym. (1949) teos *Language*

of Politics -teokset ilmestyivät valtio-opin laudatur-vaatimuksiin vuonna 1952 (Valtiotieteellinen tiedekunta 1952), mutta katosivat kahden vuoden kuluttua. Sosiologian laudaturiin tuli samana vuonna sosiaalipsykologian kohta, johon kuului Cantrilin (1945) ja Hovlandin (1949) teokset (Valtiotieteellinen tiedekunta 1952). Edelleen sosiologia otti vuodesta 1956 kommunikaation sosiologian ja sosiaalipsykologian (vuodesta 1957 kommunikaatiotutkimus) laudaturin valinnaiseksi kohdaksi. Siiheen kuuluivat Berelsonin (1952), Katzin ja Lazarsfeldin (1960) sekä Hovlandin ym. (1949) teokset. Samana vuonna valtio-opin laudaturiin ilmestyi yleisen mielipiteen ja sanomalehdistön valinnainen kohta, jossa voitiin tenttiä mm. Schrammin (1949) ja Lasswellin ym. (1949) teokset. Seuraavana vuonna samaan kohtaan lisättiin Berelsonin (1952) sisällön erittelyä koskeva teos. Vuonna 1959 kirjat poistuivat vaatimuksista, mutta laudaturissa saattoi tenttiä poliittisia symboleita käsittelevän teoksen [Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot 1956, 19-21; Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot (1957), 21; Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot (1959), 23]. Valtio-opin laudaturvaatimuksiin lisättiin vuonna 1966 polittisen kommunikaation valinnainen kohta. (Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan tutkinnot 1966, 31). Kohdassa saattoi tenttiä mm. Klapperin (1960) ja Schrammin (1949) teoksia (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1967, 72).

Särmä ajoittaa muutoksen alkamisen Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa vuoteen 1960, jolloin sosiologian tutkintovaatimuksiin tuli Bernard Berelsonin (1952) kirja *Content Analysis*. Kahta vuotta aikaisemmin oli ilmestynyt Allardtin ja Littusen (1958) *Sosiologia*, jossa joukkotiedotuksesta oli oma lukunsa. Samaan aikaan julkaistiin myös ensimmäiset sisällön analyysit. YKK:n sosiologian laitoksella aloitettiin luennoita joukkotiedotuksen tutkimuksesta vuonna 1960. (Säilä 1992, 248)

Suovan kuoleman jälkeen sanomalehtiopin professuuri Yhteiskunnallisessa korkeakoulussa (vuodesta 1966 Tampereen Yliopisto) muutettiin vuonna 1961 lehdistö- ja tiedotusopin professuuriksi. Muutokseen vaikuttivat edelleen myös sekä radion ja television muuttunut asema että yhdysvaltalaisen empiirisen sosiologian tuonti Suomeen kansainvälisten kontaktien (muutamien keskeisten vaikuttajien ASLA- ym. stipendimatkat) ja toisaalta Yleisradion kautta (Pietilä ym. 1990, 169; Himanen 1975, 64). Pertti Hemánuksen mukaan sanomalehtiopin hiipuminen tapahtui jo aikaisemmin. Hän viittaa muistelmissaan Suovan kaudelta siihen, miten Suovan voimat hupenivat 1950-luvun loppuvuosina. Hemánuksen mukaan Suova ei itse asiassa edustanut saksalaista sanomalehtitiedettä, vaan oli jo moderni: hän kaipasi empiiristä näyttöä. (Hemánus 1985, 86-89) Voidaankin ehkä sanoa, että Suova lähestyi tutkimuskohdettaan enemmän käytännön sanomalehtiopin kuin sanomalehtitieteen lähtökohdista.

Uusi professori, journalisti ja sosiologi Raino Vehmas, nimitettiin virkaansa vuoden 1963 alusta alkaen, mutta hoiti virkaa viransijaisena jo aikaisemmin. Vehmas piti saksalaista sanomalehtitiedettä "raskassoutuisena ja suurelta osin hedelmättömänä" (Vehmas 1967/1985, liite 7) Edelleen Vehmoksen oman lausunnon mukaan hän oli 1960-luvun alusta alkaen yrittänyt suunnata Suomen joukkotiedotustutkimusta amerikkalaisille linjoille ennen kaikkea tri Schrammin journalistisen koulukunnan hengessä (Himanen 1976, 33) Tutkintovaatimukset alkoivatkin muuttua välittömästi. Approbaturiin tuli nyt uutena kommunikaatio-opin peruskurssi ja amerikkalainen kirjallisuus alkoi syrjäyttää saksalaista kirjallisuutta. Yhdysvaltalaisen tutkijoiden Wilbur Schrammin (1949), Fred Siebertin ym. (1963), Berelsonin (1952), Joseph Klapperin (1960) ym. tekstejä tarjottiin nyt suomalaisten lehdistö- ja tiedotusopin opiskelijoiden luettaviksi. Vaikka kaikille tasoille jäi vielä sanomalehdistön historiaa käsitteleviä teoksia, laudaturissa valittavasta yhden maan lehdistön historiasta tuli vain yksi valinnaisesta kymmenestä kohdasta. (Yhteiskunnallisen Korkeakoulun opetussuunnitelma II A 1963, 25-28)

Radikaali murros näkyi myös opinnäytetöissä. Vuosina 1961-1962 lehdistöopis-

sa ei valmistunut yhtään pro gradua ja kolmena seuraavana vuonna vain yksi gradu -työ vuodessa. Myöskään liseniaattitöitä ei jätetty tarkastettaviksi vuosien 1959-1963 aikana. Ensimmäinen Vehmaksen kauden liseniaattityö oli Pertti Hemánuksen sanomalehtien rikosuutisia käsittelevä työ vuonna 1964 (Hemánus 1964). Pentti Salmelinin samana vuonna valmistunut liseniaattityö Suomen työväenlehdistön historiasta oli aloitettu jo Suovan kaudella (Salmelin 1964). Ensimmäinen Vehmaksen kauden väitöskirja oli Hemánuksen Helsingin sanomalehtien rikosaineisto (1966), joka edusti jo uutta tiedotusoppia.

Lukuvuonna 1965-1966 lehdistö- ja tiedotusoppi jaettiin kahtia; sanoma- ja aikakauslehtilinjaan ja radio- ja televisiolinjaan. Syksyllä 1969 aloitti toimintansa tiedotusopin (radio- ja tv-opin) professori. Tähän virkaan nimitettiin huhtikuussa 1971 Kaarle Nordenstreng. Professori Vehmakselle oli myönnetty virkavapautta kesästä 1970 lähtien ja seuraavan vuoden kesällä hän erosi lopullisesti virasta. Virka julistettiin uudelleen haettaviksi kesällä 1971 ja virkaan nimitettiin Pertti Hemánus vuoden 1973 elokuusta lähtien. (Himanen 1985, 33-38)

Helsingin yliopistossa lehdistöopin opetus aloitettiin vuonna 1967. Sen tarkoituksena oli "jakaa sanomalehtialan perustietoja luennoin ja käytännöllisin harjoituksin niille, jotka aikovat joukkotiedotusosalalle". Valtiotieteellinen tiedekunta järjesti kaksi luentosarjaa: toimitustyön perusteet sekä lehdistö ja yhteiskunta. Mitään arvosanaa ei lehdistöopin opinto-opin suorittajalle, mutta opiskelijat saattoivat halutessaan ottaa VTK-tutkinnon yhdeksi aineeksi Tampereen yliopiston lehdistö- ja tiedotusopin. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1967 (1967), 75) Kun Helsingissä järjestettävien lehdistöopin kurssien opiskelijamäärä osoittautui erittäin suureksi, katsottiin tiedekunnan piirissä olevan aihetta kehittää opetus approbatur ja cum laude -tasolle.

Varsinaisena oppiaineena tiedotusoppi tuli valtiotieteelliseen tiedekuntaan syksyllä 1968. Tiedotusopin ensimmäiseksi lehtoriksi valittiin Taimi Torvinen, joka oli väitellyt poliittisesta historiasta. Torvinen oli työskennellyt pitkään ammattitoimittajana. Koska tiedotusopissa ei voitu suorittaa laudatur-arvosanaa, alalle erikoistuvan oli valittava pääaineekseen sosiologia tai yleinen valtio-oppi. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968), 74)

Opinto-opas määritteli aineen vuonna 1968 seuraavasti:

Tiedotusoppi käsittelee joukkotiedotustoimintaa ja joukkotiedotusvälineitä sosiaalisina ilmiöinä, tiedonvälityksen sosiologiaa ja sosiaalipsykologiaa perusteita sekä joukkotiedotustoiminnan vaikutuksia poliittiseen elämään, yhteiskunnan rakenteeseen ja sosiaaliseen käyttäytymiseen

(Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968), 74).

Vuoden 1968 ensimmäiset tutkintovaatimukset noudattavat amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin traditiota Schrammeineen (1949), Klappereineen (1960) ja Sola Pooleineen (1969). Vaatimuksissa näkyy kuitenkin vielä Taimi Torvisen sormenjälki, ja approbaturiin kuuluu mm. Steinbyn (1969), Salmelinin (1967) ja Seikko Eskolan (1965) lehdistön historiaa käsitteleviä teoksia. Cum laude approbaturin lopussa on myös kaksi kirjaa lehdistön historiasta. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968), 75-76)

Taimi Torvinen jatkoi koko yliopistouransa ajan luennoimista Suomen tai kansainvälisen lehdistön kehitysvaiheista. Helsingiläinen tiedotusoppi sen sijaan muuttui nopeasti. Vuoden 1971 opinto-opas ilmoitti, että "kommunikaatiotutkimus perustuu suurella määrällä kvantitatiivisiin mittauksiin, joten tilastotieteen ja matemaattisten metodien opiskelu on cum laude -tasoa varten erittäin suositeltavaa (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1971-72 (1971), 101).

Tällä tavoin molemmat tiedotusopin laitokset olivat vuoteen 1970-luvun alkuun mennessä omaksuneet amerikkalaisvaikutteisen tiedotusopin lähestymistavat ja menetelmät. On mielenkiintoista huomata, kuinka helsinkiläinen tiedo-

tusoppi vailla lehdistöopin traditiota siirtyi tiedotusoppiin vielä suoremmin kuin Tampereen laitos. Kun USA:ssa ensimmäiset tiedotusopin laitokset oli perustettu 1940-luvulla (Robinson 1988, 104), Suomessa vastaava kehitys saatettiin loppuun 1970-luvun alkuun mennessä.

Itäeuroopalaisvaikutteisen marxismi-leninismien aalto

Tarmo Malmberg jakaa marxilaisen tiedotustutkimuksen kahteen eri jaksoon Suomessa: ensimmäiseen (1969-1975) ja toiseen aaltoon (1976-1977) (Malmberg 1981, 39-47). Malmbergin mukaan tutkimusperinne alkoi hahmottua Eino S. Revon pääjohtajakauden (1965-1969) yleisradiotutkimuksessa ja institutionalisoitui Kaarle Nordenstrengin valinnassa tiedotusopin professoriksi Tampereen yliopistoon vuonna 1971.

Marxismin ensimmäinen aalto näkyi myös Tampereen yliopiston tiedotusopin (radio- ja tv-oppi) laitoksen tutkintovaatimuksissa. Se oli aluksi yhdistelmä koti- ja ulkomaisesta marxilaisvaikutteisesta tutkimuksesta sekä neuvostoliittolais- ddr:läisestä marxismi-leninismistä. Esimerkiksi V.I. Leninin *Ideologinen työ* (1970) ilmestyi Siebertin ym. teoksen (1963) rinnalle vuonna 1971. Samaan aikaan laudaturiin tuli Herbert Schillerin *Mass Communications and American Empire* (1971) maistiaiseksi yhdysvaltaisesta kriittisestä tutkimuksesta. (Tampereen yliopisto 1971, 62-65) Seuraavana vuonna marxilaisten kirjojen määrä lisääntyi jo huomattavasti. Opiskelijat lukivat jo approbatur -vaiheessa Nordenstrengin omien monisteen rinnalla Viewegin ja Waltherin *Imperialistisesta journalismista* -monisteen kera mm. Yrjö Engeströmin *Koulutus luokkayhteiskunnassa* (1970) -kirjaa. Cum laude approbaturin vaatimuksiin kuuluivat mm. Spirkinin (1972), Gramscin (1968), Viewegin ja Waltherin sekä Jopken teoksia. (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972), 127-129) Lukuvuonna 1973-1974 cum laude approbaturiin ilmestyi Spirkinille vaihtoehtoisena *Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet* (Konstantinov 1972), jota luettiin yhdessä Ketosen *Euroopalaisen ihmisen maailmankatsomuksen* kanssa (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-1974 (1973), 123-125). Myöhemmin vaatimuksiin lisättiin vielä lisää ddr:läisiä ja neuvostoliittolaisia kirjoja sekä *The Democratic Journalist* -lehden vuosikerta (ks. esim. Opinto-opas 1974-1975 (1974), 124-126).

Siitä huolimatta, että painettu ja sähköviestintä oli nyt erotettu eri laitoksiin, tutkintovaatimukset muuttuivat yhdessä asiassa täysin samankaltaisiksi: historia katosi lähes kokonaan sekä sanoma- ja aikakauslehti- että radio- ja televisio-opin tutkintovaatimuksista. Sanoma- ja aikakauslehtilinjan vaatimuksissa vuosina 1972-1973 oli laudatur-vaiheessa yksi valinnainen lehdistön rakennetta ja kehitystä käsittelevä kohta, mutta muutoin approbaturiin kuuluvaa Steinbyn (1969) teosta lukuunottamatta vaatimukset olivat puhtaita historiasta. (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972), 79-80) Radio- ja tv-opin vaatimukset lukuvuonna 1972-1973 noudattelivat samaa linjaa, mutta vielä täydellisemmin historiasta puhdistettuina, sillä vaatimuksissa oli historiasta jäljelle jäänyt vain Siebertin ym. *Four Theories of the Press* (1963) (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972), 127-129). Seuraavana vuonna tämäkin kirja oli poistunut. (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-74 (1973), 123-125)

Marxismi-leninismi alkoi näkyä myös helsinkiläisissä tutkintovaatimuksissa vuodesta 1972 lähtien, jolloin myös viestinnän historiaa käsittelevät kirjat vähitellen katosivat. *Joukkotiedotuksen teoria* -kohtaan tulivat nyt luettaviksi Dancen (1967) *Human Communication Theory* -kirjan ja *Four Theories of the Press* -teoksen (Siebert ym. 1963) ohella myös Leninin *Ideologinen työ* (1970) ja Otto-Ville Kuusisen (1964) artikkelit *Lehdistön vapaudesta ja Lehdistön vapaudesta ja vas-*

tuusta. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1972-1973, 112).

Konstantinovin (1972) *Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet* kuului yhdessä Wiion *Ymmärretäänkö sanomaasi?* -kirjan (1968) kanssa approbaturin johdattusta tiedotusoppiin -osaan. Marxilais-leniniläisen filosofian perusteet säilyikin tutkintovaatimuksissa (cum laudessa) viisi vuotta eli vuoteen 1978, jolloin Osmo A. Wiio tuli tiedotusopin laitoksen ensin virkaatekeväksi professoriksi ja sitten vakinaiseksi professoriksi (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1978-1979 (1978) 182-186).

Leninit ja Kuusiset poistuivat jo ennen helsinkiläisen tiedotusopin ensimmäisen apulaisprofessorin Pertti Tiihosen nimitystä vuonna 1975. Tällöin alkaneen laudatur-opetuksen myötä tutkintovaatimukset muuttuivat yhä puhdaspiirteisemmäksi angloamerikkalais-suomalaiseksi tiedotusopiksi. Uusissa laudaturvaatimuksissa oppialaa katsottiin joko psykologisesta, sosiaalipsykologisesta tai sosiologisesta tarkastelutavasta käsin. Historiallista tutkimusotetta uudet vaatimukset eivät enää tunteneet, yksittäisiä kirjoja lukuunottamatta. (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1976-1977 (1976), 167-171; Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1977-1978 (1977), 167-171)

Tampreen yliopiston tiedotusopin vaatimuksista viimeiset marxilais-leniniläiset teokset poistuivat vuosikymmenen vaihteeseen mennessä lukuunottamatta Arbatovin *Ideologinen työ ja aikamme kansainväliset suhteet* (1976), joka säilyi kansainvälisen viestinnän kohdassa vuoteen 1983 saakka. Marxilaisen tutkimuksen ensimmäisen eikä toisenkaan aallon aikana viestinnän historiallista tutkimusta käsitteleviä kirjoja ei juuri kuulunut tutkintovaatimukseen. Kun vuonna 1976-1977 laudaturissa oli valinnaisena kohtana journalistiikan linjalla joukkotiedotuksen historia ja tuotantorakenne, siinä luettiin mm. Beglowin (1971) kirja (Tampereen yliopisto, 112-117).

On tärkeä huomata marxilaisuuden selkeä vaikutus sekä Tampereen että Helsingin tutkintovaatimukseen 1970-luvun alkuvuosina. Molemmat laitokset eivät omaksuneet ainoastaan yhdysvaltalaisista mass communication research -traditioita vaan myös neuvostoliittolais- DDR:n marxismi-leninismien tutkintovaatimuksiinsa. Marxismin ensimmäinen aalto suomalaisen tiedotusopin tutkintovaatimuksissa näkyi ensisijaisesti itäeurooppalaisena marxismi-leninisminä, ei länsieurooppalaisena marxismina. Se, kuten amerikkalaisvaikutteinen tiedotusoppikin, laiminloi viestinnän historiallisen tutkimuksen.

Keskustelu

Tähän saakka suurin osa tutkijoiden mielenkiinnosta on kohdistunut tiedotusopin kauden ristiriitaisuuksiin (esim. Wiio versus Ahmavaara-Nordenstreng -paradigma, Hemanus versus K. Pietilä, Malmberg-paradigma, ks. esim. V. Pietilä 1990, 171-178). Sen sijaan paradigmaattinen repeämä, joka tapahtui sanomalehtiopin vaihtuessa tiedotusoppiin on jäänyt lähes huomiotta.

Modernin tiedotusopin läpimurtoa voidaan pitää pääsyynä historiallisen tutkimuksen aseman romahtamiselle. Samantyyppinen kehitys oli tapahtunut esimerkiksi valtio-opissa jo 1950-luvulla (Keränen 1993, 105). Tämä kehitys syveni edelleen tiedotusopin marxilaisessa vaiheessa. Viestinnän historiallinen tutkimus lähes katosi lehdistöopin muuttuessa tiedotusopiksi ja muutti majaa tiedotusopista historiatieteisiin. Lehdistö-historiallinen tutkimus kiinnittyi pääosin historian laitokseen tiedotusopin laitoksen sijaan ja myöhemmin erityisesti *Suomen sanomalehdistön historia* -projektiin Helsingin ja Turun yliopistojen historian laitoksella. Tiedotusoppiin jäi muutama yksinäinen ratsastaja yksinäisine opinnäytteineen ja tutkimuksineen (ks. esim. Tulppo 1976, Salminen 1976, 1979)

Suhteessa historialliseen tutkimukseen suomalaisen tiedotusopin varhainen

vaihe on hämmästyttävän yksituumainen niin amerikkalaisen tiedotusopin kuin itäeuroopalaisen marxismi-leninismien omaksumisessa. Tässä mielessä voidaan todellakin puhua V. Pietilän ym. tapaan yksimielisyyden ajasta. Sekä Helsingissä että Tampereella otettiin käyttöön lähes samat oppikirjat. Osaltaan tämä johtuu tutkijapopulaation pienuudesta: osittain samat henkilöt toimivat opetusviroissa niin Helsingissä kuin Tampereellakin. 1970-luvun alussa vaikuttanut voimakas sosialistinen opiskelijaliike vaikutti voimakkaasti tutkintovaatimuksiin. Kun tieteenala oli nuori ja vasta muotoutumassa, se oli varsin herkkä erilaisille vaikutuksille. Tämä artikkeli ei keskittyessään tutkintovaatimuksiin ja opetusohjelminkaan voikaan tavoittaa tuon aikakauden tunnerakennetta.

Williamsin mukaan kunkin aikakauden tunnerakenne katoaa sen kantajien myötä. Kaikkia väistyneitä emme pysty enää tavoittamaan. Miltä tuntui Taimi Torvisesta kun nuoret miehet ajoivat hänen ohitseen? Miltä tuntui kaikista niistä tutkijoista, jotka olivat aloittaneet tutkimustyönsä lehdistöopin kaudella, mutta joutuivat vääntäytymään kvantitatiivisiksi uuden tiedotusopin myötä? Tunnerakenteen edes osittainen tavoittaminen on mahdollista aikalaishaastattelujen avulla. Suomalaisen viestinnän tutkimuksen oppihistoriat huutavat tekijöitään.

Miksi viestinnän historiallinen tutkimus "kiellettiin kahdesti", ensin amerikkalaisenvaikutteisen tiedotusopin ja sitten marxismien myötä? Ensimmäinen kieltäminen oli siinä suhteessa dramaattisempi, että useat opettajista ja tutkijoista oli koulutettu sanomalehtiopin kaudella. Siitä huolimatta tai juuri siksi he hylkäsivät sen tradition kokonaan ja tekivät tilaa uudelle tiedotusopille. Ne tutkijat, jotka tulivat kokonaan muilta tieteenaloilta tiedotusoppiin eivät ehkä puolestaan tunteneet sanomalehtitieteen traditiota. Näin se "vanhanaikaisena" oli helppo heittää syrjään. Samanaikainen sähköisen viestinnän laajeneminen haastoi samanaikaisesti olemuksellaan sanomalehtiopin, joka ei edes tuntenut televisiota ja radiota. Tiedotusoppi edusti uutta ja modernia, lehdistöoppi vanhaa ja siksi väistyvää. Myös sanomalehtioppiin liittyvä nationalismi (useimmat lehdistöhistoriallisista töistä käsittelevät nimenomaan Suomen lehdistöhistoriaa) täytyi tuntua ajastaan jälkeensä jääneeltä tilanteesta, jossa tiedotusopin kirjat saapuivat valtameren takaa, jonne tutkijat itsekkin suunnistivat.

Vaikka esimerkiksi tamperelainen tiedotusoppi myöhemmin palautti historiaa käsitteleviä kirjoja tutkintovaatimuksiinsa ja teki lehdistöhistorian kurssin pakolliseksi opiskelijoille perusopintovaiheessa vuonna 1984 (Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1984-1985 (1984), 141), historiallinen tutkimusote jäi varsin marginaaliseksi suomalaisessa tiedotusopissa. Helsinkiläinen tiedotusoppi, joka aloitti suuremmin yhdysvaltalais-vaikutteisesta traditiosta, muodostui vieläkin historiattomammaksi. Organisaatioviestinnän introduointi vuodesta 1979 eteenpäin muutti helsinkiläiset tutkintovaatimukset vielä "modernimmiksi" (Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1979-1980 (1979) 184-187). Koska historiaa oli niin vähän jäljellä enää opetuksessa ja tutkintovaatimuksissa, se heijastui myös opinnäytteisiin. Viestinnän historiaa käsittelevät opinnäytetyöt ovat olleet poikkeuksia niin Helsingissä kuin Tampereellakin.

Monet lehdistöhistorioitsijat kokivat vierautta uutta tiedotusoppia kohtaan, mutta vaikenivat, vetäytyivät tai sopeutuivat vastustamisen sijaan (ks. esim. Kivikuru 1988). Ehkä juuri tästä syystä lehdistöopin ja tiedotusopin välistä vastakkainasettelua ei ole mielletty paradigmaattisena vastakkainasetteluna. Tiedotusopin uusi metodi, määrällinen sisällönerittely [Veikko Pietilän opetusmoniste sisällön erittelystä ilmestyi vuonna 1969 (Pietilä 1969)] tuntui haastavan myös historian perinteisen laadullisen analyysin. Monet historioitsijat omaksuivatkin määrällisen sisällönerittelyn omaan tutkimukseensa (ks. esim. Teikari 1973). Kvantitatiiviset menetelmät olivat ikäänkuin objektiivisempia ja eksaktimpia kuin historian tutkimuksen kvalitatiiviset menetelmät (Salokangas 1984, 52).

Viestinnän historiallisen tutkimuksen toinen kieltäminen tapahtui marxilaisel-

la kaudella. Modernit marxilaiset tiedotusoppineet vierastivat paitsi lehdistöhistorian laadullista tutkimusotetta, myös sen ei-yhteiskuntatieteellisyyttä. Heidän mukaansa tiedonvälitystä ja siinä tapahtuneita muutoksia ei voitu tarkastella irrallaan yhteiskunnan (ja erityisesti tuotantoinstituutioiden) kehityksestä (Nordenstreng & Starck 1970, 11; Hemánus & Varis 1977, 7). Marxisin lisääntyvä vaikutus suomalaisessa tiedotusopissa syvensi edelleen kuilua lehdistöhistorioitsijoiden ja tiedotusoppineiden välillä. Siitä huolimatta, että historiallinen materialismi tunnusti historian tutkimuksen tärkeyden, joukkoviestinnän historian palauttaminen pelkkään talouteen tuotti ongelmia jopa tiedotusoppineille itselleenkin. Periaatteessa tunnustettiin historiallisen tutkimuksen tärkeys, mutta itse tutkimuksen määrä jäi vähäiseksi (poikkeuksena K. Pietilän väitöskirja 1980). Näin syntyi jako, jossa toisaalta tiedotusoppineet teoretisoivat historiaa, mutta eivät keränneet itse empiriaa, ja toisaalta lehdistöhistorioitsijat keräsivät empiriaa, mutta eivät olleet kiinnostuneita teoriasta. On myös mielenkiintoista huomata, että kun brittiläinen kulttuuritutkimus tuli Suomeen 1980-luvulla, siihen sisällytettiin syvää historiallisuutta ei uudelleenlöydetty Suomessa, vaan sekin omaksuttiin pelkästään nykyisyyden tutkimuksena. Näin siitäkin huolimatta, että esimerkiksi Tarmo Malmberg kirjoitti jo vuonna 1981 historiantutkimuksen roolista aidosti tiedotusopillisena tematisointina eikä vain historiatieteen osana (Malmberg 1981, 3).

Keskustelua lehdistöhistorioitsijoiden ja tiedotusoppineiden välillä ei juuri syntynyt. Yksi harvoista yrityksistä oli Raimo Salokankaan *Tiedotustutkimus* -lehden keskustelupalstalla vuonna 1984 julkaistu puheenvuoro *Historiallisesta tiedotustutkimuksesta*. Tällöin hän valittelee "tiedotusoppineidenkin tekstien rivien välistä toisinaan pilkistävää asennetta, että lehdistöhistoriallinen tutkimus on kuin joku järjenjuoksultaan jähmeänsorttinen vanhempi serkku, jota ikänsä ja voimiensa vuoksi ja kohteliaisuussyistäkin on kuitenkin kohdeltava varovasti". Puheenvuoronsa lopussa hän toivoi kannanottoja seuraaviin ongelmiin: (Salokangas 1984, 52-54)

- 1) Millaista tutkimusta tiedotusoppineet haluaisivat historiantutkijoiden tekemän?
- 2) Minkä verran historiantutkijoilla on syytä itsekritiikkiin alan perinteisen teoriakielteisyyden vuoksi?
- 3) Mitä kunkin mielestä voisi olla historiallinen tiedotustutkimus?

Salokankaan puheenvuorosta on tänä vuonna tullut kuluneeksi 12 vuotta. Monet asiat ovat muuttuneet tässä ajassa. Ala on kasvanut ja maantieteellisesti laajentunut: maan ainoa tiedotusopin laitos on enää Tampereen yliopistossa, kun taas muissa yliopistoissa opetetaan viestintää (Helsinki), viestintätieteitä (Jyväskylä, Vaasa), elokuva- ja televisiotiedettä (Turku) tai mediatiedettä (Rovaniemi). Humanistisen tutkimuksen takaisintulo yhteiskuntatieteisiin on hälventänyt rajaa humanististen ja yhteiskuntatieteiden välillä. Tiedotusoppineet itse ovat kääntyneet humanistisiin tieteisiin ja niiden laadullisiin menetelmiin. Jos 1980-luvun tiedotusoppineet eivät olleet halukkaita keskusteluun, ehkä 1990-luvun viestinnän tutkijat ovat. Tämä keskustelu voisi osaltaan auttaa itsereflektiotamme: keitä olemme, mistä tulemme ja minne olemme menossa?

- Scannell, Paddy (1995)
 Historia, media ja historiankirjoitus. Tiedotustutkimus 19(1996):1.
- Schiller, Herbert I. (1971)
 Mass communications and American empire. Boston: Beacon Press.
- Schramm, Wilbur (1949) (ed.)
 Mass Communications: A Book for Readings. Urbana: University of Illinois Press.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1971-1972 (1971). Helsingin yliopisto. Helsinki: Sanomapaino.
- Siebert, Fred S. & Peterson, Theodore & Schramm, Wilbur (1963)
 Four Theories of the Press. Urbana: University of Illinois Press.
- Smith, Alfred G. (1966)
 Communication and Culture: Readings in the Codes of Human Interaction. New York: Holt, Rineheart and Winston.
- Sola Pool, Ithiel de (1969)
 Trends in Content Analysis. Urbana: University of Illinois Press.
- Spirkin, A. (1972)
 Teoria, joka uudistaa maailmaa: Lenin marxilaisesta filosofiasta. Moskova: Edistys.
- Steinby, Torsten (1969)
 Suomen sanomalehdistö: historiallinen katsaus. Porvoo: WSOY.
- Swindler, William F. (1954)
 Trends in Mass Communications research through 1953. Journalism Quarterly, Spring, pp. 215-219.
- Särmä, Pentti (1992)
 Suovan myötä sanomalehtiedosta sanomalehtitieteeseen. Teoksessa Kaarle Nordenstreng (toim.)
 Tiedotusopin peruskurssin lukemisto. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos, No. 44.
- Tampereen yliopisto (1971). Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Tutkinnot ja kurssivaatimukset lukuvuonna 1971-1972.
 Tampere: Kirjapaino Hermes.
- Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta. Opinto-opas 1976-1977. Ei painopaikkaa, vuotta tai kustantajaa.
 Teikari, Erkki (1973)
 Puolueiden päälehtien ulkopolitiittinen suunta vuosina 1933-1944. Tampere: Hämeen kirjapaino.
- Tutkielmaluettelo 1927-1992 (1992) Tiedotusopin laitoksella valmistuneet oppinnäytetyöt.
 Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos, julkaisuja sarja E, No. 2.
- Tulppo, Pirkko (1976) (toim.)
 Radioamatööreistä tajuntateollisuuteen. Puoli vuosisataa suomalaista yleisradiotoimintaa. Porvoo: WSOY.
- Valtiotieteellinen tiedekunta (1952) Valtiotieteellisen tiedekunnan hyväksymät opintoja ja tutkintoja koskevat määräykset
 sekä tutkintovaatimukset. Tammikuu. Moniste.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1967 (1967). Kannuvalajat ry. Helsinki: KK:n kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1968 (1968) Kannuvalajat ry. Helsinki: KK:n kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1971-1972 (1971). Helsingin yliopisto. Helsinki: Sanomapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinnot 1972-1973 (1972). Helsingin yliopisto. Oy Tilgman Ab.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-1974 (1973). Helsingin yliopisto. Oy Tilgman Ab.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1976-1977 (1976). Helsingin yliopisto. Forssa: Aurasen Kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1977-1978 (1977). Helsingin yliopisto. Forssa: Aurasen kirjapaino.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1978-1979 (1978). Helsingin yliopisto. Forssa: Kirjapaino Auranen.
- Valtiotieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1979-1980 (1979). Helsingin yliopisto. Forssa: Forssan kirjapaino Oy.
- Vehmas, Raino (1967/1985)
 Lehdistö- ja tiedotusopin kehitysnäkömät. Kaarle Nordenstreng (toim.) 60 vuotta toimittajakoulutusta.
 Tampereen yliopisto, Tiedotusopin laitos. Julkaisuja, sarja C, No 7.
- Vieweg, Klaus ja Walther, Willy (1972)
 Imperialistisesta journalismista. Moniste. Tampereen yliopisto, tiedotusopin laitos.
- Wiio, Osmo A. (1956)
 Ensimmäisiä pilalehtiä. Pilalehdistön historiaa La Caricaturesta veitikkaan. Yhteiskuntatieteellinen korkeakoulu.
 Julkaiseman lehdistöopin pro gradu -tutkielma.
- Wiio, Osmo A. (1968)
 Ymmärretäänkö sanomaasi: viestintä-tiedonvälitys. Helsinki: Weilin+Göös.
- Williams, Raymond (1963)
 The Long Revolution. Hammondswoth: Penguin Books.
- Yhteiskunnallinen korkeakoulu (1930). Opetussuunnitelma ja tutkintovaatimukset. Helsinki: Petäjän kirjapaino.
- Yhteiskunnallinen korkeakoulu 1935 (1935). Helsinki: Kirjapaino Oy.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma (1953). Hyvinkää: Hyvinkään kirjapaino Oy.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma (1959). Hyvinkää: Hyvinkään kirjapaino Oy.
- Yhteiskunnallisen korkeakoulun opetussuunnitelma II A (1963).
 Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan kurssivaatimukset. Tampereen yliopisto. Tampere: Tammer-paino.
- Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1972-1973 (1972).
 Tampereen yliopisto. Tampere: Tampereen keskuspaino.
- Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1973-1974 (1973). Tampereen yliopisto. Tampere: Kirjapaino Hermes Oy.
- Yhteiskuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1984-1985 (1984). Tampereen yliopisto. Mänttä: Mäntän kirjapaino.

Tietoa tiedotusopin ja viestinnän tutkimuksesta Pohjoismaissa

Lehtiä

- NORDICOM-Information, lehti 4 numeroa vuodessa
- NORDICOM Review, englanninkielinen lehti, 2 numeroa vuodessa

Suomalaisten tilaajien etu: molemmat NORDICOMin lehdet samaan hintaan
100 mk TOY:n jäsenille ja opiskelijoille, 150 mk muille

Pohjoismainen viestintätilasto

- Media trends 1995 in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden. A statistical compedium. 150 kr.

Erikoisbibliografioita

- Nordisk filmforskning 1975-1995. En bibliografi & 10 essays i anledning af filmens 100 år. Red. Peder Grøngaard. 200 kr.
- Litteratur om mediapædagogik 1989-1994. 75 kr.
- Litteratur om våld i medierna 1972-1994. 75 kr.

Tilaukset: NORDICOM, Göteborgs universitet, Sprängkullsgatan 21, S-411 23 Göteborg
Telefax: 990-46-31-773 46 55. Email: per.nilsson@jmg.gu.se

PSYKOLOGIA-lehti

PSYKOLOGIA

31. vuosikerta

julkaisija: Suomen psykologinen seura
tilaushinnat: jäsentilaus 220 mk ja
opiskelijat 110 mk (sisältävät jäsenmaksun)
muut (Suomi ja Pohjoismaat) 250 mk
yhteisöt 300 mk, muut maat 300 mk
irtonumerot 40 mk
tilaukset:

Psykologia-lehti
Mariankatu 7C, 00170 Helsinki
puh / fax (90) 608 586
PS-tili 800017-95442

Viestinnän vaikutus ajan käsittämiseen

Vaikka viestintä ja aika liittyvät useilla eri tavoilla yhteen, näiden yhteyksien tutkiminen on jäänyt yhteiskuntatieteissä lähes huomiotta. Viestinnän tutkimuksista tai teorioista – varsinkaan vanhoista klassikoista – löytyy harvoin viittauksia aikaan. Marjorie Fergusonin sanoin (1990, 163-164): "Tämä puuttuva kategoria vaatii, että kaikkien Lasswellin työn uudelleen arviointien täytyy alkaa siitä mitä kutsun hänen 'poisjättämisen synnikseen.' Minua on jo pitkään kummastuttanut, että se pyhä teksti johon useimmiten vedotaan – Lasswellin lause viestintäprosessista – on sokea sanoman temporaalisille, historiallisille ja kontekstuaalisille puolille. Lauseesta 'kuka sanoo mitä kenelle mitä kanavaa käyttäen ja millä vaikutuksella' puuttuu milloin, aivan samoin kuin siitä puuttuu missä".

Artikkelissa kartoitetaan sitä, kuinka viestintä on vaikuttanut aikaan ja sen kokemiseen. Ongelmaa on tarkasteltu seuraamalla ajan käsittämisen muutoksia viestintätapojen muuttuessa. Artikkelissa esitetään, että viestinnän muutokset ovat vaikuttaneet viiteen ajan aspektiin: aikakäsityksen pääpiirteisiin, aikaperspektiiviin, arjen temporaalisuuteen, elämäntapojen nopeutumiseen ja ajan merkityksen kasvuun.

Aika ei ole jäänyt vähälle huomiolle vain viestinnän tutkimuksessa, vaan yhteiskuntatieteissä laajemminkin. Koska suuri osa viestintää ja aikaa käsittelevistä teorioista löytyy sosiologian kirjoista, on ajan "poisjättämisen synty" yhteiskuntatieteissä vaikuttanut suoraan myös viestintää ja aikaa koskevan materiaalin vähyyteen. Ne sosiologit, jotka ovat käsitelleet aikaa, korostavat lähes kuorossa

ajan tärkeyttä ja valittavat tutkimuksen vähyyttä. Yksi aikaa laajasti käsitelleistä sosiologeista on Eviatar Zerubavel, joka on todennut muun muassa (1981, ix):

Vaikka aika on epäilemättä yksi sosiaalisen maailman keskeisimpiä ulottuvuuksia, sosiologit ovat tähän asti laiminlyöneet sen tutkimista suhteellisen paljon. Sosiologit, jotka ovat käsitelleet aikaa – jos lainkaan – ovat pitäneet sitä vain muiden ilmiöiden, kuten sosiaalisen muutoksen tai vapaa-ajan osana ja tuskin koskaan omana oikeutettuna aiheenaan.... [Tämä ehkä siksi että] aika on yhteiskunnassa aina läsnäoleva osatekijä ja sellaisena helposti itsestäänselvyys, jota ei oteta erityisen huomion kohteeksi.... [K]uitenkin juuri siksi, että aika on niin oleellinen parametri sosiaalisessa maailmassa, sitä ei voi enää ohittaa.

Ennen kuin siirryn perustelemaan yksityiskohtaisemmin väitettä viestinnän ja ajan liittymisestä yhteen, haluan vielä havainnollistaa sitä, kuinka vähälle huomiolle viestintä on jäänyt puhuttaessa niistä tekijöistä, jotka ovat vaikuttaneet ihmisen nykyiseen käsitykseen ajasta. Laajassa aikaa käsittelevässä teoksessaan sosiologi Jorma Pohjanen (1992, 134-135) toteaa: "Modernia aikakäsitystä ei voida selittää vain yhdellä tai kahdella tekijällä, kuten edellinen tarkastelu on osoittanut, vaan kyse on monien tekijöiden yhteisvaikutuksesta ja yhteensattumisesta, joiden ansiosta uusi aikakäsitys on syntynyt". Tämän jälkeen Pohjanen luettelee toistakymmentä eri tekijää, jotka ovat vaikuttaneet aikakäsitykseen, esimerkiksi

luostarit, kellon, teollisuuden, kaupungistumisen ja liikenteen, mutta ei mitään viestintätapoihin tai -välineisiin liittyvää. Tämän artikkelin tarkoituksena on valottaa Pohjasen esittämää ilmiötä juuri viestinnän näkökulmasta eli osoittaa viestinnän merkitys aikakäsityksen ja yhteiskunnan temporaalisten rytmien muuttajana.

Lähestymistavaltaan artikkeli lukeutuu Michael Schudsonin (1991, 177) luokituksen mukaan viestinnän makrohistoriaan kuuluvaksi suuntaukseksi. Tämä tutkimussuunta pyrkii löytämään vastauksia siihen, kuinka viestinnän historian avulla voidaan selittää ihmisen toimintaa. Se poikkeaa muista viestinnän historian tutkimussuunnista siinä, että se painottaa viestinnän merkitystä yhteiskunnan muutosten lähteenä eikä päinvastoin, kuten muut lähestymistavat.

Keskustelun viestinnän ja ajan yhteen liittymisestä käynnisti kanadalainen tutkija Harold Adams Innis 1950-luvulla kolmella perättäisellä kirjallaan (1950; 1951; 1952), joissa hän käsitteli viestinnän ja ajan yhteyttä pitkälti vallankäytön näkökulmasta. Innis tarkasteli sitä, miten tietynlaiset viestintävälineet toimivat suhteessa aikaan ja tilaan ja miten tämä vuorostaan vaikuttaa yhteisöjen hallitsemiseen.

Ajatus viestinnän ja ajan yhteyksistä on löydettävissä jo Emile Durkheimin (1980, 391-393) teoriasta mielen kategorioista, jotka ovat sosiaalisia ilmiöitä ja näin yhteisön hiomia. Tällainen ilmiö on esimerkiksi ajan kategoria. Kategoriat eivät välttämättä ole olemassa *a priori* tullakseen ilmoille yhteisöstä, vaan niiden ilmentämällä asioilla on sosiaalinen luonne, joka myös on yhteisön luoma. Yhteisön luoman ajan kategorian perustana on siis yhteisön luoman sosiaalisen elämän rytmi. Durkheim ei yksilöi tarkemmin tekijöitä, jotka vaikuttavat kategorioiden syntyyn, mutta niiden lähde on jo itse kysymyksessä: "Miten [kategoriat] sitten ovat ottaneet yhteiskunnasta mallit, joiden mukaisesti ne rakentuvat?" Aikakäsityksen rakennustekijöinä ovat siis mallit, joita löytyy yhteiskunnasta.

Mitkä tekijät sitten vaikuttavat käsitysten ja kategorioiden syntyyn? Jack Goodyn mukaan (1968, 36; 1977, 10, 36-37, 150-151) yksi tärkeimmistä kulttuurin välittäjistä historian aikana on ollut viestintä. Juuri viestinnän avulla ihminen siirtää kulttuuriaan ja opittua käyttäytymistään sukupolvelta toiselle, myös aikaan liittyvää käyttäytymistään.

Sosiaalinen elämä olisi tuskin mahdollista ilman ihmisen kykyä suhtautua aikaan standardina. Huomaamme tämän esimerkiksi epämiellyttävästä tunteesta, joka seuraa, jos kellomme on pysähtynyt tai emme muista mikä päivä on meneillään. Olemme jääneet hetkeksi intersubjektiivisen sosiaalisen maailman ulkopuolelle (Julkunen 1989, 18). Tarvitsemme ajallista standardisointia lähes kaikilla sosiaalisen elämämme alueilla, esimerkiksi jo pelkkä tapaamisten sopiminen vaatii yhteistä käsitystä ajasta.

Durkheimin mukaan (1980, 391-394) yksilö elää ajassa, hänellä on tietty

suuntautumistapa aikaan nähden, henkilökohtainen kokemus siitä, kuinka aika kuluu sekä yksilöllinen elämänrytmi. Kaiken ympärillä on kuitenkin kollektiivisen elämän rytmi, sosiaalinen aika. Ihmisten yhteistoiminta on mahdollista vain, jos he ovat päässeet yhteisymmärrykseen ajasta ja jokainen tajuaa ajan samalla tavalla. Yksilöllä ei sinänsä ole tarvetta ajan käsitteelliseen mieltämiseen, kuten ei eläimilläkään, jotka toimivat aistimustensa pohjalta. Yhteiskunta edellyttää kuitenkin sosiaalista aikaa eli koko ryhmää koskevaa yhteistä käsitystä elämän rytmistä: aikaa, jota yksilö ei voi oppia kuin juuri yhteiskunnan välityksellä.

Modernissa länsimaisessa yhteiskunnassa juuri viestimet ovat niitä tekijöitä, joiden kautta yhteisöjen aikatietoisuus, arjen temporaalisuus ja aikakäsitys syntyvät. Historiallinen tarkastelu viestinnän suullista, käsinkirjoitettua, painettua ja sähköistä kautta koskien osoittaa, kuinka viestinnän muutokset ovat vaikuttaneet ajan viiteen eri aspektiin: aikakäsityksen pääpiirteisiin, aikaperspektiiviin, arjen temporaalisuuteen, elämänrytmin nopeutumiseen ja ajan merkityksen kasvuun.

Aikakäsitys pirstoutui

Viestintätapojen muutokset ovat vaikuttaneet merkittävästi aikakäsityksen kolmen pääpiirteen muuttumiseen: suullisen viestinnän kauden luonnonmukainen, konkreettinen ja epäjatkuva aikakäsitys on muuttunut sähköisen kauden keinotekoiseksi, abstraktiksi ja pirstoutuneen lineaariseksi käsitykseksi. Luonnonmukaisen aikakäsityksen yhteisöissä elettiin luonnon kiertokulun mukaan, ja mikäli ajan laskemista tarvittiin, se perustui luonnon ja vuodenaikojen rytmeihin (Evans-Pritchard 1974, 94-96). Muutos kohti keinotekoisempaa ajankäytön jaottelua tapahtui kirjoitustaidon mukanaan tuomien kalentereiden ja aikataulujen myötä, ja painotaidon keksiminen mahdollisti niiden vaikutusten leviämisen laajalle yhteiskuntaan. Luontoon liittyvä aikakäsitys mureni entisestään, kun lennättimet alkoivat säädellä junien kulkemista ja lähettää aikasignaaleja ensin kaupungista ja sitten maasta toiseen. Rautateiden, lennättimen ja kansainvälistyvän viestinnän vaatimukset saivat aikaan kansainvälisen standardiajan ja aikavyöhykkeiden asettamisen maailmaan: ajasta tuli samalla selkeästi ihmisen eikä luonnon määrittämä käsite.

Viestimillä on edelleen suuri merkitys standardiajan välittämisessä yhteisöihin, sillä "oikean" ajan voi aina tarkistaa niin puhelimesta, radiosta kuin televisiostakin. Kirjalla, elokuvalla, radiolla ja televisiolla on kyky yleisen ajan välittämisen ohella myös muokata aikaa omiin tarpeisiinsa muuttamalla sen luonnollista kulkua. Ihmiset ovat jo tottuneet siihen, että kirjoissa ja elokuvissa aikaa voidaan tiivistää ja venyttää sekä siihen, että radio ja televisio "leikkaavat" aikaa ja tapahtumia pois lähetyksistään, mikä irrottaa tapahtumien kulun niiden alkuperäisestä ajoituksesta (Tuchman 1980, 109-110). Ihmisen luoman ajan huipentuma on tietokoneiden nanosekuntikulttuuri, jonka aikayksiköt ovat niin pieniä, ettei ihminen kykene aisteillaan havaitsemaan tai kokemaan niiden kulumista (Bolter 1984, 100-101).

Oraalisen kulttuurin aikakäsityksen toinen pääpiirre, sen konkreettisuus, oli seurausta koko ajattelutavan liittymisestä konkreettisiin käsitteisiin. Mitään abstrakteja ajan kulumisen tai edes ajan itsensä määritelmiä ei ollut, joten tapahtumat ajoitettiin vertaamalla kahden tapahtuman ajallista suhdetta toisiinsa (Hallowell 1937, 669). Esimerkiksi "riisin keittäminen" saattoi tarkoittaa puolta tuntia ja "heinäsirkan paistaminen" hetkeä (Sorokin & Merton 1990, 59).

Tilanne muuttui kahdella tapaa kirjoitustaidon myötä. Ensinnäkin kirjoitustaito vaikutti abstraktin ajattelun syntyyn, mikä teki tietä ajan kategorian kehitymiselle ihmisen ajatuksissa ja puheessa (Goody 1977, 37, 44). Kirjoittaminen loi

uudenlaisen suhteen sanan ja sen referentin välille: kirjoitettu sana on abstraktimpi kuin lausuttu. Se ei ole samalla tavalla kiinni ajassa, paikassa ja henkilöissä kuin puhuttu sana, millä on merkittävä vaikutus ajattelun kannalta (Goody & Watt 1962, 321). Kirjoittaminen oli kielen synnyn jälkeen tärkein viestinnän muutos. Se muutti itse kieltä sitoessaan puhutun sanan pysyvään muotoon. Kirjoittaminen ei vain säilyttänyt puhetta ajassa, se myös muutti puhetta tuomalla siihen abstrakteja osia. Sanojen muuttumisella "häviävistä kuuloon perustuvista signaaleista kestäviksi objekteiksi" oli merkittäviä vaikutuksia ihmisten tapaan viestiä: koska viestit olivat saaneet pysyvän muodon, oli viestintä mahdollista yli aika- ja paikkarakojen. Kirjoittaminen ei syntynyt vain suullisen viestinnän avuksi, vaan se saattoi säilyttää myös jo "kuollutta" puhetta, kuten esimerkiksi latinan kielen. (Goody 1977, 10-15, 76-78)

Kirjoittaminen mahdollisti varhaisempien, tuntemattomien kirjoittajien tekstien kritisoimisen. Aiemmin kaikki viestintä tapahtui "kasvoista kasvoihin", mutta kirjoittamisen yleistyessä oli mahdollista verrata samanaikaisesti vanhoja ja uusia tietolähteitä. Kun lausuma sai kirjallisen muodon, sitä voitiin tutkia paljon yksityiskohtaisemmin kuin puhutussa muodossa. Kirjoitettu puhe ei ole enää tilanteesta kiinni, se on "ajatonta", mutta myös abstraktimpaa kuin puhe, koska se on irrallaan alkuperäisestä lähteestään. (Goody 1977, 37, 44)

Toiseksi kirjoitustaidon tuomat kalenterit antoivat mahdollisuuden ajoittaa tapahtumia abstraktien määreiden, kuten päivien, viikkojen tai vuosien mukaan konkreettisten tapahtumien sijasta. Päivämäärät ja ikävuodet otettiin vähitellen käyttöön koko yhteiskunnan toiminnassa.

Painotaito vahvisti jälleen näitä kirjoitustaidon tuomia muutoksia monikeräisillä niiden vaikutukset: kirjojen avulla abstrakti ajattelu alkoi levitä kaikkiin yhteiskunnan ryhmiin, mikä vähensi vanhan konkreettisen ajattelutavan yleisyyttä entisestään. Ajan konkreettisiin tapahtumiin liittyvä määrittäminen ei kuitenkaan koskaan hävinnyt kokonaan. Vaikka sitä käytetään harvoin virallisissa yhteyksissä, se kuuluu kiinteästi ihmisten puheeseen: "lapseni syntymän aikoihin", "armeija-aikana" tai "iltauutisten jälkeen" ovat määreitä, joissa abstrakti aika on korvattu konkreettisella ilmauksella. Konkreettinen ajanmäärittäminen on esimerkki suullisen viestinnän ajan ominaisuudesta, joka on säilynyt läpi kaikkien viestinnän vaiheiden nykypäivään asti.

Aikakäsityksen kolmas pääpiirre, kysymys ajan jatkuvuudesta, on myös muuttunut viestintätapojen muuttuessa. Oraalisella kaudella aika ei ollut välttämättä jatkumo. Esimerkiksi Algerian kabyliiviljelijöille aika on ollut sarja heterogeenisiä ajan "saarekkeita" (Bourdieu 1990, 221-224). Oraalisen kauden epäjatkuva aikakäsitys alkoi muuttua kirjoitustaidon tuoman asioiden lineaarisen ja kronologisen järjestämisen myötä, kun muun muassa myyttien irrallisia ja syklisiä tarinoita alettiin järjestää kronologiseksi kokonaisuuksiksi (Broms 1984, 41, 187). Kirjojen selkeän kronologinen muoto vahvisti lineaarisuuden ajatusta aikakäsityksessä. Painotaidon käynnistämä kirjojen nopea tuotanto levitti uusia ajatuksia tehokkaasti yhteiskunnassa eteenpäin, ja ajasta tuli yhä selkeämmin jatkumo ihmisten ajattelussa.

Sähköisen viestinnän aika on kuitenkin vaikuttanut myös ajan jatkumon pilkkoutumiseen pienempiin osiin: jo lennätin sai aikaan uutiskielen pätkimisen mahdollisimman lyhyisiin ja niukkoihin palasiin. Lennätin nopeus ei muuttanut vain lehtien sisältöä vaan myös koko uutiskielen: koska jokainen sähköisesti lähetetty sana maksoi, täytyi toimittajien tiivistää sanottavansa lyhyimpään mahdolliseen muotoon. Toimittajat alkoivat myös välttää monimerkityksisiä sanoja, mikä pudotti osan sanoista käytöstä ja teki toisista yleisempiä. Adverbiaalilauseet virkkeiden alussa olivat erityisen "vaarallisia", sillä ne sotkeentuivat helposti edelliseen virkkeeseen, koska välimerkkejä käytettiin erittäin vähän lennätintekstissä (Kern 1983, 115). Sähkökieli muutti sanomalehtien vanhan kirjamuotoisen

kirjoitustyylin huomattavasti mosaikkimaisemmaksi kokoelmaksi maailman tapahtumia (McLuhan 1984, 234, 240).

Radio ja televisio ovat jatkaneet samaa asioiden pilkkomista sekä katkonaisen ohjelmarakenteensa että uutisten pätkittäisyyden kautta. Toisiaan seuraavilla ohjelmilla tai uutisilla ei ole mitään kronologista järjestystä keskenään, ja mainokset pilkkovat niitä entistä pienempiin osasiin (Carpenter 1960, 164-165). Tällä on ollut vaikutusta ihmisten tapaan seurata ohjelmia: pitkät ja hitaat ohjelmat eivät välttämättä kykene pitämään ihmisten mielenkiintoa yllä aikana, jolloin korostetaan tapahtumien nopeata ja vaihtuvaa tempoa ja jolloin ihmiset voivat seurata jopa kahta ohjelmaa yhtä aikaa eri kanavilta (Zerubavel 1981, 58).

Aikaperspektiivistä kolmiulotteinen

Näiden aikakäsityksen kolmen piirteen ohella toinen suuri ajan aspekti, johon viestintä on vaikuttanut merkittävästi, on aikaperspektiivin muodostuminen. Ihminen pystyy nykyisin kurottamaan huomattavasti pidemmälle niin menneisyyteen kuin tulevaisuuteenkin kuin aiemmin. Oraalisen kulttuurin kaudella aikaa ei edes ajateltu kolmiulotteisena jatkumona, vaan ihmiset elivät nykyhetkessä ja viittasivat korkeintaan aivan lähimenneisyyteen ja -tulevaisuuteen (Carpenter 1960, 162, 167). Aikaperspektiivissä tapahtui suurin muutos kirjoitustaidon tullessa: historiankirjoituksen avulla menneisyys alkoi erottua omaksi itsenäiseksi kokonaisuudekseen ja aikataulut avasivat tulevaisuuden uutena suunnittelun alueena (Goody 1968, 38-41). Nykyhetki alkoi samalla näyttää pisteeltä menneisyyden ja tulevaisuuden välissä.

Kirjoittamisen myötä ihmisen menneisyydestä alkoi tulla objektiivista todellisuutta, myytti ja historia erosivat toisistaan. Myytin ja historian ero tapahtui, kun ihminen alkoi aakkosten keksimisen jälkeen kirjoittaa muistiin menneisyyttään ja verrata eri tekstejä toisiinsa. Termi "esihistoriallinen" kuvaa hyvin juuri "esikirjallisia" kansoja, sillä kuten esimerkiksi Goody on kirjoittanut (1968, 39): "tiukasti tulkittuna historia alkaa kirjoittamisen myötä". Oraalisista kulttuureista puuttui käsitys nykyhetkestä tietynä pisteenä, mikä on tunnusomainen piirre juuri kirjallisille kulttuureille. Kirja on ihanteellinen väline evoluution ja kehityksen kuvaamiseen, koska kirja itsessään on muodoltaan lineaarinen: sen tapahtumilla on järjestys ja suunta tietyllä aikajanalla.

Kirjoitustaito antoi mahdollisuuden myös aikataulujen käyttöönottoon. Ajan jakaminen eri toimintoihin ei ollut enää vain muistista kiinni, kun toimintojen kirjoittaminen muistiin oli mahdollista. Aikataulujen ja suunnitelmien avulla ihminen sai päivään mahtumaan myös useampia toimintoja, ja näin kirjoitustaito ei vaikuttanut vain menneisyyden käsittämiseen vaan myös nykyisyyden ja tulevaisuuden suunnitteluun. Tulevaisuuteen kirjoittaminen vaikutti ennen kaikkea parantamalla edellytyksiä pitkän tähtäyksen suunnitelmien ja aikataulujen tekemiseen. (Goody 1968, 38-41)

Kirjoitustaidon keksimisen vaikutuksia aikaperspektiiviin on summannut Anthony Giddens (1984, 301), joka toteaa:

[K]irjoittamisen kehittyminen on "lineaarisen aikatietoisuuden" synnyn perustana. Tämä aikatietoisuus tuli sitten läntisessä maailmassa historisiteetin ... perustaksi. Kirjoittaminen antaa mahdollisuuden ... yhteyteen "kaukaisten sukupolvien" kanssa, mutta lisäksi ehkä juuri sen materiaalisen ilmenemismuodon lineaarisuus rohkaisee tietoisuutta tulkitsemaan ajan kulumista sarjamaisena prosessina, joka johtaa asteittaisena etenemisenä "yhdestä" pisteestä "poispäin toiseen" pisteeseen. On luultavasti perusteltua väittää, ettei "aikaa" – eikä perinnettäkään eroteta perinteisissä kulttuureissa erilliseksi "ulottuvuudeksi", ei ainakaan aikatietoisuuden merkityksessä.

Kirjojen yleistyminen vahvisti tätä uutta tietoisuutta omasta paikasta historian tapahtumien ketjussa, ja ihmisistä – etenkin keskiluokasta – tuli entistä aikatie-toisempia lukutaidon levitessä (Riesman 1960, 113). Kirjojen avulla aikaperspek-tiivi sai myös uusia muotoja, kun tekstit kykenivät viemään lukijansa pitkälle sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen myös fantasian keinoin. Tämä ”aikamatkailu” lisääntyi entisestään elokuvan myötä: mikään tulevaisuus ei ollut liian kaukana kuvattavaksi elokuvan maailmassa. Elokuva toi myös uuden tavan kuvata histo-rian kulkua elävässä muodossa, mikä hätkähdytti varhaisia elokuvissakävijöitä, jotka pitivät filmille tallennettua henkilöä kuolemattomana (Mumford 1963, 242-245, 338-340). Kuolemattomuuden tavoittelu oli nostanut päätään jo ennen elo-kuvaa, kun kirjojen kirjoittajille oli valjennut heidän tekstiensä mahdollinen säi-lyminen jälkimaailmalle (Smith 1980, 5-7).

Myös muut viestimet alkoivat tallentaa historiaa uudessa muodossa: sanoma-lehden, radion ja television tapa kerätä päivän historiaa on melko samanlainen. Jokainen näistä viestimistä kerää päivän verran maailman tapahtumia kokoel-maksi, joka vanhenee yleensä jo seuraavana päivänä. Uutiset elävät 24 tunnin elämää jatkuvana virtana, mikä on tehnyt ihmisille vaikeaksi asioiden kokonai-suuksien hahmottamisen ja syiden ja seurauksien löytämisen. Yhteys menneisyy-teen on siten heikentynyt, millä on vaikutusta myös yhteiskunnan päätöksente-koon. Menneisyyden tietoja ei välttämättä osata enää käyttää hyväksi suunnitel-taessa tulevaisuutta, kun tietoa tulvii jo nykyhetkessä niin paljon, ettei sen perus-teellinen käsittely ole mahdollista. Tämä vaikeuttaa asioiden pitkäjänteistä suun-nittelua. Tietokoneet ovat mahdollistaneet erilaisten visioiden ja todennäköi-syyksien nopean laskemisen ja menneisyyden tiedon järjestämisen yhä uudelleen ja uudelleen uusiksi tietolähteiksi (Rifkin 1987, 98-100, 155, 158). Tulevaisuuden merkitys on samalla noussut entistä tärkeämmäksi – kenen visio toteutuu? – ja menneisyys on menettänyt kiinnostavuuttaan tulevaisuuden rinnalla.

Arjen temporaalisuus

Viestinnän kolmas tärkeä yhteys aikaan on viestintävälineiden suuri vaikutus ar-jen temporaalisuuden muodostumisessa. Viestimet rytmittävät nyky-yhteiskun-nan päivää aamusta yöhön, viikosta viikkoon ja vuodesta toiseen. Aamun ja iltapäivän lehdillä sekä radio- ja etenkin televisio-ohjelmilla on olennainen merkitys ihmisten päivittäisten rituaalien ajoittajina ja toiminnan koordinoijina (Scannell 1995, 19-20, 39-42). Viestintien käyttö luo yhteisen rytmin, joka on välttämätön kaupungistuneen yhteiskunnan pysymiselle toimintakykyisenä: tietoisuus yhtei-sön muiden jäsenten samanaikaisesta toiminnasta luo turvallisuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta. Viestintävälineiden samanaikainen käyttö ilmenee muun muassa katsojatutkimuksissa, puhelinten käyttöpiikeissä ja jopa katujen hiljene-misenä suosituimpien ohjelmien aikaan.

Viestimillä on merkittävä vaikutus yhteiskunnassa juuri toimintojen ajoituksen yhtenäistäjänä, mikä vahvistaa sosiaalista, yleistä aikaa ja tekee jossain muussa ajassa elämisen erittäin hankalaksi. Tämän vuoksi myös edellä käsitellyt aikakäsi-tyksen ja -perspektiivin muutokset ovat merkittäviä: ne osoittavat kuinka viestin-tätavoilla on voimakas vaikutus ihmisten tapaan käsittää maailmaa ja kuinka vies-tintävälineillä on valta homogenisoida näitä käsityksiä. Olisi vaikea kuvitella sel-laisen yhteiskunnan toimintaa yhteisönä, jossa ei olisi viestintävälineiden kaltais-ta ”liimaa” yhtenäistämässä mielen kategorioita. Nyky-yhteiskunnassa voi olla vaikka kuinka monta kelloa, kirkkoa tai liikennevälinettä, mutta silti aikakäsitys ei yhtenäisty, ellei jokin yhdistä ihmisiä toisiinsa ja yhteisöön. Viestinnän ”unoh-taminen” aikakäsitykseen vaikuttavista tekijöistä on merkillistä tätä taustaa vas-ten katsottuna.

Viestintävälineiden luoma temporaalisuus ei yhdistä vain yhden yhteisön jäseniä, vaan myös eri yhteisöt toisiinsa. Tästä ovat selkeänä esimerkkinä suuret kansainväliset urheilukilpailut, joiden televisiointi yhdistää maailman kolkat toisiinsa samanaikaisesti. Temporaalinen yhdenmukaistuminen toimii jo normaalienkin ohjelmien kautta: länsimaiset televisiosarjat ovat levittäneet omaa aikamaailmaansa jo vuosikausia muuhun maailmaan. Myös 24 tuntia vuorokaudessa toimivat kansainväliset satelliittikanavat korostavat enimmäkseen länsimaista, nopeaan tempoon keskittyvää rytmitystä. Vaikka viestintä ei poistakaan aikaeroja, se on tehokas toimija aikakäsityserojen poistajana.

Elämänrytmin nopeutuminen

Viestinnän ja ajan neljäs leikkauskohta on viestintävälineiden vaikutus ihmisten elämisen rytmin nopeutumiseen ja ajan muuttumiseen yhteiskunnan niukimmaksi resurssiksi. Vielä oraalisen ja käsinkirjoitetun viestinnän kausilla rytmit olivat hitaita ja viestintä vei paljon aikaa, etenkin eri seutujen välillä. Oraalisen kauden viestinnän ominaispiirre oli hidastempoisuus, mikä helpotti sekä puhujan että kuulijan muistin toimintaa (Riesman 1960, 110). Hitaus ja muistaminen saatiin aikaan ennen muuta sanojen ja lauserakenteiden toistoilla, mikä on esimerkiksi Ongin mukaan (1982, 40) ajattelulle luonnollinen tapa toimia, toisin kuin niukka lineaarisuus.

Muisti oli joustava ja kätevä väline, mutta liian hidaskirjoitus ja lyhytaikainen kirjoitus ja painotaitoon verrattuna. Kirjoja kopioivien munkkien ”taistelu aikaa vastaan” tekstien säilyttämiseksi turvassa ajan hampailta ei enää riittänyt, kun yliopistojen määrä alkoi renessanssin aikana kasvaa ja kysyntä kirjojen kopioista kasvoi. Vanhojen kirjojen tutkiminen ja vertaaminen vei paljon aikaa, kun kopioita oli vähän ja etäisyydet olivat suuria (Smith 1980, 5, 7). Kopioimista oli yritetty nopeuttaa jo 1200-luvulla siirtymällä käsinkirjoituksessa vanhasta monastisesta tyylistä kursiviin (Clanchy 1979, 260), mutta se ei riittänyt tyydyttämään kirjojen kysynnän kasvua.

Painotaidon keksiminen alkoi nopeuttaa rytmejä, kun ensin kirjoja alettiin tuottaa massatuotantona ja erityisesti silloin, kun lehdistö aloitti toimintansa (Eisenstein 1983, 6-7, 13). Lehtien kilpailukeinoksi tuli varsin pian uutisten nopea julkaiseminen, mikä kiihtyi varsinkin sähköisen viestinnän kauden alettua lennättimien johdolla. Uutistoiminnassa nopeudesta tuli yksi tärkeimmistä kriteereistä. Kilpailukeinona nopeuden tavoittelu levisi pian myös muille aloille: erityisesti puhelimen hankkiminen oli 1800-luvun lopun yrityksille merkittävä keino toiminnan nopeuttamiseksi (Aronson 1977, 26-31).

Lehdistö toi mukanaan myös toisen aikaan liittyvän muutoksen, ”sapatin valloituksen”, kuten James Carey (1981, 88) ilmiötä nimittää. Viestintä tunkeutui lehdistön myötä viime vuosisadan lopulla uuteen ajan dimensioon, alueelle, joka oli ennen pyhä: sunnuntaihin. Heprealaisten alunperin vaalima sapattiperinne eli tuolloin edelleen; oli olemassa aika, joka ei ollut valtion tai kaupan hallitsemaa vaan elämän muille puolille tarkoitettua. Sapattiperinne rikkoutui, kun lehtikeisari Hearst ensimmäisenä alkoi julkaista *New York Sunday World* -lehteä 1880-luvulla. Ajatus sunnuntailehdistä tai -lukemisesta oli siihen asti ollut Yhdysvalloissa tuntematon. Nyt syntyi uusi ilmiö – sapattimarkkinat – joka on laajentunut voimakkaasti etenkin tällä vuosisadalla.

Myöhemmin sähköiset viestimet täydensivät viestinnän tunkeutumista aikaan. Sunnuntain lisäksi viestimet valloittivat toisenkin ajan alueen: yön (Carey 1981, 88-89). Ihmisten aktiivisen päivän venyminen myöhempään iltaan alkoi jo lennättimen ja puhelimen mahdollistaessa yhteydenpidon toisiin aikavyöhykkeisiin ja yritysten laajentaessa toimintaansa ajassa. Yötyöläisten määrä alkoi lisääntyä ja

samalla tarve viihteelle myös yöaikaan. Viestintävälineiden toiminnan laajeneminen on ollut sekä syy että seuraus suhteessa ihmisten toiminnan laajenemiseen yöhön. Kun radio- ja tv-yhtiöiden teettämässä ajankäyttötutkimuksissa huomattiin tarve myöhäisillan ja yölähetysten lisäämiseen, saivat uudet ohjelmat lisää ihmisiä valvomaan hieman myöhempään kuin aiemmin. (Melbin 1978a, 100, 105; 1978b, 4)

Tällä vuosisadalla yhteiskunnan rytmi on jatkanut nopeutumistaan, ensin radion ja television ja nyt tietokoneiden avulla jo yli ihmisen käsityskyvyn. Silmänräpäyksellisen nopean sähköisen viestinnän keksiminen, mikä teki simultaanisuudesta viestinnässä totta, vaikutti vuosisadan vaihteen ihmisten tapaan käsittää erityisesti nykyisyyttä, nopeutta ja etäisyyttä. Vaikutus oli voimakkain käsitykseen nykyhetkestä, joka laajeni käsittämään tapahtumat koko maailmassa. Lennätin, puhelin, päivittäiset sanomalehdet, standardiaika ja elokuva toivat simultaanisuuden teknologiaan, mikä tuli dramaattisesti esiin esimerkiksi Titanicin onnettomuudessa, jolloin SOS-viestit kuuluivat koko Atlanttia ympäröivälle alueelle. (Kern 1983, 1, 6, 314-315)

Viestinten katsottiin jopa tulleen täydellisiksi ja voittamattomiksi sähköisen nopeutensa vuoksi, koska ne poistivat kaikki ajan ja paikan viestinnälle tuomat rajoitteet. Kukaan ei enää olisi vieras toisille, kun yhteydenpito ympäri maailmaa hoitui hetkessä (Marvin 1988, 192-193, 199-201). Sähkön rajattomiin mahdollisuuksiin luottava ajattelu sai aikaan puheita myös laitteista, joita ei ollut edes olemassa. Yksi näistä oli "telectroskooppi", eräänlainen sähköinen kaukonäkölaite ja yksi television esi-ististä. Vanha kuvienkatselulaite, stereoskooppi, ei enää riittänyt, koska siitä puuttui simultaanisuuden vaikutelma, joka oli syntynyt ajatteluun sähkön myötä (Huhtamo 1992, 16). Viestinnän nopeutumisen vuoksi ihmiset halusivat yhtäkkiä tietää kaiken mitä kaikkialla tapahtui, koko länsimaailma heitettiin uuteen tapaan käsittää aikaa. Tapahtui ajan vallankumous, joka lyhensi ajan kestoja, kiihdytti jaksoittaisuuden lähelle simultaanisuutta, ja sai aikaan tapahtumien ajoittamisen tunteihin, minuutteihin ja jopa sekunteihin (Rifkin 1987, 145-147). Samalla koko yhteiskunnan elämisen tahti kiihtyi.

Lennättimen tuomasta "uutistulvasta" huolestuneet vuosisadan vaihteen ajan neurologit pystyivät tuskin edes aavistamaan, kuinka reaaliaikaiseksi ja salamanopeaksi viestien välityksen oli mahdollista muuttua. Huoli nopeutuvien rytmien vaikutuksesta ihmisten psyykeen ei sen sijaan ole muuttunut lainkaan: nykypäivän psykologit tutkivat tietokoneiden ajan seurauksia "ongelmakäyttäjillä" (Rifkin 1987, 15-17). Tulosten, jotka kertovat hermostuneisuudesta, lyhytjänteisyydestä ja hitauden sietämättömyydestä, on syytäkin herättää kysymyksiä siitä, onko teknologiamme nopeus jo ajanut sopeutumiskykymme ohi.

Ajan merkityksen kasvu

Kaikki edellä käsitellyt viestinnän ja ajan yhteydet liittyvät niiden viidenteen yhteyteen: siihen, miten viestinnän muutokset ovat vaikuttaneet ajan muuttumiseen ennennäkemättömän tärkeäksi käsitteeksi. Muutos oraalista yhteiskunnista, joissa aikaa ei esiintynyt edes kielen sanana nykypäivään on valtava. Ajalla alkoi olla sähkön kaudella yhä tärkeämpi merkitys kuljetuksessa, viestinnässä ja sodankäynnissä, joissa kaikissa tarvitaan tarkkaa tietoa ihmisten, tiedon ja materiaalien lähtö- ja saapumisajoista. Jotta kaikki osapuolet voisivat olla tyytyväisiä, heillä täytyy olla yhtenäinen käsitys ajasta. Paineet standardiajan luomiseen alkoivat olla suuria sekä maiden sisäisessä että maiden välisessä liikenteessä (Landes 1983, 93-94). Juuri kansallisten ja kansainvälisten viestintäverkkojen muodostuminen rautatien ja lennättimen jälkeen sai lopulta aikaan standardiajan asettamisen (Zerubavel 1982, 1, 5-6).

Lehdistön synnyn myötä syntyi myös yksi ensimmäisistä ikuisesti aikaa vastaan taistelevista ammattikunnista: toimittajakunta. Etenkin päivittäisissä viestimissä toimittajien työ on tiukasti ajan hallitsemaa: esimerkiksi uutislähetysten kokoaminen on minuuttien laskemista, deadlineen kiirehtimistä ja kilpailua uutisten julkaisunopeudesta muiden viestinten kanssa (Schlesinger 1987, 83-105). Viestinten niukasta ajasta kilpailevat etenkin poliitikot, joille näkyminen tarpeeksi usein viestimissä on uran elinehto. Varsinkin suurissa länsimaissa poliitikkojen esiintymiset viestimissä on ajoitettu sekunnilleen, jotta saavutettaisiin haluttu vaikutus. Tämä pitää paikkansa erityisesti vaalimainonnassa. Mainonta on yksi viestinnän ala, joka on erittäin "aikatietoinen". Mainostajien on sanottava asiansa muutamissa kymmenissä sekunneissa, mikä tekee ajan äärimmäisen tarkan laskemisen välttämättömäksi.

Ihminen on alkanut kehittää aikaa "säästäviä" keinoja ja laitteita sen jälkeen, kun ajasta tuli niukka resurssi ja sen puute alkoi olla ongelma. Yksi näistä laitteista on tietokone, jonka piti tehdä osansa ihmisen ajan vapauttamisessa. Näyttää kuitenkin siltä, että uusi teknologia on tehnyt meistä entistä aikatietoisempia ja sitä kautta myös stressaantuneempia. Jos tietokone on vapauttanut aikaa, se on vapauttanut sen useimmiten muiden töiden tekoon. Ajan hampaista ihminen ei kuitenkaan ole päässyt minnekään. Ajan niukkuus yhteiskunnassa on johtanut myös ihmisten tapaan säästää aikaa ostamalla palveluja, esimerkiksi tietoa (Bell 1973, 473). Tämä on osaltaan vahvistanut viestintävälineiden merkitystä yhteiskunnan tiedonvälittäjinä, jotka keräävät ihmisille päätöksentekoa varten tarvittavat välttämättömät tiedot. Samalla viestintävälineiden merkitys ajattelutapojen muokkaajana voimistuu entisestään, jos ajan niukkuus samanaikaisesti karsii ihmisen henkilökohtaisia kontakteja yhteisönsä muihin jäseniin.

Edellä olevassa tarkastelussa olen pyrkinyt osoittamaan viestinnän keskeisen merkityksen aikakäsityksen muutoksissa sekä viestinnän ja ajan selkeän liittymisen yhteen. Tutkimus tästä aiheesta on erityisen vähäistä, minkä vuoksi tutkimuksille viestinnän ja ajan yhteyksistä on runsaasti aiheita sekä keskinäis-, organisaatio- että joukkoviestinnän ja viestinnän yleisen teorian alueella. Esimerkiksi yksittäisten medioiden suhdetta aikaan on tutkittu erittäin vähän: niin elokuvan, radion kuin televisionkin tavat käyttää ja manipuloida aikaa olisivat mielenkiintoisia tutkimuskohteita katsottuna ihmisten aikakäsityksen muodostumisen kannalta. Selvitys ajan manipulaatiosta medioissa olisi erityisen tärkeää uutisten aika- maailman ymmärtämiseksi ja jotta selkeästi tulisi esille se, että uutisten ajallisen esittämisen järjestys ei vastaa niiden todellista kronologista järjestystä. Tutkimusta kaivattaisiin myös siitä, kuinka mainostajat ja poliitikot käyttävät viestinten aikaa työssään, jotta tavat vaikuttaa mielipiteisiin saisivat lisävaloa. Viestinten aika on etenkin poliitikoille tärkeä vallankäytön keino, jota on tutkittu melko vähän aiheen tärkeydestä huolimatta.

Myös viestinten tunkeutuminen aikaan, josta tässä artikkelissa oli esimerkkinä sunnuntain ja yön valloitus, on melko tutkimaton alue. Viestintä on jatkanut leviämistään edelleen niin ajassa kuin paikassakin, esimerkiksi Suomessa ihmisten kesämökeille ja tietokoneverkkojen kautta koteihin eri puolilla maailmaa. Tämän leviämisen vaikutus viestinten asemaan ajattelun muokkaajana olisi tärkeä tutkimuksen kohde. Ajan ja tilan tutkiminen yhdessä suhteessa viestintään laajentaisi tutkimusten kattavuutta. Tilasta on olemassa jonkin verran sosiologista tutkimusta, mutta sen yhteys viestintään on jäänyt melko vähälle huomiolle. Aihetta voisi lähestyä esimerkiksi tutkimalla viestinnän leviämistä tilassa uusille alueille ja sen vaikutusta ajan käsittämiseen sekä kulttuurisen tempon muuttumiseen näillä alueilla. Erilaisten aikakäsitysten vaikutukset viestintätapoihin on myös alue, joka kaipaa lisätutkimusta.

Tärkeää olisi myös tutkimus uusien medioiden vaikutuksesta aikakäsitykseemme, jotta syntyisi keskustelua siitä, tuoko viestinnän jatkuva nopeutuminen myös

ei-toivottuja seurauksia ihmisten psyykeen. Jos rytmien tahdin kiihtyminen jatkuu, kuinka ihmisiä voidaan auttaa jäsentämään maailmaa uutistulvan keskellä? Onko tietokoneaddiktien väitetty lyhytjänteisyys todella tulosta koneiden vaikutuksesta ja jos näin on, niin kuinka asiaan voidaan vaikuttaa? Nopeutuvien viestintäteknikoiden tulevaisuuden kartoitus olisi ensiarvoisen tärkeää. Arjen temporaalisuuden kiivas tahti on pitkälti viestinten ylläpitämää ja siksi viestinnän tutkimuksen tulisi osallistua myös sen seurauksien pohtimiseen.

Kirjallisuus

- Aronson, Sidney H. (1977)
Bell's Electrical Toy: What's the Use? The Sociology of Early Telephone Usage. Teoksessa Pool, Ithiel de Sola (ed.) The Social Impact of the Telephone. Cambridge: The MIT Press, 15 - 39.
- Bell, Daniel (1973)
The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. New York: Basic Books.
- Bolter, J. David (1984)
Turing's Man: Western Culture in the Computer Age. Chapel Hill: The University of North Carolina Press.
- Bourdieu, Pierre (1990)
Time Perspectives of the Kabyle. Teoksessa Hassard, John (ed.) The Sociology of Time. London: Macmillan Press, 219 - 237.
- Broms, Henri (1984)
Alkukuvien jäljillä. Kulttuurin semiotikkaa. Juva: WSOY.
- Carey, James W. (1981)
Culture, Geography, and Communications: The Work of Harold Innis in an American Context. Teoksessa Melody, William H., Salter, Liora R. & Heyer, Paul (eds.) Culture, Communication and Dependency. The Tradition of H.A. Innis. New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Carpenter, Edmund (1960)
The New Languages. Teoksessa Carpenter, Edmund & McLuhan, Marshall (eds.) Explorations in Communication. An Anthology. Boston: Beacon Press, 162 - 179.
- Clanchy, M. T. (1979)
From Memory to Written Record. England 1066 - 1307. London: Edward Arnold.
- Durkheim, Emile (1980)
Uskontoelämän alkeismuodot. Australialainen toteemijärjestelmä. Helsinki: Tammi.
- Eisenstein, Elisabeth L. (1983)
The Printing Revolution in Early Modern Europe. Cambridge: Cambridge University Press.
- Evans-Pritchard, E. E. (1974)
The Nuer. A Description of the Modes of Livelihood and Political Institutions of a Nilotic People. New York: Oxford University Press.
- Ferguson, Marjorie (1990)
Electronic Media and the Redefining of Time and Space. Teoksessa Ferguson Marjorie (ed.) Public Communication. The New Imperatives. Future Directions for Media Research. London: Sage Publications.
- Giddens, Anthony (1984)
Yhteiskuntateorian keskeisiä ongelmia. Toiminnan, rakenteen ja ristiriidan käsitteet yhteiskunta-analyyssissä. Helsinki: Otava.
- Goody, Jack (1968)
Time: Social Organization. Teoksessa Sills, David L. (ed.) International Encyclopedia of the Social Sciences Vol. 16. New York: Macmillan & The Free Press, 30 - 42.
- Goody, Jack (1977)
The Domestication of the Savage Mind. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goody, Jack & Watt, Ian (1962)
The Consequences of Literacy. Comparative Studies in Society and History 5: 304 - 345.
- Hallowell, A. Irving (1937)
Temporal Orientation in Western Civilization and in a Pre-literate Society. American Anthropologist, New Series, Vol. 39: 647 - 670.
- Huhtamo, Erkki (1992)
Ennen broadcastingia. Lähikuva, n:o 1/1992: 6 - 17.
- Innis, Harold Adams (1950)
Empire and Communications. London: Oxford University Press.
- Innis, Harold Adams (1951)
The Bias of Communication. Toronto: University of Toronto Press.
- Innis, Harold Adams (1952)
Changing Concepts of Time. Toronto: University of Toronto Press.
- Julkunen, Raija (1989)
Jokapäiväinen aikamme. Teoksessa Heiskanen, Pirkko (toim.) Aika ja sen ankaruus. Helsinki: Gaudeamus, 10 - 21.
- Kern, Stephen (1983)
The Culture of Time and Space 1880 - 1918. Cambridge, MA: Harvard University Press.

- Landes, David S. (1983)
 Revolution in Time. Clocks and the Making of the Modern World. Cambridge: The Belknap Press of Harvard University Press.
- McLuhan, Marshall (1984)
 Ihmisen uudet ulottuvuudet. Porvoo: WSOY.
- Marvin, Carolyn (1988)
 When Old Technologies Were New. Thinking About Communications in the Late Nineteenth Century. New York: Oxford University Press.
- Melbin, Murray (1978a)
 The Colonization of Time. Teoksessa Carlstein, Tommy, Parkes, Don & Thrift, Nigel (eds.) Timing Space and Spacing Time. Volume 2. Human Activity and Time Geography. London: Edward Arnold.
- Melbin, Murray (1978b)
 Night as Frontier. American Sociological Review, Vol. 43, No. 1: 3 - 22.
- Mumford, Lewis (1963)
 Technics and Civilization. San Diego: Harcourt Brace Jovanovich.
- Ong, Walter J. (1982)
 Orality and Literacy. The Technologizing of the Word. London: Routledge.
- Pohjanen, Jorma (1992)
 Kello on 8.00, mutta mitä on aika. Pyrkimyksiä ajan sosiaaliseen käsittämiseen. Oulun yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia n:o 19.
- Riesman, David (1960)
 The Oral and Written Traditions. Teoksessa Carpenter, Edmund & McLuhan, Marshall (eds.) Explorations in Communication. An Anthology. Boston: Beacon Press, 109 - 116.
- Rifkin, Jeremy (1987)
 Time Wars. The Primary Conflict in Human History. New York: Henry Holt and Company.
- Scannell, Paddy (1995)
 History, Media, Communication. Julkaisematon käsikirjoitus.
- Schlesinger, Philip (1987)
 Putting "Reality" Together. BBC News. London: Methuen.
- Schudson, Michael (1991)
 Historical Approaches to Communication Studies. Teoksessa Jensen Klaus Bruhn & Jankowski Nicholas W. (eds.) A Handbook of Qualitative Methodologies for Mass Communication Research. London: Routledge.
- Smith, Anthony (1980)
 Goodbye Gutenberg. The Newspaper Revolution of the 1980's. New York: Oxford University Press.
- Sorokin, Pitirim & Merton, Robert (1990)
 Social-time: A Methodological and Functional Analysis. Teoksessa Hassard, John (ed.) The Sociology of Time. London: Macmillan Press, 56 - 66.
- Tuchman, Gaye (1980)
 Making News. A Study in the Construction of Reality. New York: Free Press.
- Zerubavel, Eviatar (1981)
 Hidden Rhythms. Schedules and Calendars in Social Life. Berkeley: University of California Press.
- Zerubavel, Eviatar (1982)
 The Standardization of Time: A Sociohistorical Perspective. American Journal of Sociology 88, 1: 1 -23.

O h j e i t a k i r j o i t t a j i l l e

Käsikirjoitukset toimitetaan kahtena kappaleena päätoimittajalle tai toimitussihteerille. Käsikirjoituksen ensimmäiselle sivulle on merkittävä nimen ja osoitteen lisäksi oppiarvo, virka-asema ja toimipaikka. Levykkeillä toimitettuihin juttuihin on liitettävä myös paperikopiot käsikirjoituksesta.

Artikkeliosastossa julkaistaan empiirisiä, teoreettisia ja metodologisia kirjoituksia tai erittelyjä käynnissä olevasta tutkimustoiminnasta tai kiinnostavasta kirjallisuudesta. Kirjoittajan tavoitteena olkoon sujuvakielinen, naseva ja persoonallisella tyyliä esitetty tieteellinen proosa.

Petiittiosastossa julkaistaan haastatteluja ja muita ajankohtaisia kirjoituksia sekä vaihtelevaa materiaalia keskustelupuheenvuoroista kirja-arosteluihin ja aiaa koskeviin uutisiin.

Toimitus ja sen nimeämä asiantuntija arvioivat käsikirjoituksen. Kirjoitukseen voidaan esittää muutoksia, jotka kirjoittajan edellytetään tekevän. Artikkelin tekstin maksimipituus on 20 luskaa.

Käsikirjoituksen ulkoasusta on huomattava: Käsikirjoitusliuskan tulisi sisältää korkeintaan 28 riviä. Kuviot ja taulukot on laadittava erilliselle paperille. Kuvioiden on oltava puhtaaksi piirrettyssä muodossa.

Artikkeleista ja tutkimuslauseista sekä laajemmista katsauksista on kirjoitettava erillinen, korkeintaan 10 rivin pituinen tiivistelmä, jossa esitetään tutkimuksen tarkoitus ja kohde sekä johtopäätökset.

Lähdeviitteet sijoitetaan kirjoituksen sisään sulkeisiin siten, että ensimmäiseksi tulee kirjoittajan sukunimi, siten kirjoituksen painovuosi ja viittauksen sivunumerot, esim. (Hemänus & Tervonen 1980, 110-115).

Lähdeluettelo liitetään kirjoituksen loppuun otsikolla kirjallisuus. Luettelo laaditaan tekijän sukunimen mukaisessa aakkosjärjestyksessä, seuraavaa käytäntöä seuraten.

Teokset: tekijä, ilmestymisvuosi, teoksen nimi, (julkaisusarja ja numero), painopaikka ja kustantaja. Esimerkiksi: Bourdieu, Pierre (1984)

Distinction. A Social Critique of the Judgement of Taste. Cambridge: Harvard University Press.

tai

Pietilä, Kauko (1980)

Formation of the Newspaper: A Theory. Acta Universitatis Tamperensis, Ser. A, Vol. 119. Tampere: Tampereen yliopisto.

Artikkelit lehdissä: tekijä, ilmestymisvuosi, artikkelin otsikko, lehden nimi, vuosikerta, ilmestymisvuosi ja lehden numero sekä artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi:

Pietilä, Veikko (1991)

Sanoista tekoihin. 'Vieraan puheen' vastaanotosta sanomalehti uutisissa. Tiedotustutkimus 14(1991):4, 5-18.

Artikkelit kokoomateoksissa: Tekijä, ilmestymisvuosi, artikkelin otsikko, teoksen toimittajat, teoksen nimi, painopaikka ja kustantaja sekä artikkelin sivunumerot. Esimerkiksi:

Adorno, Theodor (1960)

Television and the Patterns of Mass Culture. Teoksessa Schramm, Wilbur (ed.) Mass Communications. Urbana: University of Illinois Press, 594-612.

NUORISOTUTKIMUS-lehti esittelee, kuvaa ja tulkitsee nuorten elämän koko kirjaa. Vuoden 1996 teema-alueina ovat: Nuoruuden julkisuus (1/96), Musiikki (2/96), Vastarinta (3/96), Kuolema (4/96). Lehden vuosikerta on 100 mk. Tilaukset: Nuorisotutkimusseura, Olympiastadion, Eteläkaarre, 00250 Helsinki p. 90 - 348 24323, fax. 90 - 491 290, sähköposti: leenas@alli.fi. HYPYPÄÄ MUKAAN!

Viestinnän opetuksen pioneerina Isossa-Britanniassa

Harvalla ulkomaisella tutkijalla on niin monta ystävää Suomessa kuin Paddy Scannellilla. Yleisradiotutkijat tuntevat miehen jo useamman vuoden takaa kirjojensa (*A Social History of British Broadcasting* (1991) yhdessä David Cardiffin kanssa ja *Broadcast Talk* 1991), artikkeleidensa ja luentojensa ansiosta. Scannell on myös varsin konkreettisesti vaikuttanut suomalaiseen viestinnän tutkimukseen auttamalla Englannissa opiskelevia suomalaisia tohtoriopiskelijoita. Ensimmäinen englantilais-suomalainen väitöskirja valmistuu tänä keväänä, kun hänen oppilaansa Hannu Nieminen väittelee Westminsterin yliopistossa. Marraskuussa 1995 Scannellin kutsui Suomeen Helsingin yliopiston viestinnän laitos.

Scannelliin henkilöityy myös pitkälle Westminsterin yliopistossa toimivan *Centre for Communication and Information Studies* (CCIS) -keskuksen toiminta. Keskus on arvioitu kotimaassaan maan parhaaksi alan tutkimusyksiköksi, jota arvostetaan myös muualla maailmassa. Scannellin lisäksi kansainvälisesti tunnettuja nimiä ovat mm. keskuksen johtaja Nicholas Garnham ja Colin Sparks. Unohtaa ei tietenkään sovi herrojen perustamaa *Media, Culture and Society* -lehteä.

Scannell valmistui Oxfordista vuonna 1966 pääaineenaan englantilainen kirjallisuus, mistä hän teki pilaa monia vuosia. Nyt kolmenkymmenen vuoden jälkeen hän sanoo olevansa iloinen, että opiskeli nimenomaan kirjallisuutta, koska pitää niin paljon lukemisesta. Hänen harrastuksensa juontuu jo varhaisilta lapsuusvuosilta, jolloin hän oli pahasti astmaattinen ja vietti paljon aikaa kirjojen parissa. Hänen suosikkejaan ovat venäläinen kaunokirjallisuus (erityisesti Leskov) ja elämänkerrat.

Valmistumisensa jälkeen Scannell jäi vielä vuodeksi Oxfordiin jatko-opintoja varten englantilaisessa kirjallisuudessa. Hän havaitsi aiheensa ikävyyttäväksi (englantilaisen kirjailijan Henry Fieldingin tuotanto 1727-1731) ja lopetti opintonsa. Vuonna 1966 hän päätti hankkia itselleen opettajan pätevyyden Hall Universityssä. Seuraavaksi Scannell päätti kokeilla mainontaa ja oli juuri ollut useassa työpaikkahaastattelussa kun hän huomasi *Sunday Times* -lehdessä ilmoituksen, jossa The Polytechnic (sittemmin Westminsterin yliopisto) Lontoossa haki viestinnän opettajaa.

– Minulla ei ollut mitään aavistusta siitä, mikä oli polytekninen tai siitä mitä oli viestintä. Ilmoituksessa kuitenkin etsittiin henkilöä, joka oli kiinnostanut elokuvasta, teatterista, televisiosta, radiosta ja sanomalehdistä. Suureksi hämmästykseni minut valittiin virkaan juuri ennen kuin aloin saada työtarjouksia mainostoimistoilta. Otin työpaikan ja ajattelin: miksi ei? Tämä tapahtui vuonna 1967, ja olen ollut siellä siitä lähtien.

– Laitoksen opetus oli alkanut journalismin opetuksena ja jatkui erittäin käytännöllisenä. Tuohon aikaan viestinnän tutkimusta tuskin oli Britanniassa olemassa. Kysymyksessä oli luultavasti alan ensimmäinen työpaikka ja olin näin en-

simmäinen varsinainen opettaja. Siinä minä sitten istuin työpöytäni takana ja ihmettelin, mitä ihmettä viestintä oikeastaan on. Ostin kolme kirjaa: Marshall McLuhanin *Understanding Media*, Colin Cherryn *Human Communication* ja Konrad Lorenzin *On Aggression*. Siihen aikaan ei ollut mitään viestinnän teoriaa, joten opetus oli luonteeltaan hyvin käytännöllistä. Opetus alkoi muuttua voimakkaasti kun Nicholas Garnham alkoi uudistaa sitä 1970-luvun alussa suuntautumalla sen nimenomaan viestintäteollisuuden tutkimukseen. Samalla nousi esiin kysymys viestinnän teoriasta. Ratkaisuksi löydettiin marxilainen viestintäteoria, joka sisälsi esteettisen, poliittisen ja taloudellisen ja historiallisen viestinnän analyysin.

– Halusin itse oppia lisää ja opiskelin vuoden Birminghamin nykykulttuurin tutkimuskeskuksessa vuonna 1975. Osallistuin joka viikko Stuart Hallin teoriaseminaariin. Nykyään olen kilometrien päässä kulttuuritutkimuksesta enkä koskaan ole itse asiassa ollut birminghamilainen. Silti Stuart Hall on uskomattoman hyvä opettaja, inspiroiva kuten jokaisen hyvän opettajan tulee ollakin. Hänen seminaarinsa ansiosta aloin vakavasti pohtia viestinnän teorioita.

– Vuodesta 1975 alkaen ohjelman piti olla 70% teoriaa ja 30% käytäntöä. Teoria painottui voimakkaasti marxismiin. Olin lukenut suurimman osan Marxin tuotantoa ja olin innoissani, että saatoin luennoida siitä. Kysymys oli siitä, että minun piti tehdä niin – aivan samoin kuin minun piti aikanaan lukea Shakespeerea. Et oikeastaan tiedä, miksi teet jotakin, mutta vasta paljon myöhemmin huomaat, miksi sinun täytyi toimia näin. Olen nyt erittäin iloinen, että minun piti ja että minä tutustuin tärkeänä pitämäni traditioon, joka alkaa Hegelistä ja jatkuu Marxin, Weberin, Lukácsin, Adornon, Horkheimerin, Marcusen kautta Habermasiin.

– Opetin marxilaista estetiikkaa, koska en koskaan ole ollut koskaan kiinnostunut poliittisesta taloustieteestä tai viestinnän instituutioista kuten monet kollegani. Luennoin Lukácsista. Nyt hämmästelen, kuinka olen saattanut tehdä niin. Enhän oikeastaan ymmärtänyt mitään, mitä hän sanoi – opiskelijoistani puhumattakaan. Muistan hyvin miten vuonna 1975 David Cardiff ja minä pidimme luentosarjaa ideologiasta. Me itsekin ihmettelimme, voimmeko olla tosissamme. Jumala varjelkoon meitä päällysrakenteelta.

Marxismista mediahistoriaan

Scannell muistelee 1970-lukua hymyillen. Kysymykseen, miten hänestä tuli mediahistorioitsija, Scannell vastaa, että vahingossa.

– Muistaakseni vuonna 1977 David Cardiff ja mitä opetimme yhdessä kurssia, joka käsitteli dokumenttifilmejä ja halusimme selvittää, miten ne olivat syntyneet BBC:ssä. Siksi aloitimme kaikkein ilmeisemmästä eli Asa Briggsin BBC:n historiasta.

Kirja on loistava, mutta me molemmat huomasimme, ettei se kerro itse asiassa lainkaan ohjelmista, tuotannosta ja niistä asioista, joista itse olimme kiinnostuneita. Siksi päätimme mennä BBC:n arkistoon ja katsoa, mitä siellä oli. Ja mitä enemmän etsimme, sitä enemmän löysimme. Meille molemmille kävi selväksi hyvin nopeasti, että olimme törmänneet valtavaan, täydelliseen tutkimattomaan alueeseen ja kaikki, mitä meidän tarvitsi tietää asiasta, oli tuossa arkistossa. En löydä edes sanoja kuvaamaan, kuinka arvokas ja tärkeä BBC:n arkisto kokonaisuudessaan on. Alkuperäinen tarkoituksemme oli kirjoittaa yleisradiotoiminnan lyhyt historia, mutta heti tutkimuksen aloitettua ymmärsimme, kuinka laaja aihe oli. Minulla oli vuoden virkavapaa, mikä noin aikoina vielä oli mahdollista (1980-luvun alussa), ja vietin sen BBC:n arkistossa. David Cardiffilla oli samanlainen seuraavana vuonna. Tiesimme tarkalleen, mitä olimme tutkimassa: vallitsevien ammatillisten käytäntöjen (ohjelmatyypin) alkuperää. Teimme työjaon: minä tutkin uutisia ja musiikkia, David valitsi draaman, ja tutkimme ne erikseen. Päällekkäin menevät alueet jaoin. Kirjaa lukiessa on lopulta mahdollon sanoa, kuka teki mitään.

Kirja otettiin hyvin vastaan, vaikka se ei ollutkaan kaupallinen menestys. Kustantaja oli saanut kirjasta hyvät arviot, mutta sen myynti oli pettymys ja johti sopimuksen peruuttamiseen Scannellin kanssa. Teos merkitsi Scannelille tieteellistä läpimurtoa. Hän osaa kuitenkin arvostaa myös edeltäjiensä työtä. Erityisen arvostavasti hän puhuu juuri Briggsistä.

– Tiedän, etteivät monet arvosta häntä, vaan pitävät häntä instituutiohistorioitsijana. Minusta on tärkeää, että kunnioittaa menneisyyttä vailla ennakkonäkemyksiä, ymmärtää sitä ja tuoda se eloon. Briggs tekee näin.

Kolme sukupolvea BBC:n historian tutkijoita

Scannell jakaa BBC:n historiaa tutkineet kolmeen eri sukupolveen. Hänen mukaansa Briggs, joka aloitti BBC:n historian kirjoittamisen 1950-luvulla, kuuluu ensimmäiseen sukupolveen.

– On muistettava, että tuona aikana ei vielä ollut viestinnän tutkimusta medioiden tai mediayhteiskunnan käsitteistä puhumattakaan. Briggs oli edellä aikaansa nähdessään, että on tärkeää kirjoittaa tämän uuden instituution historiaa. Hän on kirjoittanut viisi osaa ja tehnyt sen suurenmoisella tavalla. Teossarja katkaa yleisradiotoiminnan kaikki aspektit.

– Toinen sukupolvi koostuu omasta työstäni yhdessä David Cardiffin kanssa. Me tutkimme tuotannon historiaa. Briggs rakensi talon. Emme olisi voineet kirjoittaa sitä, minkä kirjoitimme ilman Briggsin rakentamaa taloa. Yleisradiotoimintaa on analysoitava kokonaisuutena, josta ei voi erottaa erikseen uutisia tai saippuaoppereita. Yleisradiotoiminnan tärkeys on sen kokonaisuudessa, siinä, että se on näitä kaikkia erittäin kompleksisella tavalla, jotka kaikki liittyvät yhteen. Se on kompleksisesti yhtenäinen totaliteetti, universumi, diskurssimaailma. Tätä yritimme kuvailla omassa työssämme. Se näyttää suunnan sille, mitä pitäisi tehdä.

– Kolmas sukupolvi koostuu kirjastani *The Carestructures of Radio and TV* (ilmestyy myöhemmin tänä vuonna Blackwellin kustantamana), jonka olen juuri saanut päätökseen. Briggs rakentaa talon, me avaamme oven ja katsomme talon sisään, mutta se, mikä vielä puuttuu, missä me olemme osana, ovat ohjelmat, joiden takia me avaamme vastaanottimen. Emme kuitenkaan ole vielä selvittäneet, miten ohjelmat toimivat, mitä ne meille merkitsevät. Tätä minä pidän kolmannen sukupolven tehtävänä. Haluan ymmärtää, miten ohjelmat toimivat, ei suhteessa yleisöihin, vaan suhteessa minuun itseeni. Analyysikategoriana on minä katselijana tai kuuntelijana. Tästä näkökulmasta olen syvästi kiitollinen Heideggerille, koska hänen kauttaan ymmärsin itseni analyysiyksikkönä. Minä tai kuka tahansa.

Tämä on olennaisinta: mitä analysoimme suhteessa itseeni tai kehen tahansa, on se, mitä ajattelemme. Tämä ei tarkoita mielipiteitämme tai sitä ajattelemmeko ohjelmien olevan roskaa vai emme, joka on vastaanottotutkimuksen tehtävä. Vastaanottotutkimuksen näkökulma on oikeutettu, mutta samalla siitä puuttuu jotakin. Se ei vastaa kysymykseen, mikä ohjelmissa sallii oman kiinnittymisemme niihin. Tämä on kolmannen sukupolven analyysin keskiössä. Uusi kirjani edustaa omasta mielestäni uutta teoreettisesta lähestymistapaa medioihin.

Heidegger innoittajana

Scannell viittaa puheessaan usein Heideggeriin. Silti Scannell empii vastatessaan kysymykseen, merkitsikö Heideggeriin tutustuminen käännekohtaa hänen omassa tuotannossaan. Hänen mukaansa kysymyksessä oli pitkä prosessi.

– Heidegger tuo yhteen kaiken sen, mistä olen ollut kiinnostunut. Minua on jo kauan kiinnostanut yksinkertainen kysymys: miten radio-ohjelman ymmärtäminen on mahdollista? Tätä kysymystä olen pohtinut vuodesta 1989. Aloitin lukemalla Erwin Goffmania, jonka vuorovaikutusanalyysia ihailen sunnattomasti. Jos on kiinnostunut Goffmanista, ei ole vaikea ymmärtää, että siirrytään lukemaan Harold Garfinkelia. Luin hänen kirjansa *Studies of Ethnomethodology* ja olin vaikuttunut. Garfinkelin kautta voi nähdä, miten suuri joukko asioita otetaan annettuna jokapäiväisessä elämässä ja kuinka se tapahtuu.

– En muista, miten siirryin Heideggeriin. Tämä tapahtui pari vuotta sitten. Heideggerilla oli niin valtava vaikutus minuun, että siitä on jopa vaikea puhua. Ryhdyin lukemaan Heideggeria vähitellen. Ennen kuin itse asiassa luin *Being and Time* -kirjan, joka mielestäni on suuri mestariteos, tein paljon kotitöitä. Vietin kuusi kuukautta lukemalla Heideggeria käsitteleviä kirjoja. Mitä tiesin Heideggerista? Tiesin, että hän oli saksalainen, fasisti ja vastuullinen jostakin, jota kutsuttiin eksistentialismiksi, ja siitä en vielä pidä. Kuitenkaan minulla ei ollut minikäänlaista käsitystä siitä, mistä Heideggerissa todella oli kysymys. Hänen teostensa lukeminen vaikutti shokin lailla. Nyt vasta ymmärrän, mistä oli kysymys: se oli jotakin, jota olin aina halunnut filosofian olevan. Se myös yhdisti kaiken, josta olin kiinnostunut. Heidegger kirjoittaa jokapäiväisestä elämästä ja yrittää ymmärtää, mistä jokapäiväisessä elämässä, maailmassa elämisessä on kysymys. Tämä on Heideggerin tärkein kontribuutio.

– On mahdollista olla historioitsija tutkimalla erilaisten instituutioiden kuten medioiden historiaa. Kuitenkin, jos haluaa ymmärtää, mistä historiassa on kysymys, instituutiot eivät ainoastaan riitä. Heidegger ymmärtää tämän ja hän löytää erilaisen ontologian, erilaiset kysymykset. Mikä pitää ihmisen hengissä? Se on jokapäiväisen olemassaolon ontologia. Ajassa eläminen. Se, että samaan aikaan kaikki on samanlaista mutta kuitenkin.

Scannell miettii uusia projektejaan, joista yksi on jo mielessä ja toinen antaa vielä odottaa itseään kauan.

– Seuraavaksi haluan tutkia uutisia. Haluan tehdä fenomenologisen uutisten rekonstruktion, koska uutiset ovat niin tärkeä kategoria ihmisten elämässä. Ne ovat olennainen osa ihmisenä olemista. Uutisia ei olisi, ellemmme olisi niin kiinnostuneita toisista ihmisistä.

Scannell on edelleen kiinnostunut myös radiotutkimuksesta ja erityisesti radion roolista toisen maailmansodan aikana.

– Tähän aikakauteen haluan vielä palata, sen olen luvannut itselleni. Materiaali on todella hyvää, ja olen siihen syvästi kiintynyt. Muistan vieläkin löytämisen ilon arkistoissa. Kyseessä on todella kiehtova ajanjakso, jonka säästän eläkevuosikseni.

Päät on laskettu – entä sitten?

Elina Sana (toim.):

NAISET, MIEHET JA UUTISET

Yleisradion tasa-arvotoimikunnan julkaisuja. Sarja A:1/1995Helsinki: Yleisradio, 216 s.

Naiset, miehet ja uutiset kokoaa yhteen Yleisradion nais- ja mieskuvatutkimus -projektin uutisia käsittelevät osuudet viidessä tutkimusraportissa. Projekti perustuu eduskunnan Yleisradiolaikiin liittämään tasa-arvolausumaan sekä YLE:n tasa-arvosuunnitelman tavoitteeseen, joiden mukaan ohjelmatoiminnalla tulee vaikuttaa naisten ja miesten välisen tasa-arvon lisääntymiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Projektin tarkoituksena on tutkia sukupuolten tasa-arvon toteutumista Yleisradion ohjelmistojen sisällä.

Kirja koostuu viidestä osasta, joista kolme – Irma Kaarina Halosen, Tarja Savolaisen ja Henrika Zilliacus-Tikkanen osuudet – ovat projektin ensimmäisen vaiheen päähankkeiden raportteja. Lisäksi mukana on Tarja Savolaisen feministisen uutistutkimuksen teoriaa käsittelevä artikkeli, Johanna Jääsaaren ja Raija Sarkkisen aikaisempaan YLEisötutkimuksen tutkimuksiin pohjaava artikkeli naisten ja miesten radionkuuntelusta ja televisionkatselusta sekä Minna Aslaman ryhmäkeskusteluihin perustuva raportti katsojien näkemysistä televisiuutisten ihmiskuvasta.

Kirjan empiirisissä raporteissa lähdetään etsimään selvää, konkreettista näyttöä uutismaailman sukupuolistuneesta eriytymisestä. Näyttöä annetaan vastaamalla senkaltaisiin kysymyksiin kuin: Kuinka paljon naiset näkyvät uutisissa? Millaisissa rooleissa he toimivat? Näkykö naistoimittajien määrä uutisaiheiden valinnassa ja toteutuksessa?. Kaikissa kolmessa empiirisessä raportissa aineistona on seitsemän viikon ajalta kerätty seitsemän päivän uutisaineisto valitussa välineessä, tosin seitsemän viikon jaksot menevät hieman liittämättä. Irma-Kaarina Halonen tutki suomenkielisiä pääuutislähetystyksiä (YLE 20.30 ja MTV3 22.00)

ja ma 21.00), Tarja Savolainen radio Suomen uutislähetystyksiä ja Henrika Zilliacus-Tikkanen YLE:n ruotsinkielisiä uutisohjelmia (Aktuell ja TV-Nytt) Menetelmänä on määrällinen sisällönerittely ja aineistoista on laskettu naisten ja miesten osuutta toimittajista, uutistenlukijoista, uutisten toimijoista sekä television osalta kuvitushenkilöistä. Seuraavassa vaiheessa on tarkasteltu nais- ja miestoimittajien juttuja aihepiireittäin sekä nais- ja miestoimijoiden esiintymistä uutisissa aihepiireittäin ja myös eritelty uutisissa esiintyvien miesten ja naisten rooleja tai statusta.

Toimittajat ja toimijat

Toimittajien osalta sukupuolijakauma on suhteellisen tasainen pääuutislähetyksissä sekä YLE:ssä että MTV3:n puolella. Radio Suomessa naistoimittajia oli miehiä vähemmän varsinkin sähköitä lukemassa, mutta molemmissa ruotsinkielisissä ohjelmissa naistoimittajia oli selvästi enemmän. Toimijoiden suhteen tilanne oli toinen: suomenkielisissä tv-uutisissa naispuolisten toimijoiden – uutisissa haastateltujen tai esiintyneiden naisten – osuus oli 21% ja uutisten naiset esiintyivät ammattistatuksestaan epämääräisinä tai anonyymeinä miesten esiintyessä johtavassa asemassa. Radio Suomen haastateltavista joka neljäs oli nainen ja etenkin miestoimittajat haastattelivat harvoin naisia. Ruotsinkielisessä Aktuell-ohjelmassa ainoastaan 10% toimijoista oli naisia, TV-Nyttin toimijoiden

sukupuolijakauma vastasi YLE:n ja MTV3:n jakauksia. Tärkeä ero mies- ja naistoimijoiden välillä tv-aineistoissa oli myös se, että miehet käyttivät naisia useammin retorisesti painokasta ilmaisua (esim. erilaiset faktuaalistamisstrategiat) naisten argumentoimissa puhekielisesti. Naiset esiintyivät uutiskuvissa ja haastattelussa ilmeisissä rooleissa pikemmin kuin informaation tuottajina tai asiantuntijoina. Tv-uutisten kuvitusta ylipäättään hallitsivat miehet.

Tarkasteltaessa uutisten toimittajia ja aihepiirejä havaittiin varsinkin talousuutisten olleen miestoimittajien tekemiä. Erityisiä naistoimittajien aihepiirejä aineistoista ei löytynyt, vaan aihepiirien hajonta oli suuri. Televisioaineistoissa havaittiin eroja myös nais- ja miestoimittajien journalististen strategioiden suhteen: naistoimittajat mm. hakeutuivat juontaan/raportoidessaan ihmisten keskuuteen miesten suosissa fallisia rakennuksia (esimerkiksi tornit, lippurivistöt) juontajensa taustoina. Uutisten toimijoina miehet hallitsivat kaikkia aihepiirejä. Ns. naisjutut, uutiset, joissa sukupuoli on merkityksellistetty olivat kaikissa aineistoissa harvinaisia.

Konkreettista näyttöä uutismaailman sukupuolisesta eriytymisestä siis löytyy: se on yhä miesten maailma. Sen sijaan sukupuolisen eriytyksen syyt ja ennen kaikkea seuraukset jäävät vähemmälle huomiolle ja niistä annetaan lähinnä 'viitteellisiä johtopäätöksiä' – oletettavasti siksi, että kysymyksessä on projektin ensimmäinen, määrällinen, tietyllä tapaa kartoitettava vaihe. Irma Kaarina Halonen kertoo, että tutkimusta on tarkoitus jatkaa laadullisen erittelyn suuntaan ja tarjoaa luullisen mahdollisia laadullisia tutkimustehtäviä sekä esimerkkejä siitä, mitä näiden kautta aineistosta voisi olla irroitettavissa. Tätä tutkimusta lukija jää odottamaan, sillä uutisten diskursiivisten valtasuhteiden, kuvan retorikan ja kielen käytön strategioiden analyysi voisi paljastaa, miten tätä naisen rakenteellista marginaalisuutta uutisgenressä tuotetaan ja uusintetaan neutraaleimmankin näköisissä käytännöissä.

Myös Tarja Savolaisen artikkeli 'Naiset, uutiset ja feminismi' kyseenalaistaa päiden laskemisen mielekkyyttä ainoana tutkimusmenetelmänä, sillä se liittyy tutkimuksen tieteenfilosofisesti ns. perinteiseen feministiseen kritiikkiin. Perinteisen feministisen kritiikin näkökulmasta on esitetty, että naisoimittajien määrän lisääminen johtaa myös naisten asioista tehtyjen uutisten määrän lisääntymiseen ja naispuolisten haastattelujen lisääntymiseen ja muuttaa pitkällä tähtäimellä koko uutisissa tuotettavaa naiskuvaa. Naisoimittajien oletetaan tuovan julkisen alueelle yksityisen aluetta ja naiskulttuuriin perustuvia ilmiöitä ja toimivan toisenlaisten, naisellisten arvojen pohjalta.

Mistä käsin naiset puhuvat

Vaikka uutisten yleisprofiili onkin pehmentynyt verrattuna YLE:n 80-luvun alussa tekemään selvitykseen, on johtopäätös naisoimittajien lisääntyneestä määrästä ja uutisten 'naisistumisesta' ongelmallinen, sillä se jättää huomiotta sen yhteiskunnallisen kontekstin, jossa naisistuminen on tapahtunut. Naisaiheiden määrän kasvu on Savolaisen mukaan mahdollista liittää television kaupallistumiskeskitykseen, yleisradiolaitosten institutionaaliin muutoksiin ja ylipäätään laajempiin kulttuurisiin muroksiin.

Kulttuurin ja politiikan tuominen mukaan tarkasteluun tarkoittaa sitä, että ei voida enää tyytyä vaatimaan lisää naisia ja naisten aiheita viestimiin, vaan on kiinnitettävä huomiota siihen, miten naiset esitetään ja minkälaisista positiosta käsin naiset saavat puhua. Kun puhuvan subjektin paikka on patriarkaalisessa kulttuurissa yleensä varattu miehelle, on tärkeää tarkastella myös sitä, puhuvatko uutisten naiset omalla äänellään ja omasta näkökulmastaan, vai jäävätkö he miehisen näkökulman vangeiksi. Tutkimuksen polttopisteeksi onkin asetettava naisen erityinen kulttuurinen paikka ja se, minkälaisia merkityksiä naisten kuvat eri yhteyksissä saavat.

Savolainen itse korostaa nais-

ten ja feminismien erilaisuuden huomioimista uutiskritiikissä: feministisen uutisanalyysin on irrottauduttava toisaalta vaihtokeskeisestä toiminnasta ja nähtävä myös muut muut yhteisöt ja toisaalta pelkistä pehmeistä, naiskulttuuriin liittyvistä teemoista naisten aiheina ja otettava tarkasteluun myös naislike ja sen vaatimukset.

Savolaisen artikkeli luo kontekstia kirjan muille teksteille problematisoidessaan sekä projektin käyttämiä menetelmiä että uutisen ja yhteiskunnan suhdetta yliapäätään. Hämmennystä lukijalle aiheuttikin sen paikka – olisiko ollut koko kirjan rakenteen kannalta mielekäästä sijoittaa se alkuun, ikään kuin johdannoksi koko teemaan. *Naiset, miehet ja uutiset* on toimittajansa Elna Sanan mukaan suunnattu ohjelmien tekijöille 'tukemaan heitä työssä kohti tasa-arvoisempaa ohjelmatuotantoa ja eri yleisryhmien entistä parempaa palvelua'. Pelkkä päiden laskeminen voi kuitenkin ainakin toimittajien ja uutistenlukijoiden lukumäärän suhteen antaa turhan ruusuisen kuvan uutisten todellisuudesta – naisten omien näkökulmien, naisten 'äänen' puuttuminen voidaan niin haluttaessa nähdä uutistoimitusten naisten 'sokeutena' tai kiinnostuksen puutteena naisaiheita kohtaan. Todellisuus ei kai kuitenkaan ole näin yksioikoinen?

Naisille Ykköstä, miehille Mafiaa

Johanna Jääsaaren ja Raija Sarkkisen artikkeli naisista ja miehistä yleisöinä pyrkii paikkaamaan tiedonpuutetta (mustaa aukkoa!) nais- ja miesyleisöistä. Katsoja- ja kuuntelijalukujen sekä Tilastokeskuksen *Ajankäyttö – ja Vapaa-aikatutkimusten* valiossa se kertoo naisten televisio – ja radiosuhteen olevan kaikkiaan monimuotoisempi kuin miesten: naisille on luontevampaa katsoa 'miesten ohjelmia' kuin miehille naisten. Naiset myös avaavat television tai radion paitsi ajankohtaisen ja taustatiedon vuoksi myös tunne- ja mielialasyistä. Naiset katsovat jonkin verran enemmän MTV3:n ohjelmia kuin miehet ja erot ohjelmavalinnoissa ovat tuttuja: naisille

sarjafilmejä ja miehille urheilua. Käyttö liittyy muuhun ajankäyttöön, mutta myös televisio voi muokata arjen rutineja – tästä esimerkkinä *Kauniit ja rohkeat*. Radionkuuntelu heijastaa väestöryhmän elinoloja televisiota voimakkaammin: naiset kuuntelevat radiota aamulla kotona, miehet autossa. Yleisradion radiokanavien kuuntelijat ovat sukupuolisesti jakautuneet: naiset kuuntelevat Ylen Ykköstä ja miehet Radiomafiaa, Radio Suomen ja paikallisradioiden suhteen sukupuolierot eivät ole merkittäviä.

Katsoja- ja kuuntelijalukujen perusteella ei voi tehdä johtopäätöksiä katsottuihin ohjelmiin kohdistuista odotuksista tai siitä, vastasivatko ohjelmat odotuksia. Myöskään viime aikojen keskustelu siitä, tarvitaanko televisioon ja radioon lisää/jotain erityisesti naisille suunnattua ohjelmaa, jotta epätasa-arvo ohjelmien tekijöiden, toimijoiden ja aiheiden suhteen saataisiin poistettua, ei voi saada vastauksia. Yleisöjen tutkimus on lapsenkengissään, minkä kirjoittajakin toteavat. On hyvä, ettei sukupuoli aina jää pelkäksi taustamuuttujaksi, mutta sitä 'toisenlaista' tutkimusta, josta kirjoittajat puhuvat näihin kysymyksiin paremmin kohdistuvana, jää tuttuja iukuja lukiessa odottamaan.

Minna Aslaman ryhmäkeskusteluraportti lähtee kartoittamaan yleisön, ennen kaikkea naisten käsityksiä television ihmiskuvasta. Tarkoitus on ollut asettua angilaisittain 'katsojan puolelle' ja mittarin luvun sijasta kysyä suoraan miesten uutisia katsotaan, mikä on niiden maailmankuva, millaisena toimittajan rooli näyttäytyy ja ketkä uutisissa toimivat. Kolme naisista koostuvaa ryhmää peräsivät naisia ruutuihin kaikissa rooleissa: asian tuntijoiksi valitaan turhan usein miehiä ja naiset esiintyvät taustahahmoina, jonkin muun merkityksen (esim. kärsimyksen) ilmentäjinä ja toisaalta 'tavallinen nainen' ei tunnista uutisista itseään. Miesten 'kontrolliryhmässä' naisten näkymättömyyttä ei koettu ongelmallisena, yksi keskustelija piti sitä jopa hyvänä, sillä 'naiset ei ole uskottavia asiantuntijatehtävissä'. Erityisiä naisten uutisia keskusteli-

jat eivät kaivanneet.

Aslaman katsojatutkimuksen keskustelijoiden arviot uutisten ihmiskuvasta vastaavat pitkälti projektin määrällisten sisällönerittelyjen tuloksia. Keskustelijat olettivat tilanteen korjautuvan naistoimitajien ja haastateltavien määrää lisäämällä, ainoastaan naisasia-aktiivien' ryhmä epäili tätä ja toivoi tiedostamista ja toimittajan vastuuta ja moninaisuuden esille tuomista ylipäätään. Vaikka neljä ryhmäkeskustelua tarjoavatkin varsin kapean kuvan katsojien mielipiteistä ja arvioista, niitä ei ole missään mielessä syytä vähensyä. Se, että uutiset ovat naiskatsojien (eikä vain tutkijoiden) mielestä 'vinoja', kertoo karua kieltään uutismaailman miehisydestä ja siitä etteivät uutiset suinkaan toimi Klaus Brhuun Jensenin esittämän ihanteen mukaisina arkea jäsentävinä viitekehäksinä: niistä puuttuu tavallisen ihmisen ja ennen kaikkea tavallisen naisen näkökulma lähes täysin. Juuri tämän luulisi kiinnostavan kirjan kohderyhmää – ohjelmantekijöitä – sillä ohjelmia kaikeksi tehdään katsojille eikä mittareille. Ja toisaalta, luulisi katsojien mielipiteiden huomioon ottamisen näkyvän ajan myötä myös mittareissa.

Nopeita pelinavauksia

Kokonaisuutena kirja on – huolimatta ilmeisestä hyödyllisyydestään ohjelmantekijöiden herättelijänä – jollakin tapaa keskeneräinen. Yhteinen johdanto tai tuloksia yleisemmin pohdiskeleva luku olisi kenties voinut korjata tilannetta: samalla samansuuntaiset tulokset eri aineistoista olisi voinut vetää yhteen. Nyt lukija lukee niitä huukan eri muodoissa kaikista kolmesta raportista. Myös pintariipaisun omaiset, lähes ranskalaisiin viivoin esitetyt kappaleet ärsyttivät ainakin tätä lukijaa – varsinkin, kun juuri nämä kappaleet sisältävät monia mielenkiintoisia avauksia ja näkymiä tutkimuksen, käytännön ja sukupuoliproblematiikan suhteen ylipäätään. Ja mikäli kohderyhmä on todellakin ohjelmien tekijät, myös he varmaankin mieluummin lukisivat valmista tutkimusta kuin ehdotuksia jatkotut-

kimuksen mahdollisista kohteista.

Toisaalta näissä nopeissa pelinavauksissa voi olla oma logiikkansa – toivoo sopii, että kirja herättää toimittajien ja ohjelmantekijöiden keskuudessa keskustelua paitsi naisten aliedustuksesta uutismaailman kaikilla osa-alueilla, myös siitä, minkälaisista asioista he toivoisivat tutkimustietoa työssä tueksi tuotettavan.

Päät on siis laskettu. Kysymys on tärkeästä asiasta. Lukija jää kaipaamaan lisää ja syvempää... ja tietysti muutosta.

SANNA VALTONEN

Suomalaisuuden karikatyyriä

Ylönen, Marja (1995)
KARIN SUOMALAINEN.
Pilapiirroksia suomalaisuuden legitimoitina.

Acta Universitatis Tamperensis, ser. A vol 468. 234 s.

Tutkijaa, joka tarttuu kansalliseen instituutioon, ei voida syyttää tehtävän helppoudesta, sillä miten analysoida jotain, joka on kaikkia lähellä ja jonka kaikki tuntevat?

Marja Ylönen on onnistuneesti tarttunut väitöskirjassaan yhteen tällaiseen aluksi niin ihailtuun ja lopulta niin vihattuun kansalliseen instituutioon, pilapiirtäjä Kari Suomalaiseen.

Karin suosio ei rajoittunut ainoastaan Helsingin Sanomien lukijakuntaan, vaan lähes vuosittain julkaistut albumit levisivät myös koteihin, joissa Helsingin Sanomia ei luettu lainkaan. Myös Kari itse perheineen nousi kuuluisuuteen,

mitä ei yleensä lehdistössä työskenteleville tapahdu. Karin 40-vuotinen ura Helsingin Sanomissa päättyi vuonna 1991, kun lehden päätoimittaja hyllytti rasistisen somaliaiheisen piirroksen. Pilapiirtäjän itsensä mukaan hyllytys antoi tekosyn lopettaa Helsingin Sanomille piirtämisen.

Karin suosion ja epäsuosion taustaa vasten Ylönen pohtii väitöskirjassaan sitä, mikä piirroksissa oli sellaista, että ne vetosivat vuosikymmenien ajan suomalaisiin, millaisia me suomalaiset olimme hyväksyessämme ja lopulta hylätessämme Karin piirrosten arvomaailman.

Ylönen tutkimuksella on myös tervetullut metodinen tavoite. Pilakuvien ja niiden merkitysten tutkimiseen ei ole olemassa valmiita malleja, joten Ylönen yhtenä tarkoituksena on kehittää malleja, jonka avulla voidaan analysoida kuvaa ja huumoria yhdistävää viestintämuotoa. Ylönen joutuukin operoimaan kahtaalla. Hän käyttää semioottisia teorioita kuvan merkitysten tutkimiseen ja erinäisiä huumoriteorioita – yhteensopimattomuus, huojennus- ja laukaisuteorioiden pilapiirrosten hauskuuden analysointiin.

Tutkimuksen aineisto koostuu Karin Helsingin Sanomien pääkirjoitussivuilla vuosina 1951-1991 ilmestyneistä pilapiirroksista, joista on valittu analysoitavaksi viisi vuoden pitaista ajanjaksoa: 1952, 1960-61, 1968-69, 1980 ja 1990. Piirroksia näiltä vuosilta kertyi yhteensä 911.

Mitätöintistrategia

Ylönen etenee selkeästi ja järjestelmällisesti analysoiden ensin piirrosten makro- l. kokonaismerkityksiä ns. Sulsin mallin avulla, jonka jälkeen hän purkaa makromerkityksiä diskursusanalyysin keinoin. Hieman häiritsevää lukijan kannalta on se, että Ylönen joissakin tilanteissa viittaa piirroksiin, joita hän ei ole ottanut mukaan kuvanäytteisiin suuren esimerkimäärän vuoksi.

Ylönen päätyy pilapiirrosten mitäöintistrategioiden analysointiin, joka osoittautuu erittäin käytökelpoiseksi malliksi pilapiirrosten merkitysten tutkimiseen. Piir-

roksissa, joissa mitätöintistrategia esiintyi, esitettiin kaksi näkökanta. Toinen vahvistettava näkökanta oli piirtäjän mukaan "oikea", toinen taas oli "väärä" eli mitätöitävä.

Ylösen mukaan piirrosten asema kulttuurisena ilmiönä perustui siihen, että niissä vahvistettiin suomalaisessa yhteiskunnassa itsestäänselvyysinä pidettyjä arvoja sekä luonnoksi tulleita käsityksiä siitä, millaisia me suomalaiset olemme. Ylönen käyttää Roland Barthesin ajatusta moderneista myyteistä, kertomuksista, joiden kautta kulttuuri ymmärtää ja käsitteellistää ympäröivää todellisuutta. Piirrosten hahmot olivat poikkileikkaus myyttisestä suomalaisesta yhteiskunnasta. Hahmogalleriassa olivat edustettuina niin ikääntyneet maalaiset, kaupunkilaiset, veteraanit kuin poliittiset puolueetkin.

Millä tavalla kansan ajatellaan ajattelevan

Ylösen mukaan Karin piirroksat saavuttivat tärkeän asemansa, koska piirtäjä tiesi, mitä kansan ajatellaan ajattelevan. Pilapiirroksat toimivat siten, että ne eivät kerro lukijalleen mitään uutta, vaan ne viittaavat jo olemassa olevaan. Jotkut Karin piirroksista viittasivat mm. kansannäytelmiin, kansansatuihin, populaariin kirjallisuuteen, joihin useimmat suomalaiset ovat tutustuneet esimerkiksi koulussa.

Piirroksessa voi myös olla jokin suomalaiselle kulttuurille tuttu esine, vaikkapa punainen kreppipaperi latureitin merkiksi, jonka tunnistaminen herättää katsojassa nostalgista mielihyvää. Tällainen pieni yksityiskohta saa katsojan tuntemaan, että kuva tapahtuu juuri hänelle. Näin Karin pilakuvat käyttivät hyväkseen suomalaisen kulttuuriin kuuluvaa kaikille yhteistä arkitietoa, jota ne myös samalla vahvistivat.

Merkittävä tekijä oli myös toistuvuus. Piirrosten käsitykset ja arvot olivat niin johdonmukaisia, että lukija tiesi mitä oli tulossa. Se, että piirroksat täyttivät lukijan odotukset, on selitys sille, että ne hauskuuttivat myös niitä, jotka eivät piirrosten käsityksiä jakaneet.

Karin piirroksissa vahvistettiin myyttistä suomalaisuutta: puritanisuutta, realismia, puolustushenkistä isänmaallisuutta, yksin pärjäämistä, miehistä mieheyttä, kaunoa naisuutta ja vapautta. Vapaus nylläkin käsitettiin yksipuolisesti; suomalaisilla on vapaus mennä ulkomaille, mutta ulkomaalaisilla ei ole oikeutta tulla tänne.

Karin linja vs. lehden linja

Ylönen tutki piirrosten suhdetta Helsingin Sanomien pääkirjoitukseen ja huomasi, että ristiriitaa ilmeni ensimmäisen kerran vuonna 1980 ja vuonna 1990 erimielisyyttä esiintyi jo huomattavan usein. Ristiriidat koskivat ihmisoikeuksia, rotujen ja sukupuolten tasa-arvoa, pakolaisia, kansainvälisyyskasvatusta, kehitysapua, EY:ä ja siviilipalvelua, joita kaikkia Kari kritisoi.

Pääkirjoitusten ja pilapiirrosten väliseen ristiriitaan liittyy mustahattuisen piirtäjähahmon, Karin alter egon, esiintyminen parina viimeisenä vuotena. Hahmon kautta eivät puhuneet kansalaiset vaan piirtäjä itse, joka oli joutunut törmäyskursille muun kulttuurin kanssa. Parhaiten tämä tuli ilmi vuoden 1990 loppuilla julkaistussa piirroksessa, jossa piirtäjähahmo makaa nojatuolissa ja toteaa: "En ole seurallinen tyyppi. Olen mieluummin yksin oikeassa kuin lauman kanssa väärässä".

Karin suosio perustui siihen, että piirroksat vahvistivat kollektiivista arvomaailmaa. Tästä löytyy myös selitys niiden epäsuosiolle. 1980-luvulle tultaessa Suomi ei enää ollut kulttuurisesti niin yhtenäinen kuin vielä aikaisempina vuosikymmeninä. Kollektiivista arvomaailmaa ei enää ollut. Suuret selityskertomukset olivat menettäneet merkityksensä, joten kansallista identiteettiä ei enää tarvinnut perustella.

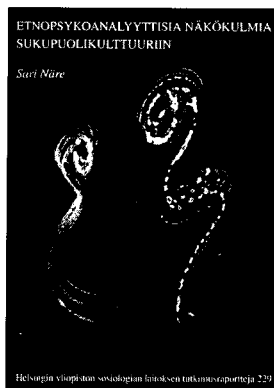
Aikaisemmillä sodan kokeneilla sukupolvilla oli ollut poliittisista mielipide-eroista huolimatta yhtenäinen merkitysmaailma. Nuoremille lukijoille puolestaan piirrosten arvomaailma alkoi näyttää itsekkäältä, sovinniselta ja rasistiselta.

Ylösen tutkimus vahvistaa vanhan totuuden siitä, että kuva on

kavala. Karin piirroksat eivät olleet vain harmittomia jäänteitä menneiltä vuosikymmeniltä, sillä ne eivät ainoastaan hauskuuttaneet ja toimineet varaventeinä negatiivisille tunteille, vaan ne myös tuottivat todellisuutta.

Samalla kun Karin suomalainen on metodinen opas pilapiirrosten tutkimukseen, on se myös monipuolinen katsaus sodanjälkeisen Suomen mentaliteetteihin. Ylösen tutkimus on osoitus siitä, miten visuaalisen aineiston ja huumorin tutkimisen kautta avautuu näkyvä kulttuurin ajattelutapoihin. Purkaessaan piirrosten merkityksiä ja arvomaailmaa Ylönen purkaa myös suomalaisten käsityksiä itsestään. Se, mikä piirroksista löytyi, ei välttämättä ollut sitä mitä me olemme, vaan mitä meidän sanotaan olevan, jonkinlaista suomalaisuuden karikatyyriä.

JOHANNA VARELIUS

Fantasmat sukupuoli-kulttuuria jäsentämässä

Näre, Sari (1995)
ETNOPSYKOANALYTTISIA
NÄKÖKULMIA
SUKUPUOLIKULTTUURIIN.

Helsingin yliopiston sosiologian
laitoksen tutkimusraportteja 229.
Helsinki: Yliopistopaino. 203 s.

Yhdeksän vuotta sitten Sari Näre kirjoitti *Tiedotustutkimukseen* (3/1986) lennokkaan artikkelin 'Katsefallos ja kiimaisen naisen arkkityyppi'. Artikkelin pohjautui

Nären graduun ja jotain jälkiä siitä näkyy myös väitöskirjassa. Arkki-tyyppi on kuitenkin vaihtunut joustavampaan fantasman käsitteeseen ja tutkimuksen kohteena on paljon muutakin kuin miestenlehtien naiset.

Nären väitöskirja on nimensä mukaisesti monista näkökulmista koostuva artikkelikokoelma, josta ei selkeästi nouse esiin yhtä kantavaa ajatusta, vaan pikemminkin monia kiinnostavia ajatuspolkuja. Väitöskirjassa tarkastellaan suomalaista sukupuolikulttuuria neljän eri aiheen avulla. Näitä ovat islamilainen sukupuolikulttuuri, nuoruuden sukupuolikulttuuri, seksibisnes sekä 1990-luvulla suomalaisista naisten- ja miestenlehdissä piirtyvät sukupuolifantasmat. Sukupuolikulttuurin tarkastelu keskittyy nimenomaan seksuaalisuuteen.

Islamilainen kulttuuri edustaa tutkielmassa traditionaalisuutta ja sitä verrataan suomalaiseen, modernisoituneeseen länsimaiseen kulttuuriin. Asetelma on sikäli ongelmallinen, että islamilainen kulttuuri esittäytyy näin modernisoituneen kulttuurin vastakohtana, perinteisenä ja homogeenisena. Islamilainen sukupuolikulttuuria määrittävät lähinnä uskonnolliset tekstit eivätkä sen mahdolliset ristiriidat mahdu tähän yleistävään tarkasteluun.

Nären tarkastelussa kulttuuri ei ole vain julkista, vaan siihen kuuluvat oleellisenä osana yksityisesti koetut emootiot ja elämykset. Tätä yksityistä tunnekulttuuria Näre nimittää tunnetaloudeksi.

Sukupuolikulttuuri määritellään tietyssä kulttuurissa tuotetuksi järjestelmäksi, joka ulottuu yksilöiden tiedostamattomaan. Oletuksena siis on, että kulttuurit rakentavat tajuntaamme ja sukupuolittavat ajatteluamme myös tiedostamattoman tasolla. Painottaessaan tiedostamattoman merkitystä Näre luo sex (biologiaan perustuva) *gender* (yhteiskunnallisesti tuotettu) käsitteiden rinnalle kaksi muuta sukupuolen kategoriaa: psykologisen ja kulttuurisen sukupuolen.

Näre jaottelee myös alueet, joilla näitä neljää sukupuolen ulottuvuutta tuotetaan. Biologinen

sukupuoli liittyy viettitalouteen, psykologinen tunnetalouteen, kulttuurinen diskurssitalouteen ja sosiaalinen pääomatalouteen. Jaottelu on selkeä, mutta jäin kai- paamaan jonkinlaista kokoavaa yhteenvetoa sen funktiosta itse tutkimuksessa.

Fantasmat esiin

Erityisen kiinnostavaa työssä on tiedostamattoman prosesseihin liittyvä fantasman käsite. "Erilaisissa diskursseissa rakentuneet sukupuolimallit voivat saada fantasmoille tyypillisiä piirteitä, mikäli ne kiinnittävät yksilöiden tai ryhmien ihanteita, aggressioita tai muita projektiivisia tunnelatauksia. Samastumiskohteina sukupuolifantasmat toimivat psykologisen sukupuolen muovaajina ja sosiaalista sukupuolta edustavina toimintamalleina." (s.44)

Sukupuolifantasmat voivat kiinnittyä paitsi konkreettisiin henkilöihin, myös ideoihin, ihanteisiin ja uhkakuvuihin. Laajojen yhteiskunnallisten ryhmien jakamina fantasmat voivat joko uusintaa tai uudistaa rakenteita.

Näre näkee fantasmalla kollektiivisen representaation luonteen: fantasmat edustavat ja tuottavat kollektiivisia representaatioita.

Näin määriteltynä sukupuoli-fantasmalla näyttäisi olevan joitakin yhtymäkohtia Teresa de Lauretisin ajatukselle sukupuolen representaatiosta. Fantasmat kuitenkin perustuvat yksilön psyykkisille prosesseille. Nären sanoin "fantasmat ovat psykososiaalista kiit- tiä, joka välittää imaginaarisia prosesseja yhteiskunnallisiksi mieluku- viksi" (s.46).

Lauretisin representaatio sen sijaan toimii Alhuserin määrittelemän ideologian tavoin. Lauretisin mukaan sukupuolen representaatiot sekä edustavat että tuottavat sukupuolta. Ne konstruoivat sukupuolta ja näin ollen tuottavat jälleen uusia sukupuolen representaatioita. Monista representaatioista muodostuvat kulttuuriset sukupuolinormit (Nainen/Mies), johon todelliset sukupuolet, naiset ja miehet, suhteuttavat itseään ja elämäänsä. (Ks. Teresa de Lauretis: Technologies of Gender. Essays on Theory, Film and

Fiction. Bloomington: Indiana University Press. 1987 s. 3-10.)

Näre hahmottaa sukupuolifantasmoja sekä islamilaisista eroottista teksteistä että suomalaisista pornografisista teksteistä. Ongelmana on, ettei tekijä liiemmin pura analyysiprosessia vaan lukee fantasmat esiin teksteistä meiko suoraviivaisesti. Lukijalle jääkin toisinaan epäselväksi, mistä tarkkaan ottaen fantasmat nousevat. Tämä ongelma pätee moniin muihinkin tutkimuksiin, joissa ei kirjoiteta esiin tulkintoihin liittyvää pohdintaa ja siihen liittyvää itse-kritiikkiä.

Miehinen islam

Nären mukaan islamin eroottiset diskurssit ovat mekanistisia ja rakentuvat miehen halun kautta. Näre näkee nämä eroottiset diskurssit hyvin samankaltaisina kuin pornografian. Molemille on tyypillistä se, että tunnetalouden merkitys sukupuolisuhteissa kielletään.

Nären mukaan islamilaisessa sukupuolikulttuurissa keskeistä on sukupuolten erottaminen toisistaan. Naiset elävät yksityisen alueella ja erityisesti heidän seksuaalisuuttaan kontrolloidaan tiukasti. Tämä perustuu käsitykseen fitness- eli naisten voimakkaasta seksuaalisuudesta. Se nähdään hallitsevammattomana uhkana, joka on asetettava kontrolliin (hunnutettava).

Nären mukaan länsimaissa ei naisiin ole liitetty vastaavaa voimakasta eroottisuutta. Itse asiassa 1800-luvun Britanniassa syntyneen säännöstelyn vastustajat käyttivät juuri vastaavia argumentteja. Heidän mukaansa naisten voimakkaita seksuaalisia viettejä pidättee vain raskaudenpelko. Kristillinen länsimainen sukupuolikulttuuri ei siis ristiriidattomasti perustunut käsitykseen naisesta epäseksuaalisena ihmisenä, mutta tämä käsitys oli vallitseva 1800-luvun porvarillisessa kulttuurissa. (Ks. Lynn Nead: Myths of Sexuality, Basil Blackwell: London, 1988.)

Pornografian vapaus

Bordellikeskustelun ja pornografian tarkastelussa annetaan runsaasti tilaa pornografian vastusta-

jen väitteille, joissa varsin yksiselitteisesti todetaan pornon alista- van naista. Näre pyrkii myös osoit- tamaan, ettei pornografia suin- kaan merkitse täydellistä sek- suaalista vapautta, vaan se on yksi merkittävä seksuaalisuuden nor- mittaja.

Seksuaalisuuden vapautumisen puolesta puhuvissa äänenpäänois- sa mm. Vihreän Langan kirjoitte- lussa on noussut esiin sukupuol- ten väliseksi muotoutunut kilpailu mielihyväästä. Näre toteaa osuvas- ti, ettei ideaalia omasta, vapaasta seksuaalisuudesta voida ongelmit- ta soveltaa julkisen seksuaalisuu- den alueelle.

Näre ei tyydy toistamaan tun- nettujen amerikkalaisten pornon- vastustajien argumentteja, vaan laajentaa näkökulmaa analysoi- malla naisten tuottamia por- nografisia tekstejä Regina-lehdes- tä.

Reginan teksteissä naiset ovat aktiivisina toimijoina tuottamassa itselleen mielihyvää. He ovat astu- neet mukaan tuottamaan por- nografiaa. Näiden tekstien perus- teella Näre toteaa, että naiset ovat siirtyneet romanttisen rakkauden alueelta kohti viettikeskeisempää seksuaalisuutta. Miestenlehtien miesten tuottamissa teksteissä painottuu edelleen viettitalous eli sukupuolielimiin ja aktiin keskitty- nyt seksuaalisuuden käsitys. Mies- tenlehdissä tunteiden kuvailuja on (jos niitä esiintyy lainkaan) vain lähinnä naisten tuottamissa teks- teissä.

Monien säikeiden kautta työs- ä asettuvat lopulta vertailuun ny- kypäivän suomalaiset tytöt ja suo- malaiset miehet. Näre tarkastelee toisaalta tyttökulttuurin ja toisaal- ta suomalaisen mieskulttuurin (nojautuen pitkälti mm. Juha Silta- lan tutkimuksiin) kautta tunnetalouden sukupuolittumista. Suku- puolten voimakas erottaminen toisistaan sukupuolittaa tunnere- kenteitä ja nostaa naiset tunne- johtajiksi. Tällöin he saavat yksin- oikeuden hoivatyöhön, mikä ei välttämättä ole eduksi kummal- lekkaan sukupuolelle. Tällainen ja- kautuminen on tyyppillistä toisaalta traditionaaliselle kulttuurille, ku- ten islamilaiselle ja toisaalta länsi- maiselle pornokulttuurille.

Tunnetalouden kielto

Työn loppupuolella Näre pohtii, kuinka tunnetalouden kielto vai- kuttaa miesten maailmaan ja pyr- kii osoittamaan, että moderni- soituneessa maailmassa tunnetalouden hallitseminen on merkittä- vä voimavara ja selviytymiskeino. Tämän päivän suomalaistyöt ovat kykeneviä vastaamaan monen- laisiin haasteisiin ja osoittavat ky- kyä toimia modernisoituneessa kulttuurissa: "Yksilön kyky käsitel- lä ja ilmaista omia tunteitaan sekä eläytyä muiden tunteisiin on moder- nin yhteiskunnan edellyttämän yksilöitymisen tärkeä edellytys" (s.116).

Tällaisen tunnekompetenssin kehittäminen liittyy vahvasti tyttö- kulttuuriin. Maailma näyttäyty tyttöille myös ristiriitaisempaa kuin pojille, jolloin tytöt joutuvat tekemään poikia enemmän iden- titeettityötä. Nären mukaan tämä valmistaa tyttöjä modernisaation haasteisiin: kehittämään todel- lisuudentajuun, joustamaan ja uusiutumaan.

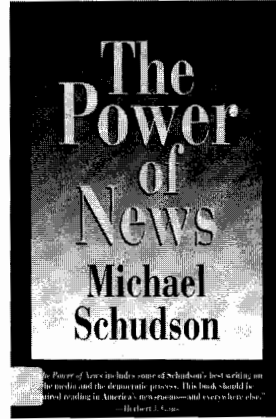
Sen sijaan suomalaismies elää vielä tunnekieltojen hallitsemassa maailmassa, joka ei anna psyykki- siä valmiuksia postmoderniin, epävarmaan ja vaihtelevaan, elä- mään. Nären mukaan tämä lisää- kin riskiä sosiaaliseen syrjäytymi- seen, joten tunnetalouden suku- puolittamisen purkaminen koituisi myös miesten eduksi.

Työssä liikutaan varsin yleisellä tasolla, jolloin eri alueiden kuten islamilaisuuden, miesten ja nais- ten sisällä olevat erot jäävät taus- talle. Tämän tekijä myöntää itse ja perustelee yleisyyttä pyrkimyksenä saavuttaa abstrahioiva sosiologi- ninen tarkastelutaso.

Näre viittaa ahkerasti aiempiin tutkimuksiinsa ja perustaa monet argumenttinsa näihin. On ymmär- rettävää, ettei kaikkea voi kirjoit- taa esiin, mutta toisinaan lukijalla on vaikeuksia päästä päätelmien lähteille.

Väitöskirjan parasta antia ovat ajatuksia herättävät teoreettiset pohdinnat itse analysointiproses- sin jäädessä taka-alalle.

KAARINA NIKUNEN

Journalismin historiallinen taudinkuva

Schudson, Michael (1995)

THE POWER OF NEWS.

University of Harvard Press, Cambridge, MA & London 1995. 223 s.

Mitä jos journalismia ei olisi? Kuvi- tellaan, että eläisimme maailmas- sa, jossa hallitukset, liikeyritykset, lobbaajat, vaaliedokkaat, seura- kunnat ja eriaiset kansalaisjärjes- töt täyttäisivät kotitietokoneem- me postilaatikoita omilla viesteil- lään. Olisimme suoraan 'lähteiden' äärellä, verkostoituneen tie- toyhteiskunnan informatiivisessa paratiisissa, jossa kukin olisi oma journalistinsa. Mitä tapahtuisi?

Michael Schudsonin tuore kir- joituskokoelma alkaa tällaisella ajatuskokeella. Hänen arvelunsa mukaan ihmiset luottaisivat tässä rehovassa totuusviidakossa yh- täältä ennen muuta painaviin, korkean tahon julkisiin lähteisiin ja toisaalta sellaisiin paikallisiin tie- dontuottajiin, joiden luotettavuut- ta voisi arvioida omakohtaisin ko- kemuksin. Muiden lähteiden sa- nomia olisi mahdoton tai vaikea arvioida.

Pian tultaisiin tilanteeseen, jos- sa itsenäisiä tiedon tulvan käsitte- lijöitä ja sen eri yhteyksien arvioit- sijoita tarvittaisiin taas. Jossain muodossa journalismi pitäisi kek- siä uudelleen, sanoo Schudson.

Saattaa kuulostaa siltä, että Schudson pitää journalismia jo- tenkin ihmiselle annettuna. Pikai-

nen vilkaisu tähän kokoelmaan kirjoituksia vuosilta 1982-1995 kertoo kuitenkin päinvastaista. Schudsonia kiinnostaa nimenomaan journalismin muutos.

The Power of News esittelee tutkijan, joka mielellään ryhtyy todistamaan vääräksi 'yleisiksi toetuksiksi' kohonneita kliseitä. Kirja on myös näyte sellaisesta tutkimuksesta, jossa argumentaatio nojaa lähes poikkeuksetta jonkinlaiseen empiiriseen todistusaineistoon. Sen vuoksi Schudsonin lukeminen palkitsee paitsi näkemyksillä myös joukolla kiinnostavia detalleja ja faktoja.

Kekseliäät asetelmat

Schudson on kekseliäs luomaan tutkimusasetelmia, jotka ovat käsiteltävissä artikkelin (yhden luvun) mitassa. Hän muun muassa kuvaa yleisempiä politiikan ja journalismin välisen suhteen kehityskulkuja tutkimalla Yhdysvaltain presidentin vuoden tärkeimmän puheen ('liittovaltion tila') uutisointia parin sadan vuoden ajalta. Kapea empiirinen kohdistus osoittaa kiinnostavasti sen, että nykyään 'journalismiksi' nimittämämme maailmasta kertomisen tapa on koko lailla toinen kuin aiempien vuosisatojen 'journalismi'. Kerronnan muodolla on oma poliittikansa.

Tänä talk show-isäntien luvattuna aikana Schudson kuvaa ajan-kohtaisesti myös haastattelun nousua halveksitusta journalismin lajista ammattikunnan arvostuksen ja ammattitaidon keskeiseksi ilmentäjäksi. Kiintoisa, ja myös ongelmallinen, on Schudsonin tapa tematisoida haastattelu kollektiivisen kontrollin välineeksi.

Schudsonin työn keskeiseksi teemaksi nouseekin se, kuinka eriaiset journalismin muodot (uutismuodon kehitys, aikajäsennysten muutokset, haastattelun yleistyminen, jne.) kytkeytyvät koko ammattikunnan kulttuuriin arvostuksen nousuun ja sen (ainakin näennäiseen) eriytymiseen politiikasta ja hallintoelitteistä.

Esimerkistä käy vaikka Schudsonin idea vertailla kahden eri aikakauden tähtireportterin elämänkertoja. Vuosisadan vaihteen

'muckcraker' Lincoln Steffens (1866-1936) näki uransa poliittisen järjestelmän haastajana, kun taas seuraavan sukupolven amerikkalaisiin tähtitoimittajiin lukeutunut Harrison Salisbury (1908-1993) asetti tavoitteekseen oman uransa journalismin sisällä. Millähän tavoin journalismi muuttuu tultaessa Peter Arnettiin tai Jari Sarasvuohon? Millaisia ovat ne maailmaan suhtautumisen ja sen esittämisen tavat, joista tulee journalismin sisällä kovaa valuuttaa?

Schudsonin esityksessä ammattikunnan nousu ja sen identiteetin muutokset kytkeytyvät kouriintuntuvalla tavalla niihin 'myytteihin', joita se luo itsestään ja kerrontansa kohteista. Suuren osan kirjastaan Schudson omistaaakin tällaisten joukkoviestinnästä käytävän keskustelun vallitsevien myyttien romuttamiselle.

Myyttejä kaatamassa

Schudson on tavallaan aika konservatiivinen journalismin kriitikko. Hänellä on tapana mennä eri suuntaan kuin muut. Kun verkostoituvan yhteiskunnan saarnamiehet ennustavat journalismin loppua, Schudson sanoo, että ei journalismin loppu, se voi kyllä muuttua toisenlaiseksi.

Kun poliittiset konsultit intoilevat televisiokulttuurin läpilyönnillä ja sillä, että kuvat jyräävät sanat, Schudson kaivaa esiin todisteita siitä, että itse asiassa ihmiset "eivät usko mitä näkevät, vaan uskovat mitä heidän kerrotaan näkevän".

Vietnamin sodan kannatus ei huvennut verisiin kuviin amerikkalaisista sotilasta (niitä ei koskaan näytetty), Ronald Reaganin ainutlaatuinen kyky käyttää televisiota oli enemmän hänen omien mediakonsulttiansa luoma myytti kuin totista totta kuvien virrassa.

Kun kaikkialla maailmassa on jo päässyt yleistymään käsitys, että Reagan oli 'Suuri Kommunikaattori', jolla oli ainutlaatuinen ote amerikkalaiseen suureen yleisöön, Schudson vyöryttää esiin vastaevienssiä. Sillä aikaa, kun toimittajille syntyi käsitys presidentin ja kansan intiimistä elämänteestä, ainoat käytettävissä olevat

vertailun mahdollistavat mittarit, gallupit, tarjosivat Reaganille lähes poikkeuksetta edeltäjiään huonompia numeroita. Kukaan toimittajista ei pannut tätä merkillä, vaikka tuoreimmat kannatusluvut uutisoitinkin uskollisesti.

Itse asiassa kävi niin, Schudson tiivistää, että Reaganin kyvyt ja taktiikka kongressiedustajien pään kääntämisessä sekä hänen kykynsä viestiä itsestään tietynlaisia kuvaa toimittajille kääntyivät toimittajien mielikuvissa kyvyksi puhua 'suoraan kansalle'. Kuvaus on pysäyttävä juuri toimittajien ammatti-identiteetin ja arkipäiväisten käytäntöjen mielessä.

Kulttuurisen arvonnousun myötä toimittajat ovat tekemisissä yhä enemmän ja läheisemmin valtaeliittien kanssa, ja huomaamattaan sitoutuvat niihin. Samalla he kuitenkin kokevat olevansa 'yleisön edustajia'. Tästä yhtälöstä voi johtaa vaikka sen, että kun toimittajia potuttaa Paavo Lipposen äksyily, yleisön silmissä Lipponen saattaakin äksyillä juuri toimittajille, ei kansalle. Tai kysymyksen siitä, oliko Iiro Viinanen tiukka ja 'epäpoliittinen' ministeri vai synthykö hänestä vain toimittajille sellainen kuva.

Jotkut Schudsonin kaatamista kuvista tai korjaamista 'väärinkäsityksistä' ovat tutumpia. Watergatesta tai julkisuusteorian historias-ta hän ei saa mitään kovin mulistavaa irti.

Jakomielinen journalismi

Schudson säilyttää ajattelijan laatusensa loppuun saakka. Kun tulee käsiille hetki arvioida uutisjournalismia ja sen merkitystä yhteiskunnassa, Schudson palaa aika perinteisiin argumentteihin.

Ensinnäkään julkinen elämä ei ole paljon huhutussa rappion tilassaan, Schudson sanoo. Päinvastoin, uutisjournalismi on parempaa kuin koskaan, ihmiset ovat paremmin informoituja kuin milloinkaan aikaisemmin. Ja vaikka julkinen elämä olisikin rappiolla, journalismi ei syyllisten rankinglistalla yllä kovin kärkipäähän. Myös viime aikojen yritykset aktiivoida journalismia ja sen yleisöjä (esimerkiksi ns. Public Journalism,

ks. Jay Rosenin haastattelu, *Tiedotustutkimus* 3/1995) saavat Schudsonilta vain varovaista tukea (vaikka hänen vuodelta 1983 oleva päätöstekstinsä lanseeraakin joukon kansalaisjournalismin perusideoita).

Schudsonin mielestä ihmisten yhteisöllisen aktivoiminen ja toimivan demokratian luominen ovat journalismin korkeimpia tavoitteita, mutta realisti myöntää, että suuren osan elämästään ihmiset viettävät aktiivisen yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolella, tai parhaimmillaankin poliittisen teatterin katsomossa.

Niinpä journalismiltakaan ei pidä olettaa mahdolluttomia, ja on nähtävä myös perinteisen uutisjournalismin arvo. Se tarjoaa ihmisille potentiaalisia tiedon resursseja, joista ammentaa silloin, kun yhteiskunnallisen toiminnan mahdollisuus, osallistuminen julkiseen elämään juuri heille avautuu.

Schudsonin historiallinen, mallittainen ja perusteellisen empiirinen ote johtaakin hänet melko laimeaan lopputulemaan. Hänen kirjansa päätökseksi sijoittama teksti päättyy ajatukseen, jonka mukaan journalismin pitäisi yrittää tulla toimeen oman sisäänrakennetun jakomielisyytensä kanssa.

Journalismin pitäisi ikäänkuin teeskennellä, että demokratia sanan vaativassa mielessä olisi totta ja mahdollista. Mutta tämän korkealentoisen tavoitteen rinnalla sen pitäisi muistaa, että kaikista ihmisistä ei koskaan tule rationaalisia, aktiivisia ja älyllisesti osallistuvia. Sen vuoksi journalismin on 'edustettava' näitä ihmisiä vallan käytävillä, jonne he itse eivät tohdi tai halua astua.

Tämän jakomielisyyden hyve piilee siinä, että molemmat oletukset ovat eri tilanteissa päteviä, sanoo Schudson. Olipa tämä totta tai ei, se on kuitenkin kirjan päätteeksi eräänlainen antiklimaksi. Itse asiassa Schudson toistaa näin erään nykyaikaisen journalismin itselleen luoman myytin, mielikuvan yleisöstä kolikkona, jonka toista poskea komistaa aktiivinen, osallistuva, julkisuuteen suuntautuva kansalainen ja jonka kääntöpuolella 'pihtiputaan mummo' kutoo sukkaa keinutuolissa.

Kun on lukenut juuri lukenut pari sataa sivua osuvaa ja kiintoisaa analyysia siitä, miten journalismi on aikain kuluessa muuttunut, on jotenkin lomaannuttavaa, että lopputulos journalismin nykyisen haasteiden edessä on näin vaisu. Tahtomattaankin Schudson näyttää sanovan, että journalismi ei sittenkään kovin perustavalla tavalla taida muuttua, ja että sen luonne määräytyy sen sisältä käsin. Mutta eikös historian opetus ollut täysin päinvastainen?

RISTO KUNELIUS

Tulevaisuuden-tutkija tietoyhteiskunnan kimpussa

Heinonen, Sirkka (1995)
TIETOYHTEISKUNTA JA KESTÄVÄ KEHITYS. RISKEISTÄ MAHDOLLISUUKSIIN.

Tulevaisuuden tutkimuksen seura ry.

Helsinki: Painatuskeskus. 154 s.

Idea luonnonmukaisesti itseään uudistavan ja modernin informaatioyhteiskunnan risteysasemasta eli kestävä kehityksen tietoyhteiskunnasta tai "reflektiivisen ekologisen modernisaation" yhteiskunnasta on tutkimusaiheena haasteellinen. Kuten Erik Aillardt taannoin totesi: "Erityisesti on syytä kiinnittää huomiota kolmeen ilmeiseen vaaratekijään. Ne ovat piittaamattomuus ympäristöhäviöstä osoittavista tutkimustu-

loksista, humanististen tutkimuksen alasajo sekä tämän hetken yhteiskuntatieteen ja filosofian kykenemättömyys vastata ajan haasteisiin".

Sirkka Heinonen on tarttunut rohkeasti tärkeään tutkimusaiheeseen. Pyritäänhän Suomesta mm. valtiovarainministeriön ja opetusministeriön aloittein ja toimenpitein tekemään "tietoyhteiskuntaa". Samoin "kestävästä kehityksestä", Suomen "tulevaisuudesta" ja jopa kansankunnan "henkisestä tilasta" on laadittu roppakaupalla muistioita ja selontekoja viime vuosina. Nämä muistiot, selonteot ja tutkimukset tarjoavat aineksia mielenkiintoiselle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle ja keskustelulle "kestävän kehityksen tietoyhteiskunnasta" vuosikausiksi eteenpäin.

Keskustelu puuttuu

Tietoyhteiskunnan ja kestävä kehityksen teemaa ei ole osattu yhdistää Suomessa valtionhallinnossa erityisen hyvin. Esimerkiksi vuoden 1995 alussa julkaistu Suomen kestävä kehityksen toimikunnan raportti "Kestävä kehitys. Lähivuosien toimenpiteitä Suomessa ja Suomen kansainvälisessä yhteistyössä" sisälsi aika kepeät ainekset suhteessa tietoyhteiskunnan kehittämiseen. Suomen Akatemian kestävä kehityksen tutkimusohjelma, joka julkaistiin jo vuonna 1990, on ollut Suomen mittakaavassa varsin laaja monitieteellinen tutkimushanke. Sen osana on syntynyt myös Sirkka Heinosen tutkimus *Tietoyhteiskunta ja kestävä kehitys*.

Näin jälkikäteen arvioituna näyttää siltä, että Suomen Akatemian kestävä kehityksen tutkimusohjelman kautta saatuja tuloksia ei ole osattu käyttää hyväksi eri ministeriöissä. "Kestävä kehityksen tietoyhteiskunta" ei ainakaan tässä mielessä näytä käytännössä toteutuvan Suomessa. Hyviä ajankohtaisia ja konkreettisia esimerkkejä oman suomalaisen "tietoyhteiskuntamme" toimimattomuudesta tarjoavat vuonna 1993 julkaistusta Valtioneuvoston tulevaisuusselonteosta *Suomen tulevaisuus ja toimintavaihtoeh-*

dot tai vuonna 1995 julkaistusta Rooman Klubin Suomen komitean raportista *Kansainvälinen vastuumme. Suomen malli* käyty yhteiskunnallinen "keskustelu" eri medioissa. Joukkotiedotusvälineissä keskustelua ei ole käyty käytännössä laisinkaan.

Tulevaisuus näyttää olevan vakea asia medialle, vaikka mediat ovatkin yhä enemmän siirtyneet reaaliaikaisesta raportoinnista kohti tulevaisuuden ennustamista. Asian tiivistä hyvin Suomen Pankin kansantalousosaston päällikkö Antti Suvanto todetessaan viime marraskuussa, että "Suomessa arvioihin vaikuttavat ohuet mielipidemarkkinat".

Muun muassa näistä konkreettisista syistä johtuen Suomessa termiin "tietoyhteiskunta" tulee suhtautua varauksella. Tietoyhteiskunnan toteutuminen vaatisi selkeitä poliittisia linjauksia ja päätöksiä strategisesta resurssoinnista mm. monipuolisen mediakritiikin, tutkivan journalismin ja nykyistä aloitteellisemman, kansalaisyhteiskunnan tasolla toimivan kirjastolaitoksen kehittämiseen. Ilman näitä yhteiskunnallisia peruspäätöksiä tietoyhteiskunta ei voine toteutua.

Utopiat ja dysutopiat

Tulevaisuudentutkimuksen piirissä (mm. Yoneji Masuda, Alvin Toffler jne.) on harrastettu paljonkin keskustelua tietoyhteiskunnan kehitysmahdollisuuksista. Tietoyhteiskuntaa on lähestytty tulevaisuudentutkimuksessa mm. utopioiden, dysutopioiden, analogioiden, raideajattelun, trendiajattelun, skenaarioajattelun, evolutionaarisena ajattelun ja heikkojen signaalien monitoroinnin kautta. Heinonen käyttää omassa tietoyhteiskunta-analysissään tulevaisuudentutkimukselle ominaisten utopian kehittelyn (ts. tietoyhteiskunta megatrendinä) ja dysutopian kehittelyn (ts. tietoyhteiskunta negatrendinä) metodeja.

Odotukset tietoyhteiskunnan kehittymistä kohtaan ovat olleet kovia. Joskus on rakennettu rankkoja science fiction -tarinoita tai on kuviteltu automaattisesti "tietoyhteiskuntaräiteellä" päädyttä-

vän tietoyhteiskuntaan – "tiedeuskovaisten paratiisiin", jossa ihmisen kommunikatiivinen rationaalisuus habermaslaisittain toteutuu.

Tulevaisuudentutkijat ja monet tiedotustutkijatkin ovat kiitettävällä tavalla osallistuneet tietoyhteiskunnasta ja sen kehityksen sisällöstä käytyyn keskusteluun. Hyvänä tuoreena esimerkkinä ovat olleet Esa Väliverosen urauurtavat tutkimukset ympäristöongelmien käsittelystä tieteen valossa.

Länsimaisten yhteiskuntien historiallinen kulttuurievolutio eri murrosvaiheeseen keräilytaloudesta maatalouteen, maataloudesta teollisuusyhteiskuntaan sekä edelleen teollisuusyhteiskunnasta tieto- tai palveluyhteiskuntaan on yhä kiehtova tutkimusaihe tulevaisuudentutkimuksen kannalta. Nykyään tieto nähdään yhä selvemmin tietoyhteiskunnassa "neljänneksi" tuotannontekijäksi työn, maan ja pääoman rinnalla. Ehkä seuraava tutkimusaihe tulee olemaan se, mitä seuraa tietoyhteiskunnan mahdollisesta toteutumisesta? Voiko tieto lisätä liikaa ihmisen kokemaa tuskaa?

Tietoyhteiskunnasta käydyt keskustelut ovat olleet toisaalta voimakkaasti teknologiaan ja tieteen mahdollisuuksiin uskovia, toisaalta on esiintynyt voimakasta teknologia- ja tiedepessimismää. Heinosen esittämä näkemys sijoittuu näiden välimaastoon. Analyytinen, järjestelmällinen tietoyhteiskunnan riskianalyysi ja riskien eliminoinnin ongelma on toistaiseksi saanut aikaan vähän huomiota tulevaisuudentutkimuksessa, vaikka Ulrich Beck herätti ainakin sosiologit ruususen unestaan 1980-luvun lopussa riskiyhteiskunnasta käynnistämällä keskustelulla. Juuri tähän mielenkiintoiseen tutkimuskenttään Sirkka Heinonen on tutkijana tarttunut. Kirjan alaotsake "riskeistä mahdollisuuksiin" kuvaa juuri tutkimusongelman luonnetta.

Megatrendeistä negatrendeihin

Tutkimuksen tekeminen tietoyhteiskunnan negatrendeistä – eikä vain megatrendeistä – on tärkeä haaste viestintäjärjestelmän toimi-

vuutta arvioivalle tulevaisuudentutkimukselle. Kirjallaan Sirkka Heinonen siirtääkin Beckin jo klassiseksi muodostuneen riskiyhteiskuntakritiikin myös tulevaisuudentutkimuksen tutkimusongelmaksi.

Riskiajattelu merkitsee muutuvaa suhdetta tulevaisuuteen. Tämä onkin Heinosen kirjan ehkä merkittävin tiedotustutkimukseen liittyvä kontribuutio. Hän tutkii ihmisten eri tavoin muuttuvaa suhdetta todellisuuteen. Tästä on tiedotustutkijoiden hyvä jatkaa omilla tieteellisillä media-analyseillään. Ovathan toimittajat yhä useammin todellisia tulevaisuudentekijöitä.

Yhteiskunnan haavoittuvuuden lisääntyminen, systeemihäiriöt, robottien ja tietokoneiden virheet, tietokonerikollisuus, tietotekniikan tuottamat ongelmajäteet ja muut vaikutukset tarjoavat laajan ja äärettömän mielenkiintoisen tutkimuskentän myös tulevaisuudentutkijalle – samoin kuin tiedotustutkijoille.

Liian usein yhteiskuntatieteilijät "tempautuvat" kriitikittömästi megatrendien valtaan ja rakentavat aivan liian yloptimistisia visioita tietoyhteiskunnan ruusuisesta kestävästä kehityksen tulevaisuudesta. Siksi juuri negatrendien tutkimus onkin vähintäänkin yhtä tärkeää kuin megatrendien tutkimus. Mitä tapahtuu, kun tulevaisuudentutkimus löytää riskiyhteiskunnan?

Voidaanko kestävä kehitys turvata määrätietoosella tietoyhteiskunnan kehittämisenä? Heinosen vastaus on: kyllä ja ei. Tutkimusraportissa tarkastellaan tietoyhteiskuntaa sekä uhkana että mahdollisuutena kestävästä kehityksen prosessin kannalta. Tietoyhteiskunnan mahdollisuuksiksi Heinonen näkee ympäristökasvatuksen ja -koulutuksen tarjoamat mahdollisuudet, seurannan, simuloinnin ja säätelyn tuomat mahdollisuudet sekä erilaisten etätoimintojen (etä- ja joustotyö, etäkoulutus, etäpankki, etäkauppa, etäterveydenhuolto, etäkulttuuri, etämatkailu sekä etädemokratia sekä etäosallistuminen) tuomat mahdollisuudet kestäväälle kehitykselle.

Ekoälykäs kehitys

Se, etäännykö ihminen likaa todellisuudesta etätoimintojen etäyhteiskunnassa, jää Heinoselta problematisoimatta. Tietoyhteiskunnan uhkatekijöiksi Heinonen näkee lisääntyneen yhteiskunnan haavoittuvuuden, tietokoneistamisen ympäristövaikutukset, tietokoneistamisen aiheuttamat yksilötason negatiiviset henkiset vaikutukset kuten teknofobian ja teknostressin.

Heinosen teoksen loppuosan mielenkiintoista antia on Japanin tietoyhteiskuntamallin arviointi eräänä mahdollisena tietoyhteiskuntavisiona. Tässä osiossa on paljon hyödyllistä luettavaa niille lukijoille, jotka haluavat olla perillä "virallisesta" Japanin tiede- ja teknologiapolitiikan suunnasta, johon kuuluvat mm. pyrkimykset saastuttajasta ekoälykyyden edelläkävijäksi, *New Earth 21* -toimenpideohjelma maapallon lämpenemisen pysäyttämiseksi sekä tulevaisuushakuisen teknologiapolitiikan määrittelyt suhteessa maapallon globaaliin ilmastomuutokseen.

Eri yhteyksissä Heinonen nostaa ydinkäsitteeksi ajatuksen ekoälykkästä kehityksestä, jolla tarkoitetaan kestävän kehityksen mukaista tietoyhteiskuntakehitystä. Ydinkäsitteeksi muodostuu se, miten ihminen voi hallita ihmisten, teknologian ja ympäristön vuorovaikutuskehän. Mistä löytyy ekoälykkään kehityksen koordinaattori? Ovatko markkinavoimat hyvä renki vai isäntä kestävän kehityksen tietoyhteiskunnassa?

Heinosen mukaan ekoälykkään kehityksen turvaamiseksi ihmisen tulisi sekä tiedostaa että hallita samanaikaisesti sekä tekniikan mega- ja negatrendit. Tämän perusongelman suhteen esimerkiksi kaaosteorian esittämät kriittiset näkökulmat puuttuvat Heinosen kirjasta.

Heinosen tunnistamana riskitekijänä on se, että ehkä lopulta saadaan aikaiseksi sellaisen "tietoyhteiskunta", jossa tiedon määrä kasvaa tiedon laadun kustannuksella. Eräänä lähes itsestään selvänä humanistisena ratkaisuna tietoyhteiskunnan vaikutusten

hallinnan ongelmiin Sirkka Heinonen tarjoaa ihmisen tietoisuuden kasvua. Tämä taas edellyttää mm. uudenlaisia arvoja, asenteita, ajattelutapoja ja elämäntyyliä.

Heinosen ydinkäsite "ekoälykäs kehitys" ottaa varsin annettuna tietynlaisen perushumanistisen teknologiaoptimismin ja jo ajassa olemassa olevat muutostrendit, vaikka hän toisaalta vetoaakin perusteelliseen asenteiden ja arvojen muutokseen.

Kirjasta löytyy joitakin "riskiyhteiskunnan vastamyrkkyjä", joilla näyttää olevan merkittävää relevanssia tietoyhteiskuntakeskustelun yhteydessä. Kuitenkin esimerkiksi se, että Heinonen jättää tietoyhteiskunnan riskien arvioinnin pääosin poliitikkojen vastuulle ei liene kuitenkaan täysin Beckin riskiyhteiskuntakritiikin ajatusten mukaista. Heinosen omin sanoin ilmaistuna "Poliitikkojen tehtäväksi tällöin jää päättää mitä riskejä tulee ottaa esitettyihin vaihtoehtoihin sisältyvien riskien valossa". Miksi Heinonen esittää asian näin yksioikoisesti?

Beckin mukaan juuri tietoihin liittyvien riskien määrittelyoikeuden siirtyminen professionaalisille eliiteille kuten mediaelitin jäsenille on eräs keskeisin ongelma myös tietoyhteiskunnassa. Tietoyhteiskunnan nega-trendikeskustelussa tämä kysymys on keskeinen.

Sirkka Heinosen tutkimusraportti tietoyhteiskunnan uhkista ja riskeistä suhteessa kestävän kehityksen problematiikkaan on usua uria avaava, mielenkiintoinen ja tutustumisen arvoinen kaikille viestinnän, tietoyhteiskunnan ja yhteiskuntatieteellisen ympäristötutkimuksen ammattilaisille.

Ehkä Ulrich Beckin esittämä "riskiyhteiskuntakritiikki" samoin kuin Georg Henrik von Wrightin "talvehtivan humanismin kritiikki" kannattaisi huomioida astetta selkeämmin pohdittaessa tietoyhteiskunnan mega- ja negatrendejä. Jo strategiakirjallisuuden perusoppikirjat esittävät, että periaatteessa tietoyhteiskunnan megatrendit tulisi hyödyntää ja negatrendit tulisi eliminoida. Jos tässä vaativassa tehtävässä lopulta onnistuttaisiin, voitaisiin ryhtyä puuhamaan "kestävän kehityksen tie-

toyhteiskunnasta".

Se, miten tietoyhteiskuntaan liittyvät positiiviset odotukset muutetaan todellisuudeksi, on vielä Heinosen kirjankin julkaisun jälkeenkin avoin kysymys Suomessa. "Tietoyhteiskunta" on keskenäinen projekti, mutta niin on "kestävä kehityskin" – ja taitaapa olla "demokratiakin". Sirkka Heinosen esittämät hahmotelmat kestävän kehityksen tietoyhteiskuntakulttuurin sisällöstä ovat lähemmän tutustumisen arvoisia kaikille tiedotustutkijoille ja kestävän kehityksen ongelmakentästä kiinnostuneille. Heinosen teos voi jopa olla uusi merkittävä pelinavaus tiedotustutkimuksen piirissä heräävälle tulevaisuudentutkimukselle.

JARI KAIVO-OJA

Paloivatko pelihousut?

VEIKKO PIETILÄ

Kun teksti lähtee tekijänsä käsistä, se alkaa elää omaa elämänsä. Merkitykset, joita siitä tulkitaan esiin, saattavat olla jopa sellaisia, joista tekijä ei ole nähnyt edes unta. Jos Harri halusi kirjani "Tv-uutisista, hyvää iltaa" Tiedotustutkimus-lehden viime numeron arviossaan todistaa tämän, hän totisesti onnistui. Kuitenkin strategia, jolla hän tuon tulkintatempun toteuttaa, on siinä määrin ongelmallinen, että se ansaitsee muutaman reunamerkinnän.

Kuten Harri toteaa, lähdin kirjassani uutisjuttujen tulkintaan vailla tietoisia ennakoasenteita; pyrin "ilman erityisiä ennako-odotuksia kuuntelemaan, mitä jutut silkoisen pintansa alla sanovat". Tarkoitukseni oli välttää se, että tulisin poimineeksi jutuista vain ennakoasenteita tukevia yksityiskohtia tai tulkinneeksi niitä vain ennako-odotusten horisontissa. Harri itse menettelee arviossaan toisin. Heti kättelyssä hän säätää lain, että juttuja pitää tulkita toimittajien tietoisien tarkoitusten rajoissa, siis lähtien siitä, "mitä jutuilla on haluttu ilmaista". Kun en kirjassani pysytele tämän lain nulaamassa karsinassa, olen Harrin mielestä eksynyt kiellettyyn ihmemaahan, jossa harhailen tulkinten juttuja pelkästään päähänpalkähdysteni mukaan. "Loppupulos on luovaakin luovempaa", tuomari Harri jyrähtää. Jutuista tulkitsemani merkitykset ovat olemassa vain minulle, eivät kenellekään muulle. Ihme ja kumma, että Harri pystyy ottamaan niihin kantaa.

Itse haluaisin tähdentää, että lakinsa laatimalla Harri on rakentanut ennakoasenteen, jonka rajoissa hän tulkitsee kirjassa esitettyä. Toisin sanoen hän poimii kirjasta esimerkkejä, jotka hän tulkitsee osoituksiksi "luovemmastakin luovuudesta". Yhdeksi esimerkiksi

hän ottaa tulkintani, jonka mukaan YLE:n ja MTV:n sähköet Kokoomuksen eduskuntaryhmäkoukuksesta rakentuivat kertomuksiksi Pertti Salolaisen puheenjohtajakohtalosta. Hän ei kuitenkaan puutu sanallakaan niihin perusteisiin, joilla tämän hänestä ilmeisestikin paisuttelevan tulkinnan tein. Jos hän olisi osoittanut nuo perusteet ilmassa leijuviksi tai hihasta vedetyiksi, kritiikki olisi pitänyt ottaa vakavasti. Nyt se jää huihtaisuksi ilmaan.

Toiseksi esimerkiksi Harri on ottanut työllistämistukijutun juonnon luukkukuvan, jossa seppä takoo alasinkirjoituskoneen alasinpuolta konttoristin naputellessa sen kirjoituskonepuolta. Yhdeksi sitä koskevaksi tulkinnakseni hän formuloi seuraavan: "Mieskonttoristin hahmo uusintaa naisen alistamista yhteiskunnassa." Hän siis näkee konttoristin hahmon mieheksi, kun taas itse näin sen – kulttuuristen konventioiden mukaisesti – housupukiseksi naiseksi. Sitäpaitsi Harri on irrottanut naisalistustulkintani mielivaltaisesti kontekstistaan ja tulkinnallisista varauksistaan – keino, jolla mikä tahansa tulkinta voidaan osoittaa "luovaakin luovemmaksi" eli perättömäksi.

Harrin kolmas esimerkki on saman jutun yhdestä otosjaksosta, jonka kuvat oman käsitykseni mukaan esittivät kehitysvammanuorten terapia-askartelua. Harri ojentaa minua asiantuntevasti: jakso on kuvattu Helsingin kaupungin työttömien nuorten työpajassa, joten kuvien henkilöt eivät ole kehitysvammaisia. Käytän tilaisuutta hyväksi pyytääkseni kyseisiltä henkilöiltä anteeksi erehdystäni. Mutta varsinainen pointti ei ole tässä. Nimittäin – kuten kirjani tarkkasilmäinen lukija varmasti huomaa – otosjakson pohjalta tekemäni tulkinta ei perustu siihen, keitä kuvien esittämät henkilöt ovat, vaan siihen, mitä he tekevät. Askartelu (mm. yhdessä kuvassa paperin taittelu!) edustaa tulkintani mukaan tyhmää ja tuottamatonta työllistämistä, kun taas tätä otosjaksoa seuraavan jakson kuvat puusepäntöistä edustavat viisasta ja tuottavaa työllistämistä. Tämän seikan Harri on sivuuttanut vaikeanemalla, kuten hänen kannaltaan on varmasti viisasta ollutkin.

Palaan vielä Harrin lakiin: tutki uutisjuttuja vain siitä kannalta, "mitä toimittajat haluavat sanoa". Onko näin ollen vailla merkitystä se, mitä toimittajat tulevat haluamattaan sanoneiksi? Vai onko jopa niin, ettei jutuissa ylipäätään ole muuta kuin mitä toimittajat haluavat tiedostetusti sanoa? Ainakin vielä gradutyössään "Kuka ampui?" (Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen julkaisu A:81, 1993, 30) Harrin kanta asiaan oli toisensuuntainen, kun hän luonnehti journalistista kulttuuria sanoen sen koostuvan joukosta "sisäänrakennettuja sääntöjä, joita toimittajat ammatikuntayhteisönä jokseenkin pysyvästi noudattavat. Tälle kulttuurille on ominaista, etteivät toimittajat itse kovin hyvin (jos aina ollenkaan) tiedosta sen olemassaoloa." Laittamattomasti haasteltu.

Yksi Harrin arvion implikaatioita on, että yleisö lukee juttuja enemmän tai vähemmän toimittajien tietoisesti tarkoitamalla tavalla. Tv-uutisten vastaanottotutkimukset – esimerkiksi Justin Lewisin "Decoding News" Drummondin ja Patersonin kirjassa Television in Transition (London: BFI, 1985) tai Peter Dahlgrenin "Mitä se merkitsee?" Tiedotustutkimuslehdessä (n:o 3, 1987) – viittaavat kuitenkin siihen, että katsojat suhtautuvat tv-uutisiin monin eri tavoin eivätkä lue niitä välttämättä lainkaan tavalla, jonka toimittaja on etusijaistanut. Tällaiset tulokset ovat toimittajista varmaankin masentavia. Tästä huolimatta katsojien juttutulkinta on tärkeä tutkimusalueensa. Rajasin sen kuitenkin pois omasta tutkimuksestani, koska halusin paneutua tv-uutisjuttuihin nimenomaan omanlaisinaan kulttuurisina teksteinä, jotka – toisin kuin usein katsotaan – ovat siinä määrin mutkikkaita että ne edellyttävät tulkintaa.

Lienee niin, että toimittajakunnan ulkopuolinen henkilö, joka kaivaa ammatitaidolla tehdyistä jutuista tarkoitamatonta merkityksiä, näyttää ammattikunnan näkökulmasta helposti kiusankapaleelta, joka melastaa juttujen parissa kuin norsu posliinikaupassa. Ammattikunnan lienee vaikea nähdä uutisjuttuja "eräänlaisiksi tarinoiden säiliöiksi, josta voi am-

mentaa monella eri tavalla”, kuten YLE:n tutkimus- ja kehitysosastollakin aikoinaan vaikuttanut Ismo Silvo luonnehti artikkelissaan ”Television tarinat ja yleisö” (Tiedotustutkimus, n:o 1, 1984, 6) televisiokieltä. Silvo katsoi jopa, että ”mitä ammattitaitoisemmin ohjelma tehdään, sitä enemmän siitä on luettavissa erilaisia tarinoita” - tarinoita, jotka irtoavat toimittajan ”tietoisista tarkoituksista sekä niistä tarinoista, joita hän sillä [juttulla] halusi alunperin kertoa” (mt. 6-7). Harrikin on minusta hyvin ammattitaitoinen toimittaja.

Lopuksi lienee syytä tunnustaa reilusti: sen verran sitkeässä on herkkähäipäisyyden synty Rahikaisessakin, että tämä vastine oli pakko kirjoittaa.

Sähköinen perinne

PEKKA GRONOW

Vuodesta 1661 lähtien kaikki Ruotsi-Suomen kirjapainot on veloitettu toimittamaan vapaakappaleet julkaisemistaan painotuotteista keskeisille tieteellisille kirjastoille. Vastaava laki on edelleen voimassa Suomessa, viimeksi vuonna 1981 uudistettuna.

Lain nimi on nykyisin vapaakappalelaki, ja osa lain piiriin kuuluvista kirjastoista kokee sen ennen lähinnä oikeudeksi saada Suomessa painetut kirjat ilmaiseksi kokoelmiinsa. Taloudellisessa mielessä etu on jokseenkin näennäinen, koska kirjojen luettelointi ja säilyttäminen maksaa ajan mittaan hyvinkin enemmän kuin niiden ostaminen. Lain syvempi merkitys on siinä, että monia kirjoja ja lehtiä ei käytännössä pystytä hankkimaan millään muulla tavalla. Lain ansiosta lähes kaikki Suomessa julkaistut painotuotteet ilmaiskajelulehtiä myöten ovat tutkijoiden käytettävissä.

Painettu sana ei kuitenkaan enää pitkään aikaan ole ollut ainoa joukkoviestinnän muoto. Televisioon ja radioon käytetään ainakin neljä kertaa niin paljon aikaa kuin lukemiseen. Elokuva ja äänilevy syntyivät jo viime vuosisadalla, ja maailman vanhin äänilevyarkisto – Itävallan *Phonogram-marchiv* – täyttää vuonna 1999

sata vuotta. Useimmissa maissa on tieteellisten kirjastojen rinnalla arkistoja, joiden tehtävänä on audiovisuaalisen viestinnän tallentaminen tutkimuksen käyttöön. Joissakin maissa, kuten Tanskassa ja Yhdysvalloissa, arkistot toimivat kansalliskirjaston osastoina. Toisissa maissa on päädytty perustamaan erillinen kansallinen av-arkisto, kuten Ruotsin *Arkivet för ljud och bild*.

Suomessa kehitys tähän suuntaan on jostakin syytä ollut poikkeuksellisen vaivalloista. Ainoastaan elokuvien arkistointi on alkuvaiheuksien jälkeen saatu vakiintuneelle pohjalle. Elokuvien arkistoinnista on vuonna 1985 säädetty vapaakappalelakiin rinnastettava laki, ja Suomen elokuva-arkisto on onnistunut pelastamaan ja entisöimään keskeisen osan suomalaisen elokuvan klassikoista. Ilman elokuva-arkistoa ei voisi kuvitella Suomessa viime vuosina tapahtunutta elokuvatutkimuksen nousua.

Kun vapaakappalelaki vuonna 1981 uusittiin, se ulotettiin koskemaan myös äänilevyjä. Siitä lähtien kaikki Suomessa valmistetut äänilevyt on talletettu Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen kirjastoihin. Laki jäi kuitenkin keskenkokoiseksi, eikä kumpikaan kirjasto ole osoittanut minkäänlaista kiinnostusta kehittyä kansalliseksi äänilevyarkistoksi. Ennen vuotta 1981 julkaistut levyt eivät vieläkään ole tutkijoiden ulottuvilla, luettelointi laahaa monta vuotta jäljessä, eikä kummallakaan kirjastolla ole tarvittavia teknisiä valmiuksia. Tällä alalla tarvitaan ilmeisesti kokonaan uudenlaisia järjestelyjä.

Vielä huonommin on radio- ja televisio-ohjelmien arkistoinnin laita. Yleisradiolla on toki omat laajat arkistonsa, mutta ne eivät periaatteessa ole sen julkisempia kuin Sanoma Osakeyhtiön arkisto. Pari vuotta sitten säädetty laki Yleisradiosta kieltää yhtiötä harjoittamasta muuta kuin ohjelματοimintaa, ellei toimintaan saada lupamaksurahojen ulkopuolista rahoitusta. Myös Suomen tekijänoikeuslaki estää tehokkaasti ohjelmien luovuttamisen tutkimuskäyttöön. Laki ei näet lainkaan tunne sitä mahdollisuutta, että muuta aineistoa kuin painettua sanaa oli-

si joskus kopioitava tutkimustar-koituksiin.

Televisio-ohjelmien arkistoinnista on itse asiassa säädetty lailla, mutta hyvin erikoisella tavalla. Lain näkökulmasta kuvanauhalle tehty televisio-ohjelma on näet elokuva, jonka säilyttämistä koskevat samat säädökset kuin elokuva-kiin. Suomen elokuva-arkisto on siis teoriassa myös valtakunnallinen televisioarkisto, jolla ei kuitenkaan on tällä alueella mitään toimintaa. Elokuva-arkistolla ei ole resursseja eikä edes haluja tallentaa Yleisradion televisio-ohjelmia, vaan ohjelmat pysyvät edelleen Yleisradion varastossa. Ohjelmien saatavuudesta laki ei sano sanaakaan.

Samana vuonna kun laki elokuvien arkistoinnista säädettiin, Suomeen perustettiin ensimmäiset yksityiset radioasemat. Nyt niistä on jo toistakymmentä mennyttä konkurssiin. Radio-ohjelmien arkistoinnista ei ole minkäänlaista lainsäädäntöä eikä edes suunnitelmaa, mutta kokoelmia alkaa spontaanisti syntyä sinne tänne. Radio City on tallentanut historialliset arkistonsa Suomen elokuva-arkistoon, konkurssiin menneen Radio Ykkösen arkisto pelastettiin Lahden radio- ja televisiomuseoon.

Tilanne on siis mahdollisimman sekava. Oma käsitykseni on, että ainoa tie tästä eteenpäin olisi Ruotsin mallin mukainen, riittävän vahva valtakunnallinen audiovisuaalisen alan arkisto, jonka toimialaan kuuluisivat ainakin äänilevyt ja radio- ja televisio-ohjelmat siltä osin kun niiden säilyttäminen katsotaan tarpeelliseksi. Elokuvien arkistointi toimii hyvin nykyiselläänkin, ja Suomen elokuva-arkistolle olisi helpotus, ettei sen tarvitsisi teeskennellä olevansa myös televisioarkisto.

Kehitys tästä eteenpäin riippuu kuitenkin myös tutkijayhteisöstä. Vaikka arkistoinnin hajanaisuus on esteenä tutkimukselle, nykyinen hajanaisuus johtuu myös tutkijoiden mielenkiinnon puutteesta. En ole huomannut yhdenkään tutkijan tai tutkimuslaitoksen julkisesti valittavan audiovisuaalisen viestinnän arkistoinnin puutteita. Niukkojen resurssien aikana luonnollinen johtopäätös on, ettei asian hyväksi tarvitsekaan tehdä mitään.

Arvioita itäisen Euroopan avoimuudesta

Venäjän ja Itä-Euroopan instituutin ja Tampereen yliopiston tiedotusopin laitoksen järjestämä seminaari *Glasnost: Lessons of the Soviet Case* keräsi Helsinkiin 15. tammikuuta 1996 nelisenkymmentä suomalaista Venäjän tutkijaa ja Venäjän nyky-yhteiskunnasta kiinnostunutta. Ulkomaalaisia asiantuntijoita seminaariin osallistui Venäjältä, Virosta, Puolasta, Unkarista ja Skotlannista.

Glasnostista väitöskirjan tehnyt kansanedustaja Reino Paasilinna esitteli tutkimustaan, jonka glasnostia ja Neuvostoliiton televisiota käsittelevä osa ilmestyi englanniksi juuri ennen seminaaria. Paasilinnan mukaan Neuvostoliitto ei hajoanut yksin yhteiskunnallisiin ja taloudellisiin ongelmiin vaan myös joukkotiedotuksen vaikutuksiin. Julkisuus, erityisesti keskustelevisiion suorat lähetykset, joissa voitiin arvostella suoraan maan oloja ja vallanpitäjiä, vaikutti räjähtäen etenevän latvapalon tavoin.

Moskovan yliopiston journalistin tiedekunnan dekaani Yassen Zassoursky totesi Paasilinnan tutkimuksen olevan yksi ensimmäisiä laajoja tutkimuksia glasnostista. Zassourskyn tiedekunta oli yhtenä riippumattoman Moskovan kaiku-radioaseman perustajista, joka onnistui toimimaan myös silloin kun muut puolueettomat asemat oli vaiennettu. Nykyisin Zassoursky toimii myös Venäjän radio- ja TV-toimilupia jakavan komitean puheenjohtajana. Toimilupia on jo 800 yksityisellä radio- ja tv-aseamalla.

Zassoursky pohti julkinen (public) -käsitettä ja arveli sitä parhaiten vastaavan venäläisen termin olevan obshchestvenno-pravovoi (julkisoikeudellinen), joka vastaa saksan käsitettä *öffentliche-rechtliche*.

Paasilinnan vastaväittäjänäkin toiminut Tarton yliopiston professori Marju Lauristin painotti, että glasnost oli puhtaasti venäläinen ilmiö. Baltian maissa muutokset lähtivät liikkeelle jo ennen jul-

kisuuspolitiikkaa ja Moskovassa tapahtunutta kehitystä, esimerkiksi Virossa suorat televisiolähetykset alkoivat jo 1987. Baltiassa vapautuminen perustui enemmän kansalaisyhteiskunnan toimintaan kuin ylhäältä aloitettuun glasnostiin. Moskovan tapahtumilla oli kuitenkin merkityksensä, sillä itsenäisyysvaatimuksia enää tukahdettu voimatoimin. Baltialle glasnostia merkittävämpi saavutus oli itsenäisyyden palauttaminen. Paasilinnan ansioina ovat Lauristinin mukaan glasnostin ja tiedotusvälineiden roolin merkityksen selvittäminen Venäjän kehityksessä.

Skotlantilaisen Stirlingin yliopiston tutkijan Brian McNairin mukaan taloudelliset seikat määrittävät Venäjän television tulevaisuuden. Taloudelliset seikat auttavat estämään poliittisen painostuksen: jos hallituksella ei ole rahaa maksaa televisiotoiminnan kustannuksia, se ei pysty saamaan sitä valvontaansa. Nykyisin Venäjän televisiossa yhdistyy huonoimpia piirteitä niin entisestä neuvostotelevisiosta kuin alkuvaiheeseen olevasta kaupallisesta järjestelmästä.

Kansalaisyhteiskunnan mahdollisuus

Puolan television johtokunnan puheenjohtaja ja Varsovan yliopiston dosentti Karol Jakobowicz arvioi kansalaisyhteiskunnan mahdollisuuksia Itä-Euroopassa. Hänen mukaansa kansalaisyhteiskunnalle ei ole jäänyt tilaa politisoitumisen ja poliittisen valtataistelun täyttämässä julkisuuden.

Jakobowiczin mukaan kansalaisyhteiskunta edellyttää tiettyä psykologista tilaa, uskoa siihen, että tavallinen ihminen voi osallistua. Hänen mukaansa nykyisessä Itä-Euroopassa tällaista uskoa ei vielä ole ja kansalaisyhteiskunnan elementit ovat yhä osa valtion rakenteita tai ainakin näistä rakenteista riippuvia.

Budapestin taloustieteiden yliopiston Ildiko Kovatsin mukaan sananvapausoikeuden toteutumista haittaa taloudellisten ja kulttuuristen oikeuksien puute, eikä kansalaisrohkeus ole voinut kehittyä. ELTE-yliopiston Maria Heller pohti yhteiskunnan ja kan-

salaisyhteiskunnan suhdetta ja toteusi, että toiset ovat nyt pettyneitä poliittisten muutosten seurauksina.

Marju Lauristinin mukaan Venäjän ja Itä-Euroopan tiedotusvälineiden tutkimuksen ei tulisi keskittyä vain yksittäistapauksiin eikä eroihin, joita eri maiden demokratisoitumisprosesseissa voidaan havaita, vaan sen tulisi myös selvittää, mikä eri maiden kehityksessä on yhteistä ja miksi se on yhteistä. Tutkijoille Itä-Euroopan kehitys tarjoaa kiinnostavia mahdollisuuksia, sillä se on kuin suuri muutosten laboratorio, jonka kehityksen avulla voidaan testata mitä tahansa teorioita.

Jakubowiczin mukaan Itä-Euroopassa ei oltu valmiita siihen, mitä kehitys toi tullessaan. Tutkimuksen ongelmana on se, että menneisyyden toiveita käytetään viitekehityksenä nykyisyyden tutkimisessa. Valtaan päässeitä entisiä tosinajatteloita ei tulisi hänen mukaansa syyttää siitä, että he ovat omaksuneet entisten vallanpitäjien toimintatapoja. Jakobowiczin mukaan suuri osa tutkimuksesta on ollut kuvailua ja analyysi on jäänyt puuttumaan. Tutkimusta tulisi myös lähentää journalistien koulutukseen.

Kiinnostava kysymys on myös se, kuka on nyt median takana. Paasilinnan mukaan median valvojina on poliitikkoja, liikemiehiä ja mafia. Jakobowicz totesi, että entisillä kommunisteilla on yhä vaikutusvaltaa paikallisissa tiedotusvälineissä, mikä saattaa olla yksi selitys kommunistien hyvään menestykseen Venäjän ja muun Itä-Euroopan viimeaikaisissa vaiheissa.

Seuraava Itä-Euroopan tutkimuksen maailmankongressi järjestetään vuonna 2000 Tampereella. Glasnost-seminaarin isäntänä toiminut Venäjän- ja Itä-Euroopan instituutti on yksi kongressin pääjärjestäjistä ja instituutin johtaja Valdemar Melanko ehdottikin kongressin ohjelmaan erityisesti glasnost-työryhmää.

JUKKA PIETILÄINEN

KIRJAT JA RAPORTIT

Kirjat ja raportit -uutuusluetteloa laati Eija Poteri Nordicomissa. Hän ottaa mielellään vastaan tietoja julkaistusta kirjallisuudesta. Nordicomin kautta tieto julkaisusta tai artikkelista menee kotimaisiin Kati- ja Arto-tietokantoihin sekä pohjoismaiseen NCOM-tietokantaan.

AHO, Esko

The critical journalistic reception of the operas of Aulis Sallinen : an extended case study on the macrostructures of opera reviews, exportable cultural identity and the characteristics and challenges of journalistic music criticism today. - Cardiff : University of Wales, College of Cardiff, 1995. - 373 p. - Väitöskirja. (Julkaisematton).

ASLAMA, Minna

Private talk in public : a case study on a talk show in Finnish television. - Helsinki : School of Economics and Business Administration, 1995. - 35 s. - (Working papers, W, 124). -951-702-812-1.

EKHOLM, Kai, HAASIO, Ari & HEINISUO, Rami

Tiedon valtatiet... ja kinttopulot : kansalaisten uudet tietoympäristöt. - Espoo : Suomen atk-kustannus, 1995. - 309 s. - 951-762-295-3.

HONKA-HALLILA, Ari &

LAINE, Kimmo & PANTTI, Mervi
Markan tähden : yli sata vuotta suomalaista elokuvahistoriaa. - Turku : Turun yliopisto, 1995. - 237 s. - (Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, A, 44). - 951-29-0597-3.

HÖVI-WSASTJERNA, Päivi

Etiketti : graafista suunnittelua 1920-30-luvuilla. - Helsinki : [Hovi-Wasastjerna], 1995. - 63 s. - 952-90-6978s-2.

HUOVILA, Tapani

Uutisvuorokausi : tutkimus medioiden eroista. - Helsinki : Inforviestintä, 1995. - 137 s. -951-95417-9-9.

ISOTALUS, Pekka

Toimittaja kuvaruudussa : televisioesiintymisen vuorovaikutuksen

näkökulmasta. -Jyväskylä : Jyväskylän yliopisto, 1996. - 208 s. - (Jyväskylä studies in communication, 5). -951-34-0685-7. - Väitöskirja.

JOUKKOVIESTINTÄTILASTO = Finnish mass media 1995 / Toim. Rauli Kohvakka ja Tuomo Sauri. - Helsinki : Tilastokeskus, 1995. - 259 s. - (Kulttuuri ja viestintä, 1995, 2). -951-727-106-9.

Sisältää Tuomo Saurin artikkelit Joukkoviestinnän talous ja joukkoviestinnän kulutus, Radio, Äänitteet, Sanomalehdet, Aikakauslehdet, Joukkoviestinnän julkinen tuki ja Kansainvälisiä vertailutietoja, Rauli Kohvakan artikkelit Video, Elokuva sekä Tuomo Saurin ja Rauli Kohvakan yhteisen artikkelin Televisio.

KALLIONIEMI, Kari &

SALMI, Hannu

Porvariskodista maailmankylään : populaarikulttuurin historiaa. - 2. uud. p. - Turku : Turun yliopisto, 1995. - 202 s. - (Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, A, 40). - 951-29-0522-1. Teos on uusittu ja laajennettu painos tekijöiden kirjasta Populaarikulttuurin historiaa.

LEHTOLA, Markku

Tutki, kysy, tulkitse ja taustoita! : tutkivan journalismin tuottaminen Englannin johtavissa medioissa ja tutkivuus Yleisradion journalismissa. - Helsinki : Yleisradion koulutusrahasto, 1996. - 46 s. - (Kouran julkaisuja, 1).

NUKARI, Matti &

RUOHOMAA, Erja

Radion ohjelmistohallinta. - Helsinki : Yleisradio, 1995. - 98 s. - 951-43-0697-X.

NUOLIJÄRVI, Pirkko &

TIITTULA, Liisa

Vuorovaikutus televisiokeskusteluissa : projektin taustaa ja lähtökohtia. - Helsinki : Yleisradio, 1995. - 60 s. - (Yleisötutkimus, tutkimusraportti, 1995, 8). - 951-43-0699-6.

PAASILINNA, Reino

Glasnost and Soviet television : a study of the Soviet mass media and its role in society from 1985-1991. - Helsinki : Yleisradio, 1995. - 211 s. - (Research report, 1995, 5). - 951-43-0696-1.

PARAS elokuvakirja / Toim. Peter von Bagh. - Uud. laitos. - Porvoo : WSOY, 1995. - 951-0-20463-3. Kirja on uudistettu ja laajennettu painos v. 1967 ilmestyneestä Uuteen elokuvaan kirjasta. Kirjoittajat ovat: André Bazin, Susanne Langer, Robert Warshaw, Paul Schrader, Susan Sontag, Alexandre Astruc, Barthélemy Amengual, Umberto Eco, Joseph McBride, Robin Wood, Eric Rohmer, Charles Barr, Henry Miller, James Agee, Jean Sémolué, Francois Truffaut, Jean-Luc Godard, Gilles Jacob, Valerio Riva, Joseph L. Anderson, Edgar Morin, Jean Collet, John Alexander ja René Prédal.

PIISPA, Matti

Tupakan kulttuuriset merkitykset ja niihin vaikuttaminen. - Tampere : Tampereen yliopisto, 1995. - 75 s. - (Tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja A, 1995, 87). - 951-44-3904-X.

RADIO monimuoto-opetuksessa : raportti kokeilusta 1994 / Toim. Jukka Tainio, Lea Lakio ja Outi Korpilähde. - Helsinki : Opetushallitus, 1995. - 147 s. - (Kehittyvä koulutus, 1995, 3). - 951-719-182-0.

- Artikkelikokeilussa kerrotaan vuonna 1994 toteutetusta Radio monimuoto-opetuksessa -kokeilusta, jossa valmistettiin 75 erilaisista radio-ohjelmaa. Kirjoittajat ovat Lea Lakio, Kaisu Montonen, Jukka Tainio, Jaani Vihervalu, Outi Korpilähde, Eeva-Liisa Nurmi, Jari Kirsilä, Urpo Kallio, Virpi Europaeus, Ritva Vuorio, Aino Kallio, Kaija Lehtisalo, Eliisa Hackman, Ritva Rönkkö, Anne-Maj Eskelinen, Helena Tuohinto ja Markku Kuusela.

RAITILA, Pentti

Utinen Estonia : kriisiviestintä ja journalismin etiikka koetuksella. - Tampere : Tampere University Press, 1995. - 207 s. - 951-44-3924-4.

REPORTS on media ethics in Europe / Kaarle Nordenstreng (ed.). - Tampere : Tampereen yliopisto, 1995. - 129 s. - (Tiedotusopin laitos, julkaisuja, sarja B, 1995, 41). - 951-44-3897-3.

Sisältää artikkelit: Press councils in Europe (Päivi Sonninen & Tiina Laitala), Codes of ethics in Europe

(Tiina Laitila), Comparative study on codes of ethics dealing with media and intolerance (Mari Kolehmainen & Jukka Pietiläinen), Journalists and self-regulation : the Finnish case (Ari Heinonen).

STEINBOCK, Dan
Triumph and erosion in the American media and entertainment industries. - Westport (Conn.) : Quorum, 1995. - 328 s. - 0-89930-914-3.

TANI, Sirpa
Kaupunki taikapeilissä : Helsingin elokuvien mielenmaisemat : maantieteellisiä tulkintoja. - Helsinki : Helsingin kaupunki, 1995. - 197 s. - (Helsingin kaupungin tietokeskuksen tutkimuksia, 1995, 14). - 951-772-692-9. - Väitöskirja.

TOIVONEN, Pasi
Daniel ja minä : kaksi näkökulmaa kehitysviestintään ja kapitalismin. - Tampere : tampereen yliopisto, 1995. - 195 s. - (Tiedotusopin laitoksen julkaisuja, sarja A, 1995, 88). - 951-44-3905-8.

VALASKIVI, Katja
Wataru seken wa oni bakari : mothers-in-law and daughters-in-law in a Japanese television family drama. - Jyväskylä : University of Jyväskylä, 1995. - 112 s. - (Nykykulttuurin tutkimusyksikön julkaisuja, 46). - 951-34-0644-X.

WUOKKO, Mirja
Suomalaisten EU-termistön tuntemus ja asennoituminen Euroopan Unioniin vuosina 1993 ja 1995 : haastattelulaineistoon perustuva seuranta tutkimus. - Helsinki : Helsingin yliopisto, 1995. - 44, 12 s. - (Helsingin yliopisto, viestinnän laitos, julkaisuja, sarja 2 A, 1996, 1). - 951-45-7268-8.

TUTKIELMAT 1995

HELSINGIN YLIOPISTO VIESTINNÄN LAITOS

Antikainen, Tuomo: Yritys ja koulut yhteistyössä. Lukiolaisten asenteet jatko-opiskeluun ja yrityksen viestinnän vaikutus nuorten tulevaisuuden-suunnitelmiin.

Apukka, Miia: Sekalajityyppi ja vastaanotto. Faktaa ja fiktiota sekoittavan "Hyvät herrat" -televisio-ohjelman vastaanototutkimus

Eloaho, Liina: "Todellista" viihdetä - iltapäivälehtiutiset narratologisessa tarkastelussa.

GINMAN, Susanna: Kvinna i männens värld. Kvinnliga politiska reportrar i Finland och Sverige.

Heiskanen, Mirva: Tunnettu maailma - Haastattelututkimus ulkomaanjournalismin vastaanotosta.

Immonen, Elina: Pakolaiset uutisdiskurssissa.

Jensen, Hanna: Ohjelmaympäristö ja televisiomainoksen sijoittelu, case-tutkimus.

Jokisalo, Pia: Nuori nainen koskettavana - miten hän tulkitsee ja kokee sen.

Jutila, Ville: Helsingin Sanomien EU-kirjoittelu Suomen EU-jäsenyyssneuvottelujen alkaessa 1993 ja päättyessä 1994.

Jutila, Marja-Leena: Yhteisökuvaa - käsitteellistä tarkastelua ja sisäisen yhteisökuvan tapaustutkimus.

Kangasharju, Sanna: Aika viestinnässä ja viestintä ajassa - viestinnän vaikutus aikaan.

Kariniemi, Arto: Viestintä, puukauppa ja metsäteollisuuden metsätoimihenkilö.

Koistinen, Mikko: Argumentti, genre ja esisopimus. EU-maatalousjulkisuus sanomalehdissä.

Lindertz, Nicola: Interkulturell kommunikation i organisationer - en fallstudie i internationella chefers kommunikationsanpassning.

Lindlöf, Reija: Kaupunginosalehti ja lukija: Käpylälehden lukemistutkimus.

Majamaäki, Marika & Sillanpää, Katja: "Risuja ja ruusuja" - puhe-
linpalautetta TV 1:n katsojilta ohjelmantekijöille.

Mannila, Erkki: Television ajankohtaisohjelmien juttujen dramaturgiasta.

Marklund, Mona: Kauppaa vai katselua? K-keittiökisa esittelymainosten pilottina Suomessa.

Nylund, Mats: Politisk samtalsretorik i TV.

Paronen, Mikko: Miehen mitta - neljän olutmainoksen semioottinen analyysi.

Pellinen, Johanna: Havaitseminen ja merkityksenanto - Viestit ärsykeinä vastaanottajan merkityksenantoprosessissa.

Pinjola, Nina: Hypermedia ja fiktiivinen kerronta - hypertextimuotoisen fiktion ja lineaarisen fiktion erot.

Rouhinen, Satu: Television asema perheissä aamuisin. Laadullinen tutkimus Huomenta Suomi-ohjelman katselusta ja kuuntelusta.

Saari, Tea: Poliittisen televisiomainonnan genren jäijillä - Televisio- ja sanomalehtimainonnan vertailua sisällön erittelyn ja semioottikan avulla presidentinvaaleissa 1994.

Saira, Hanna: Siitä mulle on jäänyt mieleen sellainen juttu... Postilaisten keskuudessa elävät tarinat ja niiden heijastamat arvot.

Salmi, Jussi: Radiomafian tavoitteet ja niiden toteutuminen - Julkinen palvelu vastaa yksityiseen haasteeseen.

Salmi, Ulla: Genreä etsimässä - Käsitteen tarkastelua televisiotutkimuksen kannalta.

Salovaara, Inka: Taikalaatikon takana - Analyysi presidenttiehdokkaiden 1994 ja poliittisten toimittajien televisiosuhteesta.

Sirola, Maija: Tiedotusalan kehitysyhteistyö ja kehitysviestintä.

Snälli, Mitti: Tunnistamaton torjunta. Diskurssianalyttinen tutkimus espanjalaisen historiallisen TV-melodraaman vastaanotosta Suomessa.

Tiilikainen, Anna-Riitta: Nuoret valistuksen vastaanottajina ja vastaanantajina – Kolmen terveystalustajulisteiden vastaanotto lukio- ja ammattikouluisten parissa.

Torkler, Johanna: Suomi ja suomalaiset kansainvälisissä uutistomistoissa 1980-luvulla.

Turunen, Satu: Tärkeimpänä toimijana tavallinen ihminen – Vuotos-aiheisten sanomalehtiutisten tarkastelua.

Uimonen, Tiina: ”Pääosassa aivot”: Terveet Aivot -terveysviestintäkampanjan vaikutukset kansalaisten tietoihin, asenteisiin ja käyttäytymiseen.

Vesa, Anna-Maija: Joukkoviestimet ympäristökeskustelun määrittelijöinä. Ydinvoimakeskustelun toimijat Helsingin Sanomissa ja Vihreässä Langassa.

Vuori, Jukka-Pekka: Yhteiskunnallinen mainonta vaikutuskeinona – tapaustutkimus korjausrakentamiskampanja.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO VIESTINTÄTIEDEIDEN LAITOS/JOURNALISTIikka

Ahlstrand, Camilla: Ruotsi maakuntalehden etusivun uutisena

Mykkänen, Pekka: Hyvän journalismin mahdollisuudet sodassa. Tutkimus Bosnian ja Ruandan sotakirjeenvaihtajista, heidän asenteistaan ja käsityksistään journalismista.

Nieminen, Sami: Kysynnän ja tarjonnan kohtaaminen sanomalehti Keskiuomalaisen urheilusivuilla.

Nurminen, Annamari: Henkilöstölehden rooli sisäisessä viestinnässä. VR NYT -lehden tehtävät sisäisen viestinnän kanavana.

Raudaskoski, Anna-Maria: Suomen Tietotoimiston uutismateriaalin käyttö erityyppisissä sanomalehdissä.

Rasku, Risto & Turunen, Minna: Euroreporter training. A student's viewpoint on the Pan-European journalist training.

Suuronen, Jukka: Muuttunut urheilukulttuuri, muuttuneet urheiluvuodet. Helsingin Sanomien ja Keskiuomalaisen urheilusivujen sisältö vuosina 1959 ja 1989.

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO VIESTINTÄTIEDEIDEN LAITOS/PUHEVIESTINTÄ

Elo, Minna: Klubin säännöistä reunaehtoihin. EU-metaphorat poliittisen väittelyn kontekstissa.

Huotari, Leena. Puheviestintä pankin asiakaspalvelu- ja myyntitalanteissa.

Kangaskesti, Riitta & Laatikainen, Sari: Viestintäkanavan vaikutus puhujan luotettavuuden arviointiin.

Laine, Sari: Löytyykö eetteristä ystävää? Radiotoimittajan itsestärakentamisen ja interaktion vaikutus parasosiaaliseen suhteeseen.

Myllyperkiö, Arja: Systemaattinen densitisaatio puheviestintätalanteisiin liittyvien jännitysten hoitomenetelmänä.

Poutiainen, Salla: ”Kahvi on kaadettu, tulkkaa ottamaan.” Et-nografinen tutkimus kahvipöytäkeskusteluista ja niiden kulttuurisesti merkittävistä säännöistä.

Ruonala, Katri-Mari: Presidenttiehdokkaat haastateltavina. Vuorovaikutuksen ja ehdokkaiden esiintymisen tarkastelua TV-haastattelutilanteissa vuoden 1994 presidentinvaaleissa.

Taskila, Maija: Radiotoimittajan käsityksiä omista äänenkäytön ongelmistaan.

Yli-Erkkilä, Mirja: Vuorovaikutus ja potilaan itsemääräämisoikeus terveyskeskuslääkärin vastaanotolla. Kolme esimerkitapausta jyvskyläläiseltä terveysasemalta.

LISENSIAATINTUTKIELMA

Laukkanen, Tuula: Keskoslapsen perheen viestintä terveydenhuollon ammatti-ihmisten kanssa.

TAMPEREEN YLIOPISTO TIEDOTUSOPIN LAITOS

Ala-Fossi, Marko: Kaupallisten paikallisradioiden kanavakilpailu ja asemaformaatit Seinäjoen taolousalueella.

Alastalo, Marja: ”Rahvaan” media-kritiikki. EU-uutisoiti vastaanottajan näkökulmasta. (sivuaineen tutkielma)

Aronen-Beverdsdorf, Jaana: Kieli sosiaalisen todellisuuden rakentamisessa. Lingvistinen diskurssianalyysi EU96-juttusarjasta.

Bergman, Jaana: Lankeammeko jenkki-hymyyn? Henkilöitymisen, imagojen ja kaupallisuuden analysointia ehdokasmainoksissa sisällyttelyn keinoin.

Eskelinen, Sari: Lehtiyhtiön omistajan vaikutusmahdollisuudet toimittajaliseen työprosessiin ja sen tuottamiin uutisiin. Ahlströmin intressit ja Warkauden Lehti.

Gutiérrez-Sorainen, Ana Maria: Historiallinen tappelu rikkauksista jatkuu. Ideologioiden jälkiä The New York Timesin, El Paisin ja Helsingin Sanomien raportoinnissa Ecuadorin ja Perun välisestä sodasta 1995.

Isokääntä, Ari: Journalistinen hyperavaruus internetissä. Esimerkinä Poliisi-tv:n hyperavaruus.

Järvelä, Teija: Toimitusten tietokannat. Tutkimus toimitusten tietokannoista ja niiden vaikutuksesta journalistiseen työprosessiin sekä journalismin sisältöön.

Kattelus, Outi: Noitatarinoita sekä miehiä ja naisia Pikku Kakkosen ohjelmistossa.

Keränen, Sanna-Maija: Saarjärven Paavosta Piippolan vaariin. Maaseudun asukkaiden myyttinen kuva Suomen Kuvalehdessä vuosina 1950, 1976 ja 1988.

Kujala, Helinä: Luovuus yleisaikakauslehden toimittajan työssä.

Laaninen, Tarja: Mikskä se siitä muuttuu, kun työttömät risteilee maasta maahan. Euroopan unionin työttömien puheissa.

Laitila, Tiina: European Media Ethics. In Search of a Common Basis.

Leppälä, Asta: Sitoutuneen ympäristöjournalistisen työn mahdollisuuksista Sinä ja sininen planeetta -lasten eko-oppaan toimitustyön valossa. (sivuaineine tutkielmalla)

Lipsanen, Ulla: Epäilijä, sorrettu, epävarma. Näkökulmia viljelijöiden EU-puheisiin.

Mäkelä, Anu: Naisen paras ystävä. Naistenlehden artikkelisarja ihmisistä hyvinvointivaltion murroksessa.

Mäkinen, Kirsi: Toimittajan ammattiyhdistysjäsenyys. Haastattelututkimus kymenlaaksolaisten sanomalehtitoimittajien ammattiyhdistysjäsenyyden luonteesta ja suhtautumisesta ammattiyhdistys-toimintaan.

Nieminen, Minna-Johanna: Kaksi Paavo. Paavo Väyrysen imagon symboliikka vuoden 1994 presidentin vaaleissa.

Nikunen, Kaarina: Naisellisuuden naamiot. Kuva, katse ja representaation politiikka.

Paju, Mia: Television tuomioistuin. Helsingin Sanomien televisioma-raali.

Rantala, Juho-Pekka: Korpraali Frondelius, ja huomenna meen työttömäksi. Tavallinen ihminen ja arkielämä A-sunnuntain kerronnallisena strategiana.

Repo, Tarja: Television monitulkintaisuuden rajat. Ohjelmatekstien avoimuuden ja vastaanottamisen vapauden uudelleenarviointia.

Rönkkö, Janne: Syyllistäminen urheilujournalismissa. Esimerkkita-pauksena Risto Ulmala.

Rönkkö, Jouko: Maakunnallinen näkökulma talousuutisissa. Veitsiluoto-kauppa ja Transtechin irtisanomiset Kalevan, Helsingin Sanomien ja Kymen Sanomien uutisoinnissa ja kannanotoissa.

Rönkä, Anu-Liisa: Radiosuhteen tarkastelua kulttuurisen merkityksen näkökulmasta. Radio Moreenia koskevan puheen laadullinen analyysi.

Saarinen, Mirjami: Kun toimituskulttuurit törmäävät. Tutkimus toimituskulttuurien kohtaamisesta televisiotyössä Tasavallassa tapahtuu -projektin valossa.

Salmi-Hiltunen, Tuire: Myyttinen länsimaisuus japanilaisittain. Länsimaisuuden paikan ja funktion määrittelyä japanilaisessa kulttuurissa ja erityisesti mainoksessa kultuskulttuurin konkreettisena esityksenä.

Salonen, Janne: Edessä länttä, takana itä? Lukiolaisten kansallinen identiteetti EU-kansanäänestyksen alla.

Salonen, Kai: Laatu julkisessa ja kaupallisessa televisiossa ammattilaisten näkökulmasta -esimerkkeinä TV2 ja MTV3.

Sulander, Tytti: Pääministerin kiireinen päivä. Poliittinen imago käsitteenä ja käytännössä sekä median rooli imagopolitiikassa.

Tamminen, Petri: Valokuvia sielusta. Neljä näkökulmaa muotokuvan yksilösuhteeseen.

Toivonen, Pasi: Daniel ja minä. Kaksi näkökulmaa kehitysviestintään ja kapitalismiin.

Tuomaala, Erja: Interaktiivisen televisio toiminnan ensiaskeleita Yleisradiossa. Keisaripeukalon ruumiinavaus.

Tuominen, Sirkku: Opetusradion mahdollisuuksia koulutuksen ja radion murroksissa. Opetusradion geneeristä tarkastelua.

Tuuri, Hanna: Paikalliset EU-tiedon välittäjinä.

Virnes-Karjalainen, Anu: TV 1:n ulkomaanaiheisten ajankohtaisohjelmien juttujen sisältö 1960-1989 -esiintyjät, aiheet, kohde-maat.

Värjä, Johanna: Yleistä mielipidettä jäljittämässä. Suomalaisen EY-mielipiteiden muutokset vuosina 1987-1993.

LISENSIAATIN-TUTKIMUKSET

Linkala, Minna-Kristiina: Tutkimuskohteena taidekritiikki. Ilmiön teoreettinen jäsenyys kolmesta näkökulmasta: temaattinen malli.

Reunanen, Esa: Merkitysympäristö ja uutisgenren säännöt. Ympäristöverot Aamulehdessä ja Helsingin Sanomissa.

Ruoho, Iiris: Sukupuoli ruudussa ja katsomossa: naiskuvista eron politisointiin.

TURUN YLIOPISTO TAITEIDEN TUTKIMUKSEN LAITOS/ELOKUVA- JA TELEVISIOTIEDE

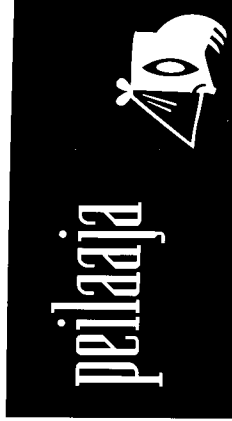
LISENSIAATINTUTKIELMA

Laine, Kimmo: Murheenkryyneistä miehiä... miehistä poikia? Suomalainen sotilasfarssi 1930-luvulta 1990-luvulle.

VAASAN YLIOPISTO VIESTINTÄTIEDEIDEN LAITOS

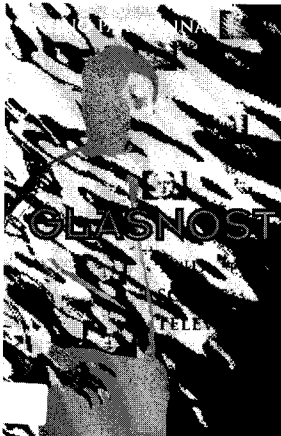
Antola, Päivi: Det svenska kommunikationsmönstret ur finländsk synvinkel. En fallstudie om kulturella skilnader i ett svenskt-finskt företag.

Sundgren, Eva: Psykoanalyttista elokuvasesiotiikkaa. Tarkasteltavana Roman Polanskin Inho.

Rex Rekka

Seinänvieriä kulkeva ja itseksensä puheleva Peilaaja on aina ihailuttu ihmisiä, joille ego ei ole ongelma. Kuten tuoretta tiedotusopin tohtoria Reino Paasilinnaa.

Yleisradio on julkaissut osasta väitöskirjaa englanninkielisen teoksen *Glasnost and Soviet Television*. Kansikuvaa hallitsee Rekkan vanteran hahmo. Oikeassa alakulmassa on pieni Gorbatshev.

Tieteen julkisuus kukkii

Pohjoismaiset lehdistöhistorian tutkijat tekivät Hanasaaren konferenssinsa lomassa vierailun *Hufvudstadsbladetin* toimintukseen. Heille kerrottiin mm., että *Hbl* julkaisee uutisen jokaisesta suomenuotsalaisesta väittelijästä. Joku lisäsi, että *Helsingin Sanomat* noteeraa kaikki suomalaiset väittelijät, mitä tapaa ei muissa pohjoismaissa tunnettane.

Hbl:n pääkirjoitustoimittaja

Björn Manson pani paremmaksi:
– Mepä olemme kirjoittaneet paljon myös yli 30 vuotta vanhas-ta väitöskirjasta.

Objektiivisuus löytyi Belgiasta

Peilaaja saapui Belgiaan, kukapa ei saapuisi. Brysselistä ei löytynyt mitään tiedotustutkimuksen kannalta kiinnostavaa, mutta toisin oli Antwerpenissa: Objektiivisten oluenmaistajien festivaalit! Peilaaja oli tyytyväinen siitä, seitsemäntoista kertaa tyytyväinen, että objektiivisuuden aate on edes jossain otettu vakavasti ja siihen on pantu makua ja aromia!

Objektiivisten oluenmaistajien tunnus on "Olutkuitturi on meidän kulttuurimme", ja sen jäseneksi voi liittyä 500 Belgian frangin maksulla. Summalla, jolla Suomessa paikasta riippuen saa ison tai pienen, saa Belgiassa myös yhdistyksen lehden, *Den Bierproever'n*.

Tiedotustutkimuskin käyköön Objektiivisten osoittamaa tietä – jos vain sillä pysyy.

Hymistellään...

Peilaajalla on pari kaveria, jotka eivät juuri Internetistä perusta. Eräs näistä 'sivareista' oli lukenut rakasta Hesariaan. Siellä oli kerrottu näistä "hymiöistä" (smilies), joilla webin (verkon) käyttäjät merkkauvat tekstiinsä kohdat, jotka on tarkoitettu humoristiseksi (huvittaviksi). Peilaajan takapajuinen ystävä oli mielissään:

"Tuli vaan siinä lukiessa mieleen, että Internet-väki taitaa olla maailmassa juuri sitä joukkoa, jolle on osoitettava tekstissä erikseen: This is humour. Muut ovat tottuneet päättämään asian itse ilman korvamerkintöjä".

Peilaaja havahtui ajattelemaan, että tässäpä konkreettinen merkki tietoyhteiskunnan jakautumisesta 'niihin' ja 'meihin'. Mikäpä onkaan herkullisempää vitsailun aihetta kuin 'niiden' huumorintaju.

Ihan oikea resupekka

Huumorintajullaan leuhkivat Peilaajan kaverit ovat tietysti snobailijoita. Lukevat kirjoja, syövät gourmet -ruokaa ja sen sellaista. Mutta joskus Peilaajasta itsestään tuntuu, että jonkin sortin huumorituoteseloste voisi olla paikallaan.

Helmikuun alussa Helsingin Sanomien sunnuntaisivuilla

Juha Tantturi kirjoittaa helsinkiläisestä Savoy-ravintolasta tähän malliin:
"Viime syksynä Savoyssa lounaspöytäme viereen ilmestyi resupekka, joka kysyi, saisiko meille "laulaa".

Vieressäni istuva Tshekin kulttuuriministeri katseli huvittuneena pusakkamiestä, joka sönkötti, ei aggressiivisesti, mutta huomiota kiinuten.

Juuri sillä hetkellä ei salissa ollut hovimestaria eikä tarjoilijoita. Resupekasta päätellen ei ollut eteisvahtimestariaakaan.

Mutta pian hovimestari sai miehen ulos ja kumaruimme taas lautastemme puoleen; lohta taisi olla.

Savoy on aina ollut hyvä kala-paikka...."

Juttu kertoilee siitä, millaista Savoyssa on tänään. Sen kummempaa syytä sen julkaisemiseen ei paljastu. Mutta saapa lukija kurkistaa sisään ravintolaan, jonka "hintoja ei kuulu vaikertaa", koska "silakka-annos maksaa kohutuulliset 85 markkaa".

Jaa että mitä tämä resupekka tässä jutun alussa teki. Sitä Peilaajakin jäi miettimään. Humour?

Suora sitaatti

Omat oivallukset alkavat olla niin vähissä, että Peilaaja turvautuu suoraan sitaattiin. Tämä kirjoitti Mikko Lehtonen *Kulttuuritutki-*

mus-lehden numerossa 4/1995.

“Esimerkki artikulaatiosta voisi olla vaikka tällä hetkellä kulttuurisessa kierrossa oleva ‘tyhmän blondin’ stereotyyppi. Vaikka hiusten värillä ja älyllä ei ole mitään tekemistä toistensa kanssa, ne on kuitenkin blonditveissä artikuloitu eli nivelletty toisiinsa. Mutta artikulaatiot voidaan myös purkaa tai artikuloida uusiin yhteyksiin. Tästä hyvä esimerkki on se, että Norjan EU-kansanäänestyksen alla syntyi naisryhmä ‘Blondit EU:ta vastaan’.”

Julkisuuden orjatyöläinen

Mitä pikkujulkut edellä, sitä isot perässä. Akateemikko Paavo Haavikko sanoo kylästyneensä julkisuuteen. Hän tarkoittaa ennen muuta itseään koskevaa julkisuutta. Haavikko on kylästynyt lausumaan mielipiteitään julki ilmaiseksi.

– Olen tehnyt palkatonta työtä niin pitkään, että se ei oikein enää

tahto vetää. Olen palvellut yhteiskuntaa erittäin nöyrästi. Se on näyttänyt niin kuin olisin halunnut julkisuutta, eikä siitä todellakaan ole kyse.

Missä Haavikko näin sanoo? Tietysti sanomalehden, tällä kertaa Suomenmaan etusivulla. Uusi kirja on tulossa.

Lisää sitaatteja

Peilaajan tuttava törmäsi seuraavaan sanataiteelliseen luomukseen eräässä kirjasessa. Oheinen tunnelmapaala avaa kuulemma joka iltä Irakin television pääuutiset.

*“Oh Saddam, our victorious;
Oh Saddam, our beloved;
You carry the nations dawn
between your eyes...
Oh Saddam, everything is good
with you...
Allah, Allah, we are happy;
Saddam lights our days...”*

Peilaaja pyytää panna merkille erityisen poeettisen ilmaisen johdajasta, joka ‘kantaa kansakunnan

aamunkoittoa silmiensä välissä’. Metafora on tietysti tarkoitettu ilmaisemaan sitä, että ne, jotka kyseiseen kohtaan tähtäävät, samalla vaarantavat myös kansakunnan huomisen.

Käikenlaista mahtuu maailmaan. Mutta ennen kuin Peilaaja kehottaa lukemaan runoa “hymionä”, hän muistuttaa että jääkiekon SM-liigan loppusarjat otteutuvat alkavat sanoilla “Oi maamme Suomi synnyinmaa...”. Miltähän se näyttää Irakista käsin: aikuiset miehet hulluissa pukimissaan kaukalossa ja kovääniset pauhaavat: “...ei vettä rantaa rakkaampaa...”.

I S I C

T a m p e r e e l l a

On aika ilmoittautua Tampereen yliopiston informaatiotutkimuksen laitoksen sekä Kirjastotieteen ja informatiikan yhdistyksen järjestämään Information Seeking in Context -konferenssiin, joka pidetään Tampereella 14.-16.8.1996.

Osallistujien toivotaan ilmoittavan nimensä, työpaikkansa ja yhteystietonsa (myös sähköposti ja telefax, jos mahdollista) sekä halukkuutensa lähteä jollekin kokouksen jälkeen järjestettävälle retkelle (Lappi, Tukholma tai Pietari). Ilmoittautumiset osoitteella:

ISIC 96 / Conference secretary

Department of Information

Studies, University of Tampere

P.O.Box 607, FIN-33101

Tampere, Finland

Tel: 358-31-215 7039,

FAX 358-31-215 6560,

E-mail: inf@uta.fi

Lisätietoja: <http://www.uta.fi/laitokset/informaatio/home.html>.

Tiedotustutkimus

1/1996 kirjoittajia

Kaivo-oja, Jari, tutkija, Turun kauppakorkeakoulu, tulevaisuuden tutkimuskeskus

Kangasharju, Sanna, VTM, Helsinki

Rantanen, Terhi, VTT, Helsingin yliopisto, viestinnän laitos

Malmberg, Tarmo, YTT, professori, Vaasan yliopisto

Nikunen, Kaarina, YTM, Tampere

Valtonen, Sanna, VTM, Helsinki

Tiedotustutkimus ilmestyy vuonna 1996 seuraavasti

	deadline	ilmestyy
2/1996	15.5.	15.6.
3/1996	31.8.	15.10.
4/1996	31.10.	15.12.

Paddy Scannell

History, the media and communication

The article discusses some of the problems involved in historical research of the (mass) media. Two approaches to studying the history of the media can be identified: first, there is the school that emphasizes the technologies of communication (Innis, McLuhan) and second, the approach that highlights the contents of the publicity created by mass communication. The article sketches a new approach on the history of communication and particularly on mass communication.

Tarmo Malmberg

Mass communication studies as an historical cultural science

There are three main variants of mass communication studies: humanistic, social scientific and cultural scientific. The roots of humanistic mass communication studies go back to humanism and Antiquity, those of social scientific mass communication studies to syntheses of the preceding two that were attempted in human sciences after the turn of the 19th century, especially after German Idealism (Kant and Hegel). The article discusses the reception by mass communication studies of two alternatives of the idea of cultural science, left Hegelianism (Marxism, particularly so-called Western Marxism) and Neokantianism (Max Weber). The analysis focuses on three phases in the de-

velopment of cultural-scientific mass communication studies: the debate between Horkheimer and Lazarsfeld in 1937-1941; European countercurrents during the establishment of the domination of US mass communication research between 1945-1970; and the development of British Cultural Studies in 1974-1994.

Terhi Rantanen

What happened to the historical approach in Finnish communication research?

Addressing the question of how history came to disappear from Finnish mass communication research, the main focus in the article is on the internal development of the discipline. The analysis is based on an examination of the curricula of the two biggest universities in the country and on the theses written in those universities. The article underlines the importance of historical research into domestic communication research.

Sanna Kangasharju

Time in communication and communication in time: the influence of communication on time perception

The article is based on the author's Master's thesis, which is concerned with the influence of communication on people's perceptions of time. The problem is addressed by looking at how perceptions of time have changed with changes in modes and methods of communication. It is suggested that these changes have had an impact on five aspects of time: the principal dimensions of time perception, the time perspective, the temporality of everyday life, the intensification of the daily rhythm of life, and the increasing importance of time.

Miksi historiaa?

Tiedotustutkimus

Historia, mediat ja viestintä

Tiedotusoppi historiallisena kulttuuritieteenä

Sanomalehtiopista tiedotusoppiin

Viestinnän vaikutus ajan käsittämiseen

Paddy Scannellin haastattelu